ALEXANDRU PREDESCU

CUTEZĂTORII

IARBA FIARELOR

Coperta de ADRIAN IONESCU

ALEXANDRU PREDESCU

IARBA FIARELOR

roman

EDITURA ALBATROS
BUCUREȘTI • 1985

PARTEA ÎNTÎI

Oameni-s ca vremea :
Cînd veseli, cînd turbaţi...

(Zicală populară)

CAPITOLUL I

FURTUNĂ ÎN HAREM

În zăpușeala acelei după-amieze din sfîrșitul lui Cuptor, Ibrahim-pașa, aianul Rusciucului, își sorbea toropit cafeaua în cerdacul cu geamlîc, bucuros că prin ușa întredeschisă pătrundea din cînd în cînd cîte o dulce adiere dinspre Dunăre, înfiorînd vița sălbatică ce învăluia casa. Fumul de tutun cu aromă de smochine și santal îi trezi în mod ciudat amintirea hamalului trențăros de odinioară, adunînd resturi de țigări aruncate de negustorii evropeni pe cheiurile Stambulului. Și, încet-încet, fumul începu să se amestece tot mai insistent cu imagini din viața lui, de parcă el însuși ar fi fost o imensă narghilea în care ardeau amintirile : îngrijitor de catîri la isnaful marchidanilor... limonagiu în Marele Bazar... gropar la cimitirul ciumaților de dincolo de Top-Kapî... ienicer, bătut cu gîrbaciul pînă ce-a învățat cum să-și așeze fără cusur lingura de ciorbă în pînza turbanului...

„Să știi că ticălosul de ciubucciu mi-a pus iar afion în narghilea", mîrîi pașa supărat numai pe jumătate.

Șirul imaginilor tulburi se rupse brusc ca într-o străfulgerare. Revăzu aproape aievea clipa cînd împlîntase hangerul în spinarea unui buluc-bașă, salvînd viața sultanului Mahmud al II-lea, în timpul marii răscoale a ienicerilor. Recunoscător, padișahul făcuse din umilul soldat pașă cu 3 tuiuri, astfel că norocosul Ibrahim era acum stăpîn pe toată linia Dunării, avînd sub ascultare pașalele din Silistra, Nicopole și Vidin. Mai ținea sub ochiul lui treaz și pe Caragea, beiul Valahiei, de la care primea dese și bogate peșcheșuri.

„Cine știe dacă ienicerii nu-l vor răsturna într-o zi pe Mahmud, gîndea uneori Ibrahim. Și, atunci, ce se va alege dintr-un biet pașă nevoit să pribegească peste

Dunăre ca să-şi scape capul ?“ Acest gînd, înfipt ca un cui în conştiinţă, îi îndrepta toate strădaniile spre îmbogăţire, făcînd din el un mare avar chiar în mărunţişurile vieţii de toate zilele.

Strălucirea dată odinioară acestei curţi de Mustafapaşa Bairactarul se ofilise, ca şi frunza copacilor, florile şi iarba de pe terasele ce coborau triste spre Dunăre. Numai iedera căţărată pe zidurile din jurul ogrăzii cu chip de maidan, şi viţa sălbatică de pe casă mai înviorau puţin aspectul dezolant al palatului.

Prieten cu Manuc-bei, Ibrahim cumpărase două moşii în Ţara Românească pe numele hangiului şi zarafului bucureştean, avîndu-şi partea sa la alişverişurile urzite de Manuc între Dunăre şi Bosfor.

Sătul de atîta fum, paşa ieşi în prag să ia o gură de aer şi, zărind şirul de chervane, adăpostite sub streaşinile largi, tresări bucuros. Ştia doar că sub coviltire se înghesuia marfă de preţ din Ţara Românească, ridicată pe nimica toată, cu ajutorul arnăuţilor lui Caragea, făgăduindu-i cîştig ademenitor. Deşi se isprăvise de mult războiul cu muscalii, untul, seul, făina şi cirivişul creşteau în preţ pe fiecare zi. Ienicerimea, ostilă şi nedesciplinată, prăda convoaiele, atunci cînd nu le atacau sîrbii, albanezii şi bulgarii, ţinînd astfel Stambulul sub blestemul foamei, cu toate îndîrjitele măsuri ale stăpînirii. Se bucura satrapul şi de ştirea primită în acea dimineaţă, că un negustor adusese cu barcazul de peste Dunăre patru chervane doldora de marfă. Nu se îndoia că înţelepciunea vameşilor săi va găsi vreo pricină pentru confiscare.

Sunet de dairea, pătrunzînd dinspre harem, îi aminti paşei că după ultimul iureş de pradă în Valahia al oamenilor săi, săvîrşit în chip de cîrjalii răsăriţi din adîncurile tulburi ale Balcanilor, primise plocon două codane — una bălaie cu ochi albaştri, alta oacheşă cu ochii verzi — amîndouă, sălbatice şi nărăvaşe ca mînjii neînvăţaţi nici cu şaua, nici cu hamul. Le dăduse în grija Fatimei, cea mai vîrstnică dintre cadîne, să le îmbăieze în aburi, să le gătească cu fermenele, hurmuzuri şi brăţări, să le înveţe a cînta manele şi toate cîte se cer ştiute de muierea căreia i-a fost hărăzită fericirea de a trăi în harem.

— Prea luminate stăpîne, grăi paznicul de la perdeaua uşii, un ceauş al lui Manuc-bei aşteaptă porunca măriei tale.

— Să intre, strigă paşa, înveselindu-se, ştiind că prietenul său din Bucureşti nu-i da niciodată „bună ziua" fără folos.

„Ceaşul" era Nicolae Zoican, negustorul sosit cu cele patru chervane în cursul dimineţii. Prin el, Manuc îi trimitea preţul recoltei de pe cele două moşii din Valahia. Îl ruga să-l ia sub ocrotire pe acest om de ispravă, ce merge cu marfa la Stambul, fiind el cunoscător al „cuviincioaselor obiceiuri şi rînduieli faţă de înalţii dregători împărăteşti". Mai amintea în răvaş că, printre alte daruri, negustorul aducea cu sine şi o licoare ghiaurească, „veselnică şi îmbietoare ca o cadînă".

— Prietenii lui Manuc sînt şi prietenii mei, rosti sentenţios paşa, poftindu-l să se aşeze pe un colţ al divanului său, ceea ce era o mare cinste.

Nerăbdător să-şi vadă comoara trimisă de Manuc-bei, paşa răsturnă pungile pe masa goală. Erau galbeni de toate soiurile : stambulii, chesaro-crăieşti, venetici, olandezi şi funduclii. Îi răscoli cu amîndouă mîinile, îi încercă în dinţi, îi cîntări în palmă, le privi luciul în lumină şi le trecu unghia peste zimţi. Satisfăcut, îi aşeză iarăşi în pungi şi pungile într-o ladă de fier.

— Rog smerit pe luminăţia-ta să binevoiască a gusta din această băutură veche de zece ani, căreia noi îi zicem ţuică. De va fi pe placul strălucirii tale, mult s-ar bucura inima mea auzind porunca slobozită chelarului curţii să primească un butoiaş pentru cămara prea viteazului şi prea înţeleptului Ibrahim-paşa. Am mai îndrăznit să mai aduc nişte pici galbene şi roşii pentru încălţări, încheie Zoican.

— Aferim, negustorule ! Să-ţi gustăm băutura.

Chelarul trase lîngă sofa o masă rotundă şi joasă, umplînd două pocale de argint. După ce Zoican „luă credinţa" sorbind primul din licoarea chihlimbarie, paşa le goli cu sete pe amîndouă, dînd ochii peste cap şi plescăind satisfăcut de tărie şi gust.

— Spune-mi acum ce necazuri ai ?

— Duc, luminăţia-ta, marfă spre Stambul, împreună cu un tovarăş al meu. Drumurile sînt cu primejdie, iar

slobozenie să purtăm flinte și pistoale n-avem. Oricînd putem fi jefuiți și uciși de tîlhari.

— Bre ghiaur ! Allah s-a milostivit de tine. Mîine trimit la Stambul opt chervane păzite de spahii. Ai să mergi cu ele.

Zoican mulțumi înclinîndu-se, fără a-i săruta mîna ori poala caftanului. Ibrahim nu se supără, deoarece, negustorul, fiind îmbrăcat evropenește, părea un fel de neamț sau de șved, iar după rînduielile elciilor străini, supușii evropeilor nu erau datori să sărute mîna ori caftanul nici măcar luminăției sale sultanul.

Om mîndru, umblat prin tîrgurile Apusului cu Hagi Costache Pop din Sibiu, unchiul nevestei sale, Zoican, deși folosea în legăturile cu turcii înfloritul și mierosul lor limbaj, nu putea suferi ceremonialul, înecat în grețoasă slugărnicie. Imbrăcat europenește, era scutit de toată mascarada temenelelor și a salamalecurilor, salutînd simplu și cuviincios, după obiceiul apusenilor. Ca o chezășie pentru mărfuri, ele apăreau ca fiind proprietatea lui Ioniță Codobatură, care se făcuse sudit, adică supus chesaro-crăiesc, bucurîndu-se astfel de protecția consulului austriac din București și de cea a ambasadorului din Stambul. Cărăuș al lui Zoican, cu zeciuială la cîștig, Ioniță avea sub coviltirul căruței și haine nemțești. Le îmbrăca însă mai mult în preajma vămilor, fiindcă altfel îl apuca rîsul cînd se măsura din cap pînă-n tălpi, părîndu-i-se a fi leit neamțul cu spițeria „La ochiul lui Dumnezeu" de pe Podul Mogoșoaiei ori popa papistășesc de la Bărăție. Aștepta acum la ușa turcului, în gherocul negru și strîmt, necăjindu-se să-și amintească în ce chip dau nemții ziua bună fără să facă temenele pînă-n pămînt.

Cu greu pricepu Ibrahim că Zoican și-a lăsat în prag tovarășul de negustorie. Dăduse de gustul țuicii. Cînd se dumiri, porunci ca și acel străin să fie chemat. Codobatură n-a mai avut cînd să-și amintească în ce fel salută evropeii, deoarece, amețit, Ibrahim îl bătu atît de prietenește pe umăr încît musafirul se îndoi de șale, fără voie, ceea ce aducea oarecum a salut nemțesc. Strigă apoi să vină mîncarea.

Fu o masă de bogătaș hapsîn : chebap, pilaf și mere. De băut le dădu un vin alb și dulceag ca o limonadă, al cărui gust îl făcu pe Codobatură să cam strîmbe din nas.

La sfîrșitul mesei, paşa întinse musafirilor un taler de lemn cu toți sîmburii merelor înfulecate de el, poftindu-i să-i ronțăie. Văzîndu-l pe Zoican cum îi mestecă tacticos, Codobatură îl urmă cu mare silă, după ce cîteva clipe șovăise, dînd prilej turcului să-l pironească cu privirea tulburată de băutură și ciudă.

— Mi-au rămas în gît sîmburii paşei și toată scîrba ce mi-au căşunat-o. Mă mir că domnia-ta, cucoane Zoicane, zîmbeşti. Se vede că ți-au mers la inimă, se răcori oarecum Codobatură, în timp ce părăseau palatul lui Ibrahim.

— E o mare cinste făcută de mărimile turceşti oaspeților, dîndu-le să ronțăie sîmburii pe care-i scuipă. De te împotriveai, paşa socotea că-i ocară. Abraș și întărîtat de băutură cum era, putea să te și taie.

— Nu știu dacă m-ar fi tăiat, au ba ; știu însă că eu n-aș sta nici o clipă la îndoială să-i sfărîm capul ăla teşit și pămîntiu.

— Cît privește plăcerea ce mi-a făcut-o ronțăitul sîmburilor, află că te înșeli.

Spre mirarea lui Codobatură, Zoican îi jucă în palmă semințele castanii scoase din buzunar.

— M-am prefăcut numai că mănînc, Ioniță. Cu astfel de stăpîni mereu trebuie să te prefaci, de ți-e lehamite de atîta fățărnicie. La fiecare pas ți se întinde cîte un pumn de sîmburi scîrboși ca să-ți otrăvească pînă și bruma de noroc ce i-a mai scăpat lui Dumnezeu printre deşte pentru sufletul nostru.

După sfatul lui Ibrahim, Zoican aduse chervanalele în curtea paşei, primind și găzduire într-o odăiță a chelarului. Numai Codobatură n-avea astîmpăr. Umbla printre căruțaşi, schimbînd cîte-o vorbă ici-colo, să-și mai înăbuşe ciuda împotriva paşei. În uşa grajdului, un ins zdravăn și negricios, cu mustața cît vrabia, îi răspunse la bună ziua răstit, cu vorba iscată ca dintr-o suferință mocnită.

— Ți s-au înecat corăbiile ? ori te-a robit ticălosul de paşă !

— Mai rău, boierule !

— Boier ? Măi frate, sînt țăran ca și tine. De mă vezi îmbrăcat nemțeşte e numai o mascară.

Își dădură mîna, începînd să sporovăiască de necazuri. Aşa află că pe grăjdar îl cheamă Pintilie, că-i vlăscean din Comana și venise c-un vecin — Costache Vîlsan — și cu doi feciori să scape din robie fetele răpite de tîlhari

pentru haremul lui Ibrahim-paşa. Se tocmiseră slugi ieftine pe la negustorii din tîrg. Cu puţin noroc, Pintilie intrase în slujba paşei. Calul împărătesc, primit de Ibrahim în dar de la sultan odată cu tuiurile, trăgea să moară. Pintilie vorbise într-o cîrciumă, în auzul unor spahii, că om mai priceput ca el la beteşugurile cailor nu se află în toată împărăţia.

Fu dus pe sus în faţa paşei.

— Te-ai lăudat că eşti mare vraci. Poţi tămădui tu roibul, prăpăditule ? strigă cu oarecare mînie Ibrahim, cătînd la îmbrăcămintea lui murdară şi ponosită.

— Să-l văd, prea slăvite !

De cum l-a văzut, Pintilie şi-a dat seama că animalul mîncase lacom verzitură de ghizdei şi băuse apă, umflîndu-se, încît abia mai putea răsufla. După meşteşugul ţăranilor noştri, îl înţepă, îi puse o ţeavă subţire de soc, şi-n trei zile îl făcu să zburde prin curte, spre bucuria paşei.

— Ce răsplată ceri, ghiaurule ?

— Sînt sărac, luminăţia-ta. Mare noroc ar da peste mine de m-ai tocmi grăjdar. Nu cer decît mîncare şi o zdreanţă de haină. Dacă măria-ta s-o arăta mulţumit, mi-o da şi cîţiva piaştri pe an.

Bucuros de asemenea chilipir, paşa porunci să fie pus la tain din rînduiala beşliilor.

— Acum om face cum i-o fi vrerea Celui de Sus.

— Măi, Pintilie, Dumnezeu îţi dă, dar în traistă nu-ţi bagă. Şi mie mi-e drag paşa cu sarea-n ochi ! Vino să chibzuim, că-i treabă cu primejdie.

*

Înainte de căderea serii se ridicaseră nori dinspre Balcani. Toată noaptea, cerul, zguduit de tunete şi ars de fulgere, vărsă un adevărat potop peste pămîntul însetat, prefăcînd în ghioluri uliţele înguste ale Rusciucului şi curţile din care se ridicau izuri acre de bălegar. De-abia către prînz chervanele şi-au înlesnit plecarea spre Stambul.

Hasan, căpetenia spahiilor, avea o fîşie de pînză neagră petrecută peste ochiul stîng şi gura strîmbă dintr-o muşcătură de sabie. Erau beteşuguri dobîndite într-o viaţă de lupte şi încăierări, ca achingiu prădalnic în oastea răzvrătitului Pasvan-Oglu şi cîrjaliu în propria-i ceată, dar nici

lui Zoican, nici lui Codobatură, pocitania cu aer de tîlhar nu le inspira încredere, hotărînd să fie cu ochii-n patru.

Băgînd de seamă, cînd nu ieşiseră încă din Rusciuc, că Ioniţă Codobatură îşi schimbase gherocul nemţesc cu ilicul şi cioarecii olteneşti, Zoican îl întrebă :

— De ce te rumânişi aşa devreme, măi omule ?

— Am o socoteală în tîrgul ăsta păcătos, kir Zoicane. Chervanele sînt pe seama lui Ispas şi chiar de ţi-o fi cu supărare, eu rămîn.

— Ai înnebunit, Codobatură, ori ţi s-a făcut de „aleluia" prin coclauri străine ?

— Zi-mi ce crezi, şi crede ce vrei, dar nu mă abat de la hotărîrea mea. Curînd o să te ajung din urmă cu inima împăcată. Fiecare cu blestemul lui !

Cum îl ştia încăpăţînat, Zoican nu mai stărui.

*

La asfinţit, un călăreţ bătu cu deznădejde în poarta curţii lui Ibrahim-paşa, aducînd veşti proaste. Ca la vreo trei ceasuri depărtare de tîrg, într-o pădure, tîlharii atacaseră convoiul.

— Cărăuşii au strîns chervanele roată şi se apără. Numai că hoţii îi copleşesc. M-a trimis după ajutor, la luminăţia-ta, un spahiu chior şi cu gura strîmbă.

Furios, paşa izbucni într-un potop de sudalme.

„Dacă minte ca să ciupească doi-trei piaştri ?

Închideţi-l ! O să-i dau ce i se cuvine cînd mă întorc".

Aşa intră în temniţă, pe negîndite, Costache Vîlsan, tovarăşul de dureri al lui Pintilie.

Turbat, Ibrahim porunci adunarea spahiilor, pornind în galop pe urma chervanelor, dar, parcă în ciudă, cerul se dezlănţui iarăşi, la fel de abraş ca peste noapte, silind paznicii curţii să se tragă la adăpost într-un grajd. Două ploşti „uitate" de Codobatură pe-o buză de iesle, se strecurară curînd de la un drept-credincios la altul, veştejind versetele Coranului cu oprelişti la îndemnul dulcelui păcat.

În cetatea de care sta lipită curtea paşei, se aflau vreo cinzeci de beşlii, cu şalvarii peticiţi şi cu opincile rupte. Le era lehamite de slujba la împărăţie. De cum se întuneca, se trînteau pe paturile acoperite cu rogojini, dormind duşi pînă dimineaţa, chiar atunci cînd erau rînduiţi de pază în turnurile de unde urmau să privegheze fluviul şi tîrgul.

Puțin le păsa de seraiul hapsînului. Își avea paza lui. De-ar fi luat foc, poate că nici nu catadicseau să arunce măcar o găleată de apă peste pojar. Gîndeau numai la bucuriile de dincolo de ziduri, mai ales, la cele ale pîntecelor și ale haremului, după care tînjeau. Pintilie le cunoștea păsul, astfel că n-avea nici o grijă dinspre partea lor, așteptînd înfrigurat pe negustorașul îmbrăcat nemțește, după o vorbă șoptită la plecarea chervanelor.

În toiul nopții, Codobatură și flăcăii băltăreților de la Comana treceau peste împrejmuirea de piatră a curții, slujindu-se de crengile unui nuc bătrîn. Nu se auzea decît răpăitul ploii. Întreg Rusciucul dormea profund, scăldat în răcoarea binefăcătoare, căzută după atîta îndelungă arșiță.

Vlahii se întîlniră în cuhnia unde Arghira-bucătăreasa, roabă din Epir, își aștepta libertatea cu ajutorul lor. Îi informă că pașa lăsase de pază opt oameni : trei eunuci și patru spahii, beți-turtă la acel ceas, în afară de Ali-temnicerul, cîine rău și credincios al stăpînului, veghind treaz la poarta dinspre tîrg.

— Îl miruiesc eu pe netrebnicul ăsta, se îndîrji Pintilie și vă încredințez că n-o să mai audă în zori chemarea muezinului.

Pe cînd se răsucea cheia în ușa închisorii, Vîlsan, sătul de lupta necurmată cu șobolanii stîrniți de foame din toate colțurile hrubei, sta gata să-i sară temnicerului în spinare, și, apoi... cum îi va fi scris ! Auzi însă un glas cunoscut, din lumea unde nici soarele, nici luna nu muriseră.

— Hai, măi Costache, că doar nu te tocmișI ca să păzești chițoranii lui Ibrahim prin iatacul ăsta scîrbos!

La ușa haremului, un eunuc mătăhălos adormise rezemat de perete.

„Allah să-ți ierte păcatele !“ îl blagoslovi Codobatură, mîngîindu-l c-un retevei. Simți că și spînul duhnea strașnic a țuică. Pătrunseră ușor în odaia în care sforăiau eunucii, de unde se ridica aceeași binecuvîntată mireasmă de prună. Îi legară zdravăn cu fîșii din macat, grămădind lîngă ei și matahala doborîtă la ușa haremului.

Cu pași de pisică, fetele comăneștenilor trecură pe lîngă ușa Fatimei, pierzîndu-se în zăvoiul Dunării cu flăcăul lui Pintilie.

— Ne mai spune, Arghiro, o rugă Ioniță Codobatură, unde ține pașa flintele.

— În cetate. Doar patru lăzi sînt în cămara asta. Le-a adus un neamț alaltăieri.

— Îți mulțumesc, femeia lui Dumnezeu. Poarta dinspre tîrg e deschisă, iar domnia-ta, slobodă să pleci unde ți-e vrerea.

— Unde ? în pustia morții ? Acolo mi-s toate neamurile. Luați-mă cu voi !

— Te luăm, că tot o fi mai bine la noi ca pe ceea lume.

În vreme ce Ioniță smulgea lacătul cămării cu arme, Arghira cotrobăia să-și ia plata unei robii de peste cincisprezece ani.

La răsăritul soarelui, intrară teferi în stufărișul stăpînit de ghioluri și vînt, mai jos de raiaua Giurgiului.

— Fiindcă împreună l-am dijmuit pe Ibrahim, se cade să facem parte dreaptă, vorbi Arghira.

Recunoscînd pungile trimise de Manuc pașei din Rusciuc, Codobatură șuieră uluit :

— Sînt două mii de galbeni ! Bună treabă, femeie ! Avem pentru ce-ți mulțumi. Măi fraților ! nevoit sînt acum să vă las, ca să-mi ajung din urmă tovarășii porniți spre Stambul. Să îngropăm puștile, că de le află Caragea, nu știu cîte stîrvuri de vlășceni s-or legăna în furcile domnești.

— Nu, Ioniță. N-avea teamă. Le ducem într-un car cu fîn la Comana. În Vlăsia noastră nu le mai dă de urmă nici mama lui Caragea.

— Bine, Pintilie. Numai că, după isprava pe care-o făcurăm, vă sfătuiesc să plecați din sat. Tîlharii pașei știu urma fetelor și oricînd vă puteți aștepta la răzbunare. Acum aveți bani să vă răscumpărați de la boier. Ca oameni slobozi nu-i greu să încropiți o negustorie la București, unde o să vi se piardă urma. Dar mă minunez cum de mai sînteți „români" cînd pravila a șters asemenea stare.

— Nu și pe cea de bunăvoie, Ioniță. Și, de mă crezi, au ba, eu și cu Vîlsan, ne-am vîndut rumâni clucerului Tătăranu pentru o coadă de găină.

— Ți-e poftă de glumă, Pintilie ?

— Aș ! Acum vreo zece ani, o jumulitură de orătanie porumbacă a vecinului Vîlsan tot sărea gardul și-mi rîcîia ceapa și usturoiul din brazdă. Am ucis-o cu piatra, vrînd s-o alung. S-a ridicat omul cu pîră la zapciu, care m-a osîndit să plătesc cincisprezece piaștri. Zece i-a băgat

zapciul în buzunar și cinci i-a zvîrlit păgubașului. M-am plîns ispravnicului. Asta mi-a dat mie dreptate. Numai că vecinul nu s-a lăsat. A mers cu pricina la Spătărie, unde s-a răsturnat din nou judecata, mai cu spor. Cum în fiecare an se schimbă dregătorii, tot dînd fuga, cînd la unul, cînd la altul, azi eu, mîine Vilsan și, tot întorcînd judecățile pe dos, așijderea am întors și buzunarele, pînă ce ne-a pus sărăcia mîna-n gît, gata să ne taie răsuflarea. Nemaiavînd după ce bea apă, am ajuns amîndoi rumâni pe moșia ciocoiului, unde ne-am împăcat, crucindu-ne de năpasta judecăților fanarioțești și rîzînd amar de prostia noastră.

— De n-aș fi fost ars și eu de dreptatea tîlharilor, mai că nu mi-ar veni să te cred. Pintilie. Dar la noi, judecata-i precum crîngul de mărăcini : intră oaia în el să scape de lup și iese jumulită ; că judecătorul merge ca șarpele — niciodată drept ! Acum aveți cu ce plăti prețul orătaniei care v-o robit. Urmați-mi sfatul. (Aveau să-l urmeze și peste cîteva luni să zidească, în tovărășie, han cu aridicătură, lîngă Straja Oborului, botezîndu-l „La Găina porumbacă").

*

Abia tîrîndu-se pe șleaul desfundat de ploaie, convoiul chervanelor fu ajuns din urmă de Ibrahim-pașa, în popas de noapte. Spre bucuria și, în același timp, spre uimirea sa, pașa află că nici un tîlhar nu încercase să-l prade. Dar bucuria și uimirea i se schimbară curînd în neliniște. Oare acel pezevenghi de ghiaur să-l fi pus pe drumuri numai pentru o răsplată hoțească ? Oricît de puțin sprinten era la minte, Ibrahim își dădu seama că a fost păcălit cu cine știe ce gînduri rele ; dar toată truda lui de a desluși ceva din iețele acestei taine fu zadarnică. Aprins de mînie, porunci spahiilor să fie gata de întoarcere într-o jumătate de ceas. Îl mai mîngîia doar gîndul răzbunării asupra ticălosului vîrît în temniță. Are să-l jupoaie de viu, bucățică cu bucățică, să-i scoată ochii și să-i smulgă limba cea mincinoasă.

Zărindu-l pe Zoican. îi mărturisi ca unui prieten, cum fusese pus pe drumuri de un ticălos.

Zoican bănui numaidecît că Ioniță Codobatură nu e străin de pățania pașei. Dacă nechibzuitul o fi căzut cumva în mîinile beșliilor ?

Ajuns acasă pe lumină, Ibrahim-pașa se împiedică în poartă de stîrvul lui Ali. I se tăie răsuflarea și i se înmuiară picioarele, cînd află năpasta căzută asupra-i. Fusese amarnic prădat de bani, giuvaericale și arme. Poate numai Allah îi cunoștea în acea clipă toată paguba.

Răcnind ca un apucat, se repezi la închisoare.

Ușa temniței, dată de perete, fu picătura ce umplu paharul. Simți că un cui îi pătrunde în creier ; că începe să vadă negru înaintea ochilor ; că mîinile și picioarele nu-l mai ascultă ; că limba i se împleticește, și că se cufundă într-o apă tulbure, înecăcioasă.

*

După vreo zece zile de drum, chervanele lui Zoican, aflate în fruntea convoiului, opriră să-și adape caii în jgheabul unei fîntîni din marginea Silivriului, sat turcesc ceva mai la răsărit, dormitînd pe platoul ce se deschidea larg spre Marea de Marmara. Fură siliți să zăbovească vreme îndelungată, fiindcă, o caravană își adăpa cămilele, lăsate de turci să soarbă în voie într-o liniște aproape religioasă, ca într-o reculegere prelungită.

Căruțașii puseră tuciul pe pirostrii. Le era tare dor de-o mămăligă vîrtoasă.

— Nu ne dai să coacem niște năzbîtii de-alea nemțești ? îl întrebă Ispas pe Zoican.

— Cum să nu !

Îi umplu omului căciula cu cartofi, al căror chip și gust unii căruași îl aflaseră pentru prima oară la acest drum, nefiind cunoscuți atunci în toată Țara Românească.

— De unde-i ai, kir Zoicane ?

Rîzînd, le povesti cum adusese de la Sibiu o mînă de cartofi. Cînd dăduse într-o ladă de niște gogonele, unele cît merele, altele cît oul, nevastă-sa, coana Polina, mușcase, scuipînd și ocărîndu-l că vine de la drum cu tot felul de porcării papistășești.

— Am pus cîțiva sub țest și cînd s-au copt i-a lăudat ca pe o bunătate a pămîntului. Din ce am adunat, în doi-trei ani am umplut grădinile băltenilor mei, iar de la ei și cele din satele vecine.

Cînd chervanele pașei îl ajunseră, Zoican întinse un cartof copt căpeteniei spahiilor. Hasan îl duse la nas și, plăcîndu-i mirosul, întrebă ce e :

— Ou de scorpie, glumi unul dintre căruțași.

— Ptiu ! făcu turcul zborșindu-se și aruncînd cartoful cît colo. Ai vrut să mă spurci, ghiaurule !

În zadar încercă Zoican să-l convingă că nu-i decît o nevinovată legumă. Spahiul n-a vrut să guste nici în ruptul capului, tot uitîndu-se chiorîș, cînd la negustor, cînd la căruțele lui.

— Mi-ai luat-o cu mult înainte, ghiaurule. Caii ăștia mărunți și păroși sînt tot așa de afurisiți ca și voi.

— Nu sînt mai iuți decît ai luminăției sale Ibrahimpașa, ci căruțele noastre mai ușoare.

— Dar ce marfă duci, bre ! îl iscodi Hasan, ros de nestăpînită curiozitate.

Drept răspuns, negustorul ridică pînza din spatele unui chervan. Pe sforile întinse sub coviltirul de rogojină, căptușit cu pînză de in, spînzurau cîrnați oltenești, subțiri și strașnic de afumați. Dînd fînul la o parte, vîrî degetul în gîtul unui chiup, de unde scoase niște unsoare albă, încercînd s-o dea spre mirosire lui Hasan.

— Untură și afumături de porc, efendi, pentru supușii ghiauri ai luminatului nostru padișah, îl lămuri negustorul, făcîndu-l pe turc să se cutremure de scîrbă și să scuipe în praful alb-cenușiu al șleaului ce ducea de la Adrianopole la Stambul.

Zoican își dădu însă seama din privirea rea a lui Hasan, că acesta bănuiește și existența altor mărfuri mai de preț, și că n-are gînduri curate.

„Dacă avem un pic de noroc, mîine la prînz sîntem la porțile Constantinopolului" își zise olteanul, cu gîndul la orașul ce îl tulburase adînc de cîte ori avusese ocazia să-l vadă în drumurile sale negustorești. Nu-l copleșea amintirea Bizanțului, cu năruitele palate ale bazileilor ; nici mirajul seducător al Capitalei otomane, cu auritele moschei ale islamului credincios și războinic ; nu-l fascinau luxuriantele grădini cu chioșcuri albe umbrite de sicomori, smochini și chiparoși ori vălmășagul bizar al neamurilor, limbilor și straielor. Îl lăsa aproape indiferent puzderia dervișilor fanatici, ca și mizeria lingavilor călugări ortodocși, stăpîniți de patriarhul ce trona la Küru Cesmé, pe Bosfor, cu strălucire trasă din rodul mănos al mînăstirilor închinate de domnii și boierii

valahi, așa cum nu-l impresiona nici pustietatea cimitirelor turcești, înecate în cea mai cutremurătoare tristețe. Spiritul său negustoresc îi călăuzea mereu pașii spre Marele Bazar, să rătăcească prin labirintul cu ulițe înguste, cu puzderie de prăvălii și tarabe, unde luxul nebun al Orientului se împerechea în mod straniu cu cea mai cumplită sărăcie. Masa de oameni, scurgîndu-se ca o lavă grea de lene și păcate, era parcă imaginea vie a resemnării acestui oraș, stăpînit de cruzimea stăpînilor, de atotputernicia bancherilor, de șiretenia diplomaților și negustorilor, de mită, intrigă, spionaj, trădări, camătă, bacșiș și sperjur. Aici vedea mai bine ca oriunde măreția Stambulului, ridicată pe geamătul atîtor popoare subjugate, simțind din plin umilința ticăloșirii, și blestemul aruncat de fabulosul oraș, de atîtea veacuri, asupra țării sale.

— Cucoane Zoicane, îi șopti Codobatură, care de două zile îl ajunsese din urmă, pocitania de Hasan uneltește ceva. A trimis un spahiu înainte, la Stambul, iar azi noaptea a vîrît în fînul din codîrla căruței domniei tale două pistoale învelite într-o basma roșie. Le-am lăsat acolo, ca să te întreb ce facem.

— Ei, Ioniță, tîlharul caută pricină ca să asmută Agia Stambulului asupra noastră. Găsindu-ne armele, ne vor despuia de tot avutul și, de nu vom ajunge la galere, în cel mai fericit caz ne vom întoarce acasă desculți, goi și flămînzi. Nu și-a făcut socoteală proastă, tîlharul, fiindcă, pentru această ticăloșie ar primi un sfert din marfă. Dar n-o să-i meargă ! Nu de pistoalele lui Hasan am grijă, ci de flintele ascunse pe fundul căruței lui Ispas, fără care nu puteam porni la drum.

Ajunși într-un sat, din marginea căruia începură a se arăta în zare minaretele Stambulului, se rupse osia din spate a căruței lui Ispas. Sub privirea curioasă a lui Hasan, oamenii scoaseră marfa înghesuind-o în celelalte chervane.

— Neghiobule ! îi strigă Zoican. Cum ai plecat cu asemenea putregai la drum ? Caută să meremetisești osia cît mai curînd și vino la caravanseraiul lui Giugiuc-bei, lîngă bazar. Altfel o să te mănînce cîinii pe-aici, așa cum meriți !

— Ghinion, îi tălmăci apoi Zoican spahiului, prefăcîndu-se a nu ști că turcul vorbește românește, așa cum îl prevenise Pirtilie.

— Bine că ai luat marfa, îl consolă Hasan.

Înjurînd de mama focului și trîntind căciula de pămînt, Ispas deshămă caii, tot învîrtindu-se în jurul căruței, pînă ce Zoican îi șopti :

— Faci cum ne-am înțeles.

— Fac, dar mare comedian ăi fi fost, cucoane Zoicane. Mai să-mi vină a crede că mă ocărai serios.

La Poarta Silivriului, tăiată în vechiul zid al împăratului Teodosie, convoiul fu oprit de vameșii Stambulului. Un ofițer al Agiei le cercetă atent hîrtiile. Văzînd că pașa din Rusciuc cerea ca negustorul să fie primit cu omenie, întrucît duce marfă pentru cămările împărătești, se uită chiorîș la Hasan, apoi porunci soldaților să dea jos fînul din codîrla lui Zoican, pînă ce găsiră basmaua roșie. Cînd o văzu, chiorului îi străluci ochiul de satisfacție.

— A cuie e ? întrebă ofițerul.

— A mea, răspunse Zoican.

Se simțea în ea greutate de fier ; dar, cînd fu desfăcută, Hasan rămase prostit, aflîndu-se acolo doar un clește, un ciocan și cîteva caiele pentru potcovitul cailor.

Înfuriat că fusese rupt de la treburile lui printr-o știre falsă, ofițerul nu mai scotoci și prin celelalte căruțe, convins că lui Hasan i se năzărise, avînd numai un ochi. Temîndu-se de mînia Marelui vizir, care poruncise ca negustorii să fie lăsați cît mai slobod să îndestuleze orașul înfometat, trimisul Agiei îl cinsti pe spahiu cu cîteva ocări și c-un lat de sabie pe spinare.

— Bre, îi vorbi Zoican, ce i-a cășunat ofițerului ăsta din senin pe domnia-ta ?

— Cîine ! răspunse, mînios Hasan, sudalmă adresată mai mult negustorului decît ofițerului. Dar Zoican se făcu a nu înțelege, fără a-și trăda în vreun fel mulțumirea pentru renghiul jucat tîlharului.

Mormăind ocări ce-ar fi făcut să se cutremure pînă și sfînta piatră de la Mecca, Hasan își jură să se răzbune pe acest blestemat de ghiaur, care-i răsturnase tot planul și-l făcuse de rîs în fața soldaților săi. Temîndu-se ca pezevenghiul de valah să nu-l pîrască lui Ibrahim-pașa, se hotărî să-l ucidă. Stambulul e mare. Cine poate afla

pe cel ce-a vîrît cuțitul în spatele unui ghiaur, cînd în oraș mișuna tîlharii ?

Zoican se îndreptă cu chervanele spre Marele Bazar, unde Ahmed-efendi își avea bolțile negustorești, fiind cel mai vestit toptangiu de pielărie și blănuri fine din întreg Stambulul. Îi aducea piei lucrate cu mare meșteșug de tăbăcarii din Transilvania. Vînduse la Sibiu o circadă de vite în tovărășie cu slugerul Tudor Vladimirescu, prietenul său. Aveau amîndoi înțelegere ca din cîștigul net al negustoriei, o treime să fie pusă la „Casa de comerț" a lui Hagi Costache Pop din Sibiu, pentru un gînd ascuns, stîrnit de cînd Caragea jefuia cu o cruzime ce întrecea pe a oricărui alt bei fanariot dinaintea lui.

Lui Ahmed-efendi îi plăcu tare mult marfa, numai piei galbene și roșii, din care se lucrau încălțările protipendadei turcești. Se tocmi însă sîngeros, așa cum sînt obișnuiți turcii să se tocmească, dar nici olteanul nu se lăsa mai prejos. De trei ori întorsese căruțele să plece din fața prăvăliei și, tot de atîtea ori, fusese oprit, izbutind să mai scoată cîte-un adaus la preț. Alimentele le vîndu ușor la caravanseraiul lui Kricor. Porni apoi să dea niște bani lui Garabet, îngrijitorul Casei lui Manuc-bei. O zări de departe ascunsă printre chiparoșii de un verde întunecat, cu umbrele așternute peste bătrînele ziduri ale Bizanțului. Poarta dinspre oraș dădea în ulița îngustă a bisericii Sîînta Irina. Pe aici coborî în grabă, fiind nevoit să se oprească, atunci cînd zări în curtea lui Manuc ienicceri cu coifuri înalte și ascuțite aidoma unor căpățîni de zahăr. Încercînd să intre, fu împroșcat cu înjurături și îmbrîncit în mijlocul uliței.

„Se vede că Înalta Poartă s-a supărat rău pe Manuc", gîndi Zoican, îndreptîndu-se spre o cafenea din apropiere. Patronul, un armean negricios, bătrîn și sfrijit, ștergea mesele cu pămătuful unei cozi de viței. Îl întrebă dacă dorește cafea și ciubuc ori o porție de chebap proaspăt, cu azimă caldă.

— Chebap, răspunse Zoican, și-o ulcică de vin.

— Vin ? Hm ! Se vede că ești străin, efendi. Cafenelele n-au slobozenie pentru asemenea băutură. Am limonadă, bragă și salep. Dar din ce parte de lume ești ?

— De peste Dunăre.

— Român ?

— Da !

— Bun venit ! îi răspunse cafegiul în românește, bucuros de parcă ar fi revăzut un vechi prieten. Am avut cafenea la București, pe Podul Tîrgului de Afară, în marginea mahalalei Armenești, aproape de casa lui Manuc-bei, așa cum am și la Stambul. Dragomanul m-a ajutat mult și mi se strînge inima cînd văd ienicerii în curtea și-n casa lui.

— Și Garabet, unde-i ?

— L-au ridicat aseară. Copiii și nevasta au scăpat. Sînt la neamuri în Galata. Manuc e în mare primejdie. Cine poate ști cu ce l-a mîniat pe padișah ori pe Marele Vizir. Ce n-aș da să-l pot vesti la timp !

— Îi dau eu de știre. Sînt un prieten de negoț al beiului. Am adus bani pentru Garabet și cum nu mai pot întîrzia, n-ai vrea să-i duci nevestei lui ?

— E pentru mine o datorie, efendi. Mă numesc Krikor. Spune-i, rogu-te, slăvitului dragoman, că-i sărut mîna și mă plec în fața lui ca o smerită și credincioasă slugă.

— N-am să uit. kir Kricor. Cum găsesc însă o corabie ce merge spre Varna ?

— Gasim, efendi !

De la Capuchehaia Țării Românești, al cărui frate era toptangiu la București, Zoican află că turcii s-au trezit cam tîrziu că au fost trași pe sfoară prin pacca încheiată la București în 1812, socotind că numai prin trădare s-au putut lăsa țarului pămînturi turcești și jumătate din Moldova. Pe Dumitrachi Moruzi, care a slujit ca dragoman în tratativele de pace, l-a chemat Marele Vizir, i-a mulțumit pentru slujbă, îmbrăcîndu-l în caftan, și apoi l-a tăiat îndată, pentru trădare. Asemenea, i-a mai fost tăiat al doilea frate, iar al treilea, bătrînul Alexandru, fostul domn al Moldovei și al Țării Românești, a fost trimis la galere. Cum Manuc a făcut legătura dintre muscali și turci, în hanul lui trătăluindu-se pacea, e socotit vinovat. Cercetarea și sigilarea casei sale e începutul sfîrșitului.

Părăsind Vlah-seraiul, aflat în Fanar, Zoican se întoarse nerăbdător la Kricor.

— Efendi, mîine în zori pleacă o corabie la Varna. Am vorbit cu căpitanul Alvaro. Căutați pe chei vasul „Fortuna“ și dați comandantului răvașul ăsta.

Zoican îşi întîlni oamenii la hanul lui Iani, pornindu-i spre ţară

— De la Babaeski ieşiţi la Varna şi, prin Razgrad, la Rusciuc. Feriţi-vă de drumul pe care am venit. Hasan pîndeşte, pentru răzbunare şi bani.

Zoican se grăbea să apere capul lui Manuc, dar ţinea să isprăvească şi o treabă pentru care acesta îi dăduse un răspuns în doi peri. Îl opri doar pe Codobatură ca tovarăş de drum.

CAPITOLUL II

PIRAŢII

Oamenii lui Zoican plecară călăuziţi de Ispas. Erau toţi foşti panduri şi căruţaşi hîrşiţi, învăţaţi cu drumurile Balcanilor şi cu primejdiile ce se pot ivi la fiecare pas. Se mai lipise de ei un bulgar cu nevasta. Omul avea pe frunte o urmă de potcoavă pusă cu fierul roşu.

— Nu te mira, creştine. Am fost ucenic la o fierărie. Un afurisit de spahiu mi-a lipit pe frunte potcoava scoasă din foc, mîniat că am aprins greu mangalul.

După trei zile de mers, aproape de valea rîului Ergené, Ispas recunoscu pe unul din spahiii lui Hasan, după calul sur şi puşcă rusească. Trecuse în galop, făcîndu-se că nu-i cunoaşte.

— Începe nunta cu Hasan, le spuse căruţaşilor. Sigur că o să ne lovească la cotitura din pădure, unde cele două stînci, ca două momîi, îngustează drumul. Am mas noi acolo o noapte, cînd veneam spre Stambul.

Desfăcînd podina dublă a căruţii, scoase armele, împărţindu-le oamenilor, apoi ceru bulgarului şi nevestei lui să coboare, fiindcă se aşteaptă la o luptă cu nişte spahii şi nu vrea să le primejduiască viaţa.

— Nu cobor, răspunse bulgarul. Eu şi nevastă-mea tragem bine şi cu flinta şi cu pistolul. Îi ştiu pe tîlhari. I-am întîlnit ieri. Ascultau de unul chior.

— Așa-i ! Are o socoteală cu noi și pentru asta nu trebuie să-ți vîri pielea în saramură.

— Ba ! Am și eu o socoteală cu el. Cînd a trecut pe lîngă mine, chiorul mai-a cerut în bătaie de joc să-i împrumut nevasta pentru la noapte. M-am făcut că nu înțeleg și i-am întins pîinea pe care o aveam în traistă. De ieri n-am pus o bucătură în gură. Țin să-mi plătească pîinea și ocara.

Cîțiva din oamenii lui Ispas săriră în huceagurile ce urmau șoseaua.

— Strecurați-vă pînă la stînci. Cînd or să ne atace tîlharii, îi loviți cu foc din coaste.

Soarele pătrundea pieziș prin desișul pădurii de stejar, gata de asfințit. Sub coviltirul din față Ispas și Ivanciu așteptau cu armele încărcate. Mergeau la pas pe ulucul îngust și adînc al șleaului, într-o liniște nefirească de parcă ar fi străbătut o pădure încremenită. O lumină roșiatică juca pe crestetul pustiu al stîncilor, prelingîndu-se ușor peste umerii de piatră, spre apus. Nici un semn de primejdie nu se vădea de nicăieri, cînd un șuierat scurt spulberă liniștea, în vreme ce patru spahii săriră cu armele întinse în fața căruțelor. În aceeași clipă, de după stînci, glasul lui Hasan răsuna amenințător :

— Dacă mai faceți un pas, vă ucid ca pe niște cîini.

Dar, de cum scoase capul, pușca lui Ivanciu nu-și greși ținta. Năuciți de focurile ce veneau din toate părțile și descurajați de sfîrșitul lui Hasan, spahiii o rupseră la fugă în adîncul pădurii.

— Vino nevastă să-ți vezi ibovnicul ! îi strigă Ivanciu femeii, rostogolind cu piciorul în praful înroșit, trupul fără de viață a lui Hasan.

Dimineața, la Babaeski, Ivanciu trase căruțele în curtea lui sărăcăcioasă și, ospătîndu-și prietenii, ceru pentru sine arma care-i scăpase de căpetenia tîlharilor și hangerul cu mîner din picior de mistreț.

*

„Fortuna", corabia venețiană cu trei catarge, transporta mărfuri și călători din porturile Levantului spre Stambul, Varna și Odesa. Căpitanul Alvaro primi pe Zoican și Codobatură cerîndu-le iertare că nu le poate

oferi decît locuri pe punte. De-ale gurii n-are decît pentru călătorii tocmiți mai înainte și mai ales pentru cei șase levantini din echipaj, care, cînd nu dorm și nu cîntă, mănîncă.

— Nu ducem lipsă de mîncare. Cu dormitul e mai greu, fiindcă atît eu, cît și tovarășul ăsta al meu sîntem înyățați să ne tolănim numai pe saltele de catifea umplute cu fulgi de porumbiță, sub baldachine de mătase, răspunse Zoican cu afectată seriozitate, cucerind simpatia marinarului.

„Valahii ăștia au mult haz". își zise căpitanul Alvaro, apoi, lovindu-se cu palma peste frunte, în semn că și-a amintit ceva de mare însemnătate, plecă grăbit. La scurt timp, se înapoie surîzînd, însoțit de o namilă de matelot, ale cărui palme aminteau de lopețile cu care se vîntură grîul la arie.

— Bun găsit, măi fraților, rosti uriașul, iacă, tare îmi era dor să mai grăiesc o țîră rumâneşte, că de mult n-am mai auzit limba alor mei !

— Te cred, îi răspunse Zoican, dar de-o gură de rachiu de-al nostru nu ți-o fi dor ?

Nu mai avu timp să prindă vreun răspuns, fiindcă marinarul înșfăcă plosca întinsă și, într-o clipită, o auzi bolborosind speriată sub mustața uriașului.

— Strașnic rachiu !

— Țuică bătrînă. Și de ți-o pofti inima, ți-oi da să guști și-un pic de cîrnați oltenești.

Aflară că-l cheamă Eremie, transilvănean de prin părțile Sibiului ; că fusese îmbarcat pe o corabie austriacă, eșuată lîngă Pireu și de atunci colindă mările. Dar, tot întinzînd vorba, îi înfulecă lui Zoican cîțiva coți de cîrnați oltenești. Și ar mai fi înfulecat de n-ar fi fost chemat jos, în cabina căpitanului.

Marea, pînă atunci liniștită, începu să fiarbă. Corabia, plutind cu toate pînzele umflate de vîntul venit dinspre Bosfor, sălta tot mai nesuferit pe crestele înspumate ale valurilor.

În vuietul stîrnit, răzbătu ca tunetul un potop de înjurături. Se rostogoleau în el toți sfinții din calendarul ortodox. Nici cînd o asemenea blasfemică sudalmă nu va fi produs atîta bucurie asupra unor suflete chinuite.

— Încă unul de-al nostru, tresări Zoican.

Atunci, zăriră un rumân cu suman de lînă cenușie, umblînd în patru labe pe punte, ca un prunc cînd începe să-nveţe a merge.

— Pierduși averile lui Iov, măi frate, de te prăpădești așa cu firea ?

Auzindu-și limba în această lume străină, omul sări uluit în picioare, pierîndu-i ca prin farmec cumplitu-i necaz.

— Pierdui măciuca. Am măsurat cu ea tot drumul de la Eși la Ierusalim, răspunse moldoveanul Toma Știr. privindu-l curios pe Zoican. Fără ea parcă mi-am rupt o mînă.

— Ai fost în hagialîc ?

— Boierul meu a ţinut să se-nchine la Sfîntul Mormînt. M-o luat cu el, făgăduindu-mi slobozenie și-un pogon de pămînt, dar i-au rămas oasele pe-acolo, fi-i-ar pămîntul să-i fie, Doamne iartă-mă, că hulesc sfîntu pămînt.

Capricioasă, Marea Neagră își aprinde și-și stinge furia pe negîndite. Curînd, valurile se domoliră și huietul se pierdu în nemărginirea apelor. În liniștea așternută, izbucni atunci un strigăt de triumf : „Uite-o“ ! Toma Știr își freca bucuros palmele. Descoperise măciuca proptită de o babă în marginea punții, dar însufleţirea lui pentru frîntura de lemn stîrni hazul lui Codobatură, care-l porecli, în glumă, „Hagi Măciucă“.

Locul lui Eremie la cîrmă îl luase unul dintre levantinii angajaţi de curînd, cînd echipajul Fortunei fusese arestat la Heraclion, unde ucisese un ienicer, într-o cîrciumă. Timonierul purta nădragi greceşti, strînși pe pulpă, ilic turcesc și-un fes cenușiu cu ciucure lung pe care vîntul îl răsucea, izbindu-i faţa întunecată de corsar. Două pistoale cu mîner cafeniu răsăreau din brîul de piele bătut cu ţinte strălucitoare.

Pe lîngă români se aciuiase și un călugăr grec de la Muntele Athos. Neliniștit. îi mărturisi lui Zoican că prinsese din șoapta unor marinari o vorbă rea : or să mîne corabia la Sinope, unde piraţii desfac marfă vie, acolo fiind tîrg de robi pentru toată Anatolia.

— Ioniţă ! aruncă o privire prin luminător și vezi ce se întîmplă înăuntru.

— Am văzut și bine nu-i ! se întoarse cu răspuns Codobatură.

Căpitanul și Eremie zac legați-cobză, iar călătorii sînt jefuiți. Tîlharii s-au făcut stăpîni pe corabie.

Obișnuit din război să ia hotărîri grabnice atunci cînd simțea sub tălpi pămîntul zdravăn, ca pe un tovarăș de luptă, Zoican nu se prea afla în largul lui pe vechitura mișcătoare a lui Alvaro. Se adună însă în cîteva clipe : „N-avem timp de pierdut ! Marinarii care au părăsit velele ca să prade călătorii or să vină curînd să ne înhațe. Părinte, cată să intri în vorbă cu timonierul, că Toma Știr te urmează furiș".

În vreme ce moldoveanul scotocea înjurînd, printre butoaiele cu apă, călugărul întrebă din mers pe cîrmaci dacă mai e mult pînă la Varna. Cînd fu aproape, îl mirui cu măciuca, pe care o tot căuta suduind Toma Știr : „Să dormi nelegiuitule, pînă te-or trezi trîmbițele de aur ale Judecății de apoi — îl blagoslovii sfinția-sa, luîndu-i pistoalele, legîndu-l și înfundîndu-i gura cu basmaua.

Nu vă mirați, fraților, de astă faptă creștinească. Pînă să îmbrac rasa călugărească am haiducit prin munții Macedoniei împotriva păgînilor care ne-au ars satul și ne-au prăpădit ce aveam mai drag pe lume.

Ascunși după tambuchi, la gura scării, Zoican și prietenii lui așteptau înfrigurați ivirea tîlharilor. Pe scara îngustă nu puteau urca decît unul cîte unul. Primul căzu într-un laț, meșterit de călugăr din cingătoarea anteriului. Al doilea cunoscu dulcea mîngîiere a reteveiului sfințit la Ierusalim. Ceilalți trei pirați erau prinși în mișelia ce se petrecea în pîntecele corăbiei.

Aflînd că Frangulis le e căpetenie, Zoican îi strigă din gura scării :

— Hei Frangulis ! Ți-am legat voinicii de pe punte. Corabia e acum în mîinile mele. Dacă nu vrei să ajungi în știreang, dă-mi ascultare.

Drept răspuns, un foc de pistol răsună de dedesupt, iar glonțul șterse o mînecă a lui Zoican.

— Așa ți-e vorba ? izbucni negustorul, trîntind oblonul peste gura scării, ca să taie tîlharilor orice speranță de ieșire.

— Măi, iscusitule, se auzi înfundată și obraznică vocea lui Frangulis, lasă barca la apă și dă-mi drumul. Altfel îl ucid și pe căpitan și pe timonier.

Răspunsul negustorului fu înăbușit de strigătul mînios al unuia dintre tîlharii ce țineau călătorii sub amenințarea pistolului.

— Barca, Frangulis ? Cum o să-ncăpem șase inși într-o bărcuță ? Ne-ai pus să le găurim pe celelalte ca nu cumva să scape prizonierii și-acum te gîndești numai la pielea ta ?

— Tragem la sorți !

Se vedea însă, că el era gata să tragă cu pistolul în cutezătorul său tovarăș de nelegiuiri.

„Nu fiți proști, îi șopti Ieremie piratului de lîngă el, care îi fusese ajutor la timonă. Vă minte !

Înțeleși fulgerător dintr-o privire, ambii tîlhari săriră asupra căpeteniei lor, luîndu-i armele.

„Vă garantez viața și libertatea. Știu că Frangulis v-a silit să vă supuneți lui ! Dezlegați-ne, vorbi cu hotărîrea unei porunci căpitanul Alvaro".

Strîns în frînghii, mai-marele piraților fu trîntit de Ieremie pe punte, la picioarele lui Zoican, ca un balot de bumbac : „Marfă de soi, jupîne !"

Curînd noaptea se prăbuși dușmană peste mare, într-o beznă de nepătruns. O răsuflare sărată aducea din depărtări huiet greu ca un geamăt și ca un bocet imens, iscat parcă dintr-o spaimă a lumii. Codobatură asculta, încercînd să ațipească, cu sufletul înmuiat de neliniște : „Îmi vine a crede că am călcat pe celălalt tărîm și se aud ciinii iadului lătrînd !" Era gata să jure că n-o să mai pună piciorul pe o corabie, dar se stăpîni : „Ce ! Poți știi ce-i mai trece prin cap lui Zoican ?" La Varna, se bucură de hotărîrea lui Ieremie :

— No, fraților, merg cu voi ! Mi s-a făcut lehamite de apele aiestea smintite.

— Și eu, dacă mă luați, sări Toma Știr. Nu mai am pe nimeni acasă. Iar la pogonul făgăduit de boier nici nu visez. Cucoana lui trăiește cu vechilul, iar ăsta-i învățat să piardă ce pierde popa la mort !

— Dacă mai știi să cîrmești o gloabă de cal, timonierule, te luăm ; iar pentru cîte păcate ducem în spinare, un om sfințit la Ierusalim, ca Toma Știr, ne-o prinde bine, răspunse rîzînd Zoican.

*

La menzilhaneaua din Giurgiu, Zoican puse cîțiva galbeni în mîna căpitanului de poștă, ca să-i lipească la pecetea răvașului de drum un fulg, de-au înnebunit surugiii cînd l-au zărit, ducîndu-i cum duce vîntul fulgul,

fiind acesta semn rînduit de stăpînire pentru ceaușii domnești, purtători de veşti grabnice. Ajunseră la București noaptea.

— Ioniță, eu mă strecor singur în tîrg. Ține toți banii. Dormiți la noapte în grădina logofătului Bellu. Paznicul vă adăpostește în colibă pentru un piastru. Nu putem merge noaptea fără felinar pe uliţele Bucureştilor. Şi, chiar dac-am avea, tot ne-ar opri străjile să ne cerceteze. De ne află cu bani, e vai şi amar. Am scăpat de turci şi de Fragulis ca să ne prade oamenii lui Caragea, aşa cum m-au prădat pe mine acu trei ani de peste o mie de piaştri. Mi-au luat banii, iar dimineaţa m-a pitarisit Vodă pentru ei. Păzeşte-te Ioniţă, că pentru bănetul ce ţi l-am lăsat ori te face Caragea serdar, îmbrăcîndu-te în caftan din pînză de izmene ori te hirotonisește mitropolitul popă de mir cu anteriu de bogdaproste şi o să ne întîlnim apoi, serdare, sfinţia-ta, cu traista goală şi cu buzele umflate, că-i vremea cînd din trei calici, unul ajunge popă şi altul boier.

Rîseră de această nouă şi drăcească născocire a fanarioţilor, hotărînd să se întîlnească a doua zi către prînz la *Hănişorul Olteniior.*

În deal, culesul viilor era în toi. Se mai potrivise şi-n ajun de sărbătoare. Petreceau oamenii la crame, auzindu-se de departe ţipăt de cimpoi şi bîzîit de cobză. În lumina felinarelor se storceau toată noaptea strugurii în linuri, curgînd riu mustul de sub picioarele călcătorilor, însoţit de glasul răguşit al lăutarilor, cu „ofuri" şi strigături porcoase, scăldate în izul îmbietor al pastramei.

Zoican coborî printre răzoare de vii şi livezi, furişîndu-se ca un hoţ. Străbătu stufărişurile de pe marginile Lacului lui Filaret şi pustietatea maidanelor înecate în bălării, pînă la ţigănia Mitropoliei. Pe uliţe, nici ţipenie de om. Se auzea numai hămăitul cîinilor treziţi din somn, cocoşi zăbăuci, trîmbiţînd pentru miez de noapte şi orăcăitul broaştelor de prin viroagele şi bălţile Dîmboviţei. Luna, marele felinar al Bucureştilor, adormise undeva, pe după nori. Aproape de malul gîrlii făcu popas lîngă zăplazul bisericii Domniţa Bălaşa. Se zărea *Hanul lui Manuc,* cu podişcă aşternută peste apă. Pîlpîia în capătul ei o lumînare adăpostită de ploaie şi vînt într-o băşică de porc. Doi străjeri tăifăsuiau alene în lumina ei pală. Din cînd în cînd se ridicau cu rîndul, făceau cîţiva paşi în sus şi-n

jos pe malul gîrlii ori pe uliţa Craiovei, strigînd prelung şi monoton cu lehamite în glas : „Te vàăd, te... văăăd !" deşi nu vedeau decît umbra turlelor bisericii, şi apa murdară a Dîmboviţei, de unde se iscau mirosuri grele de gunoi şi putreziciune. Cum nu era chip de trecut pe aici, Zoican ocoli pe sub Dealul Mitropoliei, strecurîndu-se pe puntea întunecată şi şubredă de la *Vadul Sacagiilor.*

Bătu cu fereală în poarta ghintuită a hanului. Curînd, se căscă o ferestruică la odaia chelarului.

— Zadic ! Sînt Zoican. Ascultă-mă bine. Vin într-o fugă de la Stambul. Du-mă degrabă la Manuc-bei, că e primejdie de moarte !

Zadic amuţi, ştiindu-l pe negustor apropiat stăpînului său. Coborî c-un paznic şi cu două felinare, pornind pe uliţa Tîrgului de Afară, unde, în marginea Mahalalei armeneşti, se afla casa beiului.

— Veşti proaste, boier dragomane, îi vorbi Zoican din prag.

Manuc ascultă împietrit ştirile celui ce-i speriase somnul.

— Turcii au nevoie de averea mea. Ştiam, dar mă aşteptam să se dezlănţuie ceva mai tîrziu.

Înalt, voinic, de o rară frumuseţe bărbătească, cu fruntea de gînditor, Manuc răspîndea din ochii-i mari, misterioşi un fel de vrajă care înmuia. Dar nici mîndria şi prestanţa lui, nici neîntrecuta-i elocinţă, nici neasemuita-i inteligenţă, nici renumele şi uriaşa avere a beiului, nu-l impresionau mai mult pe Zoican ca ochii aceia negri şi mari, ce adunau parcă în lumina lor mărturia unor tainice puteri lăuntrice. Zoican le simţise tăria, deslușind însă şi un licăr de viclenie ce s-aţîţa uneori numai cît sclipirea cărbunelui trezit de sub spuză. Era slăbiciunea care-l trăda, — olteanul ştiind că atunci nu era sincer. Cînd îi spusese că Poarta îl învinuieşte de trădare pentru pacea de la Bucureşti, îi apăru în ochi strania lucire. Din acea clipă, Zoican nu mai crezu în nevinovăţia lui Manuc. Se feri a-şi da pe faţă, în vreun fel, gîndurile, ţinîndu-i isonul :

— Boier dragomane, adeseori oamenii sînt răi şi nerecunoscători, mai ales cînd trăiesc sub apriga putere a banului. Lăcomia turcului e fără margini, la fel ca şi cruzimea lui. Se cade să-l judecăm prin aceste două feţe.

— Să lăsăm aste zadarnice prețuiri ale slăbiciunilor omenești și să facem un tîrg. Mi-ai cerut înainte de a pleca la Stambul să-ți arendez moșia Drajnei din plaiul Teleajenului, unde mi-a murit arendașul. Am chibzuit să ți-o dau pe 29 de ani, iscălind că am primit suma cuvenită pe tot acest timp. O fac din recunoștință că poate mi-ai scăpat capul, dar și pentru că îți cer ceva în schimb. Amîndoi sîntem negustori. Știm bine că o mînă spală pe alta. Moșiile nu le mai pot vinde. Aș da de bănuit. Cum stam ca pe cracă, mi-am trimis banii la Sibiu încă din luna trecută, în afară de giuvaericale. Oamenii mei sînt urmăriți și, drept să-ți spun, nici nu mai pot avea încredere în ei. Te știu cinstit și cu prieteni în Transilvania. Ai putea să faci această primejdioasă treabă, trecîndu-le peste munți ?...

— Da, boier dragomane. O să le găsești în păstrare la Casa de Comerț a lui Hagi Costache Pop din Sibiu.

— Îți mulțumesc. Mîine către prînz vino la han să primești aurăria și sinetul pentru moșie.

— Aș mai avea o necuviincioasă rugare. Domnia-ta cunoști în Transilvania negustori de arme. Îmi fac trebuință.

— Arme ?, kir Zoicane ! Arma negustorului e banul.

— Mușteriii mei îs mulți și n-am atîția bani să-i impac. Un glonț e mai ieftin ca un galben și înseamnă un vrăjmaș mai puțin.

Manuc zîmbi. Îi plăcu acest negustor pornit și spre alte rosturi decît cele negustorești.

— Punem totul la cale cînd ne vedem la Sibiu.

CAPITOLUL III

NECAZURILE LUI ILIE UȚUBARZĂ ȘI ALE VISTIERNICULUI ANDRONACHIS

De cum scapă de strînsoarea munților, la sud de Văleni, valea Teleajenului se deschide lacom de parcă ar vrea să înghită tot Codrul Vlăsiei și toată pustia Bărăganului. Cînd se întețesc ploile pe Ciucaș și pe Muntele Roșu, apele acoperă uriașa albie a rîului, încît pare o Dunăre

sălbatică și necunoscută, ivită peste noapte, nu se știe de unde, într-o matcă străină.

Moșiile vistiernicului Andronachis se răsfață pe ambele maluri ale rîului. I-au sporit tot mereu de cînd se află în mare cinste la Curtea lui Caragea. Dar, oricît ar fi de vijelios Teleajenul și oricît de lată albia lui, vistiernicul ține sub privirea-i aspră tot întinsul pămînturilor. Zapciii au devenit mai cîinoși, ispravnicii mai hapsîni, iar boierul care-i mînă din umbră, mai lacom decît toți slujbașii săi laolaltă. Țăranii abia își mai pot trage sufletul, loviți, schingiuiți și prădați. Ba, împovărînd cu angarale niște moșneni de peste Olt, le luase locurile cu anasîna, ca să le arendeze unui ticălos de odobașă. Pentru ele se judecase Vladimirescu la Divanul domnesc și i se tăgăduise dreptatea. Și tot pentru ele fusese osîndit la ocnă un pandur cu numele de Vasile Jiganie. Furios pe mîrșăvia boierească, acesta se răzbunase, răsturnînd rădvanul lui Andronachis în Dîmbovița, pe cînd vizitiul intrase cu caii la un potcovar de pe malul gîrlei.

Într-o primăvară, s-a auzit că niște lotri au călcat două conace boierești. Toate poterele trimise pe valea Teleajenului în sus, nu le-au găsit urma. Căzură curînd pradă și conacele Bălăcenilor de la Scăeni și cele ale Cocorăștilor de la Plopeni. Mumbașirii și zapciii, împlinitori de biruri, erau prinși, bătuți și ușurați de bănetul ridicat cu mare silă. Înspăimîntată, stăpînirea spori numărul arnăuților, trimițîndu-l chiar pe cîrc-serdarul Ioanidis, vestit gonaci de tîlhari, să bată zile-n șir pădurile de pe Văile Teleajenului și Slănicului. Țăranii răspîndeau și vorbe de groază despre duhuri ce ar fi pus stăpînire pe locurile de la *Moara Dracului :* că au fost găsiți drumeți uciși, nu pentru jaf, ci pentru ca moroii să le sugă sîngele. Bănuind că aici e cuibul haiducilor, cîrc-serdarul porni să-l cerceteze, rîzînd de prostia țăranilor ce împrăștiau asemenea zvonuri neroade. Încerca astfel să-și facă sieși curaj, întrucît sufletul îi era stăpînit de puzderia superstițiilor aduse din Epirul unde își avea baștina. Poterașii de sub comanda lui erau măcinați de aceeași teamă, fiind toți oameni simpli, hrăniți îndelung cu povești de groază, în care tot felul de strigoi, știme, iele și vampiri ucideau oamenii fără ca ei să se poată apăra în nici un chip.

Au bătut zadarnic locurile de la Moara Dracului — pînă ce, mofluz, cîrc-serdarul porunci poterei să iasă din pădu-

rea amenințată de umbrele nopții. Un zgomot ciudat, ca un șuierat sau ca o bătaie de aripi, pluti o clipă printre crengi. Calul se poticni, sforăind parcă a lup, apoi o rupse la fugă, turbat. Cîrc-serdarul fu smuls din șa, slobozind un urlet de groază și, rămînînd c-un picior agățat într-o scară, fu tîrît pînă în prundul Teleajenului, unde, poterașii abia îi mai recunoscură fața zdrobită. Erau cutremurați de spaimă. Numai o putere diavolească era în stare să săvîrșească asemenea faptă. În urma lor „moroiul" ridică reteveiul pe care-l aruncase în spinarea calului și tăie coarda de curpen legată de-a curmezișul potecii, pornind spre tovarășii săi de haiducie.

Era Ilie Uțubarză, căpetenia a vreo douăzeci de voinici. Unii luptaseră în cetele de panduri ale paruicului Tudor Vladimirescu împotriva turcilor. Deși Caragea risipise Corpul pandurilor, luîndu-le armele, și poruncise ispravnicilor să-i împiedice a face zurbe, aceștia se aflau în fruntea celor ce hărțuiau stăpînirea. Pe valea Teleajenului parte dintre răzvrătiți erau șezători pe la casele lor, parte se ascundeau sub rasă călugărească, pe care seara o puneau în cui, pentru slujbe de noapte, dincolo de zidurile mînăstirii Cheia, vechea ctitorie de lemn a ieromonahului Damaschin, vestitul haiduc de odinioară al acestor locuri. Aveau ca iscoadă și om de legătură, pe Cosmuță, un băiețaș orfan de amîndoi părinții din vremea ciumei, purtîndu-i acum de grijă călugării de la Cheia, unde fusese dus de Ilie Uțubarză.

Într-o zi, băiatul le dădu de știre că vistiernicul Andronachis venise de la București, și că, parte din arnăuții lui fuseseră trimiși cu mumbașirii pentru strîngerea dărilor. Noaptea, ceata lui Ilie Uțubarză îi călcă conacul. Pe vistiernic nu l-au găsit. Un ceas întreg tremurase în adîncul beciului, într-o putină cu varză acră, unde era cît pe-aci să se înece, jurînd că de va scăpa teafăr, în viața lui nu va mai mînca, nici sarmale, nici potroace, făcîndu-i-se tare lehamite de o asemenea legumă puturoasă.

După două zile, vistiernicul dădu buzna în Divanul domnesc :

— Măria-ta ! M-au călcat tîlharii. S-a dus toată agoniseala mea, tot bănetul !

— Bănet ? De unde bănet, Andronachis ? Doar tot timpul te plîngi de sărăcie !

— Puţin, atîta cît a fost, măria-ta, era munca mea şi mă doare inima !

— Nu te credeam aşa amarnic la pagubă, vistiernice, îl zeflemisi Caragea.

— Să ierte măria-ta, dar abia am scăpat cu viaţă. Din pricina acestor tîlhari nu mai putem împlini nici dările.

— Trimis-am potere, Andronachis. Prinsu-mi-aţi vreun tîlhar ?

— Sînt tare vicleni, milostive stăpîne, şi îi ascund hoţii de ţărani.

Dinspre uşa Divanului domnesc răzbătu atunci o larmă neobişnuită. Ploconindu-se adînc, un ciohodar aduse vestea că vizitiul vistiernicului Andronachis a recunoscut pe unul dintre tîlharii care au călcat conacul boieresc. Încerca să dea buzna cu de-a sila în Palatul domnesc şi l-au prins arnăuţii.

— Umblă să mă omoare, măria-ta, sări Andronachis.

— Linişteşte-te vistiernice. Nu-l crede atît de nătîng să intre în gura lupului cînd te poate ucide în altă parte fără rizic. Altceva l-a mînat încoace şi asta vreau să aflu. Aduceţi-l, după ce o chemaţi pe domniţa Ralù.

Răsfăţatei sale fiice vodă ţinea să-i ofere spectacole mai palpitante decît vechile tragedii greceşti ce se jucau la teatrul ei de la Cişmeaua Roşie.

Cînd Ralù se aşeză în jilţul din stînga lui Vodă, fu adus în sală prinsul. Un bărbat înalt, chipeş, cu plete negre, cu ochi de tăciune, legat fedeleş, era împins de arnăuţii ce tot încercau să-l prăvălească în genunchi în faţa lui Caragea. Scuturîndu-se, omul strigă de se cutremură Divanul : În lături, zmeii-zmeilor ! Nu vă mai umflaţi în pene. Plecîndu-se apoi înaintea fanariotului, rosti răspicat :

— Să trăieşti, măria-ta. Nu sînt tîlhar şi nu am fost prins de aceşti fluieră-vînt. Am venit singur la Curte, ca să afle măria-ta unele fapte ce pun ţara pe foc. Rog smerit, a porunci să fiu dezlegat, că nu se cuvine a sta ca un lotru în faţa unor cinstite obraze.

Ochii domniţei Ralù scînteiau. Îi plăcea voinicul acesta vînjos, plin de mîndrie şi curaj. Se plecă şi-i şopti ceva lui vodă la ureche.

— Dezlegaţi-l, porunci Caragea. Acum spune, omule, cine eşti şi ce veşti năstrușnice îmi aduci, i se adresă „tîlharului", care sta drept ca un brad în faţa sa, privindu-l fără sfială.

— Măria-ta, sînt Ilie Uţubarză, moşnean din Drajna.

— Văd că porţi cizme ruseşti.

— Am fost pandur.

— A ! ticălos dintre cei ce s-au ridicat împotriva luminăţiei sale, sultanul ! Ar trebui să vă trimit pe toţi la spînzurătoare.

— De spînzurat, mă poţi spînzura, nevinovat, măria-ta, dar ticălos nu sînt. Am luptat cinstit, cu sabia în mînă, ca ostaş. Ticăloşi sînt cei ce uneltesc pe dedesupt şi lovesc pe la spate, ca unii dintre dregătorii măriei-tale.

— Răspunde o dată, omule, la cele ce te-am întrebat, ori eşti capiu, răcni vodă, întărîtat de nemaipomenita îndrăzneală a lui Uţubarză, în vreme ce boierii divaniţi amuţiseră.

— Eu am călcat conacul boierului Andronachis !

Întreg Divanul începu să freamăte. Se auzi mai întîi un murmur general, apoi izbucni glasul spumegînd de furie al vistiernicului :

— Spînzură-l, măria-ta.

— Dacă va trebui, şi numai după ce-l voi asculta.

— Măria-ta, continuă Uţubarză, n-am luat nici o lăscaie din casa boierului.

— Minte, doamne !

— O să vadă măria-sa cine minte, îl înfruntă Uţubarză.

Din rîndurile divaniţilor porniră strigăte furioase : tîlharule, ucigaşule, la spînzurătoare.

— Măria-ta, nu este iertat ca asemenea ticălos să arunce vorbe de ocară asupra unui velit boier, strigă logofătul Lascaris.

— Te asigur, arhonda, că dacă acest ipochimen se va dovedi mincinos, îl pun în furci. Spune mai departe.

— Dările au fost ridicate de cîte două şi trei ori peste ce se cuvenea a da fiecare birnic, iar banii n-au ajuns la vistierie, fiindcă zapciii au fost loviţi de tîlhari.

— De voi, mişeilor ! ţipă vistiernicul.

— Nu ! Noi i-am dovedit numai, şi-am venit să-i dăm pe mîna stăpînirii.

— Cine sînt ? răcni Caragea.

— Oamenii domniei sale, arătă Uţubarză spre vistiernic.

— Bre omule, nu eşti în toate minţile ?

— Oare numai smintiții pot spune adevărul în țara asta, măria-ta ?

— E un răzvrătit și-un hoțoman. Nu-i asculta baznele și ocările, doamne ! strigă mînios, în grecește, Andronachis.

— Nici nu mint, nici n-am de gînd să fug, fiindcă, așa cum spusei, de buna mea voie am venit, răspunse Uțubarză tot în limba lui Homer.

— Văd că vorbești bine grecește, mîrîi Caragea surprins.

— Grecește, turcește și rusește, măria-ta că de la o vreme, pe acest pămînt al nostru, bătut de războaie și răscolit de oști străine, au început a răsuna atîtea limbi ca în Turnul lui Babel.

— Cum dovedești învinuirile ? Dacă te reazimi numai pe clevetire și ocară, proastă socoteală ți-ai făcut !

— Să fie cu iertare, măria-ta. Socoteala e bună și mărturii am, numai că nu-s la mine.

— Mincinos și clevetitor... La spînzurătoare, strigă vînăt de furie Andronachis.

— Nu te grăbi, arhonda ! Capetele cad și de iatagan.

Vistiernicul îngălbeni. În glasul lui vodă suna o umbră de mînie domolită și-o amenințare surdă. Iatagan ? Numai capetelor boierești li se făcea hatîrul de a fi tăiate. Oare ce-i trece prin gînd lui vodă ?

— Unde-ți sînt dovezile ?

— La hanul unde am tras. De le găseau cei ce m-au legat ca să se vitejească, ele ar fi fost mai de preț decît viața mea și n-aș mai fi avut acum cinstea să-mi plec smerita frunte în fața măriei-tale.

— Să vină căpitanul Iordache.

— Aici sînt, doamne !

— Du-te cu acest ipochimen să-mi aducă niște hîrtii. Nu-l scăpa din ochi.

Cum se răspîndise vestea că a fost prinsă o căpetenie de tîlhari, întîmplare nu prea obișnuită pentru Agie și Spătărie, mulțimea se adunase în fața Curții domnești. Cînd oamenii băgară de seamă că hoțul umbla fără obezi la mîini, călcînd mîndru ca un crai între arnăuți, simțiră că nu-i vorba de un tîlhar, ținîndu-se alai după el la „Hănișorul Oltenilor", unde Cosmuță juca arșice cu copiii de seama lui.

„Hai Cosmuță, că te-a poftit măria-sa la masă, să-ți dea niște baclavale !“ îl chemă Uțubarză.

Mulțimea avu iarăși prilej de uimire, văzindu-l cum se întoarce, voios ca la nuntă, spre palatul domnesc, între fioroșii arnăuți, ținînd de mînă un pui de țăran cu cămașa ca laptele, cu cismulițe roșii, cu chimir înflorat și cu pălăriuță verde pe care se răsfață o coadă stufoasă de veveriță.

Uimirea tăie glasul boierilor. Cosmuță îngenunchie în fața lui Vodă, așa cum fusese sfătuit, așezîndu-și grijuliu pălăria pe covorul de Smirna și netezind ușor cu podul palmei coada de veveriță, că i se cam răvășise părul. Gestul stîrni rîsul domniței Ralù.

— Ăsta ți-e dovada ? se zburli Caragea.

— Îndată, măria-ta !

La semnul lui Uțubarză, Cosmuță se ridică, își deschise tacticos chimirul, apoi trase dintr-un buzunăraș un carnețel cu scoarțe de piele neagră. În acea clipă, arșicele cîștigate în fața hanului curseră din sîn, rostogolindu-se pe covor, pînă la picioarele tronului. Domnița Ralù fu prima care izbucni în rîs. Caragea, stăpînit de o bucurie ascunsă, hohoti de se scutură scaunul domnesc, cu tuiurile din coadă de cal așezate în spatele său. Hazul cuprinse întreg Divanul. Pînă și Uțubarză zîmbi. Numai Cosmuță, nedumerit de ce s-or fi hlizind atîta boierii ăștia pentru nimica toată, își aduna liniștit oscioarele de miel risipite pe covorul domnesc, trăgînd cu coada ochiului, cînd la Vodă, cînd la Uțubarză.

— Iacă, măria-ta ! În acest catastih se află scris cîți bani au fost dați boierului vistiernic și de la cine au fost smulși, cu slovă așternută chiar de mîna condicarului boieresc.

Caragea răsfoi filele, citind cu glas tare : „La 15 aprilie, am dat boierului Andronachis trei pungi luate de oamenii noștri de la isprăvnicei, cînd a fost ucis arnăutul Sabri. La 13 mai, așijderea am dat două pungi din banii adunați de la țăranii din deal și de sub munte... La 7 iunie am dat 206 galbeni de la Vama Bratocei, cînd a ars vama, la...“

Vodă se opri din citit, adresîndu-se lui Andronachis care schimba fețe-fețe :

— Așa, vistiernice ! Pui tîlharii să-mi ucidă oamenii ca să-i prazi... Dai foc vămilor, ca să le furi aurul... Asta

e mare ocară pentru un dregător al meu. Eu nu dau crezare unor asemenea bazaconii.

— Sărut dreapta, măriei-tale, izbucni vistiernicul căzînd în genunchi. E o plăsmuială a dușmanilor mei...

— Nici nu mă îndoiesc, vistiernice, răspunse vodă, jumătate în glumă, jumătate în serios, încît boierii nici nu mai știau ce să creadă.

— Măria-ta, rupse tăcerea Uțubarză, kir Lambru, condicarul boierului vistiernic este în mîinile noastre, viu și nevătămat. L-am ridicat odată cu catastihul său. Poate mărturisi.

— Iordache !, pune-l la baște pe acest om pînă ce ni se înfățișează condicarul. Să nu fie cu nimic tulburat, iar băiatul să fie dus la casa lui. Domniile voastre sînteți slobozi, boieri.

Cînd vistiernicul încercă să treacă pragul Divanului, unul din calemgiii domnești îi șopti la ureche : „Arhonda, măria-sa poruncește să aștepți".

Așteptă mai bine de o jumătate de ceas, fierbînd, și tot întrebîndu-se : „Ce i-o fi trecînd prin cap tîlharului-tîlharilor din scaunul țării ? Nu vrea să lase altora nici măcar firimiturile ?"

Fu poftit de vodă, c-o politețe silită, să ia loc pe-un colț al sofalei domnești, unde ședea întins, trăgînd tacticos din ciubuc.

— Bre Andronachis ! Omul ăsta nu minte. Ai tîlhărit fără cap din banii vistieriei. După socotelile condicarului tău, suma se ridica la 118 pungi numai în acest an. Fiindcă din ceilalți, socotelile lipsesc, înmulțind cu 3, de cînd îmi ești vistiernic, fac 354 de pungi. Unde sînt banii ?

— Măria-ta, jur pe icoana făcătoare de minuni a...

— Lasă icoanele făcătoare de minuni, Andronachis, și fă minunea să-mi împlinești jumătate din pagubă, așa cum am socotit-o. Pentru restul te iert. Sîntem aici între patru ochi. Dai banii — bine ! Am eu grijă ca nici Lambru, nici Uțubarză să nu mai vorbească. Nu plătești, te pecetluiesc și te pun la gros, iar paguba mi-o scot singur.

— N-am decît 52 de pungi, măria-ta.

— Andronachis ! După cum vezi, sînt om de omenie... Ți-am cerut jumătate, nu tot. Ori 177 de pungi, ori nimic. Pînă te hotărăști, te trimet la Mînăstirea Snagovului ca să te lumineze Cel de sus.

— Nu mă nenoroci, doamne !

— Nu există nenorocire decît dacă tu ţi-o doreşti. Îmi dai cît am socotit şi te iert, ţinîndu-te mai departe în slujbă.

— Optzeci de pungi, măria-ta, articulă Andronachis.

— Văd că începi să înţelegi, arhonda, răspunse vodă, bătînd din palme şi poruncind lui cafegi-başa cafea şi ciubuc pentru musafirul său.

— Atîta am bani peşin. Am cheltuit cu moşiile, cu casa, cu...

— Ştiu. Dar n-o să-l învăţ eu pe unul ca tine cum să stoarcă. M-ai prădat şi acum te tocmeşti ? Mie, turcii îmi cer şi tot îmi cer, iar cu ei nu merge tocmeală la haraci şi plocoane. Peste trei zile dai ciohordarului Kirikos cele 80 de pungi, iar restul în două săptămîni. Te însoţeşte cu treizeci de arnăuţi la conacul unde ţi-ai înălţat casă nouă... Asta fiindcă bîntuie tîlharii şi nu doresc să ţi se întîmple ceva rău, Doamne fereşte ! Altădată să-ţi tocmeşti un condicar mai isteţ, să nu-ţi mai ţină socoteala potlogăriilor. Auzitu-m-ai ?

— O să vînd moşiile şi o să plătesc. Rogu-te măria-ta, dă-mi drumul mai curînd, fiindcă muşterii cu bani peşin sînt greu de găsit.

— Răbdare, arhonda. Cînd Domnul tău îţi oferă o cafea, nu poţi să-l refuzi !

*

De peste patruzeci de zile o secetă pustietoare se abătuse asupra ţării. Dîmboviţa rămăsese doar un firicel de apă mocirloasă, iar morile prăfuite de pe malurile ei se odihneau. Bucureştenii începuseră să rabde nu numai de sete, ci şi de foame. Specula era în toi. Se zvonea chiar că molima de pomină a lui Caragea a început să-şi arate iarăşi chipul hidos. Neputincioasă, stăpînirea nu găsea nici o cale de îndreptare.

De cînd mulţimea îl huiduise aruncînd cu pietre în caleaşca lui, vodă nu-şi mai făcea nici obişnuita plimbare la Herăstrău, îndoind gărzile arnăuţilor ce păzeau Curtea domnească. Porunci Agiei să adune isnafurile cu steagurile lor, mitropolitul să scoată moaştele Sfîntului Dumitru Basarabov, patronul oraşului, să le plimbe prin tîrg, făcînd slujbe la răspîntii cu întreg soborul preoţesc şi cu monahii tuturor mînăstirilor din Bucureşti şi din

împrejurimi, înălțînd imnuri de slavă bunului Dumnezeu, că poate s-o îndura de ticăloșia oamenilor, binecuvîntînd c-un pic de ploaie pîrjolul pămîntului.

În acest timp, Uțubarză, închis într-o chilie a mînăstirii Radu Vodă, aștepta un semn de viață de la tovarășii lui. De vreo trei zile, nu-l mai țineau decît cu terci. Dar mai cumplit decît foamea îl chinuia setea, fiindcă ulciorul cu apă din gîrlă era pe jumătate mîl. Cu Ioanichie, călugărul care-i aducea hrană, nu putea schimba o vorbă, fiind surd și mut din născare. Însă, în ajunul zilei sorocite pentru procesiunea cu moaștele sfîntului, îi puse pe masă terciul și ulciorul cu apă un alt călugăr. Spre uimirea lui Uțubarză, acesta scoase de sub comănac o legătură cu mîncare, iar de sub anteriu o ploscă cu vin și un drugușor de fier.

— Sfinte Sisoie ! Asta-i minunea-minunilor, prea cuvioase.

— Ba-i grija tovarășilor tăi, Ilie, răspunse Miu, haiduc din ceata lui. Acum ascultă-mă bine. La răsăritul soarelui, s-adună în curtea mînăstirii puzderie de popi și călugări pentru slujba ploii. Aștia fac tărăboi cît o armată de muieri. Arnăuții care te păzesc la ușă ca pe vodă, o să caște gura la oastea mitropolitului. Îndoaie zăbrelele de la fereastră cu drugul ăsta și săi în livada de lîngă cimitir. Te aștept la Biserica lui Bucur, cu caii înșăuați.

Cînd se trezi buimac a doua zi la prînz, Ioanichie monahul nu știa ce s-a întîmplat cu el. Își amintea numai că, seara găzduise pe-un frate întru Domnul, venit pentru marea slujbă. Băuse vin din ploasca lui și parcă-i luase Dumnezeu mințile. „Să-i fie vinul al dracului — Doamne iartă-mă —, că e doar sîngele tău !" mormăi plin de ciudă. Ducînd mîncarea „tîlharului" găsi chilia goală, în vreme ce arnăuții păzeau liniștiți în ușă. Uită bietul Ioanichie de canoanele ce urma să-i dea egumenul pentru păcatul beției și pentru lipsa de la slujba cu sfintele moaște, fiindcă se temea mai cumplit de mînia lui vodă.

*

Un car mocănesc urca spre Drajna cu făină, mălai și pește sărat pentru hrana oamenilor de pe moșia lui Manuc. O urmau doi călăreți, purtînd măciucă la oblînc. În spate, o caleașcă ducea pe pitarul Zoican, boier „bolnav

de hicaţi, care merge să se curarisească cu ape metaliceşti în Transilvania", aşa cum scria în paşaportul său.

Lăsă chervanul la Vălenii de Munte în curtea părintelui Benea, pornind cu caleaşca spre Drajna. Drumurile creşteau încet spre înălţimi în lumina soarelui de toamnă. Dealurile se îmbrăcau tot mai mult în făget, iar Teleajenul îşi subţia albia, ascuzîndu-se în întunericul pădurilor. Cu toate că era cam pe la jumătatea lui septembrie, ziua se vădea neobişnuit de caldă. Opriră pe o culme, într-un luminiş, unde începea povîrnişul. Ca din marginea unui cerdac uriaş, deschis asupra singurătăţilor, se desfăşura larg valea, zăgăzuită doar, în depărtare, de munţii cu vîrfurile învestmîntate în ceţurile dimineţii. În liniştea grea, codrul îşi agita uşor frunza, îmbrăcat într-un vălmăşag nebun, de galben, roşu, verde şi ruginiu. Zoican privea fascinat. Niciodată în viaţa lui nu zărise atîta dulce revărsare de culori şi nu trăise atîta tulburătoare sălbăticie... Sau, poate, niciodată n-avusese o clipă răgaz şi ochi pentru cîte frumuseţi scaldă pămîntul acestei ţări... Simţea parcă un fior necunoscut ce se ridica din iarba pală, din pămîntul tăcut, din copacii bătrîni, din frunzişul neliniştit şi din sufletul lui asprit de viaţă, suflet pe care îl socotise întotdeauna străin de asemenea calde şi tainice moliciuni. Îl trezi glasul lui Codobatură.

— Pe-aici nu-i chip de coborît pînă nu împiedic roţile din spate.

Zoican privi înfiorat adîncul prăpastiei, apoi, se întinse pe iarba neumblată, cu mîinile sub creştet. Ascultă ciocănitorile sfredelind scoarţa copacilor, „aşa cum ne sfredelesc şi nouă inimile turcii, ciocoii şi Fanarul", oftă el, răscolit de gîndurile acestea stăruitoare.

— Stai liniştit, boierule şi porunceşte oamenilor domnici tale să lase armele, că altfel ţi-e viaţa în primejdie.

Zări atunci într-un tufăriş de alun, două ţevi de puşcă întinse spre el.

— Măi, fraţilor, am nişte flinte străine dinainte, le strigă însoţitorilor săi. Puneţi armele jos, că plătesc cu viaţa. Căzurăm pe mînă rea.

Codobatură şi Ispas aruncară armele, înjurînd. Un fluierat scurt însufleţi tufărişurile şi o ceată ieşită ca din pămînt îi împresură.

— Dă-mi banii, boierule, porunci un bărbat chipeş, cu ochi de tăciune, răsărind din tufiş cu flinta pe umăr.

Zoican îi întinse cîțiva piaștri.

— Nu glumi, boierule. Dă banii pentru meremetul conacului și tocmeala oamenilor.

— N-am decît atît cît ți-am întins și nici p-ăștia nu ți-i dau, că-s prea puțini pentru-un obraz de tîlhar ca al tău, măi Ilie Uțubarză, pacostea pămîntului, răspunse zîmbind Zoican.

Uțubarză amuți, privind la boierul din față, cu calpac de pîslă și cu caftan ușor, blănit pe margini cu dihor, trudindu-se să afle al cui e glasul ce-i suna așa de cunoscut.

— Mă înșel eu, au ba ? Ești cumva...

— Zoican !

Ilie Uțubarză aruncă arma în iarbă, îmbrățișîndu-l, dar fiindcă-l avusese comandir în vremea panduriei, se simți, pe urmă, un pic fîstîcit.

— Iartă-mă, cucoane Zoicane, c-am îndrăznit, dar parcă mi-a picat un frate mai acătării din altă lume.

Haiducii priviră scena năuciți, la fel ca și oamenii lui Zoican, afară de Codobatură, care, c-o palmă, îi zburătuci căciula lui Uțubarză de pe creștet, recunoscîndu-l ; apoi îl răsuci în brațe, ca pe-o morișcă.

— Dați înapoi armele, fraților, că înghițirăm o cacealma. Tot satul știe de la oamenii lui Manuc că vine astăzi noul arendaș cu bani pentru nevoile moșiei cucoane Zoicanc.

— A fost o momeală, Ilie. Altfel nu te găseam. Știam că la ban boieresc tragi ca musca la miere. Îți aduc o vorbă de la parucicul nostru Tudor. Am arendat moșia Drajnei pe 29 de ani. V-o las vouă, drăjnenilor și izvorenilor, să vă pașteți vitele, să vă ridicați lemne de casă, de vatră, de cuptor și mai puțin pentru cazanele de țuică...

— Așa nu mă-nvoiesc, glumi Uțubarză. Și-apoi nu știu cum o să ne plătim pentru o asemenea filotimie.

— O să plătești, Ilie, că facem negustorie cinstită. Am să-ți spun ce și cum. Pînă atunci trebuie să ducem la capăt o învoială pe care am făcut-o cu Manuc. Mi-a arendat moșia și mi-a dat zapis că a primit arenda, dar prețul o să-l plătești tu, cu oamenii tăi. Turcii pîndesc capul dragomanului. Vrea să fugă. M-am prins să-i trec peste graniță niște giuvaericale. Te învoiești la o asemenea treabă ?...

— Da ! Sînt aici, cu ăilalți, oamenii lui Despa, mocanul din Săcele. Să tot aibe dragomanul giuvaericale cît încap

în samarele cu grăunțe ale măgarilor și, mai ales, în putinile cu brînză, duse în fiecare săptămînă, mai cu vamă, mai fără, la „Tîrgul Sfatului" din Brașov.

— Cînd putem pleca ?

— Am o socoteală la noapte c-un tîlhar din cei mari, și-ntr-o zi-două pun baciul lui Despa la drum.

— Ce s-a întîmplat Uțubarzule, cu fostul arendaș al Drajnei ?

— I s-au speriat caii de-o bufniță năucă, răsturnîndu-l în prăpastie. Păcat de rădvan, că bidiviii... i-am scăpat noi. Era un ciocoi tare abraș... Nu ne mai lăsa să trăim. Nici tu lemne, nici tu pășunat, nici tu poame. Văzut-ai, domnia-ta, pe unde ai trecut, cum arată satele ?... O strînsură de bordeie urîte și negre ca împărăția lui Satan.

— Știu, Ilie, și tare mă doare inima. La fel e toată Țara Românească, și dincolo de Dunăre, ca pretutindeni unde calcă păgînul și slugile lui afurisite. Pînă isprăvim ce am pus la cale, Ispas cu oamenii tăi, să ia în primire moșia. Slugerul Tudor are niște gînduri cu ea. Ți le-oi spune la timp ; dar făgăduiala făcută pentru toate slobozeniile ce le aveți ca niște stăpîni ai ei, rămîne neștirbită. Bate palma, Ilie !

Trăgînd adînc aer în piept de parcă ar fi vrut să soarbă toată mireasma pădurilor, Zoican, cu sufletul ușor, întoarse rădvanul spre Văleni, în chiotele haiducilor, însuflețiți de vestea cea bună.

— Cînd ești gata, Ilie, mă găsești la părintele Benea din Văleni. Dar de urma lui Vasile Jiganie, mai știi ceva?

— A haiducit o vreme cu noi, după ce i-a îmbrîncit rădvanul vistiernicului Andronachis în Dîmbovița. Acu vreo doi ani l-au prins poterele. Putrezește, săracul, de viu, în ocnă la Telega, că putere să-l scoatem n-am găsit.

CAPITOLUL IV

PENTRU CAPUL LUI MANUC-BEI

Începuseră a sclipi luminișurile de margine ale codrului, cînd, în umbra unui stejar, ceata lui Uțubarză zări un zdrahon de călugăr ce se ospăta ca de frica morții, fără a se sinchisi de oamenii strînși ciopor în juru-i.

— Plecăciune, părinte !

— Domnul cu voi ! mormăi cu gura plină căpcăunul, după care trase un gît zdravăn din ploscă.

— Nu-i păcat, sfinţia-ta, să mănînci afumături de porc şi să tragi la măsea în postul Sfintei Cruci ? întrebă Uţubarză.

— Dacă-ţi dă mîna, fiule, fă ce face popa, nu ce-i meliţă gura, mînca-te-ar puricii iadului !

La aceste vorbe nesăbuite, Ilie şi oamenii lui săriră asupra călugărului într-o explozie de bucurie : „Vasile !"

— Vă mirarăţi, fraţilor, dar, mănînc şi beau ca după doi ani de ocnă.

— Cum izbutişi să scapi ?

— Acu vreo două săptămîni m-a ridicat la lumină epistatul ocnei de la Telega că se stricase roata puţului. Scara m-au culcat între dorobanţi. Am dormit iepureşte pînă ce i-am auzit sforăind şi, p-aci ţi-e drumul ! Cît priveşte anteriul, nu tot ce zboară se mănîncă şi nu tot ce poartă anteriu e popă. Mi-am luat harul singur dintr-un cerdac, unde preoteasa scosese la aeriseală rasa şi potcapul.

— Şi plosca-i tot de la vreo aeriseală, Vasile ?

— Cîştigată în mod cinstit, de la vistiernicul Andronachis !

— Andronachis ? întrebă uimită, într-un singur glas, ceata haiducilor.

— Da ! de la prea iubitul nostru vistiernic, cel care m-a trimis la ocnă, iar acu' mi-a pupat mîna !

— Ai intrat în anul morţii, Vasile, de-ţi baţi joc de noi ?

— Ba ! Alaltăieri, abia ieşit din pădure, am dat nas cu doi arnăuţi. „Părinte, strigară, ei, Dumnezeu ni te-a scos în cale. Cucoana boierului Andronachis trage să moară. Vino s-o spovedeşti şi să-i dai sfînta împărtăşanie". Ei, acu-i-acu' ! Pe unde scoţi cămaşa, Vasile ! că nici *Tatăl nostru* nu-l ştiu, darmite slujba.

— N-am la mine evanghelia şi patrahirul.

— Spovedania o poţi face, părinte, fără evanghelie şi patrahir. Cît pentru împărtăşanie, scoate boierul toate boloboacele cu vin din beci dacă i le ceri.

— Cum era să dau înapoi, fără bănuială ? Că nu s-a văzut popă să fugă de împărtăşanie ca Ucigă-l crucea de tămîie. Pe drum am aflat că jupîneasa boierului e greacă şi n-ar şti o boabă româneşte. „Nebunii şi păcătoşii îşi au

Dumnezeul lor", mi-am zis bucuros. Am mai aflat că Andronachis ar putea să-i fie muierii tată. L-am găsit cu lacrimile-n ochi. S-a agățat de mine de parcă aș fi fost Sfîntul Petru, trimis să facă minuni pe pămînt. I-am cerut să iasă din iatac, că spovedania se face fără martori. Și-apoi să vezi slujba lui Dumnezeu ! Am potrivit-o pe „slavonește", amestecînd într-o cîntare sfornăită vreo două-trei zicale rusești, dar mai vîrtos toate poruncile ostășești din timpul cît ne-am bătut alături de cazaci. Și dă-i instrucție, cînd cu Hristos, cînd cu Sfînta fecioară, pe glasul al treilea, de-a ieșit o slujbă mai strașnică decît ar fi făcut-o mitropolitul din Petrograd. Jupîneasa care părea pe jumătate moartă, deschise mai întîi un ochi, apoi pe celălalt și, zîmbind, îmi făcu semn cu degetul pe buze, să tac. Ce să vă spun, măi fraților, așa frumusețe de ochi verzi, de sprîncene împreunate și de obraji ca piersica n-am mai văzut. Acu' îmi dădeam seama de ce căzuse ghiujul de Andronachis la patima grea. Și uitînd cei doi ani de ocnă și cei patruzeci cîți mi-a pus dracu-n spinare, am oftat : „De cînd mama m-a făcut, așa ochi n-am mai văzut, doamne, cum te-ai priceput !" Atunci am auzit șoptindu-mi un glas de heruvim :

— Dacă se pricep ei niște păcătoși de popi la ochi frumoși, cum să nu se priceapă Cel de sus ?

— Taci, porumbița domnului, să n-audă boierul.

— Tac, dacă-mi spui ce hram porți, că m-am săturat de cînd mă tot prohodești cu porunci de mustru căzăcesc.

— Sînt un biet păcătos. Mă caută isprăvnicia pentru bir și m-am vîrît în anteriu ca să scap. Au dat arnăuții de mine pe drum, aducîndu-mă pe sus.

— N-o să te trădez, dacă mi-i face voia. Ba îți dau și bani pe deasupra.

— Tot ce vrei, porumbița domnului.

— Să duci un răvaș lui Pavlos, căpitanul arnăuților isprăvnicești din Ploiești. Eram în dragoste cu el și m-a dat mama cu sila după Andronachis.

— Ca vîntul mă duc, că-i păcat să lase Dumnezeu un asemenea giuvaer pe mîna unei poghibale.

Cînd a văzut-o Andronachis zdravănă, mi-a umplut buzunarul cu icusari, punîndu-mi și plosca de gît. Acu-i acu', Ilie. Să te ții bine ! Ia citește epistola trimisă de vistierniceasa Teodora căpitanului Pavlos :

„Lumina ochilor mei, află că bărbatu-meu vrea să fugă peste graniță și să mă ia cu el. L-a prins vodă cu ocaua mică, și-l ține cu arnăuți la poartă pînă plătește. Sîmbătă la miezul nopții ne așteaptă rădvanul cu tot calabalîcul, banii și giuvaericalele, la bordeiul din mijlocul livezii. Vino, scapă-mă și toată lumea-i a noastră".

— Măi, Vasile Jiganie, răvașul e cu veste mare. Aveam de gînd să-l călcăm pe vistier la noapte.

— Dădeați peste 30 de arnăuți domnești înarmați pînă-n dinți. Așa îl luați plocon pe boier poimîine noapte la gura bordeiului.

— Și cu porumbița domnului ce facem?

— O să zboare singură la căpitanul Pavlos, dacă o s-o mai primească fără banii lui Andronachis. De nu, s-o duce în haremul lui Caragea, că frumoasă cum e, o scaldă vodă-n galbeni.

— O scaldă, că are cu ce. A pus bir pînă și pe „femeile rele".

— Atunci se umple Caragea de bani, că toate-s talpa iadului. cîrti cu năduf unul căruia-i fugise nevasta c-un cazac, deși vodă pusese birul pe capul femeilor de prin cîrciumi, celetnicelor și podăreselor.

*

De cînd se întorsese de la Curtea lui Caragea cu gardă arnăutească, vistiernicul își pierduse somnul și pofta de mîncare. Mai venise și boala nevestei. Bea la cafea, ibric după ibric și trăgea din narghilea, fum după fum, pînă ce simțea că-l ustură gîtlejul. Știa că vodă după ce va pune mîna pe bani, îi va lua dregătoria și-i va confisca moșiile. Singura scăpare era fuga peste munți.

Își chemă în grabă vechilul.

— Costandas ! Am dat de mare necaz. Caragea e amenințat cu mazilirea dacă nu dă turcilor adaos la haraci. El s-a întors împotriva noastră și cere bani cu orice preț. Nu vreau să rămîn sărac. Fă ce-ți poruncesc și te poleiesc cu aur. Vinde țuica, vinul, grîul, finul și lemnele. cîrciumarilor și zarafilor din Ploiești. Plătește cirezarilor simbria pe o lună înainte să treacă peste munți turmele, herghelille și cirezile, să nu simtă vameșii ori potecarii. Spune-le zarafilor că mi-e nevasta bolnavă și-mi trebuie bani să-i aduc doftori străini. Sîmbătă la miezul nopții să

fii cu rădvanul mare la bordeiul din mijlocul livezii, cu tot ce-ai adunat.

— Așa fac, arhon vistiernice.

Andronachis se mai liniști. Trase zăvorul iatacului și perdelele de catifea ale ferestrelor, apoi, dînd la o parte icoana Sfîntului Gheorghe, desfăcu ușa tainiței din perete unde ținea săcoteii cu aur și giuvaericalele. Se bucura că-l va lăsa pe vodă cu buzele umflate. Știa că mult n-o să mai rămînă în scaun, iar în domnia nouă o să-și ia moșiile inapoi. „C-așa e-n țara asta. Se schimbă domnii ca vînturile. Dacă nu pleci la timp pierzi totul, chiar și căpățîna", își zise vistiernicul.

Privi bucuros spre iatacul Teodorei. Cîteva minute contemplă din prag frumusețea femeii. Părul negru, despletit se revărsase în valuri peste perna cu față de mătase azurie și un picior alb, dezvelit, își arăta linia fină, pînă aproape de rotunzimile scăldate în dantelă de Lyon. De cînd o slujise popa cel năstrușnic, prinsese culoare-n obraz și-și recăpătase voioșia. „Doamne, ce minune mi-ai dăruit", își zise fericit Andronachis. Se apropie și sărută cu sete pulpa caldă, catifelată, de pe care alunecase colțul plapumei. Prefăcîndu-se adormită, femeia îl izbi cu piciorul peste gură, ca-ntr-un somn tulburat de coșmaruri, răsturnîndu-l pe covor. „O fi visat, că vrea s-o pîngărească cinevași. Cît de credincioasă mi-e sărăcuța ! murmură vistierul, pipăindu-și buza de jos amorțită de lovitură, în vreme ce un gust sălciu de sînge îi încerca limba. Minunea mea, peste cîteva zile n-o să mai ai nici o grijă, în locuri tihnite !"...

*

„Părintele" Vasile Jiganie, pricopsit de Uțubarză c-o pereche de cizme și c-un anteriu mai pe măsură, împrumutate de la mînăstirea Cheia, își potolea setea la ciuciurul unei fîntîni, cînd auzi un glas de femeie speriată :

— Părinte, vino repede că-mi moare bărbatul.

— Ce are rumânul, femeie ?

— Hierbințeală, părinte. S-a-nțepat într-un hier și l s-a umflat piciorul.

Cînd văzu Jiganie că înțepătura e rană de pușcă și că glonțul e în carnea omului, uitînd că poartă anteriu popesc, slobozi o înjurătură de paști și de dumnezei, de se

înspăimîntă femeia mai cumplit decît de pătimirea bărbatului.

— Doamne, iartă-mă ! bîigui nevasta, bătîndu-se cu mîna peste gură, de parcă ea ar fi rostit vorbe de hulă.

— Nu te iartă, că-ţi laşi bărbatul să moară cu zile, răcni popa. Pune repede o oală la fiert, cu nişte pelin uscat, că-l văd spînzurat la icoană.

Vasile Jiganie şi-a suflecat mînecile, a pălit jungherul în flacără şi pînă la urmă a scos plumbul, spălînd rana cu zeamă de pelin şi oblojind-o cu vreo patru coţi de pînză.

Către seară trecu iar pe la casa rănitului. Omul îşi revenise.

— Cine ţi-a vîrît, măi frate, coşcogeamite zburătură de plumb în picior ?

— Tilharii vistiernicului, părinte. Au luat vitele oamenilor din bătătură ca să le treacă pe furiş graniţa odată cu cele boiereşti. I-am fost herghelegiu. Cînd am aflat ce vor să facă, am sărit în spinarea unui cîrlan să dau de ştire amărîţilor. Un arnăut m-a pălit cu flinta.

— Unde-s vitele ?

— În „Valea Dragomirnei". E acolo un şleau tăinuit urcînd peste plai spre cumpăna apelor, de unde coboară prin brădet la mocanii din Săcele. Îl ştiu numai ciobanii, fugarii şi lotrii. Sus se află o trecătoare îngustă, spînzurată între prăpăstii, că abia trece omul călare. Îi spune *Strunga Norilor.*

— Cui ţineai să-i dai de veste ?

— Am un cumnat, Dumitru Miu.

— Din ceata lui Uţubarză...

Rănitul holbă ochii : „O fi popa ăsta omul lui Dumnezeu, dar parcă lucrează şi cu Scaraoţchi !"

— Stai liniştit. Duc eu ştirea lui Ilie Uţubarză. Dacă ai cal, dă-mi-l. Îl las lui Miu.

Douăzeci de călăreţi, mai mult pe deşelate, urcau spre munte, urmaţi de două căruţe tixite de oameni înarmaţi cu furci, bîte şi topoare. Dincolo de Mînăstirea Cheia, o mînă de arnăuţi ai vistiernicului, trimişi să întărească paza, se aflau la cîţiva paşi de turme.

Uţubarză descălecă ceata în pădure, lăsînd caii în grija unor căruţaşi.

— Miule, ia cîţiva oameni şi ţine Valea Teleajenului în sus, pînă la „Izvorul Caprei", apoi, pe potecuţa de sub brădet, urci spre Strunga Norilor.

Mergînd la intervale rare prin pădure, siguri de ei, cei cîţiva arnăuţi fură prinşi cu arcanul, unul cîte unul şi trimişi oamenilor de la căruţe. Herghelegiii şi cirezarii vistiernicului îl primiră pe Uţubarză cu strigăte de bucurie.

— Unde sînt oile ?

— Te duc eu, nene Ilie, răspunse voios Ciufu, un tînăr pirpiriu cu părul creţ ţîşnind vălătuc de sub căciulă.

— Hai, Ciufule, bătute-ar norocul ?

— Poate că oile au şi ajuns la strungă. Cireada e puţin mai în urmă. Paznici sînt vreo douăzeci de ţărani de-ai noştri, înarmaţi doar cu bîte. Ar fi păcat să-i trimitem pe lumea cealaltă. Îi cunosc. Lasă-mă să vorbesc cu ei şi n-or să stea împotrivă. Teamă nu mi-e decît de arnăuţii aflaţi la cireadă.

Viroaga ce ducea spre Strunga Norilor se tot îngusta asprindu-şi urcuşul. Ca la două ceasuri de drum începu să se audă lătrat de cîini şi muget de vite. Ciufu duse paznicilor cuvîntul lui Uţubarză, stîrnindu-le bucuria. Numai Ion al Marandei, zănatic şi fricos, făcu mişelia să dea alarma. Un arnăut descărcă flinta asupra lui Ciufu, doborîndu-l sub cetina unui brad.

— De ce-l împuşcaşi, lepădătură ? îl scutură furios Ilie, cînd arvaniţii, dezarmaţi de cirezari, aşteptau spăşiţi judecata.

— Iartă-mă, arhonda !

— Arhonda ? Crezi că sînt vreun nemernic din tagma boierească, care te-a plătit ca să ucizi fiinţe nevinovate ? O să te leg de-un brad în adîncul pădurii, să te sfîşie fiarele, că altă moarte nu meriţi, blestematule.

Şi se ţinu de cuvînt.

Pe Ion al Marandei nu-l mai pedepsi, fiindcă o ploaie de măciuci abătută asupra-i îl întinsese pe iarbă, fără suflare.

Turma urca pe văioagă, înşirată pînă aproape de strunga strînsă între uriaşe valuri de piatră, deasupra cărora se tot adunau nori. Ajuns pe culme, Miu îi tăie calea, strigînd ciobanilor să întoarcă oile, că sînt furate din sate şi că haiducii se află în preajmă. N-a răsunat

nici un foc de pușcă sau pistol. Pînă să se dumirească arnăuții, ca unul au sărit pazniciii, smulgîndu-le armele.

Aburi zdrențuiți coborau peste țancuri și păduri pînă ce pe nesimțite, totul se posomorî în jur. Un fulger uriaș sparse întunecimile de sus și lovi undeva în adîncul pădurii, atît de aproape încît valea fu zguduită sălbatic, iar hăurile sunară a spaimă. Speriate, vitele mugiră, învălmășindu-se. Picături de ploaie, cît alica de urs, porniră să răpăie dușmănoase și reci. La al doilea tunet, vitele se-năpustiră la vale, într-un iureș nebun. Cîteva oi zvîcniră buimace printre ciobani, după care turma năucă dădu buzna spre prăpastie. Au luptat cu înverșunare ciobanii și cîinii ca să le curme iureșul, izbutind să scape multe de la pieire, grămădindu-le apoi la adăpostul unor stînci.

Pe viroagă începu să șiruie, mai întîi subțire și iute apoi din ce în ce mai puternic și mai vijelios, un șuvoi iscat dinspre strungă și adunat de pe clinurile din jur, gonind din urmă cirezile peste care căzu cu apele lui turbate, rostogolind frunze, grohotiș și copaci dezrădăcinați, îngrozind vitele, învălmășindu-le, făcîndu-le să se calce-n picioare. Nu se mai auzeau prin întuneric decît mugete de spaimă și moarte. Parcă tot cerul se pornise cu vrăjmășie asupra lumii de dedesubt, încăpățînîndu-se să curgă prin această vale îngustă.

Cu sumanele grele de apă, ghemuiți lîngă turme sub o streașină de piatră, ciobanii, deși cunoșteau toanele muntelui, nu mai trăiseră o asemenea dezlănțuire, iscată aproape din senin, ca o nebunie a slăvilor. În ilicele scurte, șnuruite cu roșu, și-n cămășile lor subțiri, arnăuții, aprige slugi boierești, dîrdîiau strașnic de frig.

— Luați-i mă, le strigă Uțubarză, aruncîndu-le ghemotoc niște saci din cei folosiți de ciobani drept glugă ; dar căpetenia lor dădu cu piciorul darului, rostogolindu-l în prăpastie. „Tot al dracului ai rămas !", îi strigă unul dintre mercenari, izbindu-l cu pumnul în obraz. Furios, arnăutul sări asupra răzvrătitului izbindu-se pînă ce se rostogoliră, încleștați, în prăpastie.

După vreo două ceasuri, ploaia s-a potolit. Șuvoiul începuse a se subția, dar oamenii n-au putut coborî din munți decît în zori. Au pornit cu resturile turmei și cirezii spre mînăstirea Cheia. În drum, Uțubarză află că femeile doborîseră cu furcile un arnăut pe cînd încerca să fure un cal din pripon. Abia mai recunoscu Ilie pe arvanitul

destinat fiarelor pădurii. Își reveni după ce-l stropiră c-o găleată de apă.

— Cine te-a dezlegat, tîlharule ?

— Dumnezeu ! A trăznit bradul, l-a despicat și mi-a ars legăturile.

Ilie, îi văzu ilicul și cămașa pîrjolite, precum și o dîră de carne vie de-a curmezișul spinării.

— Arhonda, dacă-mi cruți viața, ți-oi mărturisi o taină de preț.

— Spune !

— Costandas, vechiiul vistiernicului, a strîns prețul bucatelor de pe moșii, a vîndut toate buțile, lemnele și tot ce s-a putut vinde la repezeală. A luat și bani de la cămătari. Mîine noapte vrea să treacă granița, furîndu-l pe boier.

— Pe vistiernic ?... Pe noi, cei jăcuiți fără milă, cu ajutorul vostru !

— Știu că n-o să mă crezi, dar mă dau rob domniei tale cu trup și suflet. Văd că lupți pentru binele altora.

— Rob, arvanitule ?... Doar lupt împotriva robiei.

— Iartă-mă, dar eu n-am cunoscut altă lege decît a jafului și-a supunerii oarbe. Așa am apucat. Acum îmi simt toată ticăloșia. Lasă-mă să-ți dovedesc credința.

— Hai, arvanitule !

La miezul nopții, Uțubarză lovi curtea vechilului Costandas. Fu întîmpinat cu focuri de armă. În timp ce haiducii dădeau înconjur casei, arnăutul dispăru. „Ticălosul !", mormăi Uțubarză care de mai bine de o jumătate de ceas se trudea să pătrundă în locuința vechilului.

Dinăuntru, se auzi glas printr-o fereastră deschisă :

— Kir Ilie, poți intra fără grijă.

Arnăutul se strecurase în casă prin locuri ce-i erau cunoscute. Legat, Costandas zăcea întins pe un divan, după ce poruncise oamenilor să înceteze focul.

— Îți mulțumesc, arbănașule. Ți-ai ținut făgăduiala și te-am iertat.

Atunci bagă de seamă că pe-o mînecă i se scurgea o dîră de sînge.

— Ești rănit ?

— Da ! Sînt pe sfîrșite. Am vrut să afli că mama nu m-a făcut ticălos. M-au ticăloșit turcii și boierii. Cer iertare pentru tot răul ce l-am făcut și rogu-te, a mă îngropa creștinește.

L-au pus în pămînt peste trei zile oamenii din sat, cărora, nu de mult, le luase vitele și mălaiul.

*

Rădvanul boieresc porni spre bordeiul din livadă împreună cu Costandas, păzit de oamenii lui Uțubarză. Andronachis cu nevasta așteptau înfrigurați pe vechil. Scăpaseră de arnăuții lui vodă printr-o galerie scobită din pivnița casei pînă la bordei. O săpase cînd refăcuse conacul, așa cum săpaseră mai toți boierii asemenea ieșiri pentru caz de primejdie.

— Sînt gata, arhon vistiernice, strigă Costandas din gura bordeiului.

— Adus-ai tot ?

— Tot.

Cînd se pomeniră înconjurați de niște oameni străini, Teodora încremeni, în vreme ce lui Andronachis începură să-i clănțăne dinții.

— Hai, arhonda, că are vodă nevoie de pielea ta !

— Vă las tot ce am, numai să nu mă dați pe mîna lui Caragea.

— Nu-i nevoie să ne lași, că luăm noi singuri înapoi ce ne-ai prădat ; iar de scapi de mîna lui vodă au să te judece țăranii, jefuiți de tine atîția ani !

— Țăranii ? I-am jefuit io ? I-a jefuit Caragea.

— El, cu toată liota voastră, vistiernice.

Andronachis tremura acum de-a binelea. Un vîrtej de gheață îl spulbera pe dinăuntru. Munții veneau vrăjmași, să-l strivească, iar soarele sărea pe cer de la un capăt la altul, pînă ce un trăznet mut îl lovi în creștet, prăbușindu-l.

— Ia-l, femeie, și-l îngroapă, dacă l-o răbda pămîntul și mort, îi vorbi acru Uțubarză.

*

Uțubarză l-a găsit pe Zoican bătînd nucii cu prăjina în grădina părintelui Benea.

— Am venit, după cuvînt. Azi pleacă baciul lui Despa la tîrgul din Brașov.

Mocanul vîrîse giuvaericalele lui Manuc într-o putină

mare sub calupurile de telemea. Bătuse capacul și strînsese bine cercurile din mladă de alun.

— Boierule, îi spuse baciul lui Zoican, scrie cu tibișirul ăsta pe putină „Căpitănia Kronstadt", că altfel o dijmuiesc la graniță, ori o iau cu totul.

De vameșii valahi au scăpat ciobanii c-un burduf de brînză. Cu cei chesaro-crăiești avură însă de furcă. Unterofițerul Iohan, după ce măsură îndelung marfa, mormăi :

— S-au auzit împușcături la voi. Vor fi contrabandiști. Am cerut întăriri și-mi trebuie mîncare. Dați jos putina mare.

— Dacă așa-i porunca, așa fac, răspuse baciul. Numai că este a lui Herr Oberst Herman, de la căpitănia Brașovului. Mi-a plătit-o înainte. Dați-mi ținduță la mînă, că altfel mă închide.

Așteptînd în rădvan, Zoican fierbea. Coborî, întinzînd lui Iohan pașaportul și cerîndu-i iertare că boala îi căsunează atîta suferință, încît nu mai poate întîrzia.

— A, mergi la Zizin ? Apa bun... spuse neamțul cînd văzu pașaportul lui Zoican. Dau eu recomandir pentru cvartir și pension fain la sora mé.

— Mulțumesc, Herr Unterofizzier, din toată inima. Neamțul renunță la putina cu brînză a lui Her Oberst, iar Zoican făcu popas la Zizin, unde plăti fără tocmeală soroc lui Iohan pentru două săptămîni și plecă peste trei zile, fără să ceară banii înapoi. Lui Uțubarză, uluit de atîta filotimie, îi spuse : „Vreau să mi-l fac prieten pe Iohan. O să mai avem nevoie de el. Este și ăsta un dichis negustoresc."

Pe Manuc îl găsi la hotelul „Römischer Kaiser" din Sibiu.

— Te așteptam, kir Zoicane. Ai avut mare dreptate. A doua zi după ce ai plecat din București, m-au călcat turcii în toiul nopții. În vreme ce-mi spărgeau porțile, am fugit pe o fereastră din dos. N-am uitat ce mi-ai cerut. Mergi cu mine la un negustor de arme.

Zoican căută în ochii lui Manuc licărul acela ciudat ce se arăta fără voie, dar nu află decît o privire înnourată de atîtea tulburări, astfel că-i strînse mîna.

Sasul primi să-i vîndă trei sute de puști. Le aștepta de la Viena, urmînd să-l înștiințeze de sosirea lor prin mijlocirea Casei de Comerț Hagi Pop.

Un cărăuș de fel din Cozia se învoi să-i ducă, pe Zoican și Ilie Uțubarză, pînă la Balta. Pe Valea Oltului, opriră lîngă un izvor ce ieșea îmbietor de sub munte, pe moșia Călimăneștilor. Uțubarză, sorbi cu nesaț, să-și potolească setea... „Ptiu ! scuipă, înjurînd. Asta-i apa din umblătorile lui Satan, spurca-i-ar Dumnezeu să-i spurce pe juveți".

Apoi, amintindu-și că și Zoican e oltean, se rosti fîstîcit :

— Iartă-mă, cucoane Zoicane, că doar n-or fi toți oltenii blestemați să-și potolească setea cu puturoșenie din haznaua iadului.

Zoican zîmbi.

— E apă tămăduitoare, Ilie. Pînă și împăratul de la Viena bea cîteva balerci pe an.

— De asta se poartă ca un spurcat cu supușii lui, otrăvi-l-ar sfîntul. Noroc că n-a aflat-o și sultanul, că de și-ar umple narghileaua, s-ar face și mai abraș la inimă.

De la Călimănești făcură popas la Horez, unde le fu gazdă părintele Berbecel. Recunoscîndu-l pe Zoican, un dulgher de lîngă Cerneți se rugă să-l ia în căruța lor. Se minunase văzînd că popa, scund și iute ca un titirez, purta la ochi, sub chelia fără umbră de fir, niște sticle rotunde legate cu baiere de sîrmuliță pe după urechi. Îl întrebă nedumerit pe negustor : Iartă-mi neștiința, boierule, dar de ce ținea părintele Gheorghe sticlele alea la ochi, ca neoamenii ?

Cînd află dulgherul că „drăcovenia nemțească" dă putere ochilor slabi, se cruci.

— Vezi, Uțubarză, în ce întuneric trăim ? Omul ăsta n-a mai văzut pînă azi ochelari, în vreme ce în alte părți de lume, mintea omenească iscodește tot felul de minuni. Iaca, scrie prin gazeturi că s-a fost născocit un fel de mehanică în stare să miie o corabie, cu niște abur ce iese din pîntecele ei, ca din cazanul cu țuică.

— Poate că merge cu vreun rachiu mai acătării, din cel ce face să-ți fiarbă și sîngele, glumi Uțubarză, nevenindu-i a crede cum să aibă atîta putere o pîrlită de abureală.

Deși îl știa pe Zoican om serios, îl privi totuși cu coada ochiului, ca, după o clipă de gîndire, să adaoge :

...Apoi, de-o merge lumea tot așa, o să ajungă evropeii să zboare ca păsările cerului, în vreme ce noi rămînem să dormim în bordeie și mîncăm mămăligă cu varză acră pînă și-n ziua de paști ; că tot ce e mai bun dăm stăpînirii, boierului și turcului.

— Măi Ilie, evropeilor ăstora le-ar trebui niște ochelari mai strașnici ca ai lui popa Gheorghe Berbecel, să vadă că fără noi ar fi dat turcii iama în huzurul lor. Ca niște orbeți vor să-și taie singuri craca de sub picioare, încercînd să ne vîndă azi unuia, mîine altuia.

Ajunseră la Balta, satul lui Zoican, după încă două zile de drum, fiind întîmpinați cu voie bună de coana Polina, nevasta negustorului.

CAPITOLUL V

MÎNIA

Coana Polina Zoican era o femeie aprigă și aprig de frumoasă. Orfană, fusese crescută de unchiul ei, serdarul Costache Bălteanu. O dăduse să-nvețe carte la „cloașterul" din Sibiu, cum spuneau românii mînăstirii ursulinelor, din acel tîrg de margine al Transilvaniei, unde se aflau la învățătură și alte fete de-ale boierilor și negustorilor valahi, și unde, Polina cășunase multe necazuri mărimilor în sutană.

În al treilea an de școală, colega ei, Sultana Gălășescu, sta gata să îmbrace rasa călugărițelor ursuline. Lepădîndu-se de toate cele lumești, urma să arunce în vistieria mînăstirii prețul moștenirii rămase la moartea lui taică-su. Polina, care știa cît se trudiseră călugărițele s-o convertească, izbucni în ajunul botezării :

— Nu fi proastă, Sultănico. Nu pentru mîntuirea sufletului te-au pisat atîta să-ți lași credința. De nu le-ar fugi ochii după averea ta, ai putea să te-nchini și lui Belzebut.

În ziua cînd Sultana Gălășescu urma să fie botezată în noua credință se adunaseră la mînăstire, pe lîngă so-

borul preoţesc şi elevele „Cloaşterului", mulţime de gură-cască.

— Este voia ta să primeşti dreapta şi sfînta noastră credinţă ?

— Nu ! strigă din toate puterile fata. Vreau să-mi daţi drumul acasă.

În consternarea generală se auzi bătaia din palme şi strigătul de „bravo" al Polinei Bălteanu.

Chiar a doua zi „ereticele" au fost trimise peste munţi. — Sultana la Coţofeni, pe Jii — Polina la Balta, satul ei din Mehedinţi, unde, după vreo doi ani s-a măritat cu Nicolae Zoican, negustor din acelaşi sat, un flăcău isteţ, cutezător şi mîndru, pe care îl cunoscuse în casa unchiului ei, unde venea să împrumute cărţi, aducînd în schimb, bătrînului, „gazeturi" româneşti de peste munţi.

Ea ţinea nu numai socotelile gospodăriei din Balta, ci şi ale întregii negustorii făcută de Zoican împreună cu Tudor Vladimirescu, trimiţînd regulat la Sibiu banii hotărîţi pentru tăinuitele lor scopuri.

*

Balta e sat tihnit, aflat odinioară pe moşia Bălteniloг. A fost împărţită de ultimii doi moştenitori : Serdarul Costache Bălteanu, şi Ion, care şi-a vîndut partea, pierzîndu-şi apoi urma prin cele străinătăţi, după învăţătură. Din moşie rămăsese serdarului o palmă de loc. Plecat mai mult spre lumina cărţilor decît spre cele gospodăreşti, vînduse bucată cu bucată, mulţumindu-se să ducă o viaţă cumpătată, respectat de bălteni pentru vîrsta, înţelepciunea şi modestia lui, deşi devenise ursuz de cînd îşi îngropase, într-o singură săptămînă, nevasta, băiatul şi nora, morţi de holeră. Îi rămăsese ca mîngîiere nepcata Polina, căreia, la măritişul ei îi dăduse doar binecuvîntarea, fiindcă zestre n-avea ; dar nici ginerele nu ceruse.

Dealul Ponorelului, stăpînit de neamul Zoicanilor din bătrîni, coboară cu unduiri dulci şi cu tufe de liliac spre sat. La poalele lui, Topolniţa se leneveşte carecum, ca o apă a Bărăganului împlinind o mlaştină, de unde satul pe care-l străbate şi-a luat numele de Balta. Gospodăria lui Zoican, aşezată pieptiş pe malul drept al riului, îşi are poarta lîngă apă. Călare, ori cu căruţa, ajungi la ea prin vad. Pe jos, treci o punte din blană de stejar, neşlefuită,

Cînd rîul se umflă, porţile şi uluca se trezesc adeseori în mijlocul apelor, fără vătămare, împrietenite cu ele parcă de cînd lumea. Rămîne numai puntea suspendată la o palmă-două deasupra vîltorii. Curtea suie pe deal, între zăplazuri de stejar umbrite de sălcii. Pe stînga e „Casa mică", cu tindă, două odăi şi cuhnie, al cărui horn înalt se deschide larg peste vatră. Mai sus, pe cealaltă latură a curţii, „Casa mare", din lemn masiv de stejar, cu acoperiş de şindrilă, purtînd stîlpi cu cioplitură la cerdac, e vîrîtă sub dealul care vrea parcă s-o strivească, fiindcă i-a întors spatele. De sub streaşină, urcă pe Ponorel poteci şerpuite, călcînd pe spinări de peşteri necunoscute. Prin făget şi tufişuri de mălin, se ajunge pe şaua dealului, de unde cărările coboară la saivane şi stîne.

*

A doua zi după sosirea lui Zoican de la Sibiu, acesta se pomeni în curte cu slugerul Vladimirescu. Ceva mai tînăr, Tudor e c-un cap mai înalt decît prietenul său şi cu două cînd îşi punea işlicul ca să plece la treburile vătăşiei sale de plai. Altfel, umbla cu căciulă neagră de miel şi în port oltenesc, nelipsindu-se însă de cizmele cu pinteni, intrate în obişnuinţă de cînd fusese comandir al pandurilor.

— Sărut dreapta, coană Polino. Află că m-am apucat de fumat, glumi slugerul de cum sui scara cerdacului, ştiind că femeia nu suferea fum de tutun în casă, chiar vodă de-ar fi poftit să-şi aprindă ciubucul.

— Te ţii domnia-ta de alte blestemăţii, Tudore, numai de tutun, băutură şi muieri nu ; că de-ai mai avea şi aste trei păcate, greu ţi-ar mai sta capul pe umeri.

Tudor zîmbi. Coana Polina era singura fiinţă care-l înfrunta fără să-i aprindă mînia. Ştia că-i stă-n putere să ghicească firea omului, dar şi să-l împungă cu vorba, spunîndu-i verde, în faţă, ceea ce avea pe inimă. Îi trezise atîta încredere, încît îi lăsase în păstrare pînă şi diata :

„Aflîndu-mă eu, Teodor, om necăsătorit şi fără vrednici clironomi, aşteptîndu-mă în tot ceasul la moarte, mai vîrtos găsindu-mă ostaş şi în toată vremea călător, am socotit să-mi pun la orînduială tot ce am..."

Se opri însă în prag, unde, cîteva perechi de papuci şedeau înşirate ca la uşa moscheielor, gazda prefinzînd mu-

safirilor să nu intre cu alte încălțări peste covoarele țesute de mîna ei, ori peste duşumeaua albă, spălată în fiecare săptămînă cu leşie.

— Nu te mai codi, slugere, ştii doar că împreună cu Zoican, ai dezlegare de la rînduiala papucilor.

În ajun îşi călcase pe inimă şi cu Uţubarză, nu fiindcă îi trecea pragul pentru prima oară, ci, fiindcă, privindu-l, oftase, cu uimire şi regret :

— Poftim înăuntru, că n-am papuci pe măsura piciorului domniei-tale.

În odaia de musafiri, o masă de stejar masiv aştepta înconjurată de scaune cu spătar înalt, chenăruite în cioplitură, de funie răsucită, înconjurînd soarele şi luna. Pe o policioară cu geam, zîmbeau strălucitoare pahare de Sibiu, carafe braşoveneşti, farfurii de Hurez cu veseli şi zburliţi cocoşi colorați, căni şi, mai ales, acele ispititoare ulcioare de lut, scrise de meşter cu smalţ alb : ţuică, vin, afinată, rachiu de brad, de ienupăr, de izmă. Dedesupt stau rînduite într-o firidă borcanele cu dulceţuri.

Micile manii ale gazdei, aveau darul să descreţească pentru cîteva clipe fruntea lui Tudor, dar, de cum începea vorba despre cele politiceşti, chipul i se întuneca, şi privirea i se înăsprea. Vorbea tăios, aproape răstit, după obiceiul dobîndit în vremea ostăşiei, cuvintele-i izvorînd ca dintr-o fierbere grea clocotind de durere şi revoltă, pentru cîte nedreptăţi încercau răbdarea norodului.

— Tudore, nu te-am văzut de cînd te-ai întors de la Viena, deschise vorba bătrînul Costache Bălteanu.

— Viena ? Să nu mai aud rostindu-i-se numele. S-au adunat acolo regi, împăraţi şi miniştrii lor să-i cînte prohodul lui Napoleon şi să petreacă. Cînd le mai rămînea timp liber, căutau să-şi fure căciula unul altuia. Cum nu izbuteau, hotărau să mai ia cîte o piele după cei mici. Oile să n-aştepte dreptatea lupilor !

— Ai vorbit cu împăratul rușilor ?

— Vorbit ? A vorbit el : „Am auzit că eşti un ostaş credincios şi viteaz. Să stai cu ochii pe păgîn şi să fii gata de luptă cu oamenii tăi. O să te bucuri de răsplata noastră."

— Nu cer răsplată, prea slăvite, ci o umbră de dreptate pentru neamul meu oropsit.

— Dreptate ? Am s-o fac cu sabia mea. Creştinismul va birui, şi soarele lui va străluci mai luminos şi pentru voi.

Am înțeles că-mi răcesc gura de pomană, mai ales că vulpoiul de Capodistria, consilierul lui, mă tot îndemna prin semne să ies. Auziți ! Dreptate cu sabia țarului... Soarele creștinismului ! ...Parcă îi cerusem să mă ungă patriarh al Constantinopolului. Și-am mai înțeles că n-avem să așteptăm mîntuirea de la împărății. Că nu de florile mărului s-au întovărășit tiranii cei mari ai Europei în *Sfînta Alianță*, ci ca să pună sub obroc orice nădejde de slobozenie a noroadelor. Cîștigul nu-l avusei de la țar, ci de la niște frați din Transilvania, aflați pe la Școlile Apusului. Propovăduiesc cu rîvnă luminarisirea neamului nostru și înfrățirea Țării Românești cu Moldova și Transilvania.

— Visuri, Tudore ! Stăm aici ca mărul lîngă drum. Cine trece, ne zburătucește.

— Ne zburătucește că ne-am lăsat în voia nemernicilor, să ne pună unghia-n gît, să ne ia șapte piei, și să ne tîcăloșească. De gîndeau și cei ce s-au dus după timp, precum gîndești domnia-ta, serdare Bălteanu, apoi de mult ne seca sămînța.

— Ce putem face cînd avem împotriva noastră împărății, turcii, ciocoii, arnăuții și sărăcia ?

— Ce putem face ? Să plîngem ca muierile și ca nevolnicii dînd acatiste ! Să așteptăm pînă ce ne-o roade oftica și pelagra ; pînă s-or nărui bordeiele și-o crește brusturul în bătătura rumânului ; pînă ni s-o stinge lumina ochilor, și ni s-or înfunda urechile cu pămînt, ca să nu mai vedem și să mai auzim copiii plîngînd de foame ! Asta să așteptăm !

Privirea, aprinsă de mînie, stărui cîteva clipe asupra bătrînului Bălteanu, de parcă el ar fi fost vinovat de toate ingaralele, dijmele, podvezile, jaful și silnicia prăvălite asupra țării de simbriașii turcului, Fanarului, ciocoilor și egumenilor.

— Am venit să te întreb, Zoicane, ce făcuși cu Manuc?

— Am arenduit moșia Drajnei pe 29 de ani, plătind totul pînă la soroc.

— Plătit ? Cu ce bani ?

— Uțubarză i-a trecut dragomanului aurul peste hotar.

— Aurul lui ? A vîndut moșiile de pe Ararat ?

— Ne-am atins scopul, Tudore. O să ne putem crește turmele și cirezile departe de turci și aproape de granița Transilvaniei. Pînă acolo n-ajung nici tîlharii din Vidin,

nici cei din Ada-Kaleh. Manuc a fugit la Viena, dar m-a pus în legătură c-un negustor de arme din Sibiu.

— Să vă orînduiţi obşte şi un sfat al bătrînilor, Ut[illegible]barză. Să vă împărţiţi roadele moşiei Drajna după dreptate. Zoican o să-ţi spună ce mai ai de făcut.

O piatră pătrunse prin fereastră oprindu-se pe masă lîngă ulciorul cu vin de care nimeni nu se atinsese.

„Turcii, vin turcii !" se auzi glasul sugrumat de spaimă al coanei Polina care, dînd buzna în casă, trase zăvoarele şi puse un drug de fier de-a curmezişul uşii de stejar.

Tudor duse fulgerător mîna la pistol, dar Zoican îl opri, împingîndu-l cu de-a sila spre scara ce duce la pod. „Suie Tudore, nu-ţi irosi vitejia, că tu nu mai eşti al tău, eşti al norodului".

Costache Bălteanu rămase pe loc.

„Doar nu s-or măsura cu moşnegii !" mormăi cu încăpăţînare."

Cu umărul, Zoican sparse şindrila acoperişului. Cum streaşina cobora la un pas de rotunjimile Ponorelului, săriră în crîngul de mălini. În curte începură a răsuna împuşcături. Uşa căzu sub grindina loviturilor de topor. Erau cîrjalii turci de peste Dunăre, avînd drept călăuză pe Ion Ciutură din Pleniţa. Furioşi că nu-l găsiră decît pe bătrîn, îl încolţiră.

— Unde-i tîlharul ? întrebă Ciutură.

— Care tîlhar ?

— Tudor.

— Nu-l ştiu de tîlhar şi nu-mi dă socoteală de drumurile lui. A fost aici acum un ceas.

Au răscolit casa, au jefuit-o, au spart pînă şi ulcioarele cu inscripţii albe ale coanei Polina. Cum dumnezeu împreună cu Zoican ridicau satul, neavînd cine le facă cinstirile de gazdă, tîlharii traseră cu frînghiile un butoi de vin din pivniţă, şi aprinseră focul în mijlocul curţii, părpălind păsările, după ce le suceau gîtul. Au secătuit cumplit şi cămara, de parcă nu mîncaseră de-o săptămînă.

Cînd luna plină se opri deasupra uriaşului plop din poarta lui Zoican, uimită parcă de cîtă nebunie clocotea sub lumina ei de argint, turcii chiuiau ca oltenii, de la care învăţaseră că petrecerea n-are farmec fără asemenea strigăte de bucurie.

Prin întunericul pădurii, băltenii se apropiară tiptil, privind uimiți la destrăbălarea tilharilor. Le dăduse Zoican arme din peșteri.

În casă, Ion Ciutură, împreună cu căpeteniile turcilor, se ospătau de zor. Îl chinuiseră pe bătrînul Bălteanu, turnîndu-i vinul cu de-a sila pe gît, pînă ce căzuse în nesimțire.

Prin spărtura din acoperiș, Tudor, Codobatură și Uțubarză pătrunseră în casă. Amețiți de băutură și luați prin surprindere, mai marii bandei au lăsat armele.

— Spune tilharilor tăi, Ciutură, să se astîmpere și să iasă din curte. Altfel nu mai vedeți nici unul răsăritul soarelui, îl amenință Tudor.

N-apucă să împlinească porunca slugerului cînd, afară, începu lupta. Loviți din toate părțile, tilharii se apărară o vreme, pînă ce, simțindu-se biruiți, o rupseră la fugă spre poartă, unde-și legaseră caii, ascunși acum de bălteni prin curți, fiind animale furate din satele vecine. Deznădăjduiți, săriră gardul în Topolnița. De pe maluri, îi pîndeau cu flinte, topoare și furci, bărbați și femei. În lumina lunii se încinse o vînătoare ciudată. Se trăgea ca la rațe asupra cîrjaliilor fugăriți prin mijlocul gîrlei. Pînă la urmă se predară, împuținați și istoviți. Slugerul privi cu silă gloata fioroasă, ruptă, leoarcă de apă și sînge, încă nedezmetecită din băutură, cerînd îndurare, îngenunchiată în fața porții.

— Acești lotri au ars și prădat pînă acum optsprezece sate. Au ucis femei, bătrîni și copii, săvîrșind silnicii fără pereche. Spînzurați-i, le porunci băltenilor. Lăsați-l numai pe Ciutură. Îl judec eu.

I-au atîrnat de crăcile sălciilor de pe malul gîrlei.

În jurul focului din curte, se adunase aproape tot satul ca la o judecată de apoi. În picioare, sprijinit în sabie, nemișcat, tăcut și încruntat, Tudor părea de piatră. Tresări numai în clipa în care Ciutură fu prăvălit la picioarele lui.

— Creștin și român ești tu, nemernicule, însoțindu-te cu păgînii la tîlhării ? Nu te arde durerea satelor unde i-ai purtat ca să-și facă de cap ? Năpîrcă blestemată, mi-e scîrbă să-ți rostesc numele. M-am jurat că de te prind, te tai cu mîna mea, și sînt învățat să-mi țin jurămîntul.

Tîlharului nu-i venea a crede c-o să-l ucidă și, cum sta în genunchi, cu capul plecat a iertare, pandurul îl des-

căpățînă dintr-o singură lovitură, în care adunase toată ura ce clocotea în el.

Cînd zarva se potoli, iar ultimele vreascuri se topeau în focul din mijlocul curții, coana Polina, după ce privise, cu jale țăndările rămase din oalele, șipurile și borcanele înflorate, casa semănînd acum a cocină, precum și jaful din pivniță, porni spre cotețe să cerceteze de i-au mai rămas ceva orătănii în viață. O auziră toți deodată strigînd de parcă ar mai fi năvălit o altă ceată de başbuzuci. Descoperise la adăpostul unei căpițe de fîn un turc, sforăind în somn fără vise. Îl dezmeteci Uțubarză c-o lovitură de picior în coaste. Dacă profetul însuși i-ar fi apărut atunci în față, ieșind din pămînt ori coborînd din cer, tîlharul n-ar fi fost mai năucit ca în clipa cînd, deschizînd ochii, se trezi cu satul adunat în jurul lui. Pînă să apuce a zice „aman", coana Polina, care zărise scoțînd capul din buzunarele șalvarilor o pereche de papuci furați din cerdac, îl blagoslovi zdravăn c-o joardă de alun.

— Iartă-l slugere că fuse destulă pedeapsă pentru el să guste bătaie de cadînă, îl rugă Zoicanca.

Pandurul își descreți fruntea a zîmbet, făcîndu-i hatîrul.

*

Zoican n-a mai bătut șindrilă pe acoperișul casei sale ca să astupe spărtura pe unde ieșise cu Tudor. A pus doar o foaie de tablă, pentru a rămîne mărturie peste timp a acelei întîmplări. Spărturii i-a zis „copca lui Tudor".

CAPITOLUL VI

PĂCATUL DRAGOSTEI

Noiembrie începuse c-o ploaie subțire și rece. Ilie Uțubarză era tot la Balta. Dăduse ajutor la refacerea gospodăriei lui Zoican, dar învățase și cum se face negustorie nouă, iscălind doar niște hîrtii. Îl uimea

iscusința negustorului și mai ales cît de ușor trăgeau banii la el de parcă ar fi fost fermecat.

Urmînd să plece împreună, Uțubarză spînzură niște fălcele de lemn de-a lungul docarului.

— Ce năzdrăvănie mai e și asta, Ilie ?

— O să se îndîrjească vremea, cucoane Zoicane. Au plecat cocorii la cîrstovul viilor și ei cunosc semnele anotimpurilor mai bine ca oamenii. De unde știm noi că pînă la Craiova nu ne troienește cerul ? Atunci lăsăm fălcelele și înțepenim roțile în lăcașul ce l-am croit pe tălpile de stejar.

— Te pomenești că mîine-poimîine îi pui și vreun cazan din alea angliceșți, să umble fără cai.

— De ne-or lăsa vrăjmașii om face și d-astea, că minte ne-a dat Cel de sus.

— Pînă atunci, Ilie, trebuie să scoatem bani din negustorie, că banul e unul din semnele blestemate ale veacului ăsta. Pentru el, popa se roagă întru iertarea păcatelor tale, și tot pentru el, poți pune și pe dracu să-ți legene copiii. Ispravnicul nu te mai prigonește, ci ți-e prieten. Zapciul nu mai vine cu harapnicul, ci cu căciula-n mînă. Și apoi, banul e mut și surd, ager ori prost, după împrejurare, dar aude ce alții n-aud, înțelege ce alții nu înțeleg, și vorbește toate limbile pămîntului fără să-nvețe nici una. Iar dacă biblia te-ndeamnă să dai lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu și împăratului ce e al împăratului, banul te îmboldește să dai și lui Scaraoțchi ce e a lui Scaraoțchi, fiindcă și el îți poate fi de folos cînd Cel de sus doarme ori face nazuri. Turcul și fanarioții ne-au mai învățat să dăm și prostului, ce e al prostului și hoțului ce e al hoțului.

Slugerul și cu mine cumpărăm vite tinere ; le creștem, le prăsim și le vindem peste munți unde au preț bun. Ne-am încropit și noi și oamenii care ne ajută. Am părăsit negustoria de capre și oi, că mereu dădeau turcii iama prin turmele noastre. Oltenii cresc acum oi puține, că s-au săturat să le tot dea plocon la pilaful ienicerilor, chebapul sultanului și pastrama beșliilor. Vitele mari sînt cu spor. Numai că, negustorii greci, venețieni și austrieci au deschis ochii dregătorilor Porții. Caragea a pus opreliști la vămi. Doar el și oamenii împărătești pot trece vite peste graniță. Păgînii de pe marginea Dunării ne prădă cirezile, nu pentru seu ori ciriviș, ci fiindcă s-au învățat să le

vîndă nemţilor. Luna trecută ne-au furat optzeci de capete, ucigîndu-ne doi oameni. Am socotit că mai departe de Dunăre, la loc ferit putem sta liniştiţi. De aceea am pus ochii pe moşia Drajnei. E la doi paşi de graniţa Transilvaniei şi la douăzeci de Dunăre. Drăjnenii or putea creşte şi ei vite cît le-o pofti inima, că — slava Domnului ! — au unde.

— Şi cum o să le trecem peste munţi ? Prin Strunga Norilor ?

— Nu, Ilie. În locul lui Andronachis e vistiernic alt căpcăun, Iamandi. Un prieten de-al nostru, din Bucureşti, Enache Sorcovăţ, a pus la cale cu el o tocmeală. Creşte şi Iamandi vite pe moşia Seciu, dăruită de Caragea, din pămîntul secbestrarisit de la Andronachis. Vistiernicul plăteşte vamă cu mare privilegiu. Îi vindem noi cirezile dincolo. O vită de-a lui, una de-a noastră. Asta e învoiala. Dar mă furai cu vorba şi uitai să-ţi destăinui ce negustorie am plănuit cu slugerul pentru tine. O să ridici han mare în inima Ploieştilor, fiindcă nu se află acolo nici unul de doamne-ajută, iar tîrgul e de viitor. Îl clădim şi-l întocmim noi cu tot dichisul, iar o treime din cîştigul net îi dai pentru cumpărarea de arme.

— Eu hangiu, cucoane Zoicane ? Mai curînd s-o întoarce Teleajenul spre creierul munţilor, rîse Uţubarză. De cînd aşteaptă stăpînirea ca să mă pună-n furci !

— Ilie, în ţara asta, deopotrivă blagoslovită şi bătută de Dumnezeu, nu e orînduiala Apusului, ca fieştecare om să aibe patalama cu numele şi semnele lui. Din această pricină te ştie numai popa din sat cînd te botează, te cunună ori te îngroapă. Din tagma mirenească te cunoaşte vechilul cînd eşti clăcaş, vecinul cînd ţi-e duşman şi muierea cînd i te urci în pat, dacă nu te-a uitat cumva. Cine să-şi dea cu bănuiala că tu eşti vestitul haiduc Uţubarză ? Află, omule, c-ai murit. Am aici o hîrtie de la vătăşia Cloşanilor în care stă scris că ai fost ucis de osmanlîi.

Ilie Uţubarză, după o clipă de năuceală, întrebă, rîzînd :

— Mă îngropărăţi fără popă, cucoane Zoicane, ori m-o fi prohodit Vasile Jiganie ?

— Nu, Ilie, că el nu ştie decît moliftele pentru beţivi, ale Sfîntului Vasilie. De-abia acum se chinuie să-l mai înveţe cîte ceva vlădica Ilarion, ca să nu se dea de gol

cînd umblă prin ţară, în rasă călugărească, pentru treburile noastre, vînzînd „Vieţile Sfinţilor“ şi „Visul Maicii Domnului“. La Craiova o să-ţi razi umbra de barbă pe care o porţi, şi o să-ţi tai din pletele şi din mustaţa aia fudulă de haiduc afurisit, că aşa te arată răvaşul de drum, şi aşa îţi va fi chipul de aici înainte.

— Bine că nu mă papistăşiraţi de tot !

— Am mai adus slobozenie pentru Ilie Călugăru să deschidă han cu cîrciumă în tîrgul Ploieştilor. E acolo vad bun lîngă Drumul oilor. Vălenilor şi Buzăului. În trei-patru luni îl punem pe picioare. Te învoieşti ?

— Dorinţa slugerului Tudor, e pentru mine poruncă, cucoane Zoicane, că-l roade durerea norodului şi-l arde setea de dreptate.

— Îl roade, Ilie, şi-l arde, că ştie ca nimeni altul cît e de căpţuşit norodul cu angarale, beilicuri, clacă, bir, şi Allah mai ştie cu ce, că Dumnezeul nostru nu pricepe nici turceşte nici greceşte, cît îi el de Dumnezeu, lăsînd rumânul să se topească de foame şi jale cum se topeşte lumînarea.

Bătură palma, pecetluind astfel învoiala.

În păresimi, hanul era gata, stînd în calea negustorilor, mocanilor şi a multor călători spre vămile Comarnicului şi Bratocei, porturile Dunării şi Oraşul de Scaun al Bucureştilor. I se spunea „Hanul Călugărului“, după numele stăpînului. Pe „Calea Oilor“ se scurgeau toamna turme pornite la iernatic în suhaturile de pe marginea Dunării, iar primăvara, se întorceau către munte. Adeseori, oierii intrau cu căruţa în curtea hanului, scoţînd pe furiş de sub calabalîcurile ciobăneşti flinte trimise de Ion Despa din Satulung, ori pistoale turceşti aduse din Dobrogea. Ştiau că hangiul nu se caliceşte la preţ, convinşi că el vinde cu cîştig îndoit. Ilie le ascundea însă în nişte zăcători din adîncul beciului.

Uneori, noaptea tîrziu, cînd încerca să adoarmă, îi venea în gînd spusele lui Zoican. Nu mai auzise niciodată atîta vorbă cu tîlc, simţindu-i tăria ori de cîte ori îl copleşeau necazurile. Treburile mergeau greu, iar oamenii stăpînirii se arătau hrăpăreţi, afară din fire. Se înfrîna greu să nu le plătească haiducește. Auzind şi de neomenia slujbaşilor prin sate, simţea cum i se rostogoleşte parcă în suflet un grohotiş colţuros şi plin de venin, apucîndu-l

zorile fără să fi pus pleoapa peste pleoapă. Văzîndu-l morocănos, un muşteriu glumi :

— Jupîne, îţi trebuie o hangiţă să-ţi mai rupă din treburi. Ţi-e vremea şi oricît te codeşti, tot nu scapi.

Îi răspunsese rîzînd :

— Mi-o fi vremea, dar nu mi-a sosit ceasul.

— Ehe ! hangiule. Nu scapă nimeni fără să plătească haraciul muierii. Şi încă cu dobîndă turcească.

*

Trecînd dimineaţa prin faţa isprăvniciei Ploieştilor, lui Uţubarză i se păru că are o nălucire. Într-o butcă, aştepta cu caţaveica de vulpe roşcată pe umeri, Teodora, văduva vistiernicului Andronachis.

— Mînă, ţigane, porunci vizitiului, Pavlos, căpitanul isprăvnicesc. Pînă diseara trebuie să fim la Bucureşti.

„Porumbiţa Domnului" îşi ia zborul, cugetă Uţubarză, amintindu-şi cît de cucernic o spovedise Vasile Jiganie.

Păşind în văduvie la numai 17 ani, Teodora se întorcea săracă la maică-sa, chelăreasă în casa vornicului Slătineanu. Ce nu zmulseseră haiducii din averea răposatului vistiernic, confiscase Caragea.

*

Venise o nouă toamnă, Ilie Uţubarză se întorcea dinspre Seciu, unde tocmise vin pentru iarnă. Plouase pe la izvoarele din munţi, fiindcă Teleajenul îşi cam tulburase apele, arătîndu-se neliniştit, ceea ce, după firea lui necumpănită, promitea înecătură. La Blejoi, hangiul zări prinsă în mijlocul rîului o căruţă aplecată într-o rînă, c-o roată frîntă. Din sus, huietul sălbatic al văii aducea ecoul viiturii. Căruţaşul, o mînă de om, strivit parcă de căciula ce nu părea a lui, deshămase caii, scoţîndu-i la mal, în vreme ce gura-i toca la sfinţi şi la Dumnezei mai cumplit ca o meliţă, iar cînd îi isprăvea, împrumuta cîte ceva din cele sfinte ale turcilor şi ale ovreilor. În căruţă, pe un maldăr de covoare, scoarţe şi macaturi, două călugăriţe speriate făceau din cînd în cînd cîte o cruce, aşteptînd mîntuirea din cer, ori de aiurea, fiindcă de la vizitiul lor nu mai aveau nici o nădejde.

Ilie trase căruţa alături.

„Oprește-te, măi omule, că din ocări și-înjurături nu scoți nici spițe, nici obezi. Mai bine duceai măicuțele în cîrcă pe mal și ușurai căruța de bulendre, că vine apa mare. N-auzi cum muge căpcăunul dinspre munte?"

După cîteva clipe, călugărițele se odihneau pe leagănul din căruța hangiului. Apoi, covoarele roșcate ori galbene, împodobite cu frunze și păsări, scoarțele portocalii, cu grunji și cetină de brad, chilimurile brumării cu chenare albastre și ciucuri albi, îi umplură căruța.

— Ce de zestre, măicuțelor! să măriți două duzini de fete și-o văduvă pe-deasupra, glumi Ilie.

— Păi, pentru ele am pornit la tîrg, creștinul lui Dumnezeu, răspunse maica Fevronia, ridicînd privirea către sprincenele haiducești ale voinicului, nu pentru măritișul meu ori al maicii Aritinia — Doamne iartă-mă! ori pentru însurătoarea vreunui fecior bătut de brumă ca domnia-ta, că nu-ți văd pe mînă sfînta verigă.

Lui Ilie îi plăcu înțepătura șugubeață a tinerei monahe, glasul vioi ce suna a voioșie cu tot necazul din care abia ieșise. Ochii ei îl tulburară însă peste măsură. Erau de un albastru proaspăt cum e cerul spălat de ploaie, cînd nici o umbră nu-i mai întunecă bolta. Fără de voie, hangiul își auzi glasul pornit hai-hui ca de unul singur: „Ce ochi albaștri, Doamne!"

Obrajii călugăriței se îmbujorară, iar minunile ce stîrniseră tulburare, se oblonire o clipă.

— Sînt și ei plămada lui Dumnezeu, voinice, răspunse femeia, codindu-se, într-un amestec de șiretenie și modestie.

Ilie simți în clipa aceea cum îl străbate un fior necunoscut, o slăbiciune de care parcă-i fu oarecum rușine. Ar fi vrut să-i mai spună ceva femeii, dar nu-l mai ajutară nici gîndul, nici limba. Îl dezmetici tot glasul măicuții Fevronia:

— Să știi că maica Aritinia, tovarășa mea, e surdă și mută din născare, așa că nu ți-a auzit vorba, și nu ți-a aflat gîndul cel rău iar eu te-am iertat.

— N-am gînduri rele, măicuță, dar așa frumusețe de ochi n-am mai văzut în viața mea. Dacă e păcat să-i privești, sînt gata să îndur toate canoanele și toate blestemele, să mă iau de piept cu Necuratul și să răstorn toate cazanele iadului, acum și-n vecii vecilor, răspunse Ilie,

aproape pe nărăsuflate, sub formă de glumă. Dar hotărîrea din glas și privirea-i aprinsă vădeau că nu glumește.

— Pari cam iute din fire, rumâne. Cată a te liniști și a-mi spune cine ești.

— Ia, un hangiu din Ploiești, pe nume Uțubarză.

La asemenea nume ciudat pe maica Fevronia o încercă rîsul, apoi, deodată, deschise ochii mari, într-o uimire iscată din amintire.

— Uțubarză ? Ești cumva neam cu acel vestit haiduc de prin părțile noastre ?

— Da, măicuță. Numai că eu l-am sugrumat, fără a-l ucide de tot și l-am îngropat fără a-i pune cruce.

Maica Fevronia înțelese pe dată adevărul fără a se înspăimînta. Dimpotrivă. O undă de simpatie se așternu peste albastrul ochilor ei. Simțise în omul acesta o căldură și-o bunătate pe măsura staturii lui de voinic, iar vorba și privirea fără ocolișuri vădeau firea-i cinstită.

— Lumea asta, croită ca funia în traistă, trezește mai în fiecare din noi cîte-un haiduc, chiar și sub această rasă mohorîtă care încearcă să ne deosebească de ceilalți muritori. Nu te teme de mine, Ilie Uțubarză, că și eu mă trudesc să înnăbuș ce îi e dat omului mai dulce pe lume, și greu izbutesc, păcătoasa de mine. Acum te cunosc bine. Îmi amintesc că ai dăruit mînăstirii Suzana două vaci cu lapte din cele luate de la vistiernicul Andronachis. Numai că atunci aveai barbă de mitropolit ; statul și fulgerele din ochi ți-au rămas însă aceleași.

Uțubarză oftă adînc, să-și potolească o arșiță necunoscută pînă acum.

— Da, măicuță ! Acela sînt. Dar de cînd m-am făcut hangiu, pentru lume și, mai ales, pentru stăpînire, sînt Ilie Călugăru.

— Atunci cum ai avut curajul să-ți rostești adevăratul nume în fața unei străine ?

— Cunosc omul după ochi, măicuță, și niciodată acest simț al meu nu m-a înșelat. Ochii domniei tale n-au întunecimile ascunse ale trădării, ci lumina dragostei și-a bunătății. Află că de mi se spune Călugărul, nu e doar o poreclă stearpă. Am purtat și eu comănacul în tinerețe, dar l-am înfipt repede într-un par din gardul mînăstirii Cheia, fiindcă acolo aflasem rosturile haiduciei, după ce am fost o vreme pandur.

Tînăra femeie amuțisc. Știa că bărbatul acesta spune adevărul. O învăluia încet o umbră de neliniște și i se învălmășeau în suflet simțiri ciudate, un amestec de teamă și de dulce vinovăție.

Hangiul înhămă caii lui vînjoși la căruța mînăstirii, trecînd-o pe celălalt mal, în vreme ce căruțașul mai slobozea din cînd în cînd cîte-un potop de blesteme și înjurături.

— Mai taci o dată, moară hodorogită.

— Îmi vărs și eu necazul pe Belzebut că și-a vîrît coada între spițele roții și-s bucuros că n-aude maica Aritinia : că din partea măicuții Fevronia n-am nici o supărare : sfinția-sa are ochi și urechi numai pentru cele bune.

Uțubarză tăie un arin din zăvoiul de pe margine și, legîndu-l sub capătul osiei văduvite de roată, îi spuse vizitiului mînăstiresc :

— Adă căruța la Hanul Călugărului, măi rumâne. O să găsești acolo și măicuțele și roată pentru hodoroaga ta. Trage-o mai încoace de mal că s-apropie viitura. N-auzi cum urlă Teleajenul ăsta nebun ?

*

Pe povîrnișul ce ducea spre mînăstirea Suzana, Uțubarză își îndemna caii să urce. Venise să-și ridice covoarele tocmite pe măsura odăilor. Cum lucrul ținuse vreme îndelungată, ca orice lucru de nădejde, mai bătuse drumul de cîteva ori. Bucuros că ieșiseră adevărate podoabe, făcu și o danie pentru „cutia" lăcașului de sub munte. Hangiul nu plecă însă în dimineața următoare, ci în toiul nopții, ca hoții, așa cum s-a și dovedit a fi, întrucît luase cu sine pe maica Fevronia, cea mai meșteră țesătoare de covoare a mînăstirii.

Mare jale a fost a doua zi printre monahe, cînd s-a aflat că măicuța a fost răpită. Mai ales starița se dădea de ceasul morții. Nu s-a mulțumit doar cu acatiste și blesteme împotriva hrăpitorului, ci a zburat ca furtuna să se plîngă isprăvniciei și episcopului Sofronie al Buzăului. Cînd auzi chiar din gura maicii Fevronia, că răpirea a fost cu voie, starița simți c-o apucă leșinul. Întărîtat de gura acesteia, poate și de vreun dar, episcopul a slobozit *Carte de blestem* împotriva vinovaților, citită în pragul altarului, trei duminici la rînd de părintele Roșca din

parohia Maicii Precista unde era enoriaş hangiul, citire bîiguită în grabă, cu gura pe jumătate, cînd ieşea lumea din biserică, fiindu-i Ilie prieten şi, socotind că de ar fi fost în locul lui, la fel ar fi făcut ; că pentru asemenea mîndreţe de femeie merită să înfrunţi toate blestemele.

Văzînd episcopul Sofronie că „oaia cea rătăcită" nu se pocăieşte, întorcîndu-se la sfintele războaie de ţesut covoare ale mînăstirii Suzana, slobozi altă afuresenie asupra oricărui slujitor al bisericii care ar îndrăzni să dea binecuvîntarea cununiei celor doi păcătoşi, urmînd a-şi duce ei zilele, în chip nelegiuit, adăugînd încă un păcat de moarte la cel săvîrşit prin batjocura adusă tagmei călugăreşti.

S-a găsit însă un nevrednic de popă să pună cununiile robilor lui Dumnezeu Ilie şi Florica (cum era numele maicii Fevronia după botezul dintîi). Furios, episcopul Sofronie a chemat la sine pe părintele Constandin care-i călcase porunca şi căzuse astfel, ca un nesocotit, sub afurisenic.

— Ai cunoscut porunca şi blestemul ?

— Cunoscut, Sfinţia-ta !

— Atunci cum ai îndrăznit s-o calci ?

— Am primit miluita dezlegare de la prea-sfîntul şi prea-iubitorul de Dumnezeu Kir Nectarie, Mitropolitul Ungro-Vlahiei, îl înfruntă popa, întinzîndu-i hîrtia cu pecete, abia ascunzîndu-şi bucuria de a-şi vedea ierarhul cum se fîstîceşte, înmuiat, după ce se zburlise şi se înroşise ca un curcan.

„Slobod e părintele Constandin din parohia Trisfetitelor a Ploieştilor să dea taina cununiei robilor lui Dumnezeu Florica şi Ilie, că mai plăcut este Domnului Savaot să vadă aduşi pe calea cea dreaptă doi creştini rătăciţi, decît să-i lase pradă diavolului şi focului cel veşnic al Ghenei. Dezlegăm pe părintele Constandin pentru vina de a fi călcat porunca, căzînd sub afurisenia Sfinţiei Sale episcopul Sofronie, că păcat nu este acolo unde cuvîntul mitropolitului vine peste cuvîntul episcopului. Spulberăm afurisenia căzută asupra celor două suflete rătăcite în lumeşti păcate, iar de blesteme să n-aibe parte decît apostatul Arie şi toţi cîţi l-au urmat.

Pentru deplina iertare, orînduim ca cei doi păcătoşi să dea Sfintei Episcopii a Buzăului două lumînări de ceară

a cîte două ocale și untdelemnul de mir în douăsprezece duminici, adică, pentru fiecare apostol al lui Hristos cîte o dată.

— Voia Înalt-preasfîntului mitropolit este voia lui Dumnezeu, și cu smerenie ne plecăm, bolborosi, înecîndu-se, Sofronie. Dar, dacă părintele Constandin ar fi avut vreun har mai de seamă, ar fi auzit pe episcop, după ce i-a întors spatele, cum suduie pe Înalt-preasfîntul în odaia alăturată, chemînd în ajutor atît pe apostatul Arie cît și pe vînzătorul de Hristos Iuda Iscariotul.

CAPITOLUL VII

CAPCANE

Radu Merișanu, feciorul vornicului Manolache, trimis să învețe carte la Viena, după repetate scandaluri prin locantele de pe malul Dunării, fusese expulzat de poliția chezaro-crăiască, împreună cu prietenul său Miklós Banffy — nepotul guvernatorului Transilvaniei — fiindcă amîndoi „studenții" se îndeletniceau cu contrabandă de arme pentru sîrbi. Zoican îl cunoscuse în prăvălia unui armurier vienez, aflînd astfel că odrasla vornicului bucureștean prinsese gustul primejdioasei negustorii.

Se întorsese Radu Merișanu cu ciudate și plăcute obiceiuri nemțești, așa că nu-i fu greu să prindă în mreje o seamă de coconi boierești, care se întreceau să-l pofteaască la zaiafeturi și la jocuri de cărți, atunci cînd nu băteau împreună ulițele Bucureștilor încărcați în calești cu lăutari.

La o soareă, zări însă în casa vornicului Slătineanu pe Teodora Andronachis. Fată de slugă, ea nu lua parte la petrecerea boierilor. Sta doar cu ochii pe odaia în care se răsfățau blănurile musafirilor și unde, la o masă, maică-sa — chelăreasa Polixenia — împacheta cofeturi și zaharicale ca să le ia, la plecare, jupînesele și jupînițele, pentru bătrînii și copiii rămași acasă.

Încet-încet Radu Merișanu își pierdu liniștea. Femeia cu plete negre și ochi verzi, îl supunea cu puterea unei farmazoane. Mereu în preajma ei, nu mai bătea tîrgul după

zaiafeturi, nu mai scutura pungile boierești la stos și la faraon, și nu se mai strecura noaptea prin iatacuri străine să încălzească patul jupîneselor. Teodora împlinea, cu farmecele ei, ceea ce viața îi ascunsese pînă atunci. Cheltui nebunește, încărcînd-o cu giuvaeruri, blănuri și mătăsărie, iar cînd slei ultimii bani, începu să dea iama prin diamanticalele maică-si, amanetîndu-le pe la zarafi, cu camătă grea. Disperat, se plînse bătrînul Merișanu lui vodă că nu-și mai poate stăpîni feciorul, și vodă îl puse sub ascultarea „Epitropiei tinerilor evgheniți", înființată de domnie pentru a împiedica risipirea averilor părintești. Ba, pentru neascultare, porunci Caragea să-i tragă îndărătnicului douăzeci și cinci la tălpi. Dar, nici bătaia, nici amenințarea cu dezmoștenirea, nu-i potoleau îndrăgostitului patima care-l sfîșia ca o fiară, și-l mistuia ca vîlvătaia unui rug. Nevoia de bani trezea în el gînduri ucigașe, chinuindu-se zi și noapte cu planuri pe care nu le putea scoate la capăt. Cînd îl rodea mai cumplit deznădejdea, îl bătu la ușă Zoican.

— Arhon Radule ! Am un alișveriș pentru domnia-ta și domnișorul Banffy.

— Fii binevenit, kir Nicolae. Sînt numai ochi și urechi.

— Îmi face trebuință o sumă de puști și pistoale.

Se învoiră numai după ce Merișanu primi arvuna o sută de galbeni.

— E treabă primejdioasă, kir Nicolae, dar prietenul meu Miklós Banffy o să-ți împlinească vrerea dacă-i plătești toată marfa înainte. Du-i răvașul ăsta.

La conacul părintesc de lîngă Sibiu, după ce citi rîndurile Merișanului, tînărul grof îl învălui pe Zoican într-un zîmbet larg.

— Văd că te-ai învoit din preț cu prietenul meu Radu. Ai toți banii ?

— Toți !

— Atunci, ridici în seara asta pistoalele de la prăvălia lui Schloss. Puștile — mîine. Vezi ca oamenii domniei tale să nu scoată vreo vorbă prin cîrciumi.

În tolul nopții, pe cînd Zoican era cufundat într-un somn adînc, fu trezit de cătanele împărătești și ridicat împreună cu pistoalele pe care apucase să le ia.

În acel ceas tîrziu, Codobatură cinstea un pahar de vinars cu Eremie la o cîrciumă de lîngă Turnul dulghe-

rilor. — fostul marinar îndeletnicindu-se acum cu cărăuşia, la Sibiu. Un slujitor al hanului unde trăsese cu Zoican, îi aduse ştirea arestării negustorului.

— E la mijloc trădare, Eremie. Altfel n-ar fi aflat poliţaii. Oare cine să fie ticălosul ?

— Pînă-l găsim, du-i vestea coanei Polina, Ioniţă, că nu-i de glumă. Acu' ştii de unde să-mi iei urma.

Miklóş Banffy reciti răvaşul lui Radu Merişanu : „Negustorul vrea o mie de seceri. Ajută-l aşa cum l-ai ajutat şi pe Duşici. Plăteşte bine. Aşteaptă-mă la Sibiu. Vin c-o zînă, cum nu se mai află. Mi-e tare dor de nişte petreceri nebune, că la Bucureşti sînt ţinut de scurt mai rău decît o fată mare. Ajută-l aşa cum l-ai ajutat pe Duşici !"...

Îndemnul lui Radu era o sentinţă, fiindcă Duşici, omul lui Obrenovici, trimis tot de Merişanu, fusese denunţat de Banffy, după ce-i luase banii pentru arme.

*

Teodora moştenise isteţime de la răposatul ei tată, diac la Agie, iar frumuseţe de la bunică-sa, chefalonită măritată în Fanar. Crescuse de la trei ani în casa vornicului Slătiteanu, învăţase carte pe lîngă fata boierului şi limba germană de la guvernanta ei. Se înfruptase şi din cărţile Slătineanului, dobîndind cunoştinţe de istorie şi literatură, uimindu-l pe stăpînul maică-si, modesta chelăreasă. Atmosfera boierească în care copilărise, cele cîteva luni de căsătorie cu Vistiernicul Andronachis, care i-ar fi adus şi luna de pe cer, treziseră în ea convingerea că e hărăzită de soartă unei vieţi uşoare şi îmbelşugate şi că nu trebuie să te uiţi cum o cîştigi şi cum o păstrezi. Lîngă Pavlos, curînd i se stinse visul de dragoste. Dacă o atrăsese frumuseţea lui de palicar, îl descoperea acum, arţăgos, prostănac şi gelos. „Şi-apoi cum o să mă împac cu sărăcia unui simbriaş ? — se întrebă, desmeticită. N-o să-mi vestejesc tinereţea călcînd pliurile fustanelei arnăuţeşti. Mîine, poimîine mama închide ochii, iar eu o să rămîn la mîna lui avană ori slugă boierească pe viaţă, cînd atîtor obraze simandicoase le sticlesc ochii după mine, ca motanilor în bătaia lunii şi dau năvală ca zăvozii la zalhana, în casa vornicului, să mă vadă. Curînd Radu Merişanu, cel mai aprins dintre curtezanii mei o să moştenească trei moşii, că taică-su e c-un picior în groapă. De-abia aşteaptă

să mă ia de nevastă. Am să intru iar în rîndul boierilor, să-mi rîd un pic de sclifositele astea, care se uită la mine ca la o jigodie de pripas, de teamă că le zăpăcesc matofiţii de bărbaţi".

— Psihi mù, i se tîngui Pavlos. Ai cam început să mă uiţi. Mi-am lăsat căpitănia isprăvnicească a Ploieştilor ca să intru sub ascultarea cîinelui de bimbaşa Sava, fiindcă eşti patima vieţii mele. Nu pot să te scald în diamanticale ca răposatul vistiernic. Aş fura, aş ucide ! ca să te poleiesc cu aur. N-am de unde şi nu ştiu cum. De ce mă chinui, lipsindu-mă de dulceaţa fiinţei tale ?

— Iartă-mă, Pavlos. Mama abia îşi mai ţine zilele. Trebuie să fac slujbă în locul ei. Cad uneori seara sfîrşită de puteri. Înţelege-mă !

— Înţeleg că te pierd, Teodora. Am aflat că-ţi dau tîrcoale coconaşii, mai ales, zănaticul vornicului Merişanu. Nu te lăsa amăgită, că e un pezevenghi, iar mie nu mi te poate zmulge cu una-cu două.

*

Trăgînd la mătuşa ei, la Păuniţa, Polina Zoican bătuse zile în şir la uşile mărimilor din Sibiu să-şi scoată bărbatul din închisoare ; dar toate i se închiseseră în nas. Pe o vreme zlotoasă, în casa Păuniţei Hagi Costache Pop dădu buzna Eremie.

— Cucoană Polino, mă rog frumos, cred că l-am putea scăpa pe bărbatul domniei tale.

— Cum, omule ?

— Apoi, am cărat puşti pentru puiul de grof, în Polonia. Iaca ce mărturisesc hîrtiile aiestea.

Polina îşi aruncă privirile peste ele şi se lumină la faţă numai pe jumătate.

— Greu, tare greu, Eremie, dar n-avem încotro. Mătuşică Păuniţo, cine ne-ar putea face o jalbă mai acătării la stăpînire ?

— Hm ! Un tînăr isteţ care mi-e ca un copil de suflet. L-a ajutat Costache pe cînd învăţa la Viena.

— Avocat ?

— Nu ! Teolog. A prins însă şi ceva carte juridicească la Cluj. O să-l chem diseară, că nu iese decît ca liliecii. Îi sub privegherea poliţailor.

Se lăsase bine întunericul cînd prin poarta din dos intră în casa bătrînei un tînăr c-o umbră de barbă, cu ochi mari și privire blîndă, dar cu vorbă iute și aprinsă. Purta niște haine ponosite, de tîrgoveț sărac. Se prezentă singur și scurt : Gheorghe Lazăr.

După ce ascultă vorbirea limpede și liniștită a Zoicancei, o întrebă :

— Pentru ce-i trebuiau arme soțului domniei tale ?

— Sîntem nevoiți să ne apărăm. Nu mai putem trăi de bulucurile turcești. Trec mereu Dunărea, pradă și omoară. Stăpînirea se arată neputincioasă, toată grija ei fiind să adune dări silnice și să ocrotească boierii, ciocoii și egumenii de furia țăranilor, sleiți de foame, sărăcie și poveri.

— Ești mehedințeancă ?

— Da !

— Atunci poate mi-ai putea spune, dacă-l cunoști, ce va fi făcînd un prieten de-al meu, Tudor Vladimirescu !

— Da ! dacă mi-i spune și domnia-ta de unde îl știi pe acest tovarăș de negustorie și de gînduri al bărbatului meu.

— De la Viena. Strașnic om. Am bănuiala că nici el nu e străin de toată întîmplarea cu armele !

Polina răsuci ușor capul de la dreapta la stînga și înapoi, ceea ce în deobște înseamnă „nu". Lazăr rîse, amintindu-și cum, la Viena, și cu Tudor pățise la fel, aflînd atunci că, în limbajul mut al oltenilor, ceea ce pentru toată lumea înseamnă „nu", pentru ei e „da".

— O să scriu un „memorandum". Punem alături și cîteva din hîrtiile aduse de Eremie. Restul le păstrăm, fiindcă ticăloșii sînt în stare să le facă pierdute. Mai greu e să ajungă în mîna guvernatorului.

— Gheorghiță mamă — vorbi Păunița — cunosc pe avocatul Peter Gross. Ține o nepoată de-a lui Banffy. Trimit pe Polina la cancelaria lui.

Într-o încăpere cu pereții argintii, adîncită în gînduri și în pernele fotoliului, Polina aștepta să fie primită de Peter Gross. Îi trimisese rîndurile Păuniței Pop prin valetul care o tot privea chiorîș — stăpînul său neprimind, de obicei, clienți cu iie și opregi. Pînă și avocatul o socoti doar o țărancă mai scuturată aflată în slujba acelei nepoate a doamnei Pop, despre care îi scria în biletul adus

de valet. Îi vorbi de sus, într-o românească stricată :

— Unde stăpîna la tine ?

— Eu sînt propria-mi stăpînă, domnule avocat — îi răspunse Polina nemțește.

— A ! vorbiți foarte bine germana. Unde ați învățat ?

— La „Ursuline".

Alt „A", întins ca un elastic, țîșni din gura gazdei.

— Dumneavoastră valahii sînteți uneori plini de surprize plăcute...

— Și neplăcute, domnule avocat. Una dintre ele mă aduce la dumneavoastră.

Cînd află pricina pentru care venise, Peter Gross schimbă tonul.

— E grav. Îmi pare rău, dar nu pot face nimic. Să așteptăm procesul.

— Al cui proces, domnule Gross ?

— Cum al cui ? Al bărbatului dumneatale.

— De ce nu și al lui Miklós Banffy, răspunse înțepat Polina.

— Pentru ce ? Pentru că și-a făcut datoria dînd pe mîna autorităților un om care calcă legile țării noastre ?

— Nu singur le calcă, domnule avocat. Vă rog să citiți, îl invită femeia, întinzîndu-i „memorandum-ul" și hîrtiile ce-l însoțeau. Ochii avocatului se opriră asupra încheierii :

„Nu dorește nimeni ca dușmanii excelenței voastre să se bucure, domnule guvernator, și ca ilustrul dumneavoastră nume să fie umbrit de nesocotința unui tînăr nepot expulzat din Viena pentru negustorie clandestină de arme, pe care o continuă și acasă, vînzînd polonezilor. Stă în puterea excelenței voastre să puneți capăt acestei afaceri, hotărînd eliberarea lui Nicolae Zoican."

Furios, Peter Gross rupse memoriul cu toate anexele sale, izbucnind :

— Defăimezi un nobil pentru afacerile unui ticălos de valah ? O să fii arestată.

— Aștept, domnule avocat. Însă mai prețioase decît hîrtiile pe care le-ați rupt sînt scrisorile lui Miklós Banffy, către clientul său polonez. Vînzarea de arme polonezilor e o provocare la adresa Rusiei și domnul Pini, consulul rus la București, ar fi bucuros să afle cu ce se îndeletnicește nepotul guvernatorului Transilvaniei. La

revedere. Poliția mă poate găsi la mătușa mea. Nu și scrisorile !

„Afurisită muiere ! O să mi-o plătești" — își înăbuși Gross între dinți amenințarea.

După cîteva ore, Polina Zoican fu arestată, iar casa Păuniței Pop, răscolită cu furie toată noaptea, fără a se da de urma vreunei scrisori. Nimic n-au putut scoate anchetatorii de la Polina în afară de învinuiri aduse lui Miklóș Banffy și lui Peter Gross. Furioasă din cauza celor întîmplate, Păunița se plînse contelui Panitz, mai marele comitatului, trimițînd și o copie a memoriului rupt de Peter Gross. Panitz fu uluit. Cum fuseseră oare atît de neghiobi și avocatul și poliția ca să iște un scandal ale cărui urmări cine știe unde vor duce ? „La urma urmei. își zise contele Panitz, nu s-a dărîmat țara pentru niște pistoale. Să-i ia dracu de valahi și pe Miklóș Banffy împreună cu ei !" Porunci șefului poliției să încerce a scoate ce se mai poate din mîinile acelei îndărătnice femei, și dacă nu, s-o expulzeze cît mai repede, împreună cu bărbatul ei.

Polițaiul începu tîrgul cu Polina pentru compromițătoarele hîrtii.

— Știți bine că nu-s la mine. Dați-mi drumul și vi le aduc la graniță. Le primiți în schimbul lui Zoican și-al banilor încasați de Miklóș Banffy ; altfel, rămîn aici, pînă ce-o să aflați din gazetele rusești ce cuprind acele hîrtii și atunci nu știu pe unde o să scoateți cămașa — vorbi înțepat Polina.

I-au dat drumul, iar după trei zile, polițaiul era la graniță cu Zoican.

— Ai cîștigat, cucoană ! Ți-am adus și banii dați lui Banffy. Ți-o mărturisesc, față de bărbatul dumitale, că aș fi fost fericit să am o asemenea nevastă.

— N-ai fi fost ! că nu-ți îngăduiam să-mi vii acasă cu lucruri străine, cum e ceasul lui Zoican, al cărui lanț lucește pe jiletca domniei tale.

Roșind, polițistul îngăimă ceva, întinzînd olteanului ornicul turcesc pe care era gravată semnătura lui Tudor.

*

Un strigăt de bucurie rostogolit peste hărmălaia Oborului răvășì mulțimea, deșertînd de mușterii Tîrgul Mo-

șilor : „Geamala !...“ Alerga gloata, fremătînd, spre răspîntia barierei, ca să prindă loc bun lîngă uriașa momîie, cu oglinzi în loc de cap, cu două fețe și patru mîini și cu rochie cît clopotul Mitropoliei, întinsă pe arcuri de sîrmă. Panglici colorate fluturau în ritmul lăutelor și-n legănatul Geamălei, jucată de flăcăul care o purta pe umeri, ascuns sub fuste. Alerga mulțimea nu ca să-i vadă chipul caraghios, ci ca să-i audă glasul, fiindcă arătarea vorbea și oamenilor le plăcea ce spunea. Unul dintre „geamalăi“, adunînd mărunțiș în căciulă, încinse vorba cu purtătorul momîii :

— Geamălă ! Geamalà !
Ce cați tu, frumoasa mea,
Ibovnic prin mahala ?
— Întrebi ca un prost sadeà !
Ibovnic, în mahala
Cu păduchi în teșcherea ?
— Caut ici, caut colea
Ca să-mi fac o maloteà
Ca Doamna lui Caragea,
Doar din piele de rumân,
Că-i la dajdie hapsîn.
Vreau, neică, o maloteà
Să merg la Stambul cu ea
Și să trag din narghilea
Cu vizirul Mustafà
Și cu Vodă Caragea.

Se scuturau de rîs mahalagiii, sorbindu-i vorbele, dar n-au avut răgaz să mai afle și alte năstrușnice dorințe ale momîiei, că s-a iscat zarvă și învălmășeală. Gonind dinspre noroiosul sat al Colentinei, o caretă cu cai albi se oprise ca-ntr-un zid în gloata din jurul Geamălei. Vizitiul încerca să-și deschidă drum cu biciul, izbind în dreapta și-n stînga, pînă ce un geambaș i-l zmulse, începînd să-l croiască vîrtos pe spinare.

În caretă, un boier tînăr și o jupîniță, căreia îi sticleau rubinele pe fesul alb, și mărgăritarele în ghiordanul din jurul gîtului încremeniseră. În clipa cînd, dezmetecit, boierul se ridică să-și scape vizitiul, răsunară două focuri de pistol. Se prăbuși cu capul în piept pe blănurile din fundul trăsurii, în vreme ce sîngele îl podidi pe gură și

pe nas. Al doilea glonț nimeri în creștetul fesului cu rubine, femeia alunecînd năucită pe podina uliței. Profitînd de zăpăceala ce cuprinsese puhoiul omenesc, ea se strecură într-o cîrciumă.

— Puneți mîna pe ucigaș ! striga cît îl ținea gura vizitiul. L-au doborît pe conașul Radu Merișanu !

Ucigașul, un arnăut călare, dispăruse însă în galop printre răzoarele viei lui Ghica.

*

În cîrciuma hanului „La găina porumbacă", Vasile Jiganie tăifăsuia cu Pintilie, cînd o cuconiță speriată dădu buzna, strigînd : „Ascundeți-mă ! Mă omoară !"

Pintilie trase zăvorul ușii dinspre uliță, iar Jiganie împinse femeia în cuhnie. Vru s-o întrebe cine-i căuta moartea, dar întrebarea îi rămase pe buze. Bîigui după cîteva clipe : „Bătu-m-ar sfîntul de azi ! Ori am orbul găinilor, ori mi se năzare ! Porumbița Domnului !"...

La această năstrușnică alintare, Teodora făcu ochii mari, retrăind fulgerător întîmplarea cu spovedania din iatacul vistiernicului Andronachis.

— Domnia-ta... pă... rinte...

— Eu ! Mică-i lumea, Hristoase ! Fii liniștită. Aici nu-ți poate face nimeni nici un rău.

Avea s-o furișeze apoi prin mulțime, punîndu-i pe cap o broboadă fumurie, împrumutată de la Arghira, fosta roabă a lui Ibrahim-pașa din Rusciuc, acum tovarășă de negustorie la hanul din straja Oborului.

— Avuseși dreptate, Vasile, îl întîmpină Pintilie, de cum îl văzu intrînd pe ușă... Mică-i lumea ! Citește numai răvașul ăsta pierdut de „Porumbiță" :

Îi scria Radu Merișanu iubitei sale Teodora că nu mai e în suferință de bani, că a făcut cu prietenul său Banffy un strașnic alișveriș ; a scos răvașele de drum și peste trei zile vor fi împreună la Sibiu.

— Ptiu ! măi Pintilie ! E vorba de alișverișul Merișanului cu Zoican, pentru arme. Iacă-tă cum își vîrî ciocul Porumbița Domnului și-n traista noastră cu grăunțe.

*

Zoican vînduse la Brașov o cireadă adusă din Drajna de Ispas. Aștepta acum să pice Eremie de la Sibiu, după

cum le era învoiala, bucurîndu-se tare cînd îl văzu intrînd în hanul din Prund, cu mersul lui legănat, de fost marinar.

— Frate Zoicane, hai cu mine la Herman Brün. Mă cunoaşte bine. De două ori am ridicat din prăvălia lui arme pentru Banffy.

— Ce marfă-ţi trebuie ? îl întrebă pe Zoican un sas roşcovan, cu ochelarii înrămaţi în aur.

— Puşti, pistoale şi pulbere.

— Îţi pot da 200 de pistoale şi vreo mie ocale de pulbere. Puşti peste o lună-două, c-o singură condiţie : duci marfa cum ştii, că eu, nici ochii nu ţi i-am văzut, nici ziua bună nu ţi-am dat.

— N-avea teamă, jupîne ! Ce !... Miklóş Banffy nu vinde arme ? Ori, poate că te doare inima să nu i se feştelească cumva blazonul.

*

În Scheii Braşovului, pe Uliţa Prundului, lîngă biserica Sfîntul Nicolae, locuia Ion Barac, traducător la Magistratul oraşului şi scriitor. Zoican îi citise „Istoria despre Arghir cel frumos şi despre Elena cea frumoasă", precum şi alte povestiri, în „Călindariu", fiind nerăbdător să-l cunoască.

De două zile, Barac îl găzduia pe Ghorghe Lazăr.

— Gheorghiţă, te caută cineva. N-ai grijă că nu seamănă a poliţist, îl linişti Barac.

Cînd află că e Nicolae Zoican, Lazăr sări la uşă, îl trase repede în casă şi, după ce-l îmbrăţişă, spuse îmbujorat lui Barac :

— Iată un oltean scăpat ca prin minune din puşcăriile imperiale.

— Minune stîrnită de harul domniei-tale, pentru care nu ştiu cum să-ţi aduc mulţumire.

— Dacă-i vorba de har, atunci caută-l în dîrzenia coanei Polina şi mulţumeşte cerului că ţi-a hărăzit asemenea nevastă, domnule Zoican.

Cît zăbovi la Braşov, Zoican se văzu zilnic cu Lazăr, şi nu se mai sătura să-l asculte. Amîndurora li se părea că se cunosc de cînd lumea. Într-o dimineaţă, Lazăr îi mărturisi că peste două zile trece graniţa în Ţara Românească, cu logofătul Bărcănescu, ca dascăl al coconilor acestuia.

— Ai multe lucruri de dus, dascăle ?

— Ce am pe mine și, în plus, o legătură. O țin ușor în degetul mic. Cu atîta am izbutit să fug din Sibiu.

— O ladă de-a mea n-ar încăpea în chervanul cu calabalîc boieresc ?

— Numai praf de pușcă să nu fie !

— Doar pistoale, dascăle.

— Adă-mi-le la noapte.

CAPITOLUL VIII

UN BĂIAT CÎT DOI HAIDUCI

Cosmuță, orfanul crescut de călugări la Cheia, fusese adus de Uțubarză și nevastă-sa la han, socotindu-l ca pe un copil al lor. Se arătă în curînd om de nădejde, cu ochi ager și neobosit, în cîrciuma și-n curtea hanului.

De cîteva luni era adăpostit într-o odăiță Niță Odobac, frate vitreg al coanei Florica, om ca la vreo patruzeci de ani, din care un sfert îl petrecuse în ocna de unde izbutise să fugă. Se părea că suferințele îndurate îi schimbaseră firea, arătîndu-se harnic și supus. Numai pe Cosmuță nu-l avea la inimă, pîrîndu-l mereu coanei Florica, în speranța că va rămîne singurul stăpîn al curții și al grajdurilor.

„Înainte de a se însura, tata trăise cu una Lisaveta, o femeie frumoasă și ușuratică. A fugit c-un cazac cînd Niță Odobac avea șase ani. Tata nu era sigur că băiatul era al lui, de aceea îl crescuse un frate al Lisavetei, hoț de cai și tîlhar de drumul mare, îi mărturisi Florica bărbatului ei. Îți mulțumesc că ai vrut să-l adăpostim, însă încredere în el nu am".

*

Într-o zi un necunoscut se arătă în cîrciuma hanului. Îl luă de-o parte pe Ilie Uțubarză și, scoțînd din chimir o pungă de piele, o jucă în palmă.

— Nu cumperi niște marfă, hangiule ?

Uţubarză tresări, văzînd că-i vorba de plumbi pentru arme.

— Nu fac asemenea negustorie, omule.

— N-avea teamă, jupîne. Sînt cumnatul lui Vintilă din Izvoarele. Am şi nişte arme într-un bordei din pădurea Mărginencii, unde-s paznic. Stăpînirea mi le-ar lua pe gratis, iar pentru domnia-ta e pleaşcă. Le dau ieftin.

Cum asemenea arme, rămase din timpul ultimului război, se mai găseau pe pămîntul ţării, Ilie nu se îndoi, iar preţul îl ispiti. Se gîndea cu plăcere la neaşteptata bucurie pe care i-o va face lui Zoican, aşa că, a doua zi, plecă cu paznicul spre pădurea Mărginencii.

Dincolo de bariera Găgenilor începea lăstărişul codrului, urcînd pînă pe dealurile Ţintei şi Cocorăştilor. Drumul bătut de căruţele cu drobi din Ocna Slănicului, ori cu butoaie de păcură din puţurile Ţintei şi Băicoiului era acum pustiu. În adîncul pădurii Mărginencii, se abătură prin locuri unde iarba era neumblată. De-abia tîrziu se desluşi umbra unei poteci ce se pierdea în desişul tufelor de alun. Trei inşi ţîşniră deodată cu armele întinse, în vreme ce un laţ îl smulse pe Ilie din şa. Îl legară, ducîndu-l spre inima întunecoasă a codrului. După vreun ceas de mers, intrară într-un luminiş, cînd soarele cobora spre asfinţit. Şase cai mestecau încet la conovăţul întins lîngă pirostriile pe care fierbea un ceaun.

— Legaţi-l de stejarul ăsta, porunci căpetenia tîlharilor, arătînd un copac scorburos. Şi acum, hangiule, să stăm puţintel de vorbă pentru nişte bani.

— N-am decît 12 piaştri, calul şi hainele de pe mine, răspunse Ilie, furios că a căzut prosteşte în capcană.

— Aici n-ai, rînji tîlharul. Acasă ai însă berechet. Cu zece mii de piaştri îţi scapi pielea.

— Zece mii ? se miră Ilie ; de ştiam că-mi plăteşte pielea atîta, o vindeam de mult !

— O să dai pe degeaba, dacă mîine seara n-am banii. Hei, Ghiţă, strigă el tîlharului, care-l momise pe hangiu, adă-mi din coburi hîrtie, călimara şi pana, că dumnealui ştie carte. Scrie nevestei, negustorule, că eşti în mîna noastră, iar de nu dă banii omului meu, nu te mai vede. Mai scrie-i că dacă scoate o vorbă şi atunci o păţeşti.

Uţubarză luă pana şi scrise.

După ce dădu hîrtia unuia dintre tîlhari să i-o citească fiindcă el nu ştia carte, mai-marele cetei porunci

lui Ghiță să plece în zori după bani, apoi goliră o ploscă cu țuică, rînduiră paza cu schimbul și adormiră bucuroși de ispravă. Tîrziu, cînd focul se stinse, o beznă de nepătruns puse stăpînire pe pădurea înecată într-o liniște ca de moarte. Cînd luna își revărsă lumina asupra poienii, începînd a se desluși chipurile tîlharilor doborîți de somn și rachiu, Ilie tresări. Îl bătuse cineva cu degetele peste mîinile amorțite, sîsîindu-l încet. Limba unui briceag alunecă peste funie. Recunoscu pe Cosmuță, culcat la rădăcina copacului și nu-i veni să creadă. Ridică flinta străjerului adormit, apoi brîul cu pistoale al căpeteniei hoților.

Curînd, toate armele ședeau grămadă în aluniș.

— Acu' treci în cealaltă parte a poienii și trage două focuri de pistol, din două locuri, Cosmuță, ca să-i trezim.

Pocnetul îi ridică pe tîlhari în picioare.

— Stați cuminți, neisprăviților, că altfel s-a zis cu voi. Vreau să știu cine o să mănînce mîine terciul isprăvniciei !

— Hangiule, gemu căpetenia. Nu ne da pe mîna stăpînirii. Toți sîntem scăpați din ocnă și dacă or pune mîna pe noi ne spînzură. N-am intrat la tăiat sare pentru hoție, ci pentru haiducie. Ce putem face acum cînd sîntem hăituiți de cîinii stăpînirii ca niște fiare ? Unde să ne ducem și de ce treabă să ne apucăm ? Luăm de la unul ca tine sau de la ceilalți cu ceva agoniseală.

— Cum de v-a trecut prin cap să mă momiți aici ?

— Gîndul a pornit de la Niță Odobac. Am scăpat împreună din ocnă pe cînd încărcam drobii în căruțe. E căpetenia noastră de cînd ne-am slobozit. Ne-a făgăduit că dacă te ucidem ne mai dă încă zece mii de piaștri, după ce se descotorosește și de hangiță.

— Vă cred că tîlhăriți din aprigă nevoie. Dacă vă trimit într-un sat de munte, unde puteți munci și trăi cinstit aducîndu-vă nevestele și copiii, vă e pe plac ?

— Îți rămînem datori cu credință pînă la moarte, răspunse Codin, căpetenia răpitorilor. Acu' lasă-mă, să-ți fac și eu o bucurie. Sub ripa de lîngă noi sînt ascunse niște flinte. Nu știm cine și cînd le-o fi adus. După ele ai venit, ale tale sînt.

— O să plecați, Codine, în liniște la Drajna cu căruța mea. Vă scot răvașe de drum pe alt nume.

Cînd l-a văzut pe Ilie intrînd teafăr pe poartă, Niță Odobac a sărit gardul prin fundul curții, dispărînd.

La isprăvnicie, Uţubarză fu întîmpinat de un nou ipistat.

— Nu-i aici, Cuţaridis ? îl întrebă curios hangiul, acesta fiind omul care îi întocmea de obicei răvaşele de drum.

— Şi-a făcut suma. Acum e cîrciumar la Bucureşti.

— De mult eşti în slujba isprăvniciei, boierule ?

Boierul răspunse, rîzînd :

— De trei săptămîni. Cu ce treburi pe la noi ?

— Nişte răvaşe pe drum. Trimit cîţiva oameni după lemne la Drajna.

Tînărul pisar le întocmi cu mare iuţeală şi, spre mirarea lui Uţubarză, nu voi să ia o para în plus peste taxa rînduită.

— Ia, kir ipistate. E doar pentru munca domniei tale.

— Nu de la Ilie Uţubarză, îi şopti tînărul.

Tresărind, hangiul rămase mut pentru cîteva clipe, apoi revenindu-şi, îl iscodi :

— De unde ştii domnia-ta această taină ?

— Ştiu şi altele, hangiule. Nu mai ţine arme la han că s-a găsit un ticălos să te pîrască. Poate nici ispravnicul grec nici cel român nu te-ar fi spînzurat aşa cum sună pitacul domnesc pentru asemenea pricini, dar cum amîndoi sînt jecmănitori, te lăsau sărac, lipit pămîntului. Ai avut noroc că ispravnicii sînt chemaţi la domnie, iar cel ce a ridicat pîra a dat peste mine.

— Cunoşti prea multe din tainele mele şi mi se pare tare ciudat.

— Să nu-ţi pară, nene Ilie, schimbă tonul secretarul isprăvniciei. De nu veneai azi aici, treceam eu pe la han să-ţi spun ce necaz te paşte.

— Nu mă lăsa să mă frămînt prea mult, pisarule, şi spune-mi cine eşti şi de unde îmi ştii urmele vechi şi păcatele noi.

— Sînt Preda Cireşeanu, nepotul lui Vasile Jiganie. Te ştiu din auzite de cînd aveam zece ani, peste care vremea a mai adăugat încă vreo şaisprezece.

— Auzi, tîlharul ! Să nu-mi spună el nimic.

— N-avea cum ! că de cînd cu războiul, haiducia şi ocna, mi-a pierdut urma. Un anume negustor, Zoican, m-a dus să învăţ meseria de pisar în Bucureşti, la fostul calemgiu domnesc Enache Sorcovăţ, acum hangiu ca şi

domnia-ta în orașul de scaun. Tot el m-a pus în slujbă la Ploiești, spunîndu-mi cine ești și poruncindu-mi să te am în veghe ca să nu ți se-ntîmple vreun rău. Te-aș fi căutat azi și pentru o treabă negustorească. Despa-mocanul îți trimite vorbă ca de mîine într-o săptămînă să fii la Săcele ca să ridici telemeaua.

— Eu ? Nu i-am cerut nici o telemea.

— Nu te mira, nea Ilie. Vremurile noastre sînt ca rîurile tulburate de ploi. Nu știi niciodată ce scot la mal.

*

Mare fu bucuria lui Uțubarză cînd la Săcele îl întîmpină Zoican. Nu-l mai văzuse dinainte de arestare, strîngîndu-l în brațe mai-mai să-l sufoce.

— Nu m-au ucis polițaii împărătești și vrei s-o faci tu, Ilie ? glumi, ca de obicei negustorul. Acu află pentru ce ți-am trimis vorbă să vii după telemea. Trebuie să ducem în țară o mie de ocale de pulbere. E pusă în butoaie de bere. Se cheamă că ai cumpărat această scîrboasă băutură, de-ți amărăște sufletul, pentru mușteriii hanului, că toate hîrtiile vămilor sînt pe numele tău. N-ai teamă, avem și bere. O să fie de trebuință. Merg pînă la Bratocea să dau ziua bună prietenului meu Iohan. Vreau să fiu sigur că nu te paște vreun bucluc.

Două care mocănești urcau greu pe drumul povîrnit al muntelui. Boii suri, ardelenești, cu coarnele cît brațele, abia își trăgeau copitele din pămîntul cleios, fiindcă plouase trei zile la rînd.

— Hai plăvanilor, nu vă codiți la vama împărătească ori la cea românească, fiindcă nu vouă o să vă ia pielea finanții chesaro-crăiești și vameșii lui vodă Caragea, glumi Ilie, apucînd de resteu boul de hăis, ca să nu se mai poticnească.

Recunoscîndu-l pe Zoican, Iohan vameșul avu o tresărire de bucurie. Îi spusese soră-sa cît a fost de darnic.

— Herr Iohan, am rugat pe acest prieten al meu să mă ia pînă aici. Țineam să-ți mulțumesc pentru bunăvoința sorei domniei-tale. M-a trimis la un doftor din Brașov. De atunci nu mai știu ce e boala. Rogu-te să primești în dar un butoiaș de bere.

— Iuu... hu... hu ! chiui neamțul. Mulțam frumos ! No, hai acu' s-o gustăm, că tare-i duc dorul prin locurile astea pustii.

Au plecat apoi împreună spre vama românească, aflată puțin mai la vale.

— Hei, căpitan Iani, ziua bună îți poftesc, îi strigă Iohan, bine dispus, vameșului Țării Românești.

— Bun venit, Herr Iohan. Sînt bucuros că te văd.

— Am adus la tine, bier [1].

— Bir ?

— Da, uite prietenul asta al meu adus bier cu carul.

— Bir dă tot omul pentru vistieria măriei sale, dar ce e-n butoaie ?

— Bier, căpitan Iani, rîse cu hohote Iohan de-i ajunseră vîrfurile mustăților pînă la rădăcina nasului.

— Nu-ți rîde de mine, Herr Iohan. Doar n-or fi galbeni în butoaie.

— Ba galben este ! hohoti sasul.

Iani se repezi la primul car unde stau rînduite unul peste altul, niște butoaie cu doagă groasă, de stejar, încinsă cu șină puternică și lată.

— Scoate un capac, jupîne, porunci lui Uțubarză.

— Nu-i slobod, sări speriat Iohan. Are să cure-n drum și-i pacat. Dai la mine un póhar.

Cînd deschise puțin canaua, țîșni, clăbucind un lichid galben, spumos, care de la prima vedere îi produse silă vameșului Țării Românești ; dar scîrbă cu adevărat i se făcu abia după ce, la îndemnul lui Iohan, sorbi din băutura amară și rea.

— Ptiu ! că mă spurcarăți, se mînie Iani, convins că-l pusese neamțul să guste din produsul spumos al unei întregi herghelii, adunat, naiba să-l ia, în butoaie, ca să-l bea nebunii. Bătu-v-ar Dumnezeu, blestemă el, tușind și scuipînd. O să mi-o plătiți.

Dar, spre uimirea lui, Iohan mai umplu o dată paharul, sorbind și plescăind din limbă de plăcere.

— Am auzit că voi papiștașii mîncați pisici. dar că beți pișălău n-aș fi crezut-o, spuse scîrbit Iani, spre hazul neamțului.

— Așa am zis și eu, kir căpitane, cînd am încercat băutura la Brașov. Dar ce ! poți să te pui cu gustul nemților ? Sînt hangiu la Ploiești, în calea negustorilor sași din Brașov. De cum intră în prăvălia hanului strigă din prag ca niște apucați : bir ! bir ! bir ! Dacă n-am, pleacă

[1] Bier (se pronunță *bir*) = bere.

mai departe. Cînd i-am auzit cerînd prima oară să le dau „bir", am crezut că măria-sa a tocmit niște nemți ca strîngători de dajdii și tare m-am mirat. Le-am spus că eu am plătit, dar ei o țineau morțiș că nu eu trebuie să plătesc, ci ei. Pînă să ne lămurim, ne-am luat serios la harță, crezînd că-și bat joc de mine.

Fu rîndul lui Iani să rîdă, cu toată amărăciunea și scîrba pe care o mai simțea în gură, primind vamă cît i-a fost cheful, fiindcă asemenea marfă nu figura în listele cu tarife ale vistieriei, motiv pentru care nu eliberă nici dovadă de plată.

CAPITOLUL IX

SORCOVĂȚ NU SPUNE BASNE

În cîrciuma aflată lîngă Beilicul domnesc, pe Podul lui Șerban Vodă, în bătaia drumului ce duce la Giurgiu, era un du-te-vino de tîrgoveți, geambași și cărăuși. Trăgeau aici de obicei și oltenii veniți cu treburi de negoț prin București, fiindcă nevasta patronului, coana Catinca, mehedințeancă de la Ilovăț, cocea pîinea și frigea puii la țest, prăjea juveți tăvăliți prin unt ca pe valea Motrului și punea mușteriului în față sticla cu vin ori cu țuică, ca la Baia de Aramă, fără pahar, să simtă omul că bea bărbătește, nu cu stacana, ca muierile ori ca sclifosiții de boieri. Împreună cu bărbatu-său, Enache Sorcovăț, de fel din Grojdibod, sat de pe moșia paharnicului Jianu, luase cu chirie o cîrciumă dărăpănată a mînăstirii Sf. Ecaterina. Au meremetisit-o cu mîinile lor, și-au ridicat, azi o odăiță, mîine alta, pentru adăpostul drumeților, pînă ce bucureștenii începură a zice înjghebării *Hănișorul Oltenilor*.

Într-o seară intră în cîrciumă un soi de călugăr. Vîndu coanei Catinca, cu preț cam piperat, „Viețile sfinților". Se așeză apoi la masă, mîncă și bău vîrtos, plătind așijderea, după care spuse femeii cu glas mieros :

— Cucoană, ce am mîncat și-am băut, am plătit cinstit. Dar socotesc că, domnia-ta, nevoie de „Viețile

sfinților" n-ai, că e carte pentru păcătoși. După cum cred că știi, păcătoșii ce trebuie aduși pe căile Domnului sînt ca frunza și ca iarba...

Înțelegînd că ciudatul monah vrea cartea înapoi, hangița i-o întinse, rîzînd :

— Ia-o, părinte ! Căile sfinte ale domniei tale sînt pe placul cîrciumarilor. Dacă ai har, o să te rogi pentru păcatele mele, că eu banii înapoi nu ți-i cer ; dacă n-ai, deși te văd în anteriu și potcap, atunci m-oi ruga eu pentru cele ale sfinției tale, cu toate că o să-mi ia cam multă vreme, pe cît se pare !

Fu rîndul lui Vasile Jiganie să rîdă, prețuind bunătatea și hazul femeii.

— Pe niște prieteni ai mei, Codobatură și Ispas, îi cunoști, cucoană ?

— Cum îi cunoști și sfinția-ta. Au fost la prînz și trebuie să pice. Ești, fără îndoială nea Vasile Jiganie, că pe el îl așteaptă.

— Ei bată-te norocul, să te bată, jupînească. Poftim cartea înapoi că nu se cade să trag pe sfoară o prietenă a prietenilor mei.

— Ba ! Precum ziseși, e carte pentru păcătoși. Am făcut o tocmeală și-o țin, răspunse zîmbind, cînd dinspre ușă răsunară hohotele de rîs ale lui Codobatură. Zărise „Viețile sfinților" pe masă.

— Coană Catinco ! Am uitat a-ți spune să nu cumperi cărți de la acest tîlhar, fiindcă pînă la urmă ți le cere înapoi, așa cum face cu toți cîrciumarii, de teamă să n-ajungă și ei sfinți și să n-aibe cine mai vinde băutură. Acu cer iertăciune. Mă așteaptă stolnicul Giani Orășanu, vorbi din prag Codobatură.

De-abia ieșise, cînd pe uliță se auziră împușcături.

— Sînt turcii găzduiți la Beilic. Au dat de rubiniu vechi din Dealul Viilor și stîrnesc cîinii mahalalelor.

Ușa fu trîntită de perete. Doi osmanlîi intrară, bălăbănindu-se. Se mișcau iavaș-iavaș cu pistoalele-n mînă. Unul dintre ei slobozind un foc peste capetele mușteriilor, trezi din moțăială pe hangiul care nimeri drept sub tejghea, zmucindu-și nevasta de mînă, ca s-o pună la adăpost, fiindcă avea el o chibzuială a lui sănătoasă : ferește-te din calea turcului și cînd e treaz !

Numai că Jiganie avea alte chibzuieli. Sări de la masă, înșfăcă de ceafă pe cei doi beţivani, şi-i lovi cap în cap de cîteva ori, întinzîndu-i pe podea.

— Staţi, măi fraţilor, le strigă muşteriilor ce părăseau cîrciuma. Vă speriaţi de doi păgîni aghesmuiţi ? S-au împărtăşit şi ei, săracii, de ziua Sfintei Cruci. Hei, jupîne, ieşi de sub tejghea că n-am isprăvit treburile.

Cînd văzu beşliii întinşi pe jos şi pe Jiganie cu pistoalele lor în mîini, strigă speriat :

— Nu-i omorî străine, că mă jupoaie turcii de viu şi-or să-mi umple pielea cu paie.

— Dar ce vrei ? Să ţi-o umple cu aur ? Nu le-ar ajunge pentru asta haraciul pe-un an al Ţării Româneşti, că te văd cogeamite rumânu. Spune-mi, mai bine, unde răzbeşte curtea hanului ?

— În malul Dîmboviţei.

— Aferim, mormăi Jiganie, tîrînd afară beşliii.

Le dete hainele pe gîrlă, lăsîndu-i să doarmă-duşi, la lumina lunii.

Băgînd de seamă neliniştea hangiului, îl potoli :

— Nu-ţi fie teamă, jupîne. Nu i-am ucis. Le-am aşternut numai pentru la noapte. Cînd i-or găsi dimineaţa cărăuşii, goi-puşcă, o să le tăbăcească puţintel pielea cu biciul, să nu mai umble pe malul gîrlii ca Adam prin rai. Adă-mi rogu-te, o ulcică de ţuică, veche cît păcatul strămoşesc !

— N-am decît vin !

— Nu-ţi clăti gura cu neadevăr, că eu adulmec ţuica de la o poştă, ca ursul mierea.

— Îi doar o balercă pe care a cumpărat-o aga.

— La trei vorbe spui patru minciuni, se supără Jiganie. Aga nu cumpără — ia, ca să-ţi plătească la Sfîntu-Aşteaptă.

— Minciuni ? Pe cît eşti de aprins din născare, de mai sorbi şi-o gură de rachiu îmi aduci tot Beilicul pe cap şi n-o să-l poţi cără uşor, ca să-i aşterni patul pe malul gîrlei.

Sorcovăţ era mînios pentru vorbele nesăbuite ale muşteriului, nesuferind să fie luat peste picior. Se hotărîse să nu-i dea. Spre uimirea lui, coana Catinca îi puse, după obicei, sticla cu ţuică dinainte.

— Poftim, nea Vasile. Să ştii că bărbatu-meu nu-i fricos, ci înţelept.

Cînd Sorcovăț află că arțăgosul client e Jiganie, îi pieri toată supărarea.

— De ce nu-mi spuseși cine ești, că de mai scoteai o vorbă de ocară, îți trînteam balerca în creștetul capului, și era păcat de țuică, spuse rizînd Sorcovăț, întinzîndu-i mîna spre împăcare.

— Iartă-mă, dar te-am crezut un bicisnic.

— Cum am crezut și eu că ți-e silă de vin.

— Silă ? Nu vorbi cu păcat. Numai că vinul are alt dichis. Bei o noapte întreagă și te îmbeți la ziuă, cînd trebuie să fii treaz. Cu țuica e altcum. Te dă gata repede, iar dimineața cînd te trezești îți fierbe sîngele de parcă ți-ar curge prin vine numai argint-viu. Dacă cei ce l-au răstignit pe Hristos aveau în țara lor pruni, creștinătatea s-ar fi împărtășit cu țuică și n-ar mai fi supus-o păgînii. De aici i se trage tot răul. Pînă și papa s-ar fi cuminecat cu rachiu, așa că n-ar mai fi venit talienii la noi să le ridice case de piatră boierilor... Ne-am fi dus noi la ei să le facem poverne.

— Ptiuu... bătute-ar sfînta de azi, dar nici vinul nu-i de lepădat, că a pus Dumnezeu în el toată bunătatea pămîntului și ceva din înțelepciunea cerului. Cînd o să dai de gustul tămîioasei mele, o să-ți faci o cruce așa de mare c-o să-ți ierte Dumnezeu jumătate din păcatele trecute și-un sfert din cele viitoare.

După oblonul zăvorît, s-a închegat în noaptea aceea, la fumul gros al lumînării, o frăție trainică între Sorcovăț și Jiganie, mai ales cînd acesta află povestea vieții roșcovanului hangiu, din harul căruia prinsese meșteșug subțire nepotu-său, Preda Cireșeanu, de la isprăvnicia Ploieștilor.

— După cîte văzui cu ochii mei ce stepenă de om îmi ești, știu că amîndoi o să măturăm ogrăzile lui Scaraochi, frate Jiganie.

— De mine sînt sigur, dar de domnia-ta ba, că nu m-am dumirit bine ce hram porți.

— Ia, sînt un nepricopsit ce am fost calemgiu în Divanul minunatului Domn Mavrogheni, patronul nebunilor și spaima boierilor. Nu mă laud, că lauda foamea n-o potolește, nici altora de sete nu le ține, dar mi-a dat Dumnezeu mare har de caligrafos. De istețimea mea nu prea se minunau cinstitele obraze boierești, dar cînd îmi vedeau slova rotunjită și dreasă cu pană de gîscă

tînără, holbau ochii de parcă le-aș fi pus dinainte un hatișerif al padișahului grăind că m-a uns pașă cu trei tuiuri. Am fost în slujba multor boieri și multe mi-a fost dat să văd, dar tare mă cuprindea sila cînd după ce jupuiau șapte piei din spinarea țăranilor, s-adunau cu tarafuri de lăutari, să se pună pe mîncare și băutură de te-ai fi minunat și tu, frate Jiganie. Își prindeau apoi poalele antereielor în brîu și-i trăgeau cîte-o bătută de credeai că sare smalțul de pe coaja pămîntului. Îmi porunceau cîteodată să le aștern epistole de libov, cu înfloriturі de văpsele, că se topeau jupînesele, citindu-le. Așa am ajuns, de la socoteala cuhniilor și ticluitul răvașelor de dragoste, calemgiu la Agie, unde am aflat cîte nu-i sînt date prostimii să afle, de mi se zburlea părul de trei ori pe zi, pînă am rămas chelb.

— Ai rămas fiindcă te-or fi ajuns blestemele ce plouă pe acoperișul Agiei, rîse Jiganie.

— Ba ! Că eu tovărășie cu hoții n-am făcut. Aga o făcea ! Și încă după pravilă, tot zicînd că pravila e ca o roată stricată : cum îi pui o pană te duce unde vrei. Din penele astea a făcut trei moșii în doi ani.

Nu mică i-a fost însă scîrba ce i-a cășunat o cucoană evropenească. Venind ea la Curtea lui vodă, a stat la masă cu măria-sa și plîngîndu-i-se că a fost prădată de tîlhari pe drumul dinspre Giurgiu, au fost chemați aga și marele spătar, poruncindu-li-se să prindă hoții. Atunci a zărit cucoana la gîtul agăi un șal de mătase angliceașcă și, cunoscîndu-l, l-a întrebat de unde-l are.

— Din tîrg, de la un negustor, costisindu-mă galbeni patru.

Spre mirarea lor, au fost martori la o necuviincioasă faptă a muierii englezoaice, că de nație asta era. S-a pus frumos pe marginea divanului, aridicîndu-și poalele la șapte fuste ca celetnicele cele ticăloase de prin cîrciumi, pînă peste glezne. Holbase aga ochii cît cepele. Însă cînd a văzut poalele cămășii, s-a crucit. Era cusut cu fir subțire un șir de croncani negri și zbîrliți din cei ce se adună pe turlele bisericilor ori scurmă în spurcăciunea maidanelor, ținînd în ghiarele lor îmbîrligate crucea răstignirii Mîntuitorului. Așa păcat și batjocură a celor sfinte, nu și-a închipuit să fie pe lume ! A sărit aga-n picioare, căinîndu-se ca turcii : aman ! aman ! Muierea a scos apoi din sîn o năframă. Pe un colț se afla

croncanul cu cruceа-n ghiare. A cerut apoi inglezoaica șalul agăi, arătîndu-i măriei-sale că într-un colț se afla cusut blestematul de cioroi cu aripile lui jumulite și cu semnul mîntuirii în ghiare.

A uitat atunci aga de batjocura celor sfinte și-a început a se tîngui că n-a știut despre acel ticălos de negustor că se îndestulează cu marfa de la hoți. A dat șalul înapoi muierii, jurîndu-se pe toți sfinții că va răsturna tîrgul să mai găsească ceva boarfe cu croncani și să-i prindă pe tîlhari.

Mulțumind, inglezoaica a plecat cu halai de Curte, dar pe agă l-au scuturat frigurile două săptămîni, încît ajunsese să vadă numai croncani, încercînd să-l sfîrtece cu ghiarele. De sfîrtecat nu l-au sfîrtecat, dar l-a dat vodă afară din slujbă, spunîndu-i : „Asta nu pentru hoție, ci pentru prostie !" Odată cu el am rămas și eu pe drumuri, de ajunsesem să car cu sacaua scîrnă din umblătorile boierilor.

Băgînd de seamă că-ntr-un cui spînzura o dulamă și-o cușmă căzăcească, Jiganie îl iscodi :

— Ai tocmit cazaci să te păzească ?

— Ba ! În vremea lui Constantin Ipsilanti eram calemgiu la Divan. Venise zvon de peste Olt că oștirile lui Pazvante prăpădesc țara. Temîndu-se ca tîlharul de pașă să nu prade Bucureștii, vodă adună într-o zi pe mai marii isnafurilor, vorbindu-le cu mînie :

— Știți numai să puneți ban peste ban, să vă îngrășați ca rîmătorii înaintea Ignatului și să umblați cu pîre la Divan pentru blestematele voastre matrapazlîcuri. Puțin vă pasă de nevoile domniei. Iată că se apropie Pazvante să vă vină de hac. Nu vă treacă prin cap că o să puteți fugi. Toate străjile Bucureștilor sînt păzite de arnăuți. Și numai eu știu cît o să vă lase acești viteji palicari a trece peste cumpăna de lemn cu punga plină și cu pielea netăbăcită. Am cerut ajutor luminăției sale țarul, că padișahului îi tremură barba de teama lui Pazvante și-a ienicerilor, necum să ne dea ajutor. Țarul s-a milostivit să-mi trimită cazaci. Văd că v-ați luminat la față. Vă zboară gîndul la galbenii lor, că au cazacii inimă largă și mînă spartă. V-am chemat că-mi trebuie bani. Vistieria-i pustie, iar oastea împărătească nu se ține cu terci. Ce vă uitați chiorîș ? Ce-i ! Jupîne Stamate și tu, jupîne Hristodor, ce mustăciți ca iepurii-n varză ? Și tu, jupîne

Achime, vîră-ţi în sîn năframa şi nu mai năduşi atîta, că Pazvante arde acum Craiova şi n-ajunge dogoarea pînă la Bucureşti ! Mîine la ceasurile cinci să veniţi aici cu bani, atîţia cît se găseşte scris pentru fiecare în catastihul calemgiului nostru Sorcovăţ. Vă mai poruncesc să păstraţi taina despre venirea cazacilor ca să nu se mînie sultanul. Acum plecaţi ! Iar voi, Tudorache, Ioachime şi Kiriakos, rămîneţi.

— Jupîn Ioachime, trebuie să îmbrăcăm cinci sute de cazaci. Aşa e învoiala cu ţarul. Puneţi iznafurile la treabă şi în cîteva zile să-mi daţi gata cinci sute de mundire căzăceşti cu ceaprazurile lor. Tot atîtea căciuli şi nădragi.

Îmbrăcămintea porni la timp spre pădurea Snagovului, unde tăbărîseră ostaşii ţarului, iar a doua zi, mîndreţe de cazaci năvăliră în goana cailor pe la straja Podului Mogoşoaei. Zile-n şir au ţinut calea pazvangiilor ; dar aflînd paşa de venirea lor, de teamă n-a mai călcat Bucureştii, punîndu-se la adăpost în cuibul lui tîlhăresc din Vidin. Aşa am fost o lună încheiată cazac domnesc, că, neajungîndu-i lui vodă arnăuţii ca să-i îmbrace căzăceşte şi să-i plimbe pe uliţe, scoţîndu-i printr-o barieră şi vîrîndu-i înapoi prin alta, a fost nevoit să ia şi oameni fără căpătîi de prin mahalale. De atunci păstrez hainele care au mîntuit oraşul de pazvangii.

— Şi de minunăţia asta, spînzurată deasupra patului ca o icoană, ce zice coana Catinca, îl întrebă Jiganie, căruia nu i se mai dezlipeau privirile de pe obrazul ispititor al unei femei în albastru, rîzînd într-o ramă aurită, cu buze ca de cireaşă dată-n pîrg.

— Asta-i cadră ce închipuie o muiere din Viena. A adus-o feciorul vornicului Merişanu, după ce mîncase prin străinătăţi o moşie şi cinci sălaşe de ţigani. Adusese însă şi obiceiuri străine, băgîndu-l în sperieţi pe bătrîn, om habotnic, învăţat să ţină toate posturile mari şi mici, başca miercurea şi vinerea. Pe cînd se afla el în hagialîc, băiatul a dichisit odăile după gustul nemţilor, făcînd pînă şi scăldătoare-n casă, ca vodă, de-i intra apa prin pereţi. S-a crucit bătrînul, cînd a văzut isprăvile flăcăului, dar, dînd cu ochii de cadră, era să-l lovească damblaua.

— Ai scos icoana ca să pui în loc blestemăţia asta alcătuită de zugravi papistăşeşti ? De-aia te-am trimes la învăţătură, să-mi umbli cu scule diavoleşti chiar în faţa

sfintei mînăstiri a Sărindarului ? Dă jos spurcăciunea ci pun slugile s-o sfarme, și stric diata, lăsînd toată averea Sfintei Mitropolii. S-a aprins atunci rău flăcăul, strigîndu-i că nu el își bate joc de cele sfinte, ci pezevenghii de călugări de la Sfîntul Mormînt, care i-au vîndut leșcherea de hangiu. Că țăndăra din crucea Mîntuitorului pentru care a plătit o sută de galbeni e din uluca mînăstirii, iar zdreanța ce zic ei a fi rămasă din giulgiul lui Hristos, au zmuls-o călugării de pe fundul nădragilor vechi ca să frece podeaua arhondăricei ; că numai în București s-a adunat atîta lemn din crucea sfîntă, încît poți să acoperi cu el un sfert din Podul Mogoșoaiei, și atîtea bucăți de giulgiu, să croiești cămăși pentru toți calicii tîrgului.

La asemenea vorbe de pierzanie, bătrînul și-a făcut cruce dînd fuga la biserica de peste drum, să aprindă lumînări și să bată mătănii. Apoi s-a plîns lui vodă, și vodă a poruncit de i-au tras douăzeci și cinci la tălpi nesăbuitului. Dar, cum flăcăul se încurcase cu vădana vistiernicului Andronachis și avea mare păs de bani, mi-a lăsat cadra amanet pentru doi galbeni. N-a mai apucat s-o scoată, c-a dat ortul popii.

Povestirea fostului calemgiu fu întreruptă de bătăi în poartă. Prăfuit și frînt de drum, intră Zoican :

— Bine v-am găsit, fraților ! Sosii cu slugerul Tudor. Mîine dimineața cînd s-o auzi toaca de utrenie la Sfînta Caterina, trec să vă iau. Mergem la Divan să-i speriem un pic pe bărboși, că de-aia veniriți, nu pentru aghiasma lui Sorcovăț.

Mai sînt ajunși la marginea tîrgului niște moșneni din cei cu zapisele pierdute și cu pămînturile furate. O să li se facă ziua tot la mezatul dreptății...

CAPITOLUL X

ISPITELE LUI ZOICAN

Trecînd pragul casei lui Zoican, Tudor îi întinse coanei Polina un răvaș.

— Veste de la o prietenă din Coțofenii de pe Jii.

— Sultana Gălășescu ! sări bucuroasă femeia.

„Mi-a spus slugerul Tudor că te-ai măritat c-un om de ispravă ; dar bărbații văd isprăvile altfel decît le vedem noi și mi-ar părea bine să fie după ochiul și inima noastră. Profitai de prilejul ăsta să-ți dau de știre că plec la București ca jupîniță de casă a Domniței Ralù. I-a murit dăscăliţa de clavir și un diac domnesc, rudă de-a mea, m-a recomandarisit. Mă gătesc de drum cu maică-mea. Gîndesc și acum că de nu erai tu să mă îndemni, n-aș fi învățat să cînt la clavir, că de plătit tot plăteam dăscăleciul nostru de muzichie la cloașterul din Sibiu. Cîntînd mi-am îndulcit viața în coclaurile de la Coțofeni. Tot cîntînd, nădăjduiesc s-o împlinesc. Îți doresc sănătate și noroc. Pe veci prietenă — Sultana Gălășescu".

— Unde-ai întîlnit-o, slugere ?

— La vreo poștă de Coțofeni. Era cu maică-sa. Le-am dus pîn-acasă, că rămăseseră cu butca-n drum.

— S-or fi speriat caii de gura coanei Aniţa Gălășescu, și-or fi răsturnat butca, Tudore, glumi Zoican.

Măsurînd odaia cu pas apăsat, cînd rămaseră singuri, Tudor îi spuse :

— Caragheorghe s-a întors tiptil din Rusia, Zoicane. Știi doar că făcut-am treburi împreună la iarmaroacele de pe graniță și că am luptat alături peste Dunăre împotriva turcului. Îmi pare rău că a fost alungat ca un ciine din țara lui. Nu poate dormi de cînd Obrenovici i-a luat locul de cneaz al sîrbilor. Vrea o răsturnare și mi-a cerut să-l ajut. Spune că Mustafa-pașa are într-un turn al cetății Vidinului mulțime de arme rămase de la Pasvan-Oglu, cu pază de nimic. Cică un atac de noapte ni le-ar da pradă sigură, s-o împărțim frățește. I-am răspuns cinstit că mi-s pandurii dezarmați de stăpînire și risipiți pe la casele lor.

— Și mie mi se rupe inima, Tudore. Chiar de ne-ar fi stat în putere, n-am fi făcut altceva decît să-i dăm prilej lui Caragheorghe să se încaiere cu Obrenovici, și ca sîrbii să se omoare între ei. Știu din auzite că Mustafa a grămădit o mulțime de arme în turn. De luat nu le putem lua cu forța. Le-am putea cumpăra. Pașa e lacom de galbeni. Chiolhanurile și haremul îi mănîncă toate havaieturile. Armelor din turn nu le știe nimeni socoteala. Avem un om potrivit să ne facă tocmeală. Iusuf, chelarul pașei, e grec turcit și-i bun prieten cu Enache Sorcovăț din vre-

mea cînd erau amîndoi calemgii la Curtea lui Moruzi, iar Sorcovăț, după cîte îl cunoaștem noi, nu e din plămada celor ce se lasă trași pe sfoară.

— Nu strică să încercăm Zoicane. Acu, mai am a-ți spune că pe-un loc al lui Iancu Jianu, în stufărișurile lacului Potelu se află două tunuri. Le-a părăsit Ised-pașa în timpul războiului, la un iureș al muscalilor, fiindcă se nămoliseră. Iancu nu le poate scoate, că nu-i treabă de făcut noaptea cînd iese el la lucru, iar ispravnicul îl urmărește pas cu pas, de necaz că-n loc să-l spînzure, Caragea i-a dat „Carte de iertăciune". Ce spui ?

— Că putem să le tragem noi din potmoluri înainte de căderea frunzei. Dacă le scoatem roțile, încap în două care ardelenești. Sub snopii de papură, n-o să le ghicească ochiul stăpînirii. Nici bănuială nu-i, că vin atîția la baltă, după papură și stuf.

— Să fie cum ai chibzuit !

*

La Vidin, mult s-a tocmit Sorcovăț cu prietenul său Iani, acum renegatul Iusuf, fiindcă prea cinstitul chelar abia s-a îndurat să mai lase ceva din jumătatea de preț cerută în plus, pentru sufletul său. Peste cîteva zile, Sorcovăț se întorcea în cetate cu Zoican, aducînd pașei o tabachere de aur, iar pentru haremul, față de care îl știau cu deosebită slăbiciune, îi înfățișau atlazuri, sadeà franțuzești. Mustafa, aflat la ceasul chefului, după ce vîrî tabacherea în buzunar și pipăi cu degetele lui butucănoase finețea țesăturilor, pofti musafirii la masă, unde se mai aflau doi inși îmbrăcați europenește și cîțiva ofițeri turci în ciudate și bogate uniforme. Paji îmbrăcați în șalvari albaștri și ilice stacojii, cu fireturi din șnur auriu, purtînd plete și cercei, aidoma celor din seraiul sultanului aduceau pe tăvi de argint crapi îndopați cu stafide și coconare, curcani rumeni, umpluți cu castane, pilaf, chebap, ciulama de vrăbii, potîrnichi la frigare, berbec la cuptor, împănat cu usturoi, plăcinte, baclavale, sarailii, șerbeturi, curmale, rodii și portocale, punîndu-le pe masă claie peste grămadă. În cupe de cristal din Boemia se turnau vîrtos vinuri de Drăgășani, Cotnari, și Kios, și se fuma tot timpul, schimbîndu-se ciubucele după fiecare fel de mîncare.

Sclave georgiene îl apărau de muște și năduf pe cheflíul pașă cu vînturători din pene de păun. Ondulîndu-și lasciv șoldurile pline, circasiene cu părul lung, despletit, cu șalvari albaștri transparenți, legați la glezne, cu ilice roșcate, scurte și despicate în față, se roteau cu legănări leneșe, în jurul mesei, în vreme ce un măscărici cu oglinzi în cealma, da cu tifla, chițăia ca un șobolan și se rostogolea printre odalisce.

Pașa îi făcu semn unei dansatoare, subțire și mlădioasă, să se oprească lîngă Zoican. I se păruse turcului că negustorul ori nu-i gustă frumusețea spectacolului, ori e descumpănit de belșugul și fastul desfășurat. Ținea să se veselească pe seama lui. Nu știa că pe valah îl rodea revolta risipei acestui satrap al Vidinului, — așa cum nu știa nici odalisca oprită lîngă el cu daireaua deasupra capului. Pe măsură ce olteanul o privea parcă tot mai uluit, pașei îi rîdeau ochii și își freca palmele ca la o bucurie neașteptată. Cu legănări de șarpe ce ținea parcă să-l încolăcească, dansatoarea bătea pasul pe loc, răsucindu-și ispititor trupul elastic, atingîndu-l ușor pe Zoican, cînd cu șoldurile, cînd cu sînii, în vreme ce pletele-i negre fluturînde îi mîngîiau obrajii. „Unde ești coană Polino să-ți vezi bărbatul ?“ se întrebă el șoltic.

Mustafa îl credea pierdut, gata să sară ca o fiară asmuțită. Și gîndul lui nu fu departe de cel al oaspetelui, pe care îl încercase o clipă cheful să prindă de talie această vicleană vrăjitoare și s-o amețească într-o învîrtită olteneasă, să duduie podeaua. N-ar mai fi avut atunci vlagă șarpele cu daireа și miros tulburător de chipru, să se mai prelingă ca o iasmă plină de ispite pe lîngă ființa lui. Dar, negustorul se ridică de pe scaun, se trase cîțiva pași înapoi, începînd să aplaude dezlănțuit, spre mînia lui Mustafa-pașa, neobișnuit cu asemenea manifestări de prețuire față de o sclavă. Uimirea-i crescu cînd și ceilalți ghiauri nemți îl imitară pe Zoican. Se stăpîni să nu izbucnească, socotindu-și mîndria rănită. Olteanul văzu pentru cîteva clipe crunta tulburare în ochii pașei, bucurîndu-se că se stinse tot atît de iute pe cît se aprinsese. Își dădea seama cît de greu îi venea acestui tiran, să-și înfrîneze pornirea spre cruzime și samavolnicie. Îl auzi însă hohotind curînd, cînd un papagal, ghicindu-i parcă gîndul și mînia, bătu din aripi în colivia lui cu zăbreluțe argintate, cîrîind de două ori : Sictir ! Sictir !

Aflase Zoican și pricina pentru care pașa desfășurase toată această amețitoare petrecere. Pentru pricăjitul de neamț și secretarul său, ce-i slujea și de tălmaci. Era director al băncii Rotschild din Viena, unde Mustafa ceruse un împrumut. Zoican auzise, fără să vrea, pe reprezentantul bancherului spunînd secretarului :

„Nătîngul ăsta crede că mă poate ameți cu masa lui împestrițată, cu dansatoarele lui dezmățate și cu fastul pe care îl desfășoară. E greu să acorzi credit unui asemenea risipitor. Dacă ne oferă garanții serioase în bijuterii, îi putem aproba jumătate din suma cerută, sporindu-i dobînda cu două procente.

La un moment dat, Zoican fu surprins văzînd că Mustafa îi face semn să se ridice și să-l urmeze.

— Pentru ce-ți trebuie arme ghiaurule ? Ca să vă ridicați împotriva împărăției, au pentru zurbe la voi acasă ?

— Nici pentru una, nici pentru alta, luminăția-ta. Valahia e doar chelerul Stambulului, dar curînd n-o să mai putem trimite nici oi, nici seu, nici făină. Turmele, cirezile, hergheliile și hambarele ne sînt prădate de cetele tîlharilor ce vin de peste munți, din împărăția nemțească. Vrem să dăm puști paznicilor de turme și conace. Altfel nu s-alege nimic din toată truda noastră și n-o să mai fim în stare să plătim haraciul, zahereaua și toate peșcheșurile cu cîte sîntem îndatorați către slăvitul nostru împărat.

— Aferim ! Vă dau cinci sute de puști. Pulbere și plumbi mai tîrziu. Cînd aduci banii ?

— În cîteva zile, prealuminate !

Cu Iusuf se înțelesese Zoican asupra prețului, dar își dădu seamă că Mustafa n-are gînduri curate. Pentru ce îi vinde arme fără muniții ? Află curînd de la chelar ce punea la cale.

— Bre române, Mustafa trimite oameni să te lovească de cum treci Dunărea, ca să ia marfa înapoi. Te poți apăra ?

— Da ! că doar n-o asmuți asupră-mi o întreagă ordie.

— E bine să știi ! Și iar e bine să știi că-ți pot vinde și eu niște arme, fără știrea pașei.

Te aștept !

În săptămîna ce-a urmat, Zoican a ridicat armele. Le-au transportat în toiul nopții la colibele lor de pe

malul Dunării, la niște pescari, din jos de Calafat, unde, în sălbăticia luncii așteptau cîțiva bălteni. Rînduindu-le în două căruțe pentru cărbuni, au răsturnat mangal peste ele pînă ce-au umplut cu vîrf, împletitura de răchită, ridicată ca un coș uriaș deasupra scoarțelor de stejar.

La prînz, negustorul dădu la hanul din Calafat peste Jigane.

— Mi se pare că vii cu ploaie ca sfîntul Ilie, îi spuse negustorul, arătîndu-i cerul pe care se învolburau norii.

— Nu mă tem, cucoane Zoicane. Poate să ningă, să plouă numai vreme rea să nu fie ! Venii însă cu veste de la sluger. Mîine e mare mascarlîc la Craiova, că-l înscăunează pe noul caimacan. Toate drumurile-s împînzite cu arnăuți. Să fim cu mare veghe. Apoi află că, aseară au picat de la Vidin vreo cinsprezece spahii. Ne stau în cale pe malul Cornățelului.

— Să fie sănătoși, Vasile ! N-avem a ne teme de cealmaua lor.

Jiganie își făcu cruce. Zoican îl liniști însă zîmbindu-i.

Căruțele cu mangal, mînate de niște țigani trențăroși, au trecut în voie printre spahii.

L-au oprit însă, pe la chindie, pe Zoican. N-au găsit în căruța lui decît covoare turcești.

— Numai atît ai adus de la Vidin ?

— Atît. Mă dusesem pentru altceva, dar acela care trebuia să-mi vîndă marfa tocmită s-a răzgîndit peste noapte și nu mi-a mai dat. Așa-i negustoria. Pleci pentru mere și cumperi pere !

Căpetenia spahiilor se scărpină în cap vădit nemulțumit. „Poate că, negustorul are dreptate. Eu am plecat aseară și, peste noapte, pașa s-o fi răsgîndit" — chibzui turcul.

— Atunci dă banii.

— Păi cu ce-am cumpărat covoare ? Mi-au rămas doar treizeci de piaștri.

S-a mulțumit spahiul și cu atîta, a înjurat toată sămînța ghiaurească de pe fața pămîntului și-a plecat.

■

Cu barba tunsă scurt și îmbrăcat în anteriu negustoresc, Jiganie bătu la ușa chelarului Iusuf. „Îți trimit pe acest tovarăș al meu de negoț pentru marfa știută. Ai toată încrederea în el !" îi scria Zoican.

Cînd auzi prețul cerut, Jiganie își puse mîinile în cap. Era îndoit față de cît plătise Zoican. Tăcu, cîntărindu-l din ochi pe chelar : „Mă crede un prostănac !“ Își aminti ce-i spusese Sorcovăț : „Vezi că Iusuf nu-i turc sadeà, ci grec de pripas pe la ușa lui Allah !“ „Ce mă fac acum cu Iani-Iusuf ? Cum să mă tocmesc ? și cum s-o aduc ? se socoti Vasile. Dacă-l iau subțire nu-nțelege turcul ; dacă-l iau repede se zbîrlește grecul !“

Începu să mănînce tacticos. Trei ceasuri ținu un fel de tocmeală. Iusuf, ba își lăuda marfa, ba se tînguia că l-a sărăcit războiul, ba că-l taie pașa dacă-l află. Și tot o lua de la capăt, ca o morișcă. Jiganie tăcea, dar nu tăcea de pomană — mînca. După primul ceas, chelarul scăzu douăzeci la sută din preț. În acest timp, Vasile judecase un clapon la frigare, un chebap și-un purcoi de măsline, băsca vinul dintr-un ulcior. După alt ceas, cît istovise niște but de berbec, și încă un ulcior, chelarul mai scăzu douăzeci la sută. Abia în alt treilea ceas, tot lunecîndu-i ochii pe la panerașele cu portocale, rodii și smochine, ca și la papornițele cu anason, Vasile mormăi, luîndu-și căciula de pe sofa : „E mult, efendi ! Tare mult ! Mulțumim pentru ospătare.“

— Stai, bre ! Nu pleca. Dai cît a dat și negustorul tău.

— Nu, efendi, că s-a păcălit. Marfă de la foc !... Trei sferturi rugină. Mai lasă din preț, că nici n-ai arat, nici n-ai semănat pentru ea.

A lăsat Iusuf, oftînd :

— Dă banii. La noapte ridici armele.

— Banii ? Am venit să mă tocmesc. Banii-i aduc cînd spui.

— Ce să spui ? Că oltenii sînt ăi mai afurisiți dintre valahi ? Cînd eram la București mergea vorba că un negustor grec mănîncă doi armeni, și un oltean trei greci.

— Vorbe efendi !... răspunse Jiganie, bucurîndu-se că pînă la urmă turcul tot grec a rămas !

Se învoiră ca să vină după marfă de Sfînta Maria Mare, în zi de tîrg, cînd năvălesc țăranii cu negustorii în Vidin și cînd stăpînirea stă cu ochii numai într-acolo. Rămase însă Iusuf c-un cui în inimă pentru golul pricinuit de oltean cămării sale. Noroc că nu-l chemase în-

untru și pe Costache Buşe, zis Jugănaru, însoţitorul lui Vasile, fiindcă atunci ar fi avut cu adevărat pentru ce plînge.

CAPITOLUL XI

EUNUCUL VREA SĂ SE RĂZBUNE

Costache Buşe din Bîlvăneşti, sat aşezat pe drumul ce duce de la Cerneţi la Balta, era din tată-n fiu tămăduitor de animale. Avea meşteşug la dezumflat vitele cu ţeava, la vindecat tignafcsul cailor, dar, mai ales, se arăta neîntrecut în jugănirea armăsarilor, tăurașilor, vierilor şi berbecilor, fapt pentru care era cunoscut în tot plaiul după porecla de Jugănaru.

Cu cîţiva ani în urmă, nişte tîlhari de peste Dunăre răpiseră a fată din sat. O scăpase Costache, doborînd doi cîrjalii cu laţul şi cu haita de cîini, în vreme ce bîlvăneştenii risipiseră restul cetei. Se adunaseră apoi în faţa porţii lui Jugănaru, ca să le dea prinşii pe mînă.

— Eu i-am doborît, eu îi judec, le strigă Costache din spatele porţii zăvorîte.

Îi jugăni ca pe nişte berbeci, dîndu-le drumul după vreo două zile pe malul Dunării : „Cine o mai face ca voi, ca voi o s-o păţească. Duceţi-vă, că tot au nevoie paşalele de eunuci pentru slujba haremurilor !"

Se răspîndise vestea printre tîlhari de cumplita pedeapsă a bîlvăneşteanului, încît ocoleau satul, temîndu-se de briceagul lui mai abitir decît de gura tunului.

*

Aşa cum se înţelesese cu Iusuf, Jiganie trecu Dunărea în ziua de Sfînta Maria Mare, cu Ispas şi Jugănaru. În schela Vidinului îi întîmpină o matahală de turc cu ochii de viezure.

— Stăpînul meu te aşteaptă, efendi, se ploconi în faţa negustorului.

Uliţa îngustă şi pustie urca pieptiş spre poarta cetăţii, apoi, pe lîngă ziduri se scurgea spre marginea de miazăzi a tîrgului. Ziua se arăta a fi tare caldă, soarele arzînd ca la amiază, deşi era dis-de-dimineaţă.

— Nişte apă de băut nu se găseşte pe aici ? întrebă Jugănaru, suferind amarnic de sete.

— E lîngă poarta cetăţii, mîrîi turcul, în ochii căruia fulgerau sclipiri duşmănoase ce nu-i plăcură lui Costache.

La puţ, o turcoaică, cu feregeaua trasă pe faţă, învîrtea de zor roata, să scoată găleata.

— Bea şi nu te uita la mine îi şopti femeia în româneşte. Iusuf e mort. L-a trădat turcul care v-a ieşit în cale. Vă e duşman înverşunat. Căutaţi să scăpaţi de el. Nu intraţi în cetate că vii nu mai ieşiţi. După stufişul unde v-aţi oprit, e un puţ părăsit...

Costache ascultase glasul cu capul vîrît în găleată. Îşi şterse mustaţa cu dosul palmei, salută cu mîna la inimă şi auzind ca prin vis lipăitul papucilor femeii, porni agale spre Jiganie.

— Mă odihnesc un pic, îi spuse zîmbind turcului, aşezat cu picioarele sub el pe iarba pîrjolită. Am vîslit de mi-a ieşit sufletul.

Pe negîndite, îl izbi zdravăn în cap cu reteveiul din zaua chimirului.

— Ai înnebunit, Costache ? sări Jiganie ca prostit.

— E cu vînzare, nea Vasile. Paşa ştie tot. Iusuf e mort. Hai să-l rostogolim pe ăsta în puţul din spate.

Cu ulciorul pe umăr, femeia coborî încet spre lunca Dunării, prin bălării şi hăţişuri, urmată de Jiganie şi Jugănaru.

— Vedeţi căpiţa de fîn lîngă zmeuriş ? Acolo-s armele. V-am scăpat capul, acum scăpaţi-mă şi voi de robie. Pe sub mal ne putem strecura liniştiţi, fiindcă toţi paznicii sînt cu ochii pe tîrgul cel mare al Sfintei Marii.

— Mergi cu noi, răspunse Jiganie.

— De unde mai răsări şi turcoaica asta ? întrebă înciudat Ispas, care păzise barca mare şi grea.

— Din prisosul norocului nostru, Ispase. Fără ea ne-ar fi ciugulit ciorile în spînzurătorile paşei, îi răspunse Jiganie, trăgînd vîrtos la rame.

— Iartă-mă, femeie ! dar, pe noi atît ne-au asprit vremurile că nu ne mai putem opri gîndurile.

Femeia îi zîmbi a înţelegere, apoi izbucni, speriată :

— Turcii au aprins un foc pe zidul cetății. E semn pentru cei ce pîndesc țărmul la Calafat, să ne taie calea.

Două bărci cu beșlii se furișau pe după răchitișurile unui ostrov. Curînd deschiseră focul. Lovit în frunte, Jugănaru se prăbuși fără viață în apă, înroșind-o.

— Ce facem, nea Vasile ? Îl lăsăm ?

— N-avem ce-i mai face, Ispase. Dumnezeu să-l ierte, că tare inimos era. L-o scoate Dunărea la mal.

Dintr-un stufăriș trosniră armele căruțașilor. Un turc în tunică verde căzu. Descumpănită, barca se răsturnă. Ceilalți le săriră în ajutor, dînd astfel răgaz românilor să ajungă la țărm. Deodată, Ispas simți o arsură în umărul stîng. Un tremur ușor începu să-i scuture trupul, în vreme ce sîngele îi înmuie cămașa.

Jiganie privi încruntat rana, pînă ce, sub o salcie, izbuti să-i scoată glonțul cu briceagul. Femeia, pe care aflară că o cheamă Maria, fiersese niște buruieni, turnîndu-i peste rană și dîndu-i lui Ispas să bea zeamă de ciuperci bătrînă. Două zile și două nopți cît îl scuturaseră frigurile și-l arsese fierbințeala, nu se clinti de lîngă el. A treia zi, în căldura dulce a începutului de toamnă, rănitul se dezmetici. Un zîmbet îi înflori pe fața suptă de suferință cînd întîlni privirea blîndă a fetei, din care parcă răsărea soarele cu toată lumina lui dătătoare de viață. Își duse mîna la frunte să vadă dacă nu mai are cumva fierbințeală, fiindcă femeia de lîngă el era cu totul altă ființă decît roaba din Vidin. Rozîndu-l îndoiala, întrebarea țîșni fără voie :

— Tu ești Mario ?

— Eu, bădiță Ispase.

Spusese „bădiță Ispase" cu atîta dulceață în glas, încît simți cum, nu numai chinul acestor ultime zile se risipea, ci și zbuciumul din viața lui frămîntată de durere și trudă.

— Nu vrei să mănînci ceva ?

— Aș bea niște lapte de oaie, răspunse rănitul, auzind clinchetul mărunt al unor clopoței de acioaie și behăitul blîndelor animale ce pășteau prin luncă.

— Să mi-l dai nefiert. Așa îl sorb în fiecare dimineață de cînd mă știu. El m-a întărit.

După prima ulcică băută cu nesaț, prinse parcă puteri, ridicîndu-se în capul oaselor.

— De nu era nea Vasile Jiganie, plăteam acum vămile văzduhului. Ai stat mereu lîngă mine ?

— Te-am păzit pe rînd. Tare mi-a fost teamă că n-o să mai deschizi ochii. Numai nea Vasile zicea că nu ţi-a sosit ceasul şi că nici drac mort n-a văzut.

Maria schimbase straiul mohorît de roabă cu iia şi opregile oltenești, scoase dintr-o legătură. Dar ce-l uimi mai mult pe Ispas, fu chipul ei alb ca de domniţă şi aerul de fetică abia împlinită.

— Erai neagră ca o ţigancă. Acum ai un obraz cum n-are nici jupîneasa Ioana Glogoveanca.

— Umblam cănită, aşa cum umblau toate roabele tinere ca să n-aprindem privirea turcilor.

Ispas nu-şi dădea bine seama dacă tulburarea lui izvora din bucuria întoarcerii la viaţă sau din dragostea ce i se cuibărea fără vrere în inimă. „La urma urmei şi dragostea e tot de la Dumnezeu", îşi zise, speriindu-se parcă şi de rostirea tăinuită a acestui cuvînt. În cei treizeci şi unu de ani cîţi număra, nu cunoscuse decît amărăciunea, socotindu-se bătrîn, ca după o viaţă lungă, frămîntată numai în dureri. Îl dezmetici glasul lui Jiganie :

— Ţi-am spus eu, Mario, că sămînţa iadului nu piere cu una cu două ? Cum să-ţi răsplătim tot ajutorul ce ni l-ai dat, scăpîndu-ne din ghearele paşei ?

Drept răspuns, fata se aplecă şi sărută pămîntul.

— Uite cum, nea Vasile ! Credeam că nu-mi mai calcă piciorul pe ţărîna românească. De nu eraţi domniile-voastre, pierdeam acest prilej. Ce răsplată mai mare ca asta să-mi doresc ?

Pe Jiganie nu-l tulbură gestul fetei. Mai toţi românii, întorşi de pe meleaguri străine, îl săvîrşeau spontan ca la un liman al dorului.

— De unde eşti ? măi fetico ?

— Sînt din Almăjel, fiica lui Tănase Obrocea cojocarul. M-au furat cîrjaliii de pe cîmp, cînd abia împlineam 14 ani, vînzîndu-mă lui Iusuf, unde am fost slujnică la cadîne.

— Cum a aflat paşa, de ne-a urzit pieirea ?

— Ali, eunucul căruia i-aţi venit de hac, a căzut la picioarele chelarului cînd aţi venit rîndul trecut :

„Stăpîne, slujitorul negustorului valah e un ticălos. El m-a făcut neom, luîndu-mi bărbăţia. Lasă-mă să-l prind şi să mă răzbun. „După ce le luăm banii, Ali !" „Pe mine mă arde alt foc şi nu mai rabd !" „Îndrăzneşti să te

răzvrăteşti, scopitule ?“ strigă mînios Iusuf, izbindu-l cu piciorul şi poruncind să-i tragă zece lovituri la tălpi.

Cum a scăpat, Ali a dat fuga la Mustafa-paşa, spunîndu-i tocmeala pe care o făcuserăţi cu Iusuf.

„Ali, răspunse Mustafa, pe Iusuf o să-l căznesc şi o să-l spînzur pentru necredinţă. Ai să fii tu chelar în locul lui. Dar, cum e vorba de-un alişveriş ticălos al ghiaurilor, nu vorbi nimic, pînă nu-i prindem şi nu le luăm banii. Îţi dau apoi pe mînă sluga negustorului s-o judeci după plac. Te duci chiar tu să-i primeşti jos în schelă“.

Am auzit vorbele astea de după perdeaua haremului, unde fusesem chemată să trag de gîlci o cadînă a lui Mustafa-paşa.

Venindu-i la ureche că totul fusese dat în vileag şi, temîndu-se mai mult de chinuri decît de moarte, Iusuf a înghiţit otrava din floarea inelului. Ce-a mai urmat ştiţi. Ce nu ştiţi e că Ali n-a putut afla unde au fost ascunse armele scoase din turn, fiindcă le-am cărat eu două nopţi de-a rîndul.

Rămas singur cu Maria, Ispas îi apucă mîna şi aproape, fără voie, buzele-i şoptiră :

— N-ai vrea să te măriţi cu mine, Mario ?

— Ne-am scăpat de năprasnă unii pe alţii şi nu-mi eşti cu nimic dator, bădiţă, răspunse cu glas moale, îmbujorîndu-se, şi privindu-l drept în lumina ochilor, ca omul cinstit ce îşi destăinuie gîndul fără ocol.

— Mario, eu nu glumesc cu viaţa, fiindcă nici ea n-a glumit cu mine. Poate c-aş fi visat o femeie ca tine, dar n-am avut nici timp, nici prilej de vise. Sînt bucuros că te-am găsit şi că aflu în tine fiinţa potrivită să-mi fie nevastă. Nu-ţi cer să-mi răspunzi acu, dar, rogu-te a nu mă lăsa să mă întorc spre împietrirea din care m-ai smuls. O să mergem la ai tăi, la Almăjel. Pînă atunci ai timp să te limpezeşti şi să-ţi cerni simţămintele.

— Nu te îndoi de simţămintele mele, bădiţă.

— Mai trebuie să ştii că eu sînt de departe, de prin părţile Teleajenului.

— Cu cine mi-o fi ursit, mă duc pînă la capătul pămîntului.

— Gata-gata să baţi la porţile iadului, frate Ispase. Uite ce dar ţi-a trimis Mustafa-paşa, îi spuse Jiganie, punîndu-i în palmă o zburătură colţuroasă de plumb.

Ispas şuieră.

— Nu-i de mirare că asemenea plocon m-a trecut prin frigurile morții. Tîlharii au încărcat puștile cu alice de dihănii, ca să nu strice gloanțele pe fitecine.

*

Almăjelul își înșira casele de lemn acoperite cu paie pe o singură uliță prăfuită. Numai în mijlocul satului, o clădire nouă și mare, de om înstărit, stîrni uimirea Mariei. Se înălța pe locul gospodăriei părintești, cu cîrciumă și edecuri. Intră cu inima strînsă în curtea unei mătuși care n-o mai cunoscu. Cînd îi spuse cine e, femeia își făcu o cruce, de parcă i-ar fi ieșit în față un strigoi.

— Maică, ți-am rînduit pînă azi trei parastase, crezîndu-te moartă.

— Ce e cu ai mei, mătușă Lazarina ?

Oftînd, femeia clătină din cap a compătimire :

— Taică-tu a fost găsit mort pe cîmp, ucis de tîlhari, cînd te-au furat. Maică-ta a mai dus-o cîteva luni și s-a prăpădit de inimă rea. Cu soră-ta Tinca e altceva. S-a băgat slujnică la Craiova. Ce-a făcut, ce-a dres, Dumnezeu știe. Lumea vorbește multe, vrute și nevrute, că fiind femeie frumoasă ar fi cîștigat banul ușor. A venit de acolo cu bărbat. Cică ar fi fost ceauș la caimacamul Craiovei și i-ar fi scăpat viața la o tulburare a țăranilor de pe-o moșie. S-a ales ceaușul c-un picior beteag, dar și cu slobozenie pentru cîrciumă în Almăjel. Ba, acum un an, caimacamul i-a dat în arendă și moșia de aici. E un om tare covăsit la suflet. De Tinca ce să mai vorbesc... S-a făcut mare cucoană... Nu-i mai ajungi cu prăjina la nas și e la fel de hapsînă ca și bărbatu-său. Nu mai vrea să știe de nimeni. Cînd îi vine vreun neam la ușă, pune slugile să-l alunge. Casa veche au dărîmat-o acum doi ani de-au ridicat-o pe asta. O să turbeze cînd o afla că te-ai întors.

Maria amuțise. Nu-i venea să creadă că sora-sa mai mare s-a putut schimba într-atîta. Rămase în căruță lîngă Ispas.

Dînd bună ziua, Jiganie zgudui ferestrele cîrciumii cu glasul lui de zdrahon.

Statura uriașă, barba și anteriul de negustor înstărit, ispitiră privirea mușteriilor, dar mai ales pe cea a cîrciumarului, un om îndesat, cu mustață de palicar, și lu-

cire vicleană în ochi. Se apropie, ploconindu-se, tîrînd un picior.

— Ce ai de mîncare, jupîne ?

— O ciorbă de potroace, slănină și brînză, pînă fac un pui la frigare.

— Un pui ?... He !... șase. Doi pentru mine și patru pentru prietenii mei de-afară. Pînă una-alta, dă-mi o bărdacă de rubiniu și pune-mi să-mi facă niște jumări cu slănină, cît pentru trei voinici ca domnia-ta.

Cum se cam boierise de cînd era arendaș, Tănase nu mai slujea mușteriii. Avea slugi. Intrase în vorbă cu Jiganie ținînd morțiș să afle ce hram poartă.

Din ușă, Vasile făcu semn prietenilor săi să intre.

Ispas se întunecase aflînd necazul Mariei, dar, încercă s-o liniștească, cînd cu o glumă, cînd cu o vorbă blîndă.

— O să chibzuim ce avem de făcut. Acu, să mîncăm. Sătulul judecă altfel decît flămîndul. Pînă atunci, nea Vasile, ți-aș spune ceva, dar rîs să nu-ți faci de mine. Uite, nu-s ametit. Nici nu mi-am muiat buzele în vin. Vreau să mă însor cu Maria.

— Și Maria ce zice ?

— Am zis da, nea Vasile.

— Atunci, într-un ceas bun. O să vă fiu naș. Nu vă pun eu pirostriile, că deși am har popesc, mă cam încurc la slujbă.

— Har popesc ? De cînd ? întrebă, rîzînd Ispas.

— Bine, măi omule, nu te-ai mirat că un obraz de om prost poartă barbă ca vodă, ca boierii și ca popii ?...

— Vreme n-am avut să mă mir, că și capra are barbă și nu e popă. Știam doar că faci pe călugărul.

— Află că am cumpărat har de la mitropolitul din Vidin pe 500 de piaștri, bașca 250 dați episcopului nostru ca să mi-l întărească. Sînt popă cum nu se mai află... Nici mitropolitul, nici episcopul nu m-au întrebat dacă am preoteasă... Și n-am. M-am popit de nevoie, ca să scap de corvezile domnești, turcești, boierești, isprăvnicești și mai știu eu cîte, așa cum a făcut jumătate din satul meu de lîngă Baia de Aramă. Că de treci dealul, mai sus de Brebina, n-auzi decît : „Mărine, Sfinția-ta", deși, dacă-i pui evanghelia în mînă, o ține pe dos. Acolo dacă dai c-o piatră dup-un cîine, izbești un popă. De-aia i se spune satului „Popești". De n-ar fi mitropolitul nostru, care nu vrea să mai întărească hirotonisirile făcute la Vidin, apoi jumă-

tate din olteni s-ar popi peste Dunăre, de i s-ar face iehamite și lui Dumnezeu de atîta „Doamne miluiește".

— Și-ai făcut slujbe, nea Vasile ?

— Am făcut, la ananghie, și fără nici un sfanț, cîtorva amăriți din țara asta, unde bogatul greșește și săracul cere iertare, unde unul mănîncă aguridă și altuia i se strepezesc dinții.

— Aici ai dreptate, nea Vasile. Lumea asta-i mare comedie...

— Este, Ispase... Hoțomanul prinde locul cel mai bun în viață, chiar de crește iarba sub el de vrednicie ori i se năimolesc vorbele-n gură de atîta deșteptăciune, în vreme ce oamenii cinstiți umblă unul cu capul gol și altul fără căciulă. Lume de tîlhari, de hatîrgii, și de mincinoși, că din zece cîte-ți spune, nouă și jumătate să le dai de-o parte, iar pentru jumătatea rămasă să te îndoiești. Asta-i isprava turcilor, fanarioților și boierilor care ciocoiesc și ticăloșesc totul în jurul lor. Nădejdea noastră-i că și obada rea vine o dată de-asupra.

— Vine, nea Vasile, dacă are cine suci roata. Dacă nu, putrezește-n noroi.

Își conteniră vorba, fiindcă se aduceau bucatele.

— Veniți de departe ? îi iscodi Tănase hangiul.

— De la Baia de Aramă și mergem la Craiova, îl amăgi Jiganie. Aș avea însă să-ți spun o vorbă jupîne.

— Sluga dumneavoastră !

— Unde-i Maria, cumnata domniei tale, sora coanei Tinca ?

— N-are nici o soră. A avut una și-au ucis-o turcii.

— I-auzi, afurisiții ? Or fi vrut ei s-o ucidă, dar a făcut Allah o minune, împiedicîndu-i. Află că Maria trăiește și se ospătează sub acoperișul domniei-tale. Iaca, dumneaei ți-e cumnățica.

— Nevasta-mea o să fie tare bucuroasă. Să mergem în iatac, că o asemenea revedere nu se cade a fi stînjenită de priviri străine.

— Mergem, încuviință Jiganie, după ce ne potolim foamea.

Tinca, femeie ca la treizeci de ani, durdulie și sulemenită, își ascunse cu greu nemulțumirea cînd Tănase i-o aduse pe Maria. După o șovăială abia simțită, o îmbrățișă de ochii lumii, sărutînd-o rece pe amîndoi obrajii :

— Ce minune ! Cum ai scăpat din robie ?

— M-a răscumpărat viitorul meu bărbat, Tincuţo.

— Tare frumoasă te-ai mai făcut ! Dar unde ţi-ai lăsat omul ?

— În cîrciumă, vorbi Jiganic, în locul ei. L-a răsturnat căruţa şi-i cu umărul scrîntit.

— Atunci să intrăm în cîrciumă, se arătă ea binevoitoare, dar necazul i-l trădau ochii. „Această străină o să pretindă partea ei de moştenire din tot ce am clădit, că după pravilă, locul mănîncă binaua“ ! gîndi ea fulgerător.

Căruţaşul lui Jiganie, după ce se ospătase pe săturate, se trîntise pe-un maldăr de paie în dosul grajdului, la umbra unei căpiţe, cu gîndul să fure un pui de somn, cînd îl văzu pe cîrciumar venind tiptil c-un om după el.

„Ioane, îi şopti ticălosul, ia murgul şi dă fuga pînă la sameş. Să vină cu arnăuţii, că tîlharii care l-au prădat pe paşa din Vidin sînt aici în cîrciumă. E şi roaba răpită. O să-i ţin, făcîndu-le cinste.“

Tănase socotise că pe lîngă cei o mie de piaştri făgăduiţi de paşă, şi alţi cinci sute de stăpînirea noastră, va scăpa şi de Maria.

„Prinde-l din urmă şi leagă-l, îi porunci Vasile căruţaşului cînd auzi vestea. Aşteaptă-ne diseară în pădure“.

Voios, Tănase îşi tot îmbia oaspeţii la mîncare şi băutură, dar seara, Jiganie îl rugă să meargă în iatac pentru o socoteală de taină.

„O să ceară partea Mariei, gîndi cîrciumarul. Îi făgăduiesc, şi mă tocmesc pînă vine sameşul !“

De cum intrară în odaie, Jiganie începu să cîntărească în mînă pistolul.

„Ai trimis om la stăpînire ca să ne dai plocon, hoţomane, fiindcă ne-am apărat pielea de turci şi ţi-am scos cumnata din robia lor ! Află că argatul tău e în mîna mea şi a mărturisit, aşa că poţi să aştepţi mult şi bine pe sameş. Aveam de gînd să plecăm în zori fără nici o supărare, Maria nu cerea nimic din drepturile ei asupra moştenirii părinteşti. Acum s-a schimbat calimera ! Îţi cer eu pentru ea şi de nu plăteşti îţi închei socotelile cu lumea asta, ciocoi spurcat !“.

A plătit cu mîinile tremurînd preţul drept al moştenirii, atît cît îl socotise Jiganie.

„Uite, ticălosule, ai sipetul plin cu galbeni. Aş putea să te prad, că eşti în mîna mea, dar nu-s tîlhar. De ţi-e dragă viaţa, mergi cu noi pînă ce ieşim din sat, ca să-ţi

dăm în primire argatul. Spune-i muierii tale că ne arăți drumul. Dacă scapi o vorbă, s-a isprăvit cu tine !"

În adîncul pădurii, Jiganie scoase punga cu banii zmulși lui Tănase și, punîndu-i în mînă îi spuse :

— Ține zestrea Mariei. Ca un cumnat bun ce ești, dă-i-o tu, așa cum se cuvine :

— Iacă, Mario, prețul moștenirii tale, mîrîi cîrciumarul, înecat de spaimă și părere de rău.

— Îți mulțumesc eu pentru zestre, răspunse Ispas, fiindcă văd că Mariei i-a pierit glasul. Nu se aștepta să fii atîta de filotim.

— Acu o să-ți dau în primire argatul, că te așteaptă ca pe un stăpîn bun ce ești. De nu-ți recunoști ticăloșia o să mărturisească sluga și atunci, aici îți rămîne stîrvul, îl amenință Jiganie.

— Mărturisesc ! Eu l-am mînat pe argat la sameș.

— Am ținut s-o afle Maria din gura ta, ticălosule. Nu știai că ne trimiți pe toți la moarte ?

După aceste cuvinte, îl îmbrînci din căruță, croindu-l cu biciul pe spinare.

— Drum bun, hoțomane. Nădăjduiesc să ne mai vedem, că tare bine ne-am simțit sub acoperișul tău.

Ispase, vorbi mai tîrziu Jiganie. Să-ți iei nevasta și să te muți pentru totdeauna la Drajna. O să porți grija conacului. Ești doar din partea locului. Se gîndise la tine Zoican, dar luat cu treburile nu ți-a spus-o.

CAPITOLUL XII

IO MAMONA ÎMPĂRAT

Rădvanul coanei Anița Gălășescu din Coțofeni întîrzia în sforul Oltețului, ca să-și astîmpere setea telegarii.

— Marine ! strigă dumneaei vizitiului, dacă-i lași după cheful lor prostesc, or sorbi pînă ne-apucă noaptea. Mînă la Corlățești. Tragem la boier Dumitrache Jianu.

— Eu zic să tragem la Fălcoi, cuconiță, că-i mai aproape.

— La cine, împielițatule ? La han ? cu toți mojicii ?
— La șetrarul Iancu Jianu, că la Fălcoi el îi stăpîn.
— Stăpîn pe codru și pe nebunia lui. Vezi-ți de drum cum ți-am poruncit.

Fiică-sa — Sultana — zîmbi la îndîrjirea maică-si împotriva mezinului din neamul Jienilor. Îi cunoștea pornirea, așa cum i-o cunoștea și Marin — vizitiul, care, îmbătrînit în curtea Gălășeștilor, îndrăznea să mai șuguie, știind că stăpîna-sa nu-l ocăra cu venin.

Ca să mai alunge urîtul, vizitiul începu să cînte tărăgănat, făcîndu-i cu ochiul Sultanei :

„Auzita-ți de-un Jian,
De-un Jian, de-un căpitan,
Are murgul cam nărod,
Trece Oltul ca pe pod..."

— Nărod, că s-a molipsit de la stăpînă-su, sări coana Aniță.

Veselindu-se de mînia cucoanei, moș Marin se prefăcu a n-auzi, cîntînd mai departe :

...„De-un Jian, de-un căpitan,
Cu opincă și suman,
Iese seara la strîmtori
Și despoaie negustori..."

„O să te despuiem noi de șorici, de nu oprești mîrțoagele" — răsună vrăjmaș un glas din hățișurile de pe marginile șleaului, în vreme ce o roată de tîlhari dădu să încingă rădvanul.

Cu, sau fără voie, bătrînul șfichiui caii ca, după cîteva clipe, să se prăvălească de pe capră, cu țeasta sfărîmată de tăișul unui iatagan. Niște arnăuți, cu privire neagră ca pantalonii lor largi și creți, opriră goana nebună a cailor. Zmulseră în grabă ce era mai de preț și răsturnînd ovăzul dintr-un sac, îi aruncară pînza peste capul terciuit al vizitiului, dispărînd în adîncul pădurii.

*

— Aman ! jupînească Aniță, o căina într-un tîrziu Dumitrache Jianu. Amarnică întîmplare. Umblă poterele după lotri și pradă, nemernicele, mai cumplit decît ei.

— Dădui vamă, codrului, arhon Dumitrache... Gălbiori și diamanticale... De-o vrea Cel de sus, o să le împlinesc pierderea. Mai rău mă doare inima de moș Marin, că sub ochii lui m-am împlinit de cînd eram de-o șchioapă. Gîndesc că nici ofu domniei-tale și-al serdarului Amza, n-o fi mai mic, din pricina lui Iancu.

— Ne-a ieșit de sub ascultare, și. spre rușinea neamului jienesc, a luat calea codrului. Abia l-am scăpat de spînzurătoare, iertîndu-l vodă de hatîrul caimacamului Samurcaș. Acu, se cheamă că s-a cuminți, dar, cum auzi că niște mumbașari domnești ori isprăvnicești au fost spîrcuiți și prădați de banii adunați cu anasîna de prin sate, să nu întrebi dacă frate-miu Iancu a dormit acasă. Uneori, cum dă frunza îl apucă dorul de umbra codrului și de umbletul potecilor.

Nu se topise încă întunericul, cînd haita de cîini a lui Dumitrache Jianu începu să se dea turbată la porți.

— Tîlharii ! sări speriată Anița Gălășescu alergînd la una din ferestrele înguste ale culei, de unde boierul da glas slugilor.

— Nu te teme, am mîncare și gloanțe berechet, iar dincoace de zidurile curții nu pătrunde nici un obraz străin dacă nu mi-e pe plac.

Se auziră scîrțîind canaturile porții, și zarva cîinilor se stinse.

— Eu sînt, nenicule.

— Tu, Iancule ?

— Iartă-mă că te tulbur la acest ceas nepotrivit, dar mă aduce nevoia. Rămăsei fără pulbere într-o încăierare cu tîlharii isprăvnicești.

— Îți dau, Iancule, cerîndu-ți ca dobîndă tăcerea. Nici Amza să nu știe, că de află nu-mi mai trece pragul.

Iancu Jianu era un bărbat nu înalt, croit parcă numai din vine și mușchi. Cu toată asprimea din glas, avea chipul luminat de bunătate. Numai uneori, din ochi se iscau sclipiri tăioase. Chica bălaie ieșea răsucită de sub căciula de mia fumurie.

— Ține, nenicule, ăst săcotei cu giuvaericale, galbeni și fleacuri muierești. După cîte-am înțeles dintr-un răvaș găsit înăuntru, pisarul domnesc Ioniță Gălășescu își cheamă nepoata la Curte. Au jefuit-o poterașii sameșului din Ca-

racal. Dă-i de veste s-o liniștești, că pe sameș l-am liniștit eu pentru vecii-vecilor. Ciinele, negăsind vite în sat, a înjugat la carele cu grîu țărani din Fălcoi. Doi au căzut sub harapnice.

— Dacă te află stăpînirea, cine o să te mai scape de mînia lui vodă, Iancule ?

— Codrul, nenicule, că-i bun la suflet și-i tremură frunza de cîtă silnicie aude și vede.

— Cum tremură și inima-n noi pentru viața ta.

— Nu-mi purtați de grijă, că tot de bătrînețe o să mor. Ursitoarele mi-au șters numele de pe funia lui vodă și de pe glonțul poterașilor.

După perdeaua iatacului Anița și Sultana Gălășescu încercău atît bucuria redobîndirii banilor și giuvaericalelor cît și uimirea față de vorba și înfățișarea haiducului. Îi mulțumi Sultana, strîngîndu-i bărbătește mîna, după obiceiul nemțesc, ceea ce avu darul să-i stîrnească Jianului o clipă de uluială, după care izbucni în rîs :

— Strașnic, jupîniță ! De te-ai ține bine în șa și-ai trage tot așa cu pușca, ce mai haiduc ar ieși din domnia-ta !

În inima Aniței Gălășescu se aprinse din nou vechea mînie împotriva acestui fecior de boier, virit în cioareci găitănați ca ultimul clăcaș : „I-ar trece prin gînd descreeratului să-mi zăpăcească fata !“ Apucă pe Sultana de mînă s-o ducă la culcare.

— Mulțumim pentru bunătate, boier Iancule. Dea Domnul ca uristoarele domniei tale să nu încurce ițele !

— Cu plecăciune cucoană Aniță. Mulțam și eu de grijă.

Cînd să plece, Iancu puse în mînă fratelui său o traistă grea, căptușită cu piele.

— Sînt aci banii prădați de mumbașiri din douăzeci de sate. O să vină un fel de obraz bisericesc, — Vasile Jiganie. Umblă cu treburi de-ale lui Tudor și Zoican. Îi dai traista. Are vorbă să-o ducă unde trebuie, ca să ajungă banii înapoi la păgubași. Grijă de cinstea lui să nu porți, ci numai de pîntece. Înfulecă cît zece ocnași și soarbe cît o cireadă în toiul lui cuptor... dacă nu-i dai apă.

În urma Iancului se așternu liniște de codru. Numai Sultana simți cum i se strînge inima, și-apoi, cum i se adună și se răsucesc niște fire moi pe dinăuntru.

*

Jiganie și Codobatură coborîseră către Dunăre, să tragă din balta Potelu tunurile turcești înnămolite în timpul războiului. Răsăreau din potmoluri numai țevile înăbușite de papură și stuf. Abia le smulseră din încleștarea vîscoasă zece perechi de boi, ca să le tîrască lîngă carele mari, ardelenești.

— Arnăuții, strigă inspăimîntat un căruțaș. Din păpurișuri țîșniră lefegiii ispravnicului. Cum Jiganie și oamenii lui își lăsaseră flintele la umbra unei sălcii, fură o pradă ușoară pentru arcanele stăpînirii. Strînși în funii, tîrîți și loviți cu patul puștilor, curînd aveau să-și rumege neputincioși mînia, în dricul carelor, trîntiți claie peste grămadă, ca niște trunchiuri de copaci retezați.

Căpetenia arnăuților a recunoscut însă două perechi de boi ungurești ai Jianului, cu jugurile din lemn de arțar, cu cioplitură, și cu resteie de fier cum numai el avea prin partea locului.

— Tot nu s-astîmpără, tîlharul, dar acum i s-a-nfundat, rînji arnăutul.

Pe Iancu Jianu nu l-au găsit curînd poterele, dar, după o ploaie, i-au citit urmele calului cu potcoavă brașovenească, pe patul de noroi de sub streașina pădurii, prinzîndu-l pe cînd dormea în bordeiul unui prisăcar din Grojdibod.

*

Osîndiți la spînzurătoare, Jiganie, Codobatură și patru cărăuși așteptau sorocirea zilei din urmă în pușcăria domnească de la Curtea Veche.

*

— Polino, plec la București. Încerc să fac ceva pentru Jiganie și Codobatură, de mi-o sta în putere.

— Merg și eu Zoicane, că dacă ieși prea mult la lumină or pune mîna și pe tine. Ți-oi fi, poate, de vreun ajutor.

— Nu-i treabă muierească, nevastă.

— Numai văduvia înainte de vreme e pentru voi treabă muierească. Crezi că mi-e greu să-ți iau urma?

În amurg pică Tudor la Balta.

— Veşti proaste, Zoicane. L-au osîndit la ştreang şi pe Iancu Jianu.

Pînă şi coana Polina, căreia nu i se prea dospeau vorbele în gură, tăcu.

— Mă gătcam de drum, Tudore.

— Plecăm împreună.

— Merg şi eu, slugere, sări Polina. Nu te-nerunta rogu-te, că de le-a dat Dumnezeu bărbaţilor mai multă putere şi, poate şi-un bob de minte în plus, le-a răsturnat în covată şi-o baniţă de nesăbuinţă.

Tudor îşi descreţi o clipă fruntea păstrînd pentru sine un gînd : „Mai uşor lupţi cu turcii decît cu muierile !"

*

La Curtea lui Caragea sosi într-o zi de octombrie un neamţ — negustor de postavuri subţiri şi mătăsuri veneţiene — aducînd lui vodă o epistolă de la cavalerul von Gentz — consilier imperial şi informator domnesc — „Alteţă — îi scria consilierul imperial din Viena — dorinţa v-a fost îndeplinită. Sper că marfa să fie pe măsura gustului ales al alteţei Voastre. Preţul este cu mult sub valoarea ei. Aştept să-mi comunicaţi dacă aveţi vreo nemulţumire."

— Bine, negustorule. Unde îmi sînt paşapoartele ?

— Măria-ta — vorbi neamţul — domnul consilier von Gentz vă trimite vorbă că excelenţa-sa principele Metternich n-are nimic împotriva venirii alteţei voastre la Viena. Veţi primi paşaport pentru toată familia şi foaie în alb pentru slujitori. Preţul este de 50 000 florini, pe care domnul cavaler ar fi încîntat să-l primească prin mine.

— Jumătate acum, jumătate cînd primesc paşapoartele. Roagă pe domnul cavaler să nu se supere, dar abia am plătit haraciul şi sînt un pic strîmtorat.

— Prea bine, măria-ta.

Era bucuros vodă şi pentru că, a doua zi, urma să scape de cel mai primejdios duşman al său — Iancu Jianu. Îi părea rău că nu-l spînzurase mai de mult, ca să curme c-un ceas mai devreme necazurile ce i le căşuna, chiar aşa pus în butucii din beciurile puşcăriei. Deşi oprise intrarea prostimii în Bucureşti, ca să nu se iste tulburări din cauza osîndirii „nelegiuiţilor" totuşi anaforalele marelui

spătar și marelui agă glăsuiau îngrijorate că mulți nespălați se strecurau noaptea pe sub crucile de hotar, presărate pe marginile orașului și parcă-i înghițea pământul. Două zile bocăniseră dulgherii, ridicînd spînzurători în Gura Oborului. Dar în ajunul execuției fuseseră găsite scrum, astfel că, au înălțat altele, în mare grabă, noaptea la lumina fanarelor, din lemn prost, negeluit, chiar în fața chioșcului domnesc, unde adeseori măria-sa venea tiptil să vadă cum bate tîrgul. Avusese vodă de gînd să privească de după perdeaua chioșcului sfîrșitul „tîlharilor" de peste Olt, dar se răsgîndise. Gloata înfierbîntată de ură și venin, care nu se sfiise s-arunce noaptea cu pietre în palatul domnesc, abia mai putea fi stăpînită. Poruncise lui bimbașa Sava, să grămădească la locul osîndei întreaga călărășime, iar Agiei și Spătăriei să împăneze Podul Tîrgului de Afară cu fioroșii lor lefegii. Arnăuții lui Iordache Olimpiotul și Hagi Prodan nu mai ieșeau dintre zidurile Curții de cînd orașul trăia într-o răsuflare grea, de primejdie, ca la o năvălire de tătari.

În dimineața aceea de octombrie, mii de oameni roiau în jurul Oborului. Priveau cu înverșunare și silă cum se bălăbăneau ca niște limbi de clopot funiile spînzurătorilor, în bătaia vîntului de răsărit, și cum, ajutorul gîdelui le ungea c-un bulgăre de săpun. Deși umbla zvonul că Jianu a murit în pușcărie dintr-o rană căpătată în ultima luptă cu poterele, gloata nu credea — așa cum, în adîncul sufletului ei tulburat, nu-i venea a crede că o asemenea ființă poate muri, fără să stingă odată cu ea nădejdea unei dreptăți, pe care și Dumnezeu părea s-o fi uitat.

— Atotputernicul n-a fost zămislint în Fanar, n-a urcat în scaunul lui cu hatișerif din Țarigrad și nici nu se pomenește prin scripturi să fie neam cu clocoii și boierii noștri. Și-o aduce aminte, poate, că pe vremuri mai făcea minuni — cîrti Sorcovăț, în pragul hanului „La găina porumbacă", unde își dăduseră întîlnire Zoican și Uțubarză.

— Mai curînd să ne-aducem noi aminte că sîntem în stare să ținem o armă în mînă.

— Nu zic ba, Uțubarză, dar cu atîta arnăuțime, pe lîngă osîndiți ucidem și alți nevinovați dacă încercăm ceva fără socoteală.

— Măi Enache, mă-ntreb uneori de unde dreptul ăstora să pună norodul zălog sărăciei și să-i ridice viața cînd le

e poſta ? Oare nu-s făcuți tot ca noi și nu tot viermii îi mănîncă ?

— Iaca, sînt pe lume multe lucruri sucite, Ilie. Asta, însă îi pune capac.

*

În fața Curții domnești, printre covrigari, bragagii și plăcintari, sta cu ochii țintă pe poarta palatului Preda Cireșeanu. Îl scutură din încordare un glas cunoscut — glasul lui Zoican.

— Cînd venișI, Preda ?

— Ieri, kir Nicolae, cu Uțubarză. Mi-a spus de osînda lui unchiu-miu Vasile și dădui jalbă de iertare.

— Cunoști pe cineva care să ducă vorbă unei jupînițe de Curte ?

— Nimic mai ușor : bacșiș ! Oricare din slujitori îi dă de știre.

Așa pătrunse coana Polina la vechea ei prietenă Sultana Gălășescu. dăscălița de clavir a domniței Ralù.

— Sultănico, n-avem timp de pierdut. Venii să-ncercăm a-l scăpa pe Jianu de la moarte. Știu, din ce mi-ai scris. de întîlnirea ta cu Iancu și-mi dau seama de ce ți-s ochii plînși.

— Cum, am putea, Polino ?

— Hai, și ți-oi spune.

*

Veștile trimise de von Gentz prin negustorul neamț bucurară nespus pe Caragea. Cu toate că era strîns la mînă ca un popă, se arăta darnic cu „haremul" lui, dăruind doamnei și domnițelor stofe și mătăsuri. Bucuria lui vodă molipsi întreaga Curte. Numai Ralù sta de o parte, îmbonțată, ea care era slăbiciunea domnescului ei tată.

— Ți-au mofluzit măscăricii de la „Cișmeaua Roșie" ?... Ori l-ai aflat pe preaiubitul tău soțior cu vreun berbantlîc ? glumi Caragea.

— Nu, tată ! Frămîntarea mea s-a iscat din altă pricină. Știi cîtă liniște și încîntare mi-a adus în viață jupînița mea de casă Sultana Gălășescu. Acum plînge ziua și noaptea și i se împiedică degetele pe clavir.

— Ce necaz are ?

— Vrea să se mărite...

— Ei ! Asta chiar că-i mare necaz fetiţa tatii — rîse zgomotos Caragea.

— Este ! fiindcă îl vrea de bărbat pe-un osîndit la moarte.

— Ai ţinut lîngă tine o asemenea smintită ? Cum o să-şi ducă traiul lîngă un tîlhar ?

— Nu-i tîlhar, tăticul meu drag, se alintă Ralù, sărutîndu-i mîna.

— Te fandoseşti de parcă ai ţine să-l iei tu de bărbat, nu Sultana. Cine-i ?

— Şetrarul Iancu Jianu.

Obişnuit să nu-i refuze nimic răsfăţatei sale fiice, de data aceasta, vodă izbucni furios :

— Te întreci cu gluma, Ralù ! E cel mai primejdios dintre tîlhari. L-am iertat odată. A jurat că se lasă de ticăloşii, dar de cum l-am slobozit, s-a făcut iar stăpîn pe codrii şi drumuri. Îmi dijmuieşte mumbaşirii, îmi ucide slujbaşii de credinţă şi s-a întovărăşit cu lotrii care strîng arme să mă răstoarne şi să mă ucidă. Viaţa nu e teatru, Ralù. Fiindcă o smintită îţi cîntă la clavir, crezi c-o să-ţi cînt şi eu în strună ? O s-o mărit c-un boier şi-o să uite curînd. De l-aş mai ierta încă o dată pe Jianu, gloata asta nebună m-ar socoti slab şi mi-ar sări în cap. Ştii că de abia o stăpînesc.

— Ştiu, tată, dar acum ai prilejul s-o cîştigi şi s-o îmblînzeşti ! E un vechi obicei al pămîntului ca orice flăcău osîndit la moarte să capete iertare dacă-l cere o fată de bărbat.

Caragea stătu pe gînduri cîteva clipe... La urma-urmei, de ce să nu potolească gloata, arătîndu-se mărinimos ! O să poată jefui mai uşor.

— Să vină Sultana !

Vrei cu adevărat să te însoţeşti cu acel nebun de şetrar din neamul Jienilor ?

— Da, măria-ta, răspunse fata, în hohote de plîns, căzînd în genunchi şi sărutînd poala caftanului domnesc.

— Dacă arată pocăinţă, dînd jurămînt că se va părăsi cu totul de netrebnicile-i fapte, îţi fac hatîrul... Ai slujit-o cu rîvnă şi cinste pe domniţa Ralù şi ea mi-a făcut rugăciune. Îl iert după ticălosul obicei al pămîntului, dar, dacă-l mai prind, îl ucid fără altă judecată, iar pe tine te tund şi te trimet la mînăstire. Auzitu-m-ai ?...

— Auzit, măria-ta. Așa va fi, după poruncă și după jurămînt.

— Sărut dreapta măriei-tale pentru filotimie, însă treaba nu-i fără cusur. Tot acel ticălos obicei al țării cere ca de-i iertat capul, iertate să fie și brațele. Drept ar fi ca Jianu să nuntească, iar celor de sub ascultarea lui să le cînte popa veșnica pomenire ? — îndrăzni Ralù.

Caragea nu-i răspunse. Mustăci mînios în barbă cîteva clipe și, bătînd din palme, ceru să vină calemgiul și căpitanul Prodan.

— Scrie Pitac de iertare, calemgiule, pentru Jianu și oamenii lui, iar Prodan să-l trimită c-un lipcan călare, la Obor.

Vodă era convins că hatîrul lui venea prea tîrziu, fiindcă în acel ceas, pe Jianu îl legăna vîntul în streang. Socoti însă că-i bine să afle prostimea cum îi păzește obiceiul, ca un vrednic și chibzuit uns al lui Dumnezeu.

La ușa Palatului, un arnăut sări în șa.

— Ține pitacul măriei sale, îi porunci Prodan. Ascunde-te în curtea de alături a vornicului Slătineanu. Îl duci mai tîrziu la Obor, după ce gîdele și-o isprăvi treaba. Mila lui vodă pentru osîndiți e doar de ochii lumii.

*

Pe uliţa Tîrgului de Afară, se scurgea mulţimea spre spînzurătorile Oborului, luînd în picioare frunza scuturată peste noapte de un vînt iute, din salcîmii și oțetarii de pe margini.

Precedat de arnăuți călări, convoiul osîndiților se mișcă fără grabă. Dangătul clopotului de la biserica Sfîntul Gheorghe-Vechi înfioră mulțimea, dînd semn că alaiul Jianului ajunsese acolo. Bătu a mort, rar și apăsat, pînă ce, rînd pe rînd, se treziră și clopotele altor lăcașuri înșirate pe uliță.

Căutînd să înspăimînte prostimea, stăpînirea îi trecea pe sub ochi tot ceea ce îi putea aduce aminte de groaznica osîndă, pentru a zădărnici orice pornire spre nesupunere. Orînduise un întreg alai de înmormîntare, porunca fiind ca leșurile să fie îngropate seara. Șapte milogi țineau sus șapte prapuri cu sfinți. O căruță cu șapte coșciuge și șapte

cruci de căpătîi, își bălăbănea roțile scîlciate, urmată de tacîmul cioclilor, cu cazmale și tîrnăcoape pe umeri. Hurducate de podinile rupte ori descheiate ale uliței, hodorogeau două droști c-un popă și țîrcovnici, apoi niște cotigi trase de măgari. Prima îl purta pe Iancu Jianu, în cămașă, desculț și cu capul gol, cu mîinile prinse de lăturoi; celelalte duceau cîte doi osîndiți, legați spate-n spate. În urma lor, un stol de bocitoare tocmite de Agie se tînguiau, fluturîndu-și broboadele negre. Săltau în șa pe marginile convoiului arnăuții Agiei, cu puștile culcate pe greabănul cailor și cu harapnice la oblînc. Cu capul vîrît într-un sac stacojiu, lung ca o ipingea, gîdele Carabulea se ghemuise în fundul droagei, fiindcă ploua asupra-i nu numai cu huiduieli, ci și cu pietre. Atunci, din suflarea de pe laturi, izbucni ca o vîlvătaie „Cîntecul Jianului".

Arnăuții n-aveau însă urechi ori nu era treaba lor să audă.

Pe maidanul din fața Oborului, tremurau sub grindeiul spînzurătorilor funiile, încheiate jos c-un ochi cît capul omului. Un singur scaun înalt ca de patru palme, aștepta să fie smuls de sub tălpile osîndiților.

În picioare, pe capra caleștii, vel-armașul dădu citire cu glas gloduros *Cartei de osîndă :*

„Judecînd după îndreptările pravilei, fără strîmbătate și în frica lui Dumnezeu, *Departamentul de Cremenalion,* au osîndit la moarte prin spînzurătoare, pentru uneltire cu rău cuget împotriva măriei-sale Ioan Gheorghe Caragea, domnul și stăpînul nostru, pentru uciderea de credincioși slujbași ai stăpînirii și pentru nelegiuită adunare de arme, mai jos pomenitele obraze..."

Tăcerea așternută în timpul citirii sentinței, o sfîșiară urletele mulțimii, cînd fu rostit numele lui Iancu Jianu. Gloata începu să se frămînte. Cîteva străchini și ulcele, smulse din movilele ridicate pe țoale și rogojini în fața Tîrgului Moșilor, se sparseră lîngă caleașca vel-armașului.

Bimbașa Sava intră furios cu lefegii lui în gloata întărîtată, împingînd-o cu piepturile cailor și încercînd s-o risipească cu harapnicele și cu latul iataganelor.

Vel-armașul porunci popilor să scurteze spovedania, iar gîdele Carabulea să se miște mai repede.

*

Rezemat de poarta Curții domnești, Preda Cireșeanu auzise porunca dată arnăutului de căpitanul Prodan. Trebuia ca fără zăbavă să-i ia — Dumnezeu știe cum — pitacul de iertare a osîndiților și să-l repeadă într-un suflet la Obor. Ispas aștepta lîngă taraba unui băcan, sporovăind cu negustorul. Preda îi făcu semn să-l urmeze în curtea Slătineanului. Arnăutul își legase calul de trunchiul nucului din umbra casei, căutînd să se ascundă în cuhnia unde trebăluia o bătrînă. Cînd îl văzu că dă buzna cu pistolul în mînă, femeia scoase un țipăt. Din cămara alăturată, Teodora Andronachis socoti că maică-sa e în primejdie, se apropie tiptil, și izbi în cap arnăutul c-un făcăleț. Atunci i s-a rostogolit la picioare un sul de hîrtie cu pecetea domnească. Apucă să-l ridice, cînd Preda Cireșeanu îi spuse blînd :

— Dă-l încoace, jupîniță, și teamă să nu-ți fie, că rău nu-ți facem. Smulse cușma și mundirul arnăutului, sărind în șa.

— Ispase ! vezi ce faci cu omul lui Prodan.

— Zboară, Preda ; nu-i purta de grijă.

Aplecîndu-se asupra arnăutului, Ispas tresări. De unde-l cunoaște ? Deslușind pe fruntea lui un semn de potcoavă pusă cu fierul roșu nu mai avu nici o-ndoială :

„E Ivanciu, bulgarul din Babaeski. Uite și hangerul cu mîner din picior de mistreț al lui Hasan-Spahiul, ucis în pădurea de la Ergené."

— Dă-mi repede un ștergar și-un lighean cu apă rece, cuconiță. Nu-i mort, și-i om de treabă.

Cu toate că era tare năucit cînd deschise ochii, Ivanciu îl recunoscu pe Ispas.

— Tu m-ai izbit ?

— Ba ! Dacă dădeam eu, aleluia, Ivanciule. E mînă de femeie speriată. Dar, cum ai ajuns arnăut ?

— Turcii mi-au ars satul. Mi-au ucis nevasta și copiii. Nu mi-a rămas acolo nimeni și nimic. Am fost bucuros să mă tocmesc lefegiu la beiul vostru, în ceata lui Hagi-Prodan.

— Ca să faci rău, Ivanciule ! Ai primejduit capul unor prieteni de-ai mei și dacă nu era coconița cu făcălețul, poate ne omoram unul pe altul. Afurisită viață... !

— Afurisită, bre Ispase, de parcă ar fi isprava lui Belzebut. Plînge inima-n mine de ce-mi spuseşi. O să-mi primesc însă pedeapsa, că Prodan îmi scurtează zilele.

— Nu, Ivanciule. Mergi cu mine. Avem o obşte spre munte. E loc şi pentru tine.

*

Trei oameni ai Jianului fuseseră puşi în streang. Carabulea aşează scaunul la picioarele lui Vasile Jiganie, temîndu-se parcă de privirea care-l secera.

— Urcă, rogu-te !

— Urcă tu, baragladină. Vreau să fiu spovedit. Porunceşte, boierule, să se păstreze rînduiala creştinească, îi strigă vel-armaşului.

— Fă-i voia, părinte.

— Ai hoţit, şi-ai tîlhărit fiule ?

— N-aud, sfinţia-ta, răspunse Vasile. Popa repetă cu glas ridicat întrebarea.

— Tot n-auzii, sfinţia-ta !

— Ai hoţit şi-ai tîlhărit ? strigă înfuriat duhovnicul.

— Nu cît vodă Caragea, răsună cutremurător vocea lui Jiganie, spre uluiala vel-armaşului şi încîntarea mulţimii, care, cu tot tragicul clipei, izbucni în hohote de rîs.

— Spînzură-l, Carabuleo !

Călăul încercă funia, apoi o jucă în mîini, ca dintr-o aruncătură să-i petreacă ochiul peste capul condamnatului. Atunci, de după nişte căpiţe de fîn, o piatră, pornită vijelios dintr-o praştie, îl izbi pe Carabulea între ochi. Clătinîndu-se, căzu sîngerînd, în ţărîna muşuroită la piciorul spînzurătorii. Din lungul uliţii se rostogolea ca un ecou, strigătul mulţimii : „Opriţi ! Poruncă domnească !"

Un arnăut călare, ridicat în scări, flutura pitacul lui vodă, îndemnînd mulţimea să strige.

— Să mă trăznească Dumnezeu dacă ăsta nu-i nepotul lui Jiganie, izbucni Sorcovăţ, în poarta hanului din Straja Oborului.

— Iaca ! Te mai îndoieşti de minuni ? frate Enache — întrebă bucuros Uţubarză.

Abia revenit din izbitura pietrei, Carabulea auzi porunca vel-armaşului :

„Dezleagă-i ţigane. S-a găsit o neghioabă să-l ia de bărbat pe Jianu. I-a iertat vodă pe toţi ticăloşii."

Săltînd ca pe valuri peste bîrnele hîite ale Podului Tîrgului de Afară, se apropia o caleaşcă.

„Să vină mireasa, porunci vel-armaşul."

Jianu aştepta cu sufletul la gură.

— Cucoane Iancule, de nu ţi-o fi pe plac jupîneasa, o iau eu, că tot mai uşor o fi un papuc de muiere în creştet, decît şapte palme de pămînt în crucea pieptului, glumi Jiganie.

— Nu, Vasile ! De-acu iau papucul la purtare, că asemenea femeie nu-i fitecine.

Aşa fu cununat Iancu Jianu cu Sultana Gălăşescu, sub spînzurătoare, în ziua de 20 octombrie 1817, avînd ca naş, după rînduială, pe Carabulea, iar ca naşă pe... coana Polina Zoican, venită în aceeaşi caleaşcă cu mireasa.

Seara la Hănişorul Oltenilor, Jiganie vorbi cum îi era firea :

— Coană Catinco, ştiu că mi-ai gătit pentru pomană. Era păcat s-o mănînce alţii !

— O mîncau de nu se trezea la timp o praştie dibace...

— I-aş da un colac prăştierului de l-aş afla.

— Indură-te şi-l dă, nea Vasile, răspunse Cosmuţă, scoţînd praştia din sîn.

În dimineaţa ce-a urmat, de grindeiul spînzurătorii lui Iancu Jianu atîrna o momîie împăiată, purtînd, ca vodă, giubea albă, croită dintr-un cearşaf zdrenţuit. O mătură, înmuiată în butoiul cu păcură al masalagiilor, închipuia uriaşa barbă a lui Caragea. Mîna stîngă era de două ori mai lungă decît dreapta, iar de gît atîrna un „hrisov" : „Io Mamona împărat, stăpînul iadului, primesc cu dragoste în neagra mea împărăţie pe Caragea-vodă, cel mai credincios şi mai iscusit ucenic al spurcăciunii mele".

CAPITOLUL XIII

CÎND DASCĂLII S-APUCĂ DE MINUNI

Sosit în Bucureşti, Lazăr îşi urmă gîndul înfiinţării unei şcoli româneşti de inginerie, întîmpinînd din partea celor puternici rezistenţa trezită de neîncredere. Cunos-

cuse însă în casa boierilor Bărcănești pe poetul Iancu Văcărescu. De cum îi află planul, acesta se entuziasmă.

— Îți vei îndeplini dorința, domnule Lazăr. Mîine seara mergem la cumnatul meu, banul Bălăceanu, marele efor al școlilor.

Întinsă cît o moșie, curtea și livada lui Constantin Bălăceanu de pe Podul lui Șerban Vodă se strecura pe sub Dealul Mitropoliei spre stufărișurile dinspre Lacul lui Filaret. Statornic din fire, el își tot rotunjise vechea vatră, cumpărînd locurile boierilor, care, de la o vreme, se mutaseră pe Podul Mogoșoaiei. Tocmise nu de mult un inginer neamț să-i măsoare toată strînsura de pămînt, întortocheată și colțuroasă. Cînd isprăvi lucrul, neamțul ceru 30 de galbeni în plus pentru cîte necazuri întîmpinase. „Nu mă las prostit", își zise banul Bălăceanu, refuzîndu-l. Inginerul alergă la Udrizki, secretarul Consulatului austriac, iar acesta la Bălăceanu.

— Dacă suditul domniei-tale n-a fost în stare să-și socotească munca, apoi eu ce încredere să am în treaba făcută ? Mă bătea gîndul să-l mai cadorisesc cu cîțiva galbeni, dar pentru pîra lui obraznică, nu-i mai dau nimic.

A holbat ochii Udrizki și a plecat furios, nefiind obișnuit ca boierii valahi să-i vorbească astfel. Caleașca lui era gata să se izbească de cea a lui Iancu Văcărescu, la poarta cu streașină șindrilită a Bălăceanului.

— Îți dă tîrcoale neamțul, cumnate ?

— Umblă să ciupească și de la noi și de la suditii săi, răspunse gazda. Neamțul care mi-a făcut măsoriștea locurilor cere mai mult decît ne-am învoit.

— O să se plîngă lui Caragea și pînă la urmă o să plătești. Sîntem doar la cheremul acestor vîntură-lume. Dacă românii noștri n-ar fi lipsiți de podoaba învățăturii, n-am mai avea nevoie de știința unor venetici hrăpăreți.

— Crezi oare, Iancule, că mintea năclăită de mizerie a prostimii noastre poate săvîrși minunea meșteșugurilor nemțești ?

— N-am nici o îndoială. Pot să-ți arăt de ce e în stare un român luminat, ridicat din popor. Uite, așteaptă în caleașcă un tînăr de peste munți, Gheorghe Lazăr, dascăl al pruncilor Bărcănești. Vrea să dea viață, aici, unei școli românești de inginerie. Ți-l recomandarisesc cu toată dogoarea inimii mele, rugîndu-te să-l sprijini pe lîngă ceilalți efori ai școlilor.

Bătrînul Bălăceanu tresări și, dînd din umeri a îndoială, porunci să fie chemat protejatul Văcărescului.

— Spui, domnia-ta, tinere Lazăr-inginer, că poți săvîrși minunea de care mi-a vorbit cumnată-meu ?

— Nu-i vorba de nici o minune, boierule. Un rîu zăgăzuit n-are nevoie de minuni ca să curgă, ci doar ca să-i ridici zăgazul !

— Dacă domnia-ta îmi poți face măsoriștea curții, livezii și locurilor mele întortocheate, aflînd întinsul în stînjeni pătrați, te sprijin nu numai în fața celorlalți efori, ci și în fața Divanului, unde o să întîmpini multă împotrivire.

— O fac, boierule. Cer numai răgaz să-mi făuresc sculele trebuincioase și, în cel mult o lună, măsurătoarea va fi gata.

Lazăr s-a ținut de cuvînt. La soroc, a înfățișat banului Bălăceanu planul cerut, avînd puse nu numai vecinătățile, ci și casele cu acareturile, fiecare cu forma sa. Slova așternută de mîna fără pereche a lui Enache Sorcovăț dădea hîrtiei o înfățișare și mai plăcută.

— Am trecut, boierule, socoteala locurilor în stînjeni și prăjini, după rînduiala țării, dar și în metri pătrați după regulile evropenești.

Fără nici un cuvînt, Bălăceanu trase sertarul unui scrin, scoase planul inginerului neamț și, văzînd că arată aceeași cifră, holbă ochii de parcă ar fi avut în față chiar pe biblicul Lazăr cel înviat din morți.

— Aferim, dascăle ! făcuși treabă de ispravă, fără mașini nemțești. Mi-ai luat o pînză de pe ochi și o piatră de pe inimă, cu ispitirea ce ți-am făcut-o. Ține, rogu-te cei 30 de galbeni ceruți de neamț pe veresie și mergi sănătos, fiindcă școala are acum un aprig susținător și o mărturie a iscusinții domniei tale.

Vornicul Iordache Golescu și banul Constantin Bălăceanu cerură lui Caragea pitac domnesc pentru înființarea școlii, dar, Vodă, ca să se spele pe mîini, adună Divanul, știind că acesta va fi împotrivă. Chemă la acea ședință de pomină nu numai pe Lazăr, ci și pe kir Veniamin, directorul Școlii domnești de la Mînăstirea Măgureanului.

După ce Divanul ascultă cuvîntul lui Lazăr, Caragea își îndreptă privirea, ca din întîmplare spre Veniamin.

— Măria-ta, spuse acesta tulburat, învățămîntul Școlii domnești este în limba grecă. Veche și mlădioasă,

ea poate înfăţişa învăţăceilor adevărurile în deplinătatea lor. Limba ţării e înapoiată, bună doar pentru a porunci slugilor şi ţăranilor.

În Divan se auziră murmure.

— Măria-ta, izbucni Lazăr, adevărul e unul singur la orice neam şi în orice limbă. Trebuie numai să-l ştii şi să vrei a-l înfăţişa cinstit.

Veniamin se aprinse, vrînd să răspundă, dar Caragea îi făcu semn să tacă, fiindcă se ridicase să vorbească banul Constantin Bălăceanu.

— Ai a ne spune altceva decît cele ce s-au rostit pînă acuma, arhon bane ?

— Da, măria-ta ! Noi avem nevoie nu numai de popi şi filosofi, ci şi de picheri ca să ne măsoare pămînturile, iar kir Veniamin nu ni-i poate da. Am aici dovada priceperii dascălului Lazăr. Nu e cu nimic mai prejos decît a inginerilor nemţi. Mi-a făcut fără cusur măsoriştea unor pămînturi, cu doi băieţi din mahala, care nu ştiu o boabă greceşte.

— Aşa-i, măria-ta, interveni vornicul Iordache Golescu, cu glas hotărît, urmat de altele.

— Şi-apoi, continuă Bălăceanu, birnicii noştri s-au deşteptat şi înrăit. Nu vor să mai plătească, pentru ca din munca lor să fie ţinută o şcoală străină.

Caragea stătu o clipă pe gînduri. Nu măsurătoarea moşiilor boiereşti îl interesa, ci banii. N-avea nevoie de greutăţi în plus la încasarea lor. Fără să mai întrebe Divanul, hotărî de unul singur, aprobînd înfiinţarea şcolii la mînăstirea Sfîntu Sava, de unde fură scoşi arănuţii gărzii domneşti şi o parte dintre călugării aciuaţi aici de prin chinoviile Muntelui Athos. De ciudă, cei strămutaţi smulseră uşile şi sparseră geamurile chiliilor. Hagi Petre, starostele cherestegiilor, dădu scînduri, iar lemnarii de pe Podul de Pămînt, lucrară doar pe mîncarea plătită de Lazăr din banii primiţi de la Bălăceanu. După o lună şi jumătate, dascălul transilvan îşi deschidea şcoala.

Curînd se duse vestea despre cuvîntul aprins al lui Lazăr. Îşi începu cursurile nu cu o lecţie de aritmetică, geometrie ori trigonometrie, ci cu una de istorie şi de limbă românească :

„Sîntem din neamul mîndru al strălucitului Cezar şi al slăvitului Traian, de aceea ne zicem români, după maica Roma. Dar de s-ar trezi din ţărîna lor, cunoaşte-ne

vor oare ? Ne vor căuta în palate şi-n straie bogate şi ne vor afla zdrenţăroşi, goi şi amăriţi, ascunşi ca dobitoacele în vizuini. Ajungă lacrimile patriei, ajungă jugul robiei. Este acum vremea căzuţilor strănepoţi ai lui Cezar să-şi aducă aminte de mărirea strămoşească şi să lucreze pentru mîntuirea lor, pentru acea fericită Dachie care azi stă şi suspină ca pomul neîngrădit, că oricine trece îl rumpe şi-l lasă cu jale".

Ucenicii dascălilor de la Sf. Gheorghe Vechi, Colţea şi Udricani dădură buzna la şcoala lui Lazăr, iar cei de la Şcoala grecească începură să fiarbă. Într-o dimineaţă, Veniamin se pomeni cu negustorul Alexandru Tell că vine să-şi retragă băiatul.

— Mare păcat săvîrşeşti. Feciorul domniei tale, Christian, e tare isteţ. N-are ce căuta la hartughia acelui Lazăr, care e un înşelător.

— Vorbeşti cu ciudă, kir Veniamine. Lazăr e un om învăţat şi cinstit. Îl cunosc din Transilvania. E în stare să-i înveţe pe băieţi ingineria. N-am nevoie să-mi fac feciorul nici episcop, nici retor, iar la şcoala domniei-tale în afară de spiculaţii filosoficeşti, şi teologiceşti, altceva n-are a deprinde.

Cu, sau fără ştirea părinţilor, învăţăceii lui Veniamin începură să-l părăsească pentru şcoala de la Sfîntu Sava. În zadar primeau boierii şi negustorii vizita şi tînguirea lui că odraslele se lăsau amăgite de „voltairistul" Lazăr. În zadar angajă el profesori ca Eufrosin Poteca, Constantin Moroiu şi Petrache Poenaru să predea în limba ţării. Exodul elevilor către Lazăr nu putu fi oprit, pînă ce şi cei trei dascăli români îi urmară. Suna nu numai ceasul din urmă al Şcolii domneşti, ci şi cel al culturii străine pe care o slujea. Lazăr devenea tot mai primejdios pentru politica Fanarului în Ţara Românească. Trebuia să i se taie unghiile cu orice preţ, calomniat şi discreditat faţă de Vodă şi Divan. Pînă şi mitropolitul Nectarie se plînse lui Caragea că dascălul de la Sfîntu Sava ucide pravoslavnica credinţă din sufletele şcolarilor ; că predică cu osîrdie „spurcata învăţătură al lui Voltaire acela urîtul lui Dumnezeu" şi că e un rebelist stăpînit de duhul franţuzesc, ce urmăreşte răsturnarea stărilor statornicite de Cel de Sus şi de oamenii credincioşi Lui !

— Prea sfinte, îi răspunse Caragea, mîngîindu-şi barba, de cîrteşte împotriva celor dumnezeieşti şi îndeamnă fe-

ciorii spre apostatul Voltaire, ai harul și duhovnicească putere să-l aduci pe calea cea dreaptă, iar dacă se dovedește rebelist, am eu puterea să-l domolesc.

Mitropolitul înghiți și tăcu în fața lui Vodă, dar nu și la o adunare a episcopilor și egumenilor, unde spuse că Lazăr cere să fie împărțite țăranilor moșiile mînăstirilor. Cum la această sfîntă adunare fusese chemat și Bimbașa Sava, comandantul arnăuților, omul care, pentru bani nu se dădea înapoi de la nici o ticăloșie, se iscă un zvon că acolo s-ar fi urzit pieirea lui Lazăr.

— Dascăle Gheorghiță — îi spuse Enache Sorcovăț — mi-au venit la ureche niște vorbe ce nu par lipsite de temei. Ți-ai ridicat în cap nu numai pe fanarioții de la Măgureanu și pe cei cu cinuri înalte, ci și arnăuții scoși cu neamurile lor din mînăstirea unde te adăpostești. Viața domniei-tale în chilia de la Sfîntu Sava nu mai e sigură. Ticăloșii sînt în stare de orice. Mută-te într-o cămăruță din hanul meu. Nu-ți pretind nici o plată.

— N-am teamă, frate Sorcovăț.

Nu s-a temut, pînă ce, într-o seară, două gloanțe de pistol sparseră liniștea și geamurile odăiței lui Lazăr, dascălul scăpînd doar cu gherocul găurit. Alarmați, cîțiva școlari dintr-o chilie alăturată dădură buzna. Au văzut doi arnăuți fugind. Fu prins unul puțin aghezmuit, cu pistolul cald încă. Aflînd de încercarea uciderii dascălului, mulțimea se adună în jurul arnăutului. Pumni și picioare se abătură asupra lui cu nemiluita, pînă ce un mahalagiu smulse un par dintr-un gard de pe Ulița Școlii, sfărîmîndu-i țeasta. Se împrăștiară apoi ca un stol de vrăbii, fiindcă, dinspre Podul Mogoșoaiei, veneau în fugă arnăuții Agiei. A raportat aga lui vodă că, mercenarul, cam băut, se luase la harță cu trecătorii, ucigîndu-l necunoscuții c-un ciomag. Caragea s-a mulțumit cu raportul agăi. Bănuia că la mijloc e ceva necurat, dar nu-l interesa.

În dimineața ce a urmat, Lazăr fu mutat aproape cu sila la Hănișorul Oltenilor, iar cum începu vacanța de vară, îl porti Zoican la Balta.

*

Nereușita atentatului nu-i descurajă pe dușmanii lui Lazăr. Predară lui Udrizki un vraf de manifeste, ce îndemnau pe românii din Trasilvania să se ridice împotriva

stăpînirii habsburgice, atribuindu-le dascălului de la Sfîntu Sava. Cîteva fuseseră răspîndite la Sibiu și Brașov, îndeajuns ca să atragă ura autorităților. Guvernatorul Transilvaniei ceru lui Caragea extrădarea supusului chesaro-crăiesc Gheorghe Lazăr. Vodă îi răspunse însă, la îndemnul Goleștilor, că numai Constantinopolul poate hotărî într-o asemenea pricină și numai dacă e cerută de cancelaria Ministerului de externe din Viena. Matternich nu se grăbi s-o facă, prea dese fiind plîngerile lui Banffy împotriva românilor, asupriți fără milă.

Toamna, dascălul se mută iarăși în chilia de la Sfîntu Sava, cu toată opunerea lui Sorcovăț și a prietenilor săi.

„Locul meu, e lîngă școlarii mei!" susținea morțiș, fără a putea fi clintit din hotărîrea luată.

Știind ceea ce Lazăr nu știa despre mîrșăvia fanariotă, Sorcovăț chemă la han cîțiva dintre școlarii de la Sfîntu Sava.

— Dascălul vostru, pe care îl iubiți, așa cum îl iubim și noi, stă încă sub semnul unei mari amenințări a dușmanilor lui, nu alții decît dușmanii noștri. Trebuie să-l apărați. Orînduiți-vă cu schimbul, fără știrea lui, fiindcă s-ar mînia foarte. De cum iese pe poarta școlii, nu-l lăsați singur niciodată, mai ales că pleacă rar de acasă. Urmați-l la oarece depărtare, ascunzînd pe sub surtuce cîte-un retevei, că altă armă nu puteți purta.

Deși era abia la mijlocul lui septembrie, o ploaie rece, ca de toamnă tîrzie, prefăcuse ulițele Bucureștilor în afluenți ai Dîmboviței. Pe o asemenea vreme se înființă la Gheorghe Lazăr un arnăut, poftindu-l la Eforia Școlilor, unde îl așteptau banul Bălăceanu și vornicul Iordache Golescu. Își aruncă pe umeri o pelerină, urcîndu-se în caleașca eforilor. Doi dintre școlarii rînduiți de pază se luară după trăsură. Nu le fu greu s-o urmeze, fiindcă bălțoacele, noroiul și podinile stricate ale ulițelor îi îngreunau mersul, silind-o să se miște aproape în pasul cailor. Mare fu însă mirarea școlarilor cînd văzură că trăsura întră în curtea Consulatului austriac. Mai băgară de seamă că la coborîre, dascălul lor fusese îmbrîncit și vîrît cu sila pe ușă. Aflînd Sorcovăț, chibzui grabnic cum l-ar putea scăpa de primejdie. Să pătrundă în curtea consulatului nu putea, iar o plîngere la Agie ar fi fost întîmpinată cu zeflemea, ca o bazaconie.

Udrizki își freca mîinile de bucurie. Consulul Fleischhakl era plecat la Viena. Avea acum prilejul să-și dovedească destoinicia. Predîndu-l pe Lazăr autorităților imperiale, fără mofturi diplomaticești, își vedea deschizîndu-i-se calea spre mult rîvnitul scaun consular de la București.

În a treia zi de la răpire, caleașca lui Udrizki ieși pe poarta consulatului, urmată de o butcă. Din ulița Herăstrăului trecură prin straja de miazănoapte a orașului în Drumul Brașovului.

De cum pătrunseră în pădurea ce cobora spre lacul Snagovului, pe Udrizki începu să-l încerce teama, — o teamă nelămurită iscată poate de întunericul și sălbăticia codrului ori poate doar din slăbiciunea firii lui de om bicisnic. Să mai prindă curaj, își făcu socoteala că azi va înnopta la Cîmpina, mîine la mînăstirea Sinaii din *Podul Neagului*, iar poimîine va fi peste munți. O, de s-ar vedea mai curînd la Brașov, să scape o dată de această teamă ce pusese stăpînire pe el ! Se consola cu gîndul că actul lui de bravură îi va deschide căile spre care năzuia. „Ce naiba ! Nimic de Doamne-ajută, nu se cîștigă fără risc. Dacă nu-l însoțesc, cine știe ce se poate întîmpla. La urma-urmei de ce să-mi fie frică ? Am patru arnăuți înarmați și paznicul din butcă. Or fi ei tîlhari prin acest codru, dar mai sînt și povești scornite de închipuirea bogată a unor orientali. Pipăi buzunarul de la piept unde se afla mandatul de arestare a lui Lazăr, emis de magistratul Brașovului, să se convingă că nu l-a uitat cumva și parcă hîrtia îi insuflă curaj. „Sînt omul datoriei și voi fi răsplătit. Ce ochi va holba consulul cînd o să afle !“ — consulul care îl privea aproape ca pe o slugă, deși era un vrednic și credincios funcționar imperial... Duse mîna și la buzunarul din stînga unde simțea cum îl înglodea punga cu galbeni primită la scara trăsurii, în acea dimineață, de la logofătul Foti ca „speze“ pentru transportul arestatului.

Îi mai răsunau și acum în urechi cuvintele acestuia : „Noi nu dorim să supărăm pe contele Banffy și nici împărăția de la Viena. Vă dăm arănuți de pază pînă la graniță“.

Suma primită reprezenta aproape leafa lui de un an, ceea ce constituia un motiv de curaj în plus.

Vîntul nebun de peste noapte prăvălise un trunchi de stejar de-a curmezișul drumului. Surugiul opri, făcînd

semn arnăuților să-l ajute. Atunci se spulberară toate socotelile lui Udrizki. Un șuierat scurt trezi tufișurile întunecoase ale pădurii. Arnăuții se dezmeticiră abia cînd se văzură dezarmați.

— Banii, boierule, auzi Udrizki un glas aspru și hotărît, în vreme ce o țeavă de pistol îi răsări înaintea ochilor. Secretarul consular tremura acum de-a binelea. Scoase punga cu galbeni deșertînd și buzunarele în mîinile tîlharului.

— Am găsit un om legat în butca din spate. Trebuie să fie vreun lotru de-al nostru, dădu de știre unul dintre acei nelegiuiți, cu sumanele lcoarcă și cu căciulile trase peste ochi.

— Nu-i lotru, încerca să îngăimeze Udrizki.

— Nu-i lotru ? Atunci de ce l-ați legat ? Sloboziți-l. Dați-i un cal de la butcă, să se ducă unde i-o fi voia, iar tu de mai scoți o vorbă, prăpăditule, te-amuțesc pentru vecie. Ești cîine de-al agiei. Na ! spuse Uțubarză făcînd pe prostul, și scuipîndu-l în ochi pe preacinstitul funcționar chesaro-crăiesc. Măi rumâne, ține măi și-un galben să ai d-un rachiu și o coajă de pîine, îi strigă lui Lazăr, că nu ți-o fi dat Agia nici terciul de dimineață. Răsturnați acù caleștile, sfărîmați-le roțile și deshămați caii că nu-s răi, porunci aceeași voce gloduroasă.

Udrizki rămase năuc și rebegit sub coroana desfrunzită a unui stejar, printre crengile căruia curgeau șiroaie reci. Spaima îi urîțise și mai cumplit figura aspră, cu căutătură subțire și piezișă, de om viclean.

Nu departe, în spate, o căruță cu coviltir îl puse la adăpost pe Lazăr. Îi dădură lacrimile, recunoscînd patru dintre școlarii săi așteptîndu-l înfrigurați. La o cotitură îi ieși înainte și Uțubarză.

— Dascăle, iartă-mi purtarea urîtă din fața neamțului, nevoit fiind să-ți arunc pomană ca unui milog.

— Îți mulțumesc, hangiule. M-ai scăpat de la mare ananghie. Dar cum ai aflat ?

— Niște școlari ai domniei-tale, văzîndu-te dus pe sus la consulatul nemțesc au alergat la Sorcovăț. El mi-a dat de știre. A bănuit gîndul lui Udrizki, știind că vodă n-a îngăduit să fii trimis peste granițâ.

— Avusei noroc Ilie, că de lua Udrizki drumul Sibiului, bucuria era acum a lui.

— Ba, dascăle! Îl aştepta Pintilie cu o mînă de oboreni de-ai lui în pădurea Riioasa, unde calească i s-ar fi împiedicat de vreun copac prăbuşit. Noroc a avut neamţul, că oborenii ăştia i-ar fi descîntat niţeluş şi de fălcariţă. Eu n-am făcut-o, de aceea Udrizki ţi-a trimis plocon o pungă cu galbeni. Ţi se cuvin, că-i preţul vînzării domniei tale şi ţi-o fi de trebuinţă pentru şcoală.

Punîndu-i în braţe „ploconul" secretarului consular, Uţubarză intră cu roibul în adîncul pădurii.

Zădărnicirea acestei noi uneltiri împotriva lui Lazăr îi puse duşmanii pe gînduri. Îşi dădeau seama că în spatele dascălului se afla o putere nebănuită. Nu se lăsară însă pînă ce nu tăiară jumătate din leafa profesorilor de la Sfîntu Sava, vistieria cerînd ca simbriile să fie împlinite de părinţii şcolarilor, în afara taxelor orînduite. Ce bine prindeau acum galbenii lui Udrizki!

*

În primăvara ce-a urmat, bucureştenii aveau să trăiască un mare eveniment. Elevii lui Lazăr se pregăteau să dea cel dintîi spectacol de teatru în limba română din Capitala ţării, în catul de sus al şcolii de la Sfîntu Sava. În ajun, sosiră la Bucureşti Tudor Vladimirescu, Jiganie şi Codobatură. Ultimii doi traseră ca de obicei la hanul lui Sorcovăţ.

— Tare ard de nerăbdare să văd cum o fi şi teatrul ăsta, spuse Jiganie.

— L-am văzut la Viena, răspunse Codobatură. M-a dus Zoican într-un popas de taxid.

Era o odaie mai mare decît mitropolia, împodobită cu catifele, aurării şi policandre cu sute de luminări, unde intră nu numai boierime, ci şi oameni de rînd. Pe cît nu ştiam limba, pe cît îmi mai şoptea Zoican — pînă ce au început să ne sîsîie ca şerpii şi ca gîscanii cei din jur — am prins firul întîmplărilor înfăţişate de nişte măscărici, care închipuiau fapte eroiceşti ale celor de demult. Dar nu erau măscărici proşti din cei ce joacă maimuţe şi se dau tumba strîmbîndu-se la oameni prin iarmaroace, ci un fel de boieri cu învăţătură pentru acest soi de lucrări. Iaca, am văzut acolo pe Alexandru Machidon, de jurai că e Machidon în carne şi-n oase, iar nu închipuire. Cînd

l-au otrăvit ticăloşii şi trăgea să moară, îmi venea să strig ca să-i aducă lumînare, dar mi-am adus aminte că Machidon era păgîn şi ăstora nu li se ţine lumînarea. După ce şi-a dat duhul, s-au încăierat în jurul lui nişte soldaţi şi comandiri, bătîndu-se în săbii. Cînd cădea cîte unul, numai ce vedeai cum îi curge sîngele şi dă ortul popii. Apoi se lăsa o perdea mare de catifea, acoperind palatele, grădinile, şi morţii căzuţi claie peste grămadă. Atunci începea lumea să bată din palme, mai abitir decît boierii noştri cînd cer cafea şi ciubuc, strigînd „brava" de se zgîlţiiau pereţii. Pe dată, se înfăţişă altă minune. Ridicîndu-se iarăşi perdeaua, înviau morţii ca la un semn dumnezeesc, începînd a face plecăciuni la privitori, ţinîndu-se cu mîinile de foale de parcă îi apucase pe toţi cîrceii. Şi lumea striga nebună pe limba ei şi tot bătea din palme, pînă ce mă stîrnii şi-i slobozii un „ăuit" ca la noi pe Jii, încît muierea unui mort care-nviase m-a privit cu nişte ochi dulci şi mi-a făcut semn cu deştele pe buze că vrea să mă pupe.

— Lasă că o să te pupe aga mîine la teatrul dascălului Gheorghiţă, rîse Jiganie, că stăpînirea şi aci i se arată potrivnică.

O explozie de bucurie întrerupse povestirea lui Codobatură. Intrase în cîrciuma hanului, Ilie Uţubarză. În urma lui, călca liniştit un boiernaş cu caftan vărgat şi cu işlicul ceva mai răsărit decît fundul ibricului.

— Domnia-sa ce pofteşte ? întrebă înciudat Jiganie.

— E de la isprăvnicie şi pofteşte să-l vadă pe Vasile Jiganie.

— Pe mine ? Ce alişverişuri am eu cu isprăvnicia ?

— Iaca ai, vorbi apăsat boiernaşul. Ai, nea Vasile, că-s Preda Cireşeanu.

— Asta-i curat ca la teatrul lui Machidon, izbucni vesel Jiganie, îmbrăţişîndu-şi nepotul din slujba isprăvniciei Ploieştilor — pe care nu-l mai văzuse de cînd îl lăsase copil, la casa soră-si Zinca. Vreme să-ţi mulţumesc n-am găsit, că, după cîte aflai, de nu erai tu, azi îi făceam zile fripte lui Scaraoschi.

— O să-i mulţumeşti, de acù-ncolo, Vasile. Nepotu-tău şi-a pierdut slujba. Ţimiraş a dat ortul popii, iar noul ispravnic şi-a adus omul lui — vorbi Uţubarză.

— N-ai grijă, sări Sorcovăţ. Te fac jălbar la vistierie, Preda, pînă-ţi găsim o slujbă mai acătării.

*

A doua zi, n-au văzut nici lupte cu săbii, nici sînge curgînd şi nici morţi înviind de după perdea. Au rîs însă zdravăn de zgîrcenia unui franţuz şi de certurile pentru avere, înfăţişate pe scena de la Sfîntu Sava de şcolarii lui Lazăr, plecînd cu lacrimi de bucurie că trăiseră ceasul să asculte în limba lor asemenea întîmplări.

— Dascăle Gheorghiţă, îi spuse Vladimirescu, pui în slujba norodului o sabie la fel de ascuţită ca aceea pe care vreau eu să i-o pun în mînă. Să fii sănătos şi s-o ascuţi pînă ce s-o tăia în ea tot întunericul aruncat asupra noastră de către cei ce ni s-au cocoţat pe umeri.

*

În acelaşi an, într-o noapte de septembrie, bătăi în poarta hanului îl treziră din somn pe Sorcovăţ.

— Tu eşti, Piţigae ? Ai înnebunit ? Umbli cu naiul prin tîrg la miezul nopţii şi baţi la porţi, să strici tihna oamenilor ?

— Haoleoo ! Mînca-te-aş ! Cată să mă omoare nişte slugi. Am cîntat la casa boierului Grădişteanu. Nu ştiu cum şi-o fi rătăcit cocoana lui o giuvaericà şi zice că i-am ciordit-o noi. L-au zmintit în bătăi pe Mîţă — ţambalagiul, iar lui Ciupitu i-au făcut dibla ţăndări. Am scăpat pe fereastră.

— La Grădişteanu, Piţigae ? S-a îndurat să facă zaiafet, cînd îşi mănîncă de sub unghie ? O fi aflat, poate, c-a murit ibovnicul neveste-si — rîse Sorcovăţ.

— Nu-i asta pricina, trăi-te-ar Dumnezeu ! Urlă tîrgul ca meterhaneaua şi beau boierii, negustorii şi prostimea vinul cu ocaua mare ; iar cine n-are vin, bea apă şi tot se veseleşte. A fugit Caragea la Braşov cu toate neamurile lui, c-a pierdut hatîrul sultanului.

PARTEA A DOUA

„Nu voi înceta să strig grecilor : nu aveți încredere în fanarioți și în manoperile lor vinovate... întrebați pe românii din Principate, ce i-a silit să-i alunge din mijlocul lor... Eu mi-am făcut datoria de grec spunînd adevăruri care nu pot place grecilor din Fanar, pe care i-am vestejit în această carte".

M.F. Zallony
(„Traité sur les fanariotes", Paris, 1830)

CAPITOLUL I

ŞI-ARATĂ CHIPUL SLUGERUL, BOIERII ŞI TÎLHARII

În casa marelui ban Grigore Brîncoveanu de sub Dealul Mitropoliei, era de cu seară luminaţie neobişnuită. Ardeau zeci de lumînări în policandre şi-n sfeşnice scumpe, fumegau făclii în belciuge înfipte prin ziduri, iar în faţa porţii grele de stejar ghintuit, pîlpîiau poponeţi îmbibaţi în păcură, în aşteptarea unor musafiri simandicoşi. Brîncoveanu fusese lăsat caimacam de către Caragea împreună cu vornicul Barbu Văcărescu, vistierul Grigore Ghica şi logofătul Constantin Samurcaş. Era bucuros că nu le pusese în cap pe Nectarie mitropolitul, care, lacom şi viclean cum îl ştia, le-ar fi încurcat treburile.

Gîndea marele ban că el fiind cel mai vîrstnic, cel mai bogat şi cu stepena cea mai strălucitoare, va avea şi cuvîntul cel mai greu. Îl rodea de mult pofta domniei şi, ca urmaş al lui Constantin Brîncoveanu, socotea că după înlăturarea fanarioţilor, altuia nu i s-ar fi cuvenit mai cu temei scaunul Ţării Româneşti. Îi cîntărea în minte pe caimacami şi pe ceilalţi boieri din protipendadă, presupuşii săi potrivnici: „Barbu Văcărescu ?... Şi-a rotunjit frumos averea în vremea lui Caragea, ţinîndu-i hangul. E prea deochiat ! Grigore Ghica ? E bun român, dar n-are mintea prea ascuţită. Dinu Creţulescu ?... Fiind omul muscalilor, nu-i pe placul turcilor. Samurcaş ?... E fanariot şi iese din socoteală ! Iordache Golescu ? Umblă cu farafastîcuri cărturăreşti şi răsturnări de-ale apelpisiţilor, ca şi frate-său Dinicu. Iordache Filipescu ?... Ei, da ! Poate fi o primejdie. E trup şi suflet cu marele vizir. Noroc că asta o ştiu şi muscalii care încolţesc tot mai avan împărăţia otomană. Grigore Băleanu ?... E un ambiţios şiret şi clevetitor, dar se încurcă singur în iţele întinse tuturor. Ba mai face şi pe patriotul ! A plătit din buzunarul lui simbria

pe două luni dăscăleciului ăla... cum îi spune ?... de la Sfîntu Sava. Aha !... Lazăr-inginer... I-a trimes chiar un car cu lemne. Dar, dăscăleciul ăsta, fugit din Ardeal din cauza poliţiei chesaro-crăieşti, ca un răzvrătitor ce e, a început să-şi dea în petec şi la Bucureşti. Îmi vine să rîd de chibzuiala Băleanului : de nu l-o cocoţa ţarul ori sultanul în scaunul ţării, de ce să se pună rău cu rebeliştii ? Mai ştii de unde sare iepurele ?... Şterge-l şi p-ăsta !... Atunci ?... Rămîn singur. Trebuie doar să-mi cîştig sprijinul evgheniei pămîntene. Sultanul va fi nevoit pînă la urmă să ţină seama de glasul boierimii ca să nu-şi mai aprindă paie-n cap. Are el destule necazuri cu foametea şi cu tulburările ienicereşti".

Din foişorul casei, marele ban Grigore Brîncoveanu privea neliniştit umbrele oraşului, intrigat oarecum de întîrzierea caimacamilor la această primă întîlnire a lor după fuga lui Caragea. Băteau pentru vecernie clopotele la Radu Vodă şi la Sfîntu Spiridon. Bătrînul se mai linişti un pic, de parcă dangătul lor i-ar fi adus întărirea nădejdilor. Ceru slugilor o dulamă îmblănită, fiindcă noaptea îşi strecura răcoarea prin ţesătura fină a anteriului de suvai verde.

Sunet de tălăngi scutură bezna. „Ăsta-i Ghica !... Îi place să umble cu clopote de vaci la gîtul cailor... Îl ştie tot oraşul... Iacă obraz de poftitor la domnie ! îşi zise cu silă Brîncoveanu.

Curînd luminile masalagiilor ce alergau în faţa cailor, începură să joace pe zidurile caselor, rostogolind după ele huruitul roţilor.

Porunci atunci să se aprindă şi fanarele veneţiene ce străjuiau portalul scării de marmură sîngerie şi, zărind două caleşti, murmură : „Aha ! E cu Văcărescu. Nu s-au alăturat ei de florile mărului înainte de a veni la mine... Vor să mă joace pe degete ca pe mătănii... Trebuie să fiu cu ochii-n patru !" Bătu din palme cerînd să se deschidă porţile şi să vină Anghel, secretarul.

— Ai scris cele ce ţi-am poruncit ?

— Da, măria-ta !

Acest „măria-ta" îi merse la inimă. Îşi aruncă ochii pe hîrtii şi, murmurînd un „aferim", îi făcu semn să iasă. Boierii îşi lăsară hainele blănite, fermenelele, işlicele şi cizmele de saftian în mîna roabelor, călcînd uşor, doar în

meşi şi ceacşiri pe covorul de Smirna aşternut pe scara în capătul căreia îi aştepta, ros de nerăbdare, Brîncoveanu.

— Seara bună, arhon bane, rosti Ghica cu mîna în dreptul inimii, schiţînd o scurtă plecăciune, în vreme ce ipocritul vornic Văcărescu făcu o mieroasă temenea.

— Bun venit, boieri dumneavoastră. Nu-l văd însă pe logofătul Samurcaş.

— I-am zărit caleaşca în curtea consulatului rusesc. S-a dus la Pini să primească ceva îndreptări, răspunse cu venin Ghica.

— Apoi, de cînd Capodistria e în fruntea politicii ţarului, au înnebunit fanarioţii. Fiecare se visează bazileu în Bizanţ !

— Aşa-i, arhon bane, dar pînă la Sfîntu-Aşteaptă îi duc de nas şi pe turci şi pe muscali. O să ne facem şi noi interesele pe lîngă ei, spuse abia şoptit Văcărescu.

— Cum, arhon vornice ?

— Scăpăm de fanarioţi, ajutîndu-i în visul lor care îi îndîrjeşte cumplit pe turci. Pentru chivernisirea cu temei a ţării, eu şi cu vistierul Ghica ne-am gîndit să luăm sub oblăduirea noastră vămile, birurile şi ocnele cu toate grijile lor, iar Samurcaş să ţină sub mîna lui treburile isnafurilor şi ale credinţei. Înţelepciunea domniei tale, arhon bane, ne va lumina să punem în lucrare planosul nostru, spre binele patriei.

Brîncoveanu zîmbi : „Ei cu birurile, vămile şi ocnele, eu cu înţelepciunea mea şi cu temenelele lor !"

— Bine aţi gîndit, boieri dumneavoastră. Să căutăm a lua mai strîns treburile ţării în mîinile noastre. Ca s-o ducem însă la capăt, avem nevoie de domn pămîntean. Dar domnul îl alege Fanarul. Turcul îl trimite doar. Am întocmit un arz către Înalta Poartă, cerînd să se urmeze vechile drepturi ale ţării, ca să fie linişte şi belşug pentru noi şi pentru împărăţie. Marele vizir ar primi bucuros planul nostru, că l-au săpat destul fanarioţii. Nu mai departe, Caragea, pe care-l ţinea în braţe. Şi apoi, mai puţin ar costisi ţara peşcheşurile trimise sultanului, marelui vizir, sultanei Validé, lui reis-efendi şi paşalelor de pe Dunăre, decît ar jăcui beiul hărăzit de turci.

— Prea bine, arhon Brîncovene, dar de unde să luăm atîta bănet ca să astupăm gurile cele lacome ale Porţii ?

— De chivernisim împreună banul, să intre neştirbit în

vistierie, iar nu în alte pozunare o să avem cu ce astupa gurile turcilor și împlini nevoile țării.

— Bine-i precum zici, arhon Brâncovene. Mă tem însă că arzul întocmit de domnia-ta o să îndîrjească Poarta și Fanarul împotriva noastră.

— Arzul se arată cu adîncă supunere față de Înaltul Devlet și-i deschide ochii asupra răutăților fanarioților care aduc despuierea țării și pagubă împărăției. De Fanar, teamă nu vă fie. Poarta s-arată cu tot mai multă scîrbă asupra zavistiilor și trădărilor grecești. Citiră arzul și găsindu-l înțelept și cuviincios îl semnară.

— Rogu-vă, nici o vorbă lui Samurcaș ! Lup în blană de oaie ! S-a întemeiat țapân în pămîntul țării, dar a rămas fanariot pînă-n vîrful unghiilor. Să-i ținem hangul de mîntuială. Poate aflăm ce vîntură cu Pini, Leventis și alți eteriști. Dar, iacătă-l !

— Te-am văzut intrînd în Consulatul rusesc, îi vorbi Văcărescu, are țarul vreun favorit pentru scaunul domnesc ?

— Țarul îl lasă pe sultan să se creadă stăpîn pe situație. Se face că nu s-amestecă.

— Și Eteria nu mișcă ?

Samurcaș tresări. Eteria era pentru el un secret scump inimii sale. Tăcu o clipă, cîntărind cu privirea chipurile boierilor.

— Eteria își urmează calea. Împărăția otomană troznește din încheieturi, iar la Petersburg, Capodistria nu doarme. Ca toate națiile din Balcani și românii or să lupte alături de ea împotriva turcului.

— Cu ce ? întreabă Văcărescu.

— Cu cetele de arnăuți și cu pandurii.

— Putem pune temei pe arnăuți, niște simbriași gata să trădeze ? Pe panduri nici atît ! I-a dezarmat și risipit Caragea. Dacă le dăm arme se vor ridica împotriva boierimii, și țarului nu-i place zurbalîcul la granițele lui.

— Arnăuții sînt în mîna noastră și-i putem stăpîni, iar țarul nu-i un copil nevolnic, să-l înveți domnia-ta, arhon Văcărescule, cum să meargă-n picioare. Cît privește pe panduri, e un om care-și pune capul chezășie pentru ei.

— Cine-i ? Pandurii-s răsad de lotri !

— Slugerul Tudor Vladimirescu.

— Tîlharul ăsta ? — izbucni Văcărescu. E mînat numai de duhul răutăţilor şi-i cel mai aprig duşman al boierimii.

— E înţelept şi viteaz. Credeţi că ţarul i-a dat „Crucea Sfîntului Vladimir" numai fiindcă-l cheamă Vladimirescu ?

Brâncoveanu ascultase în tăcere. „Nu-i o treabă căreia să-i dai cu piciorul, se socoti el. Trebuie profitat de răscoala pe care o pun la cale eteriştii. Împuşcăm doi iepuri dintr-un foc : scăpăm şi de fanarioţi şi ne-alegem c-un scaun domnesc", de aceea interveni :

— Dacă acest sluger ni s-ar dovedi vrăjmaş, iar panduriі s-ar obrăznici, avem ac de cojocul lor. Pentru ce plătim pe bimbaşa Sava, căpitanul Iordache şi pe toţi arbănaşii lor ? Nu ştim ce întîmplări grele ne-or împresura. Logofătul Samurcaş are dreptate. Vorbitu-i-a careva Vladimirescului ?

— Nu ! dar am aflat că-i în tîrg. Pot să-l poftesc aici dacă aşa vă e voia. A tras la stolnicul Giani Orăşanu, răspunse Samurcaş.

*

La Hănişorul Oltenilor oamenii lui Zoican îşi rumegau necazul stîrnit de ştirea că Izvoranu e pe cale să smulgă păminturilor drăjnenilor. Clucerul înfăţişase Divanului un zapis doveditor că Manuc plătise numai arvună pentru cumpărarea moşiei, astfel că, nefiind stăpîn deplin, nu putea s-o arendeze lui Zoican. Condica de întăriri a vînzărilor dispăruse.

— Cei din Drajna n-or să poată ţine piept multă vreme. Trebuie să vindem vitele, că pînă se întoarce Zoican din taxid le face Izvoranu pastramă, tună Jiganie, izbind cu pumnul în masă. Haidem la stolnicul Giani să ne sfătuim cu slugerul.

— Treceţi cireada peste munţi la Despa — mocanul. El ştie rînduiala tîrgului. Poimîine e sorocită la Divan judecata pîrei clucerului Izvoranu împotriva lui Zoican. Cum el e plecat, pricina o să sufere amînare. Pînă atunci, Toma Ştir o să ne aducă, de peste Prut, dovada că Manuc a plătit întreg preţul moşiei, vorbi hotărît Vladimirescu.

Întorşi la hănişorul lui Sorcovăţ, îl găsiră pe secretarul Brâncoveanului, aprins de nerăbdare :

— Fraților ! Caimacamii au iscălit învoirea lui Izvoranu ca să intre în stăpînirea moșiei Drajna. Dați-i grabnic de știre slugerului, că acum se gătește Samurcaș să-l poftească la curtea boierului meu pentru treburi politicești.

— Zboară, Jiganie, să-i spui tărășenia.

— Stai, Vasile, că m-am gîndit la altă socoteală, sări Codobatură.

*

Careta logofătului Samurcaș urmă la pas drumeagul ce se scurgea pe lîngă zidul curții brîncovenești. Tot săltînd prin hîrtoape i se înțepeni o roată pe podișca știrbită a Dîmbovicioarei. Patru inși săriră dintr-un tufiș asupra ei. În cîteva clipe Samurcaș fu lăsat numai în cămașă și-n işlic pe o grămadă de gunoi.

Îi părea tare rău după giubeaua îmblănită, după punga cu o mie de piaștri, gătită pentru jocul de faraon, după ceasul bătut cu nestemate, dar mai ales, după niște lucruri de taină ce le avea într-un buzunar lăuntric al căptușelii. Se bucura totuși că scăpase cu viață.

Atunci străbătu dinspre gîrlă zarvă de cheflii.

— Ajutor, oameni buni, m-au prădat tîlharii !

— Ha ! ha !... rîse Jiganie. Uite-l pe dracu gol și cu işlic.

— Oameni buni, sînt logofătul...

— Hă ! logofăt de podărese, îl întrerupse același cheflîu. Ce naiba cați noaptea prin pustietățile astea de lîngă țigănia Mitropoliei, în caftanul lui Adam ?

— Măi, Vasile, e logofătul Samurcaș. Ține, boierule, un suman că tremuri ca piftia... Te-au dijmuit bine balaoacheșii ! Iartă vorba cea proastă a tovarășului meu, că-i aghesmuit, se rugă Sorcovăț.

— Te cinstesc ! Dă fuga după ajutor la curtea banului Brîncoveanu.

— Alerg boierule, că așa se cade cînd e omul la ananghie, dar răsplată pentru omenie nu primesc.

Au sosit în goană slujitori cu arme și felinare. Dintr-o caleașcă coborîră Ghica și Văcărescu, care nu mai încetau căinîndu-l pe Samurcaș :

— Ești teafăr, arhonda ?

— Teafăr, dar jumulit ca o găină înainte de pus la fiert. Of ! Of ! Of ! prin ce-am trecut ! Am văzut moartea cu ochii şi mi-au smuls tîlharii hainele cu tot ce-am avut.

Samurcaş ascundea boierilor că într-un buzunar lăuntric al giubelei avusese o scrisoare de taină, iar într-o pungă agăţată de gît sigiliul Vorniciei, folosit de caimacami pentru pitace şi zapise. Nădăjduia însă că aceşti ţigani proşti vor căuta să scape de nişte lucruri fără vreun preţ pentru ei.

— Logofăte Samurcaş, ne ducem noi în locul domnieitale la stolnicul Giani, spuse Ghica.

Pe Tudor îl găsiră tăifăsuind cu Giani, tot plimbîndu-se prin odaie, aşa cum îi era obiceiul. Cînd auzise lătrat de cîini şi bătăi în poartă, îşi trase dulma în lături, ca să aibă mîna slobodă la sabie şi pistoale.

„În oraşul ăsta trebuie să fii gata să întîmpini răul ce-ţi iese-n cale cînd nu te aştepţi. Nu degeaba e aşezat în marginea Vlăsiei", zise slugerul.

Recunoscînd pe cei doi mari boieri, stolnicul Orăşanu fu tare uimit de o asemenea neobişnuită vizită. Îi pofti înăuntru, ploconindu-se după moda turcească.

— Casa mea nu e vrednică de asemenea cinste.

— Ba e, stolnice, dacă găzduieşte sub acoperişul ei un viteaz ca slugerul Tudor, răspunse mieros Ghica.

Vladimirescu l-a fulgerat din ochi pe Barbu Văcărescu. Parcă-i mai răsuna în urechi glasul lui piţigăiat, după judecata pricinii moşnenilor de peste Olt cu vistiernicul Andronachis. Ceruse lui vodă să-l spînzure, fiindcă avusese neobrăzarea să strige în pragul Divanului că, la asemenea dreptate, oltenilor săi nu le mai rămîne decît să-şi facă opinci din pielea judecătorilor.

Văcărescu a simţit cum privirea pandurului l-a retezat ca o coasă, apoi s-a domolit.

— Slugere Tudor, vorbi Ghica, te ştim patriot. Spre binele norodului ţinem să schimbăm o vorbă, în taină, dacă n-ai nimic împotrivă.

— Nu eu sînt cel care să stea împotriva binelui patriei şi al norodului, arhonda.

Făcîndu-se a nu înţelege, Ghica urmă :

...Am venit să te poftim pentru sfat la marele ban Brîncoveanu. Te-aşteaptă şi logofătul Samurcaş.

Tudor l-a privit o clipă neguros. Dacă boierii caimacami vin la el înseamnă că vor urma întîmplări neobişnuite.

„Sigur că acești divaniți vor să tragă spuza pe turta lor. Aș săvîrși o nerozie să nu le cunosc gîndurile". Primi fără șovăială.

Pandurul fu întîmpinat la curtea Brîncoveanului ca un oaspete de vază. Gazda își călcase pe inimă, așteptîndu-l în capătul scării, apoi, boierii se întrecură să-i intre în voie, să-i răscolească cu viclenie gîndurile și să-i smulgă promisiuni. Olteanul se arătă însă tare zgîrcit la vorbă.

— Arhon slugere — spuse Brîncoveanu, simțind cum i se strepezesc dinții, adresîndu-i-se cu titulatura obișnuită boierilor de rang, acestui negustoraș care purta fără sfială nădragi de abă țărănească cu șerpuiri negre, — patria are nevoie de toți fiii ei ca să-și recapete dreptățile. Oare fi-va pe voia pandurilor să-i sară într-ajutor ?

— Că vor binele patriei, au arătat-o luptînd împotriva dușmanilor ei.

— Vine curînd ceasul cînd grecii or să sune trîmbița slobozeniei. Ajutîndu-i pe ei, ne ajutăm pe noi.

— Toți năzuim la slobozenie, boierule, numai că trebuie lucrat cu chibzuință.

— Cînd or să pornească grecii răscoala în țara lor, e și pentru noi prilej să ne ridicăm împreună cu sîrbii, bulgarii și albanezii împotriva păgînilor. Țarul o să ne sprijine.

— Țarului nu-i plac răscoalele, arhon bane.

— Nu sîntem chemați, slugere, să-i judecăm pe cei puternici.

— Dar nici să ne aruncăm ca orbeții-n vîltoare și să ne frîngem gîtul !

— Văd că te arăți împotriva ridicării pandurilor.

— Nu, boierule, ci mai degrabă împotriva unei ridicări pripite. Apoi, pandurii n-au arme.

Caimacamii se priviră semnificativ. Se așteptau ca Tudor să le ceară tocmai lucrul de care se temeau mai mult.

— O să aveți, slugere, și arme și merinde.

— Fiți siguri, prea cinstiți caimacami, că atunci cînd va sosi ceasul, pandurii se vor ridica pentru dreptatea țării, care e și dreptatea lor.

Tudor a refuzat politicos băutura oferită, retrăgîndu-se. Nici n-ajunsese în capătul de jos al scării, cînd Barbu Văcărescu izbucni :

— Aţi auzit ? Pandurii socotesc dreptatea lor una cu dreptatea ţării, de parcă ei ar fi ţara, iar noi un murdalîc bun de dat pe gîrlă. V-am spus că ne jucăm cu focul !

— Linişteşte-te, vornice, şi pofteşte la o partidă de faraon, îi curmă vorba Brîncoveanu, tulburat încă de chipul lui Tudor. Apoi, îngrijorat, spuse ca pentru sine : „A început opinca să-l judece pînă şi pe ţar. Ce s-o alege de noi, care îi simţim duhoarea în nas ?..."

Pătimaş al jocului de cărţi, Samurcaş împrumută 500 de galbeni de la Brâncoveanu şi pînă la ziuă îi pierdu, rămînînd dator vornicului Văcărescu încă 1300. Pe drum mormăi, asmuţit de gîndul răzbunării : „În noaptea asta m-au prădat şi tîlharii de rînd şi cei cu caftan. Aferim, boierilor !... Mîine o să-mi iscăliţi pitacul de contracciu al ocnelor de sare !"

*

Jiganie, Codobatură şi Sorcovăţ îl aşteptau pe Tudor în casa lui Giani Orăşeanu. Îi arătară caftanul lui Samurcaş, „găsit" pe malul gîrlei.

— Iată ce s-a aflat în buzunare, vorbi Sorcovăţ, întinzîndu-i o scrisoare grecească şi pitacul de învoire a clucerului Izvoranu ca să-şi ia înapoi moşia. De pecetea vorniciei nu pomeni.

Tudor citi încruntat epistola grecească. Xantos, mare negustor din Odesa, unul dintre întemeietorii Eteriei, îi scria lui Samurcaş : „Caută simpatriote să-l atragi pe parucicul Tudor ca să ridice pandurii cînd beizadeà Ipsilanti va aprinde focul. Turcii se vor năpusti asupra valahilor, iar noi vom debarca în Peloponez, răsculînd pe eleni. La nevoie momeşte-l pe valah cu bani. Îţi trimit 50 000 de ruble strînse de la eteriştii din Rusia".

— Auziţi mîrşăvie ! Vor fanarioţii cocoţaţi în capul Eteriei să aprindem ţara şi să atragem asupra noastră toată furia împărăţiei turceşti, ca ei să poată intra în Constantinopole ca la nuntă. Cum nu poţi face din muiere popă, nici din fanariot om cinstit. Conacul din Drajna să-l întăriţi şi să-l apăraţi cu armele de va fi nevoie. Auzitu-m-aţi ?

Întorşi la hănişor, Codobatură scoase din sîn punga lui Samurcaş.

— Boarfele i le-o duce careva logofătului, dar cu banii și inelele lui ce facem ?

— Plătim ce-a mîncat și-a băut nea Vasile Jiganie, iar de-o mai rămîne vreo lăscaie, împărțim frățește, spuse în derîdere Ispas.

A doua zi către seară, Enache Sorcovăț intră voios în cîrciumă, fluturînd o hîrtie pe sub ochii prietenilor săi : „Căimăcămia a dat slobozenie stolnicului Gheorghe Dîmboviccanu să treacă vite în Transilvania. Am făcut cu el o învoială..."

Jiganie privi uimit răvașul dat de căimăcămie stolnicului Gheorghe Dîmboviceanu „de ani 50, de loc din București, chelb, voinic, cu ochi negri, mustața mică, fără barbă". Sta prostit în fața slovelor frumoase și a semnăturilor caimacamilor, aidoma celor de pe zapisul privitor la moșia Drajnei, purtînd pecetea vorniciei pusă cu fum.

— Să mă ia naiba dacă stolnicul ăsta nu seamănă leit cu domnia-ta, hangiule... „Chelb, voinic, ochii negri".

— Și dacă trăiesc pe malul Dîmboviței, de ce să nu mă cheme și Dîmboviceanu, Vasile ? Mîine în zori plecăm.

Rîseră toți de noua ispravă a lui Sorcovăț, minunîndu-se îndelung de harul ce i l-a pus pronia în vîrful degetelor.

*

La cîteva zile după ce Samurcaș fusese jefuit, Baltowitz, marele giuvaergiu bucureștean din hanul Mînăstirii zlătarilor, se înfățișă caimacamului :

— Cinstite logofăte, iartă-mi îndrăzneala de a-ți fi tulburat somnul de dimineață, dar am ținut ca bucuria să-ți lumineze mai curînd obrazul, așa cum mi l-a luminat mie. Aseară a fost la mine un ipochimen să-mi vîndă un ceas de aur și o cutie de alamă, socotind-o tîlharul că e tot de aur. Am recunoscut ceasul, fiind cel ce l-am vîndut anul trecut domniei tale. În cutie e pecetea vorniciei".

Samurcaș trăi clipe de rară bucurie, cum de mult nu mai trăise. Hotărît lucru, gîndi el ca orice oriental fatalist, există o lege care aduce binele după rău. Agia îi trimisese în cursul dimineții caftanul gătit de prea cinstitul hangiu Enache Sorcovăț, nu departe de hanul său. Bucuria caimacamului sporise aflînd în buzunarul dinăuntru scri-

soarea lui Xantos și zapisul privindu-l pe cumnatul său Izvoranu.

— Cum să-ți mulțumesc, negustorule, pentru cinstea domniei tale ?

— Călcînd cîteodată pragul nepricopsitei mele dugheni. Necazul meu cel mare e că n-am putut prinde tîlharul. Cînd m-am întors să scot pistolul dintr-un scrin, a băgat de seamă prin oglinzi și-a rupt-o la fugă.

— Cum arăta ?

— O baragladină c-o fleandură neagră peste ochiul drept.

— Așa-i, Kir Baltowitz... Tîlharul ăsta mi-a pus cuțitul în beregată. Îți mulțumesc încă o dată, rugîndu-te să-mi mai faci trei inele cu piatră, la fel ca și cele din anul trecut. Mi le-au smuls tîlharii de credeam c-o să-mi rupă degetele. Mai ai măsura ?

— Cînd lucrez pentru un evghenit păstrez întotdeauna măsura.

I se făcu giuvaergiului cinstea de a ieși pe ușa din față, hărăzită numai boierilor.

A strîns Agia a doua zi toți vagabonzii și cerșetorii chiori de prin cîrciumile, cafenelele și de pe ulițele Bucureștilor, dar din cei doi fără ochiul drept, unul era mic și cocoșat, iar altul c-un picior de lemn, așa că au fost lăsați să meargă la vadurile lor de cerșit.

CAPITOLUL II

CIUDATELE PĂȚANII ALE LUI TOMA ȘTIR

Jiganie și prietenii săi se pregăteau de drum ca să treacă peste graniță vitele „stolnicului Dîmboviceanu", cînd intră pe ușa hănișorului, Toma Știr, moldoveanul trimis de Zoican la Hîncești, peste Prut, unde-și făcuse rosturi Manuc.

— Bine venișI, Hagi Măciucă, sări Codobatură, îmbrățișîndu-l.

— Unde-i Zoican ?

— Cine știe vreodată sigur unde-i ? — că umblă ca argintul viu.

— I-am adus hîrtia după care m-a trimis.

— Fug cu cu ea la sluger.

— Ba ! N-o dau din mînă.

— Bre moldovene ! țineam să te scutesc de osteneală, după cît drum bătuși.

— O fi, dar eu tot n-o dau.

— Strașnic naș ai mai avut, că nici Toma necredinciosul n-ar fi aruncat atîta îndoială asupra prietenilor săi.

— Dacă și voi ați fi fost fripți și opăriți ca mine de ticăloșia oamenilor, la fel v-ați îndoi.

— Doar n-oi fi fost vîndut, ca Hristos.

— Mai rău. Doar că nu m-au răstignit. În schimb mi-au sădit îndoiala în suflet pentru toată viața.

— Spune, Toma Știr, să vedem ce fel de buruiană-mi ești.

— Acum vreo cîțiva ani cînd eram încă flăcău zdravăn, mi-a fript inima o fetișcană din sat — o Cosînzeană, nu altceva. O scosesem din ghiarele tătarilor crîmleni pe cînd o duceau în robie, după ce jăcuiseră satul, răpunînd cu mîna mea pe mîrzacul care-o ținea zdravăn de greabănul calului. Mi-a devenit nevastă. Iar cînd a fost războiul muscalilor cu turcul, ea a trecut Nistrul, fugind din pustietățile celea cu frate-meu ăl mic, crescut anevoie mai mult de mine, fiind noi orfani de tată din fragedă pruncie. Și dacă un frate te-a înșelat, cum poți să te încrezi într-un parșiv de oltean care umblă-n anteriu popesc, ori într-altul care schimbă pe la vămile turcești cojocul și zeghea cu surtucul nemțesc ?

— Bată-te norocul, Tomo, te-ai fript cu ciorbă și-acum sufli și-n iaurt. Ai dreptul să nu te încrezi în vorba muierilor, că ele și pe dracu-l descîntă de-i iau mințile. Cu bărbații însă-i altfel...

— Aflați, fraților, că nici aici nu mă potrivesc gîndului vostru. Uite, nu mai departe decît amu, cît am bătut pustiurile rosienești c-un rumân de nădejde, am cunoscut iar fața urîtă a oamenilor. După ce s-a împăcat țarul cu sultanul și s-au așezat muscali în Moldova de peste Prut, nu mai aflasem ce va fi fiind pe acolo. M-am dus după știința mea la moșia boierului Stroici pe malul lacului Ialpug, la cherhana, unde îl știam staroste peste pescari

pe moș Vasile Răgălie, dar n-am mai găsit decît răgălie de salcie, că boierul vînduse moșia, trecînd Prutul încoace, cu argații și pescarii. Cazacii întemeiaseră o staniță, lîngă satul moldovenesc din jurul conacului, aducînd muierile și copiii, dar mai ales herghelii să umpli o țară. Lanurile de grîu s-au schimbat în imașuri cît vezi cu ochii, unde iarba crește de nu se vede omul călare. S-au cuibărit în ea dropiile, iepurii și tîlharii, întrucît cazacului nu-i place plugul și grapa, ci calul, flinta, sabia și lancea, trăind slobod după legile lui, nu după ale țarului. Cîmpia Bugeacului mișună de tătari, iuți, vicleni și hoți, ferească sfîntul!

Am plecat cu prietenul meu Iftode spre moșia Hîncești-lor a lui Manuc bei. Ca la două zile și două nopți de mers, am dat peste o așezare de bordeie de-ale moldovenilor noștri, necăjiți de cîtă năpastă le căzuse pe cap cu noul stăpîn, un jacaș afurisit de prin părțile Țariținului. Se năpustise asupra pămînturilor răzeșilor, bez iureșul tătarilor după pleașcă, ori al cazacilor aghezmuiți, după muieri. Cînd se întîlnesc cazacii cu tătarii se ocăresc ca țiganii la ușa cortului, apoi se taie cu săbiile, își saltă răniții-n șa, iar leșurile le lasă, risipindu-se. Sînt siliți bieții moldoveni să tot sape la gropi pentru stîrvurile rămase prin marginea satelor; că de cei pieriți prin pustiuri au grijă lupii, ciorile, cîini hămesiți și ploaia care le spală oasele.

Ieșisem din satul ăsta amărît, schimbînd din cînd în cînd o vorbă cu tovarășul meu Iftode și numai ce vedem ridicîndu-ni-se-n față trîmbe de praf în lungul șleaului. Punînd urechea la pămînt, am deslușit ropote îndesate și buimace de copite. Fără îndoială, acolo se frămîntă o luptă de-a călare. Ne-am tras în adîncul ierburilor cele-nalte, că huietul luptei venea ca vîrtejul spre noi. Curînd aveam să fim martori la harța unui pîlc de cazaci c-o ceată de tătari, din cei cu căciulă lățoasă și cai flocoși. Se băteau în săbii, se împungeau cu sulițele, iar din cînd în cînd, latul tătăresc zmulgea din șa cîte-un cazac pe care alții îl lua în copitele cailor ori îi zburau capul din galop. Iarba tăvălită ca de furtună se umpluse de leșuri. Viltoarea bătăliei se îndepărtă cu-ncetul. Ne făcurăm cruce, mulțumiți că scăpasem cu viață, cînd auzirăm la cîțiva pași de noi geamăt de om sfîrșit. Un tătar zăcea într-o baltă de sînge. Se apuca cu mîinile de iarbă încercînd să se ridice, deși se vedea că e gata să-și dea duhul. Iftode îi luă sabia, curmîndu-i suferința. Era o căpetenie de-a păgînilor,

că purta tunică de mătase verde, cizme roșii și pinteni de argint. Lîngă ei înțepenise calul cu ochii tulburați de moarte.

— Ia te uită, măi Tomo, striga Iftode. Ce de bănet și ce de giuvaericale în samarul calului !

Era măi, fraților, atîta bogăție să cumperi două moșii, cu palate cu tot. Cum nu-i răspunsei, Iftode mă scuturâ. Amețisem. De-abia după cîteva clipe am putut îngăima :

— Au jăcuit tătarii vreun boier moscovit, că-s numai galbeni cu chipul țarului, iar cazacii s-au repezit să le smulgă prada.

Ne-am luat fiecare cîte o tașcă din samar, cu aurul rînduit în pungi de piele.

— Măi Toma, cu atîta aurărie, mai bine dormim prin ierburile cîmpului. În zori îngropăm comoara și îi punem semn, că nu putem umbla prin lume cu ea în spate, glăsui Iftode.

— Așa să facem.

N-apucarăm să punem capul jos, cînd ne veni la ureche nechezat de cal. Înșeuat, un biet animal rătăcit își căuta sau poate își plîngea stăpînul pierdut. L-am prins, bucuroși că are cine purta atîta povară de aur pînă-i găsim loc potrivit pentru îngropare. Dar norocul e ca sticla ; cu cît lucește mai tare cu atît mai lesne crapă. Cînd m-am trezit dimineață, ia-l pe Iftode de unde nu-i. Se topise noaptea cu tot aurul. De nu venea gloaba de cal rămînea cu mine. N-ar fi putut duce singur în spinare atîta greutate fără să se spetească.

Iată de ce mă roade mereu îndoiala, ca viermele. Cum vreme n-am avut ca să mă răsfăț în avuție, mi-am luat din nou sărăcia în spinare și-am pornit-o la drum. La Stolnici, în ținutul Lăpușnei, pe una dintre cele trei moșii ale lui Manuc, prinsese viață un sat de băjenari de pe Răut, o îngrămădire de bordeie hursuze și case de chirpici acoperite cu paie. De pe deal, zăreai Hînceștii cu conacul boieresc. Am aflat aici că dragomanul Manuc murise și că Murad, cel mai mare dintre moștenitorii lui, abia a ieșit din copilărie. Toate treburile le duce Babic, omul de încredere al răposatului. Am mai aflat că jalea văduvei a sporit de cînd fiu-său s-a-ncurcat c-o moldovească parșivă, un pui de cuc venit de nu se știe unde, frumoasă foc și meșteră în sucit capul bărbaților, de nu mai vrea Murad să știe de nimeni și de nimic. Ca să nu-și țină ibovnica

în ochii dragomănesei, îi ridicase han la Stolnici în cruce de drumuri, făcînd ea bună treabă, întrucît aşezările sporeau, dîndu-li-se oamenilor pămînt şi scutire de biruri. S-a plîns dragomăneasa ţarului şi ţarul l-a chemat la Moscova pe flăcău să înveţe şcoală înaltă.

Am tras la hanul ei. De zile întregi nu mai pusesem bucată fierbinte în gură ; dar deabia apucasem să iau o înghiţitură, fiindcă a doua mi-a rămas în gît. Intrase hangiţa. Era cu adevărat o mîndreţe de muiere, o cneaghină înaltă şi mlădie cu ochi verzi, să-i sucească capul şi lui Sfîntu Petrea.

— Ţi l-o fi sucit şi ţie, că prea vorbeşti cu foc, măi Tomo, îl întrerupse Jigănie.

— Mie mi-l sucise de mult, omule, fiindcă nu mi-a fost greu să-mi recunosc nevasta, deşi nu mai purta ciupag şi bariş, ca atunci cînd fugise cu neisprăvitu de frate-meu. Îi stăruia însă pe buze acelaşi zîmbet parşiv cu care mă fermecase pe vremuri. Am văzut acolo tineri şi bătrîni, uitînd de mîncare şi băutură şi aţintind ochii la chemarea ei de vrăjitoare cu părul negru învîrtit în conci de cucoană, cu sprincene subţiri, îmbinate, cu buzele resfrînte uşor a păcat, cu sîni şi şolduri de muiere abia dată-n pîrg.

După o clipă de uluire îmi zbură gîndul la frate-meu. Ce s-o fi ales de el ? Îmi stăpînii pornirea cîinoasă ce mă sălta de pe scaun, cerînd ospătarului să-mi aducă încă o stacană de vin. Mi-am dat seama că hangiţa nu putea recunoaşte în muşteriul murdar şi hărbos pe bărbatul ei şi mi-a părut bine că măcar cu atîta o pot înşela. Atunci îi auzii glasul. Mi-l aminteam după atîţia ani, de parcă trecuse o zi :

„Iertaţi dumneavoastră, că nu vă pot găzdui pe toţi, la noapte, cum trebuie. Cine ţine să rămînă, poate dormi doar în finar. De-abia la primăvară o să am locuri cuviincioase pentru nişte cinstiţi muşterii ca domniile voastre".

Răsucindu-şi boiul de diavoliţă, ne învălui iarăşi în zîmbetul ei larg şi ispititor. N-am îndoială că de-ar fi cerut acelor oameni să doarmă în bălegarul grajdurilor, jumătate din ei ar fi făcut-o. M-am tolănit afară sub un plop ca să mă răcoresc. Îi tremura cumplit frunza, fiindcă începuse a sufla un vînt rece din pustiurile de peste Nistru, cum tremura şi inima-n mine, nici eu nu ştiam bine de ce, poate pentru amintirile răscolite, poate de ură şi dorul

de răzbunare, pe care le simțeam cum puneau tot mai mult stăpînire pe mine.

Trăgînd de limbă pe unul din argați, aflai că stăpîna lui e văduvă de aproape doi ani. Că, Grigore, bărbatul ei, văzîndu-i apucăturile, se cam luase de băutură. Făcea negustorie de oi și lînă, iar cînd se întorcea din drumurile lui, o lovea. „De ce mă bați, Grigore ?". „Pentru ce-ai făcut, și pentru ce o să mai faci !".

Și fiind eu mai tînăr, mi-a dat un sfat ca să nu cad cumva în păcat : „Nu te lua niciodată după socotelile muierești, că ele și pe dracu-l judecă și-l scot dator".

Într-o zi, i l-au adus acasă mort, cu două împunsături de cuțit în spate. S-a spus că l-au omorît tîlharii ca să-l prade. Dar nimeni n-a crezut, și lumea s-a uitat multă vreme chiorîș la muiere și la ibovnicul ei, un muscal înstăpînit la Urloaia.

Cînd a tăcut argatul, am simțit cum se trezește iarăși în mine acea pornire ciinească care mă scuturase în crîșma hanului ; numai că, acum, punea din ce în ce mai mult stăpînire pe ființa mea. Mi-am pipăit cuțitul, hotărît ca în noaptea ceia să-l împlînt în hangiță și să plec mai departe. Stam întins sub plop, măcinat de gîndul că muierea aiasta îmi ucisese și dragostea și fratele.

— Neagră pățanie, Tomo, se trezi vorbind Enache Sorcovăț.

— Neagră precum caznele iadului.

— Ai ucis-o, baremi ?

Toma tăcu o clipă, apoi, ca și cum n-ar fi auzit întrebarea, reluă firul întîmplărilor din acea noapte de zbucium.

— La primul cîntat al cocoșilor, mi-am scos cizmele, urcînd pe scăriță la catul de sus unde își avea iatacul. Cuțitul îl țineam în mînă. Dacă o găseam cu ciolovecul ei burduhănos era mai greu. Îmi jucam capul. Simțeam că de nu omor năpîrca, n-o să mai am liniște toată viața.

Pe sub ușa unei odăi, pătrundea o lumină slabă, mai mult o umbră. Am apăsat ușor pe clanță și ușa s-a deschis tot ca o umbră. Înăuntru nu era nimeni. Pîlpîia o candelă sub icoana sfîntului Toma, icoana noastră de acasă. „A furat-o și pe-asta, ticăloasa, am socotit o clipă", dar, ceea ce am văzut apoi mi-a înmuiat sufletul. Pe ștergarul, cusut de mama cu arnici roșu, pe care ne ștersesem buzele la cununie, se afla o coroniță uscată din smicele

de salcie și o sticluță goală de parfum. Cînd ne făgăduisem unul altuia, ne plimbam în amurg prin lunca Prutului, mînă-n mînă ca doi îndrăgostiți ce eram. Înotam aproape prin iarba mare și mătăsoasă. Îi împletisem din mers o cununiță din mlădițe de salcie, punîndu-i-o pe creștet.

— Ești mai frumoasă ca o zînă, Suzano !

A rîs, făcînd gropițe-n obraz. Atunci din marginea unui stufăriș, a sărit un iepure. Ea s-a speriat, căzîndu-i cununița. S-a aplecat s-o ridice, dar, a rămas jos în iarbă.

— Hai să stăm puțin, că mi-a sărit inima, mă îmbie cu vicleșug în umbra răchitișului.

În culcușul cald de unde abia țîșnise iepurele, am cunoscut amîndoi cea dintîi dragoste. Ea a păstrat cununița de salcie... Sticluța de parfum i-o cumpărasem în ajunul nunții, din Eși, la un drum de cărăușie.

Am oftat adînc și-un gînd m-a fulgerat fără vrere : „Doamne ! cum ai putut împărechea atîta gingășie și atîta cruzime într-o biată făptură omenească ?“ O clipă m-am îndemnat să iau acele amintiri, dar mi s-a părut că săvîrșesc o ticăloșie. Am iertat atunci aiastă ființă ce-mi întorsese viața pe dos, plecînd ca hoții, pe întuneric, de teamă să nu mă fure vreo slăbiciune și să mă întorc la dînsa, știind că acolo aș fi rămas cîte zile oi mai avea. Parcă un glas străin îmi suna în ureche, spunîndu-mi că muierile nu-s oameni, ca mine și ca domniile-voastre, ci niște ființe anapoda ieșite din tocmeala lui Dumnezeu cu dracu, în care și unul și altul au vrut să-și fure căciula, de s-au născut ele atît de sucite la fire.

La Hîncești i-am dat lui Babic răvașul trimis de Zoican, l-a citit, la întors pe dos, a mustăcit a nemulțumire, apoi mi-a spus :

— Îl cunosc pe Zoican. Știu ce a făcut pentru răposatul Manuc, dar zapisul lui Izvoranu nu ți-l pot da. Dacă se pierde, ticălosul o să pună mîna pe moșie, slujindu-se mai departe de acea învoială a vînzării cu arvună, uitată de dragoman în mîinile clucerului cînd i-a plătit întreg prețul.

— E judecată la Divanul domnesc între el și Zoican.

— Înțeleg, dar cine îmi dă chezășie că ai să ajungi teafăr la București ? Nu vezi cîte amarnice întîmplări fierb în jurul nostru ?

Avea și Babic dreptate, dar nu știam cum să-l înduplec. Am scos din sîn o brățară pierdută de Iftode. I-au

sticlit armeanului ochii mai strașnic decît diamanticalele de pe covrigul de aur. A cîntărit-o în mînă, a dat să spună ceva, poate să mă întrebe de unde o am. Ne-am uitat lung unul la altul ca într-o tocmeală mută. Pînă la urmă, mi-a dat zapisul.

Am plecat grabnic. Toamna se apropia cu ploaie și crivăț. Prin Codrii Bîcului șuvoaiele umflaseră apele Cogîlnicului, de obicei puține și liniștite. Șleaul desfundat își ducea pustietatea urcînd și coborînd. N-am întîlnit țipenie de om vreme de cîteva ceasuri. În adîncul pădurii Lăpușnei am dat de leșul unui om. Zăcea despuiat, rezemat de trunchiul unui stejar, de parcă se odihnea. Ce va fi fost în viața sa n-am putut să-mi dau seama. Pe cînd cugetam eu la soarta cîinoasă a necunoscutului, aud prin răpăitul ploii, urlet de lup.

Nu mi-e rușine să mărturisesc, fraților, că mă copleșise teama, mai ales că soarele luneca spre asfințit și întunericul cuprindea codrul. N-aveam la mine decît cuțitul. M-am întors din drum la hanul din Stolnici. Dimineața aflai că fusese găsit mort în pădure ibovnicul hangiței.

În crîșmă, priveam la Suzana cum își făcea liniștită socotelile într-o tărfăloagă, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Mai tîrziu a poruncit slugilor cu glasul otova :

— Tăiați porcul ăl bătrîn că o să avem mulți oaspeți. Mîine îl spînzură pe unul din tîlharii care au prădat conacul boieresc din Lahoviște.

La Hîncești mișuna lumea ca la iarmaroc.

Pe maidanul noroit din mijlocul satului, un om, legat de stîlpul unei spînzurători, își pîndea moartea. Nu-i puteam vedea obrazul de părul căzut peste ochi, ca o perdea. Ceva mai departe, trei inși strînși în frînghii, cu capetele goale și cu bărbiile-n piept, sub ploaia care nu mai contenea, așteptau bătaia cu cnutul. Am aflat că omul hărăzit spînzurătorii e moldovean de-al nostru. S-au găsit la el lucruri furate din Lahoviște.

Către prînz începu bătaia cu cnutul. La prima lovitură a izbucnit un urlet neomenesc, de a tresărit și osînditul la spînzurătoare. Cînd a ridicat capul, mi s-au muiat picioarele, recunoscîndu-l pe Iftode. Am vrut să-mi spun că Dumnezeu nu bate cu măciuca, dar nu mi-am dus gîndul pînă la capăt. Poate că de n-ar fi fugit singur cu giuvaericalele găsite, îmi așteptam moartea alături de el. M-am

întors la han, în odăița de lîngă grajd a argatului, botoșănean de-al meu. Îi spusei de osînda lui Iftode :

— Sîntem din același sat. Am împărțit amîndoi toate necazurile, că bucurii n-am cunoscut.

— Sărmanul ! Mîine-poimîine o să-i ciugulească ciorile ochii. De ce nu încerci să-l scapi ?

— Cum ? cînd e păzit cu străşnicie !

Seara am trecut cu argatul pe lîngă spînzurătoare. Iftode parcă dormea de-a-n picioarele, în legăturile de frînghie. La vreo douăzeci de pași se adăpostise de ploaie, sub o streașină, cazacul de pază.

La miezul nopții, în vreme ce cazacul picotea sub streașină, argatul Suzanei îl păli cu-o frîntură de par. I-am tăiat frînghiile lui Iftode, prinzîndu-l în brațe, că nu se mai putea ține pe picioare și l-am tîrît lîngă zidul bisericii. După o înghițitură de vin și-o bucată de pîine s-a dezmeticit oarecum. Era însă așa de prostit, că făcea totul în neștire. Cînd s-a mai adunat își dădu seama că scăpase.

— Cine sînteți, oameni buni ?

— Frați de-ai tăi. Ți-am adus un cal. Ia-l și pierde-te în codrii Lăpușnei.

— Rogu-vă, spuneți-mi cui să-i aduc mulțumire.

— Lui Dumnezeu, Iftode.

Atunci m-a recunoscut.

— Tomo, nici că se putea mai grea pedeapsă pentru mine. Iartă-mă. M-am căit pentru toată durerea ce ți-am cășunat. De partea ta nu m-am atins însă. Am îngropat-o. Pe-a mea, mi-a luat-o stăpînirea. Am să-ți dezgrop aurul și o să ți-l aduc.

Îl urcarăm pe cal. Își venise binișor în fire, cînd l-am auzit spunînd argatului :

— Îți mulțumesc, omul lui Dumnezeu. Țin să afli că prietenul ăsta al meu e un sfînt. L-a scăpat de la moarte pe cel care l-a tîlhărit.

Zmucind calul de dîrlogi a pierit în întuneric spre poalele codrului. Asta s-a întîmplat acum trei săptămîni. Poate că Iftode o să ajungă nevătămat în țară și o să mă scape de sărăcie. O să-mi cumpăr atunci caftan de la vodă și o să calci înaintea mea, frate Jiganie, sfios și cu căciula-n mînă, spunîndu-mi : „sărut dreapta, boierule."

— Pînă atunci, lasă-mă să-ți sărut obrazul, sfinte Toma necredinciosul.

CAPITOLUL III

MEDALIONUL ULTIMEI VASILISE A BIZANȚULUI

Înainte să plece în taxid la Lipsca cu convoiul toptangiilor bucureșteni, Zoican trecu pragul marelui giuvaergiu bucureștean Baltowitz, pe numele său adevărat Ion Bălteanu, unchiul coanei Polina, cel plecat în tinerețe la Viena să învețe carte. În loc de carte, îndrăgise meșteșugul subțire al giuvaergiilor, învățîndu-l la vestitul bijutier Reinhart, furnizorul Curții imperiale. După cîțiva ani, avea să-și deschidă atelier în Viena sub numele de Iohan Baltowitz. Prin Casa de Comerț a lui Hagi Costache Pop din Sibiu, vindea giuvaericale grofilor din Transilvania, precum și boierilor din Țara Românească și Moldova.

Dorul de țară îl aduse la București. Numele lui ajunse curînd pe buzele boierimii iubitoare de bijuterii. Venirea lui Zoican îl bucură sincer. Nu-l văzuse de aproape doi ani. Atunci intrase în prăvălia din Hanul Zlătarilor, să cumpere niște verighete. Aflînd că e din Balta, îl întrebase de serdarul Costache Bălteanu. Cînd descoperi că Zoican e bărbatul nepoatei sale Polina, îi dărui verighetele, rugîndu-l să nu spună nimănui taina lui.

„Nu vreau să afle frate-meu Costache, dar nici boierii care, de mi-ar ști obîrșia, nu mi-ar mai călca pragul. Pentru acest meșteșug subțire ei nu au încredere decît în nemți."

— Spune-mi acum, nepoate, ce vînt te mai aduce ? Ce face Polina ? De frate-meu Costache am auzit tîrziu că s-a prăpădit, Dumnezeu să-l ierte !

— Polina e bine, sănătoasă. Ce vînt mă aduce ? N-am venit după ceasul lui Samurcaș și după pecetea vorniciei, că s-ar mînia Sorcovăț cu toți hoțomanii lui, glumi Zoican. Plec la Lipsca cu starostele lipscanilor și, trecînd prin Viena, tare ne-ar fi de folos acolo vreun cunoscut de-al domniei-tale, pentru necazurile noastre negustorești.

Bătrînul Baltowitz privi cu plăcere la acest nepot ager și întreprinzător, rămînînd uimit cînd îl auzi vorbindu-i nemțește.

— Unde-ai învățat ?

— Am avut dascăl bun acasă. Polina mă cicălește numai pe nemțește !

Baltowitz rîse cu poftă.

— Am să-ţi dau cîteva rînduri către unul dintre cei mai puternici oameni ai împărăţiei — von Gentz. Să ştii că dacă Metternich face tot ce vrea în Europa, jucînd pe degete regi şi împăraţi, von Gentz face tot ce vrea din Metternich, al cărui prieten şi sfătuitor de taină este. Ne cunoaştem din tinereţe, de cînd fugise din Prusia cu ce avea pe el, urmărit pentru că scrisese în gazeturi împotriva regelui. L-am adăpostit multă vreme, împărţind cu el mîncarea. Norocul lui a fost Napoleon. L-a batjocorit prin diferite foi, cînd franţuzul se afla în culmea puterii. După ce s-a prăbuşit, Metternich şi Sfînta Alianţă l-au luat în braţe pe Gentz, iar luptătorul de ieri împotriva tiraniei, o sprijină astăzi cu pricepere diavolească. E consilier imperial şi omul cel mai bine informat de pe continent. Ba, a fost cocoţat şi în rîndurile aristocraţiei.

Baltowitz spunea adevărul. Frumos, inteligent, cuceritor şi, mai ales, lipsit de scrupule, von Gentz devenise curînd amantul şi confidentul multora dintre vienezele cu blazon şi al cîtorva neveste de ambasadori — tinere, bătrîne, grase, slabe, frumoase ori urîte — numărînd printre victime şi pe scunda, rotofeia şi pistruiata doamnă Rotschild. Primea de la ele nu numai graţii, ci şi informaţii preţioase, speculîndu-le apoi cu bani grei. Îi plătea Caragea, ca să afle sultanul gîndurile împăratului austriac Francisc faţă de imperiul otoman, aşa cum îi plătea ambasadorul rus, ca să afle gîndurile sultanului. Dar, el cumpăra şi de la spanioli, prusaci, francezi, italieni şi englezi marfă secretă, vînzînd-o lui Neselrode, Castlreagh, Richelieu, Mahmud al II-lea ori papei Pius al VII-lea. Cînd Metternich observase că au fost sacrificate două vieţi pentru nişte informaţii din Rusia, von Gentz îi replicase machiavelic : „Un om politic nu trebuie să aibă nici scrupule, nici sentimente. Acestea sînt rezervate popilor şi predicatorilor". Cancelarul a rîs şi l-a bătut pe umăr, fiind din aceeaşi plămadă.

— Nepoate, îi spuse Baltowitz, pe mîna acestui om te dau. Să ştii că are o foame cumplită de bani. Pentru ei l-ar vinde şi pe Hristos, dar nu aşa de ieftin ca Iuda. Mai are deosebită slăbiciune şi pentru antichităţi. Acum ştii cu cine ai de-aface.

Îi scriu cîteva rînduri. Aflînd că-mi eşti nepot, se va bucura, dar te va jecmăni ca pe oricare altul. Pe lîngă

scrisoare, îţi mai dau în dar un medalion. Unul asemănător l-a purtat ultima împărătească a Bizanţului. Cel adevărat se află în stăpînirea Saftei Cantacuzino. Cînd mi l-a încredinţat să-i repar toarta, am făcut o copie din galbeni veneţieni, pentru sufletul meu. Uite, are gravat vulturul bizantin sub semiluna împrumutată de cuceritorii otomani de la Bizanţ. Îl păstrezi pentru cazul în care Gentz n-o să fie mulţumit cu banii ce-i dai. Cînd o să afle că medalionul a fost purtat de ultima vasilisă a Bizanţului îl înmoi. Pe un asemenea om nu-i păcat să-l înşeli, dacă poţi.

*

Cavalerul von Gentz se trezise dimineaţa cam mahmur. Pînă noaptea tîrziu jucase cărţi cu ambasadorul Rusiei şi Franţei, ca şi cu contesa Maria Anunzziata, o italiancă plină de temperament, măritată cu ramolitul aristocrat austriac Herbert von Collin.

Gusta deliciul fumului de narghilea dintr-o splendidă piesă oferită de Caragea, purtînd halatul cu stele aurii, amintire de la nevasta unui aristocrat rus, din timpul Congresului de la Viena. Băuse în noaptea aceea şi cîteva cupe de şampanie în plus, bucuros că, în fine, contesa von Collin acceptase un randevu. Ameţit, se hazardase în joc, pierzînd aproape o mie de florini, iar situaţia lui financiară din ultimul timp nu era prea strălucită. Spera ca în curînd să-şi împlinească contul la Banca Rotschild, cu cei 20 000 de florini oferiţi de proprietarul acesteia, care ţinea cu tot dinadinsul să fie înnobilat.

Von Gentz fu smuls din vălmăşagul gîndurilor de glasul valetului. Îl înştiinţă că de vreun ceas aşteaptă în salonul empire doi negustori valahi, cu scrisori din Bucureşti.

„Iată de unde pică deocamdată norocul", îşi zise von Gentz. Poate-i aduceau stipendiile furnizate de Caragea. Beiul se afla chiar în întîrziere cu penultima cotă anuală, ceea ce nu se întîmplase pînă acum.

— Să intre, porunci valetului, aşezîndu-se cu alură de cancelar la somptuosu-i birou, după ce îşi tasă cu palmele peruca pudrată, privindu-şi în oglindă jaboul de mătase, revărsat peste reverele halatului.

Un bărbat impunător, cu mustață mare, albă învestmîntat în anteriu cafeniu, cu brîu de mătase liliachie, intră însoțit de un tînăr vioi, brun, de talie mijlocie, în costum negru de funcționar vienez.

Von Gentz îi invită c-un gest larg să ia loc pe scaunele tapisate cu mătase de Lyon, fluturînd o clipă horbota de dantelă a mînecilor. Parcurse repede rîndurile lui Baltowitz prin care apela la ajutorul său pentru Zoican și Hagi Iordache, menționînd că ei îi vor fi recunoscători pentru orice serviciu.

— Excelență ! — îndrăzni Zoican, mergem la Lipsca după marfă, cu douăzeci și cinci de care. Ducem ceva piei, ceară, blănuri și borangic, ca să cumpărăm lipscănie și șase mii de ocale de tablă pentru acoperișul unei biserici episcopale. Vameșii imperiali au obiceiul să ne răvășească urît mărfurile, adeseori stricîndu-le, fiind nevoiți să pierdem apoi zile întregi ca să le rînduim în lăzi și legături. Am dori ca vămuirea să se facă mai cu milă, aici, la Viena.

Apoi, fără să se codească în vreun fel, îi puse pe birou o mică pungă din care răzbătea sunetul plăcut al galbenilor, spunîndu-i cu vorbă tăvălită parcă prin miere : O modestă recunoștință din partea noastră. Am vrea să știm cum putem plăti taxele ?

— Greu !... Foarte greu ceea ce-mi ceri !... Prințul Caragea a descoperit un complot.

— Știm, excelență, dar nu vedem ce legătură avem noi cu acei tîlhari !

— Principele vostru a rugat pe ministrul Metternich ca vameșii să cerceteze cu mare grijă convoaiele ce merg spre Valahia, întrucît are credința că armele complotiștilor au pătruns în țară o dată cu mărfurile negustorilor.

Dintr-un buzunar lăuntric, Zoican scoase tacticos medalionul dăruit de Baltowitz, căruia îi adăugase un șnur de mătase galbenă, spunînd sec :

— A aparținut ultimei împărătese a Bizanțului.

Gentz îl privi îndelung, fără a-și ascunde admirația, dar și bucuria de a-l avea. Felul cum era lucrat ca și patina dată de vreme, confirmau spusele negustorului. „Ce dar extraordinar îmi oferă acești nepricepuți valahi !"

A doua zi, von Gentz îi tratâ cu șampanie, înmînîndu-le ordinul către vameși, semnat de Metternich și de ministrul trezoreriei, așa cum îi fusese cerut.

— Cînd vă înapoiaţi de la Lipsca, doi husari o să vă însoţească pînă la Viena, unde o să plătiţi taxele, iar de aci prin Ungaria şi Banat, pînă la vama românească. Acolo vă descurcaţi singuri.

*

La Lipsca, Zoican cumpărase şase mii de ocale de tablă „pentru meremetul acoperişului bisericii episcopale din Curtea de Argeş", aşa cum scria în autorizaţie. Numai că tabla era de plumb curat, pricepîndu-se pandurii lui Tudor să-i schimbe chipul. Gloanţe nu puteau fi aduse din afară. Sub foile de tablă grea, în zece care, erau ascunse arme.

Vameşii holbară ochii cînd citiră ordinul semnat de ministrul trezoreriei imperiale şi de omnipotentul Metternich. Obişnuiţi cu disciplina, nu pricinuiră nici un fel de necaz negustorilor români.

Zoican sosi la Viena cu diligenţa, înaintea convoiului. Trăsese la hanul „Mielul alb" de pe Donaustrasse, unde curtea largă îi putea adăposti căruţele. Încercă la cîţiva negustori să cumpere arme de vînătoare, dar fu refuzat. Pînă la urmă, se alese cu trei sute de pistoale prin mijlocirea unui ovrei. În căruţe nu mai avea loc să le ascundă. Ar fi fost uşor descoperite şi se tot frămînta cum să iasă din impas.

Împreună cu Hagi Iordache, Zoican porni spre casa lui von Gentz, să-i mulţumească pentru ajutorul dat. Curtea consilierului imperial îi primea cu porţile larg deschise. Starostele bucureştean se opri însă brusc în capătul aleii pietruite ce ducea spre peronul din faţa casei. I se păru că are o nălucire. Dar nu. Nu era nălucire. Se afla aievea acolo o caleaşcă aurită cu stema Ţării Româneşti. O cunoştea bine, fiindcă isnaful lipscanilor i-o dăruise lui Caragea, în 1812, cu ocazia înscăunării. S-o fi vîndut-o grecul pentru vreuna mai nouă ? Uimirea-i crescu cînd zări alături de trăsură pe başciohodarul Moraitis. Zoican căta, zîmbind, la toată frămîntarea starostelui. Oare, bătrînul acesta nu se obişnuise cu venirea şi plecarea fanarioţilor din scaunul ţării, aşa cum vin şi pleacă păsările călătoare ?

— Mon prince, spuse von Gentz lui Caragea, se află aici un staroste al negustorilor bucureşteni. Doriţi să-l primiţi ?

— O, da ! E cea mai bună ocazie să-i trimit felicitări noului domn.

Năucit de-a binelea cînd îl zări pe vodă răsturnat într-un fotoliu din piele de Cordova, starostele se plecă să-i sărute mîna.

— Să trăiești, măria-ta !

— Să dea Domnul, Hagi Iordache, numai că turcul nu vrea ! A trimes capugiul să-mi ia capul. Nu mai sînt domnul țării, așa că nu-ți pot porunci. Am să te rog, însă, să duci o scrisoare lui Alecu Suțu, care vine în locul meu. Te recomandarisesc și o să-ți prindă bine.

Așezîndu-se la biroul lui von Gentz, Caragea scrise :

„Frate Alecake, mă bucur că ești iarăși în scaun. Am auzit că Marele Vizir ți-a poruncit să cercetezi „jafurile" mele. Să nu fii îngrijorat. A rămas destul și pentru tine și pentru el. Nu-ți port pică pentru că l-ai convins pe sultan ca numai neamurile tale să domnească în Valahia și Moldova. Te-ai trezit însă cam tîrziu. Turcii și-au pierdut încrederea în Fanar și, curînd, acest sanctuar al geniului grec n-o să mai furnizeze bei celor două țări. Încropește-te cît poți mai repede și trage-te încoace, dacă vrei să nu-ți atirne capul în poarta Seraiului. Vremurile sînt tulburi, frate Alecake, iar boierii valahi au ajuns mai vicleni și mai intriganți decît iluștrii noștri simpatrioți. Nu acorda încredere nici unuia. Bazează-te pe negustorime. Știe să scoată banul, care îți trebuie și ție și ei. Cît privește cercetarea „mîncăturilor" mele, fă-o cu temei. Peste ceea ce știi o să înveți mai bine cum se face avere. Sărut mîna Eufrosinei-Doamna. Cu frățească îmbrățișare, Ion Gheorghe Caragea".

Pecetlui scrisoarea și o întinse surîzător lui Hagi Iordache.

Cînd Caragea trecu în altă încăpere, unde îl aștepta directorul băncii Rotschild, Zoican încercă să-i mulțumească lui von Gentz pentru sprijinul ce le dăduse, dar acesta îl întrerupse. C-un zîmbet în care se amesteca ironia și satisfacția de a fi descoperit o înșelăciune, dar și cu înțelegerea omului obișnuit să tragă pe sfoară, scoase dintr-un sertar medalionul lui Baltowitz.

— Află, domnule, că medalionul acesta nu s-a odihnit pe nici un piept de vasilisă bizantină, fiind o reușită imitație venețiană, așa cum m-a informat Carol Reinhart, bijutierul Curții imperiale.

— Vă cer iertare, excelenţă — răspunse Zoican afectînd revolta împotriva giuvaergiului ţarigrădean, de la care susţinea că l-a cumpărat. M-a costat o avere !

— Nu-i de mirare că te-au înşelat. Abia a putut descoperi falsul cel mai mare bijutier al Vienei. L-a admirat însă. Nu-ţi aduc nici o învinuire. Veneţienii s-au specializat în măsluirea de antichităţi. Este şi asta o negustorie subţire cu un procent ceva mai mare de înşelăciune decît cea obişnuită, încheie zîmbind Frederic von Gentz, întinzîndu-i mîna în semn de împăcare şi de rămas bun.

— Te-au păcălit giuvaergiii, Zoicane, şi rămăserăm de ruşine, îi spuse necăjit Hagi Iordache în uliţă.

Zoican dădu din umeri şi zîmbi ca pentru sine, lăsîndu-l pe starostele toptangiilor să creadă ce o vrea, mulţumindu-i însă, în gînd, lui Baltowitz. „Între lupi, dacă nu te porţi ca lupii, te sfîşie", îşi aminti o zicală, gîndindu-se la amara ei înţelepciune şi la toată suferinţa din care se iscase.

Ceea ce nu avea să afle Zoican, e că von Gentz nu încercase nici un fel de supărare. Îi şi scrisese lui Capodistria despre extraordinara lui achiziţie. Ministrul de externe al ţarului, ca orice grec cult, purta în adîncul inimii nostalgia strălucirii Bizanţului şi speranţa reînvierii ei, prin alungarea turcilor din Constantinopol.

„Medalionul ultimei vasilise ?... O !... Pentru el, Capodistria e capabil să-mi vîndă jumătate din secretele împărăţiei ruseşti". Cînd e vorba de patria lor, grecii devin sentimentali pînă la imprudenţă. E, dealtfel, şi meteahna acestui vulpoi, care-l duce de nas pe ţar. „Dacă ar descoperi falsul, ceea ce e aproape imposibil, o să mă arăt la fel de neghiob în materie de bijuterii, cum e negustorul valah".

Ieşind din curtea lui von Genz, Hagi Iordache se lovi de François Recordon, secretarul de limbă franceză al lui vodă Caragea şi fiu al lui Thimotei Recordon, hangiu bucureştean de pe Podul Calicilor. Află de la el cum fugise vodă din ţară cu optsprezece milioane de piaştri şi cum a adus pînă la Viena slujitori pe care i-a lăsat apoi de izbelişte.

— Dar giuvaericalele i le-a preţuit careva ?

— Le-a pus cruce. Doamna Elena le-a trimis din ţară, prin vărul ei Pericle Scanavi. A primit ştire că Pericle a fost prădat şi ucis de tîlhari în pusta ungurească. Numai

că el a trecut prin Viena acum o săptămînă cu Hariclea, nevasta logofătului Rasti. Femeia și-a prădat bărbatul de tot aurul, urcîndu-se apoi în caleașca ibovnicului ei.

— Rămîi cu vodă la Viena ?

— Nu ! Mă-ntorc la București. Trebuia să-l însoțesc pe Caragea în Svițera, țara mea de baștină. Gentz i-a schimbat gîndul. Pleacă în Italia.

— Te luăm cu noi, domnule Frans, se oferi mărinimos, Hagi Iordache.

— Mulțumesc de bunătate ! Mai rămîn pentru o treabă negustorească.

Lui Zoican îi plăcu acest tînăr blond și pirpiriu, cu inimă de bărbat.

— Aș îndrăzni, spuse olteanul, fiindcă și eu rămîn tot pentru treburi negustorești, să te mai întîlnesc. Poate ne vom fi de vreun ajutor.

— Bucuros. Mă găsești la hanul „Guten-Tag".

Cînd află că Recordon este din nou în salonul de așteptare, von Gentz, cu glas și gest de lehamite, îi spuse lui Caragea :

— Mon prince ! Omul acesta cunoaște toată corespondența dintre noi. Nu credeți că ar fi cazul să-l facem să uite ?

— O, domnule von Gentz ! François e un tînăr naiv și visător. A strîns niște bani și ține să se apuce de comerț. E doar băiat de negustor. Pînă acum l-au amețit fumuri de cărturar. A scris ceva despre Valahia — o carte pe care mi-a închinat-o și pe care i-am promis să i-o tipăresc. Vrea să cumpere de aici niște clavire. Au acum preț la București. Ajută-l te rog, să primească autorizația și să-și îmbarce marfa pe o corabie austriacă. Mă gîndesc și la dumneatale, distinse cavalere. N-ai vrea să te recomand lui Suțu, noul domn al Țării Românești ? Îi poți aduce aceleași servicii ca și mie. Va plăti bine, fiindcă nu dă de la el ! E necesar să știm ce se mai întîmplă în Valahia, acum cînd Eteria pregătește împlinirea visului de aur al tuturor grecilor.

Von Gentz zîmbi discret auzind vorbindu-i-se despre Eterie și visul de aur, dar ideea colaborării cu Suțu nu-i displăcu.

— Atunci n-ar strica, să-l recomandați și pe François. Ne-ar putea fi de folos.

— O voi face.

François Recordon primi fără entuziasm scrisoarea de recomandare către Suțu. I se făcuse lehamite de cîtă murdărie aflase la Curtea fanariotă. Se bucură, însă, cînd i se întinse autorizația pentru clavire, mai ales că oamenii lui Zoican le încărcară fără nici o plată pe corabia „Maria Teresa", odată cu niște marfă de-a lor.

Cînd vasul se desprinse de chei, Zoican întrebă îngrijorat pe Codobatură :

— Unde-s cutiile cu „Seceri" ?

— Cutiile le-am lăsat hangiului că-s bune pentru aţiţat focul. „Secerile" se află pe corabie. Au trecut pe sub nasul vameşilor fără să bănuiască.

Aplecîndu-se, îi şopti la ureche :

— Am vîrît pistoalele în clavirele lui Franţ.

— Nu trebuia, Ioniță. Dacă dau vameşii de ele, un om nevinovat o să aibe de suferit.

— Păi de ce credeai domnia-ta că i-am păzit marfa neamțului ăsta şi i-am urcat-o pe corabie ? Pentru ochii lui de gîscan ?

Zilele petrecute împreună închegă prietenia ce se înfiripase între Recordon şi Zoican. Află de la el, cu cîtă cruzime punea la cale Caragea jefuirea ţării.

— Ca secretar domnesc mi-am dat seama că pentru fanarioţi nu sînteţi decît o armată de robi, bună de stors în folosul lor şi-al turcilor.

— Aşa-i, domnule Frans. Ar fi în stare să mulgă şi ţapii. Dar, ei vin, fură şi se duc. Noi rămînem aici, trudim şi creştem din dureri, pînă ce va suna ceasul răfuielilor.

— Va suna, nu mă îndoiesc, dar cu cîte jertfe. Fanarioţii ţin acum să refacă puterea Bizanţului, iar voi să le rămîneţi mai departe robi. Pînă şi Caragea nădăjduieşte să pună pe creştet, în locul scîrbosului calpac turcesc, coroana Paleologilor. De asta sprijină Eteria.

— Ştim, domnule Frans, dar cine vorbeşte prea mult n-are timp să mai facă şi treabă, iar cînd toţi calcă a domni pe spinarea noastră şi vînd palavre cu caimac, află turcul, care, deşi ţine ochii închişi, nu doarme.

— După cîte văd, cunoşti bine oamenii şi tainele politice. Mi-ai mărturisit că eşti prieten cu Vladimirescu. L-am privit cu încîntare cînd înfrunta Divanul. Caragea s-a temut să-l aresteze şi, nădăjduind să-l cumpere, i-a dat o slujbă şi-un rang mărunt.

— Vladimirescu nu-i de vînzare. La noi, poporul mai crede în urisitoare, socotind că acest om este *ursit* pentru binele neamului său. E adevărat că nu face parte dintre cei ce se îngînă cu mila, dar e drept şi ştie ce vrea. Nu umblă după raţă pe cracă şi curcă pe baltă ca mai marii Fanarului, visînd la tronuri aurite, şi nici nu pleacă la cules roada pînă nu-i coaptă.

— Fanarioţii sînt încredinţaţi de sprijinul ţarului.

— Se îmbată cu apă rece.

— Şi cu fum de tămîie pravoslavnică. Nu-şi dau seama că eliberarea creştinilor de sub puterea sultanului înseamnă schimbarea stăpînului. Abia aşteaptă ţarul să-i înghită, evlavios, ca pe-o anafură. Te rog, domnule Zoican, să mă socoteşti un prieten adevărat. Al domniei tale şi al poporului român.

— Lasă-mă să-ţi spun pe nume, Frans, nu fiindcă eşti mai tînăr ca mine, ci fiindcă vorbele domniei tale mi-au pătruns în suflet. Cu inimă grea, vreau să-ţi fac însă o mărturisire pentru o faptă necinstită săvîrşită de oamenii mei. N-am avut tăria să ţi-o destăinui pînă în această clipă. Află că toate clavirurile au fost împănate cu pistoale. Altfel, n-ar fi putut trece pe sub ochii vameşilor. Acum că ştii adevărul, ca şi primejdia în care te afli, fără voie, sînt gata să le arunc în Dunăre.

Drept răspuns, tînărul elveţian îi întinse mîna şi nu mai vorbiră nimic despre taina lor. Numai Codobatură înlemni, cînd află de la Zoican că „neamţul" cunoaşte adevărul şi tace. Îi venea să-l ia în braţe, minunîndu-se cum un străin îşi poate pune pielea în saramură pentru durerea altora.

CAPITOLUL IV

NIŞTE „BOIERI" ENGLEZI FAC CUNOŞTINŢĂ CU VALAHII

Aproape de Baziaş, pe corabia „Maria Teresa" se făceau pregătirile pentru debarcare. De aici înainte Dunărea începea să se neliniştească în faţa stîncilor ce răsar viclean din adîncuri. Munţii îi aţin calea, ca s-o strivească între

uriașii pereți de piatră, silind-o să se tîrască învolburată la picioarele lor, umilindu-i atotputernicia și aţîţîndu-i mînia. La Cazane, furia ei ia chipul nebuniei. Titanul fierbe, lovește și urlă, năpustindu-se cu disperare, ca să iasă biruitor și să-și ducă geamătul peste cimitirul corăbiilor care au cutezat să-l înfrunte. Cunoscnîdu-i nebunia dezlănțuită în aceste locuri, corăbierii o evită. La Baziaș mărfurile sînt descărcate, străbătînd drumul pînă la Orșova în trăsuri și căruțe ori pe samarele catîrilor, în caravane păzite de ostași chesaro-crăicești.

*

Patru turci îmbarcaţi pe „Maria Teresa" la Viena, unul purtînd uniformă de ofiţer, păzeau o lădiţă de fier, ferecată, dormind cu rîndul lîngă ea.

— Ai văzut Codobatură ? îi spuse Zoican. Păzesc avutul stăpînului ca niște cîini, nu ca oamenii.

— E precum spui, însă eu nu prea mă dau în vînt după credința unor obraze de lotri. Atît cît știu turcește, am înțeles din vorba lor că duc aurul unui pașă și ostrovenii din Ada-Kaleh au să prade ori corabia ori convoiul. S-ar putea să mă înșel, însă, domnia-ta, binei ai face să stai de vorbă cu căpitanul. Tocmai veneam să-ți spun tărășenia.

Aflînd, comandantul vasului rămase un pic pe gînduri, apoi spuse :

— Transportă două sute de mii de florini. Pașa din Rusciuc i-a împrumutat de la Banca Rotschild, pentru el ori pentru sultanul Mahmud al II-lea. Se mai întîmplă ca oamenii pașei din Ada-Kaleh să vămuiască tîlhărește corăbiile. Dacă au flat de aurul dușmanului său din Rusciuc, nu m-ar prinde mirarea să încerce jaful. E între ei o veche mîncătorie, o răfuială turcească, primejdioasă pentru noi.

Printre căruţaşii ce duceau mărfuri între Orșova și Baziaș, Zoican descoperi cîțiva foști panduri. Bucuroși de revedere, încărcară clavirurile, primind pistoale și muniție, strecurate cu mare băgare de seamă de Zoican.

A doua zi, o caravană pestriță, numărînd zeci de care, o caleașcă, asini și catîri cu samare porni spre Orșova. Ducea cele mai amestecate mărfuri : „catifea sadeà de Francia, pălării de Triest englezești și franțuzești, hîrtie

de Ghenova, panglici, carafe, şi atlaz venetic, felurimi de hierăraie de Nemţia, cutii seci de lemn lustruit, cupe şi hurmuzuri de Şviţera, ceasuri de aur sadeà şi de tumbac, postav englezesc pentru haine nemţeşti, spirturi de Ungaria şi romuri de Englitera, giuvaericà şi mărgăritar calp de Boemia, cuie şi hierăstraie de Olanda, pînze de Europa, mărgean şi merinos de America, basmale sacherlii, rîşniţe de cafea vieneze".

Îi prinse ploaia cu spic de zăpadă pe drumul ce urca şi cobora printre muscelele de sub munţii Almăjului.

Pornit ca iscoadă, Codobatură se întorsese cu ştirea că vreo cincizeci de tîlhari pîndesc în pădurea contelui Windischgraetz.

De la Viena se mai îmbarcase pe „Maria Teresa" lordul William Thomson şi lady Dorothy, însoţiţi de trei valeţi şi o cameristă. Mergeau să vîneze urşi în Carpaţi şi Balcani.

— Franz, spuse Zoican, nu strică să afle şi englezul acesta ce ne aşteaptă.

— Doresc să vă comunic ceva foarte important, sir, i se adresă Recordon, salutîndu-i ceremonios. Cum englezul ridică din umeri, răspunse lady Dorothy :

— Vă ascult, domnule. Soţul meu nu cunoaşte franceza. Ce plăcere să afli că prin aceste văgăuni şi printre aceşti valahi ciudaţi se vorbeşte limba lui Voltaire.

— Doamnă, multe veţi mai afla şi multe vă vor uimi dacă mai zăboviţi o vreme în Valahia. Acum vă rog să spuneţi soţului dumneavoastră că ne aşteptăm la atacul unei cete de tîlhari. Trebuie să ne apărăm...

— O, yes ! Îi aşteptăm !... răspunse lordul cu vorba strivită din cauza pipei, nelipsită din colţul gurii, dar şi c-un licăr de mulţumire în ochii cenuşii, de parcă s-ar fi aşteptat să-i iasă în cale cîţiva mistreţi speriaţi.

Englezul cobori din trăsură. După cîteva clipe, căruţaşii aveau să fie martorii unei nemaipomenite întîmplări. Îl urmase nevasta, frumoasă ca o crăiasă, dar neruşinată ca o podăreasă. Umbla în nădragi, ca bărbaţii.

— Mare blasfemie ! glăsui un catirgiu. Numai papistaşii sînt în stare de asemenea păcat.

— Ptiuu !..., măi Vasile, glumi un căruţaş. De i-o trece prin cap şi Marghioalei mele, să se vîre în nădragi de piele, m-am dus pe copcă. Trebuie să belesc pe Duman şi pe Joian, că un bou singur nu-i ajunge.

Răsună un rîs strașnic ca în miez de petrecere.

— De ce rîd oamenii aceștia cu atîta poftă cînd se apropie pericolul ? întrebă înciudată englezoaica.

— Au o fire veselă și sînt obișnuiți cu primejdiile.

Cînd sergentul din fruntea ostașilor chesaro-crăiești auzi de atacul ce se pregătește, îl cuprinse spaima.

— Ce putem face noi, șapte ostași, împotriva a cincizeci ? Cerem ajutoare de la Baziaș.

— Pînă să vină ajutoarele, ne răpun tîlharii. Trebuie să ne apărăm. Să încercăm a-i scoate din pădurea contelui Windischgraetz, ca să dăm lupta unde-i mai bine pentru noi, spuse Zoican.

— La *Poiana Surului*, răspunse unul dintre căruțașii de prin partea locului. E un tăpșan gol. Spre Valea Seacă se vede ca în palmă. Numai în spate rămîne o umbră de pădure. Sînt niște stînci care strîng drumul. Îi putem vîna mai ușor pe tîlhari de după ele.

— Ce zici, Codobatură ? Te-ncumeți să faci tîlharilor vreo mascară ca să-i scoatem din bîrlog ?

— Chiar așa, cucoane Zoicane.

Lăsă armele și banii, luă un burdușel de brînză din căruță, îmbrăcă niște nădragi sparți în fund și, spre hazul căruțașilor, sări în șa urmat de Toader Smeură, pe care-l lăsă ascuns în lăstărișul pădurii contelui Windischgraetz.

Carele fură așezate roată în poiană și curînd flăcările unui foc de vreascuri începură să se zbată năuc, ca o pasăre cînd iese de sub cuțit.

Cu multă poftă mîncară englezii niște sitari prinși cu zbilțul la izvor de catîrgii, și, fripți în spuză, sub niște capace de aramă. Nu le displăcu nici o oarecare pastă dintr-o fiertură de mălai amestecată cu bățul, avînd la mijloc un cocoloș de brînză frămîntată. La sfîrșit, gustară fagure de miere, scos din scorbura unui copac.

Drept răsplată, sir Thomson oferi celor ce îl ospătaseră cu bunătăți atît de neobișnuite, cîte un păhărel de băutură englezească. Oamenii aflară că-i zice „ischi" sau cam așa ceva. Cum s-ar chema n-au prea înțeles. Gustul îl vor ține minte însă cît vor trăi. Băuseră ei multe rachiuri în viața lor : frunte de țuică, palincă ungurească, vudcă muscălească și mastică grecească, dar, ca să verse băutura din gură, niciciînd nu săvîrșiseră asemenea păcat. Erau convinși că englezii puseseră la dospit în rachiul lor toate ploșnițele

din regat, fiind nevoiți bieții oameni să-și clătească apoi gîtlejul cu țuică din ploscă.

Noaptea se scurse în rafalele turbate ale vîntului, silind pe englezi să strîngă cu strășnicie între dinți pipele de care nu se despărțeau. Cum pe la noi numai țiganii duhăneau din lulea, tare se mai mirară căruțașii că boierii englezi au asemenea obiceiuri țigănești.

C-o frunză în buză, Codobatură făcea să răsune pădurea ca un om iubitor de ghiers haiducesc și neștiutor de primejdii pînă ce se pomeni că tabără asupra lui o ceată de spahii, ca o haită de lupi. Scăpă traista de pe umăr, auzindu-și burduful de brînză plesnind. Buzele și mîinile începură să-i tremure ca la „boala copiilor". Văzuse de mic niște caraghioși pe la nedeile și nedeițele de pe Motru și Jii, învățînd oarecare meșteșug de a se scălămbăia și a se hlizi prostește, de a gîngăvi și a se scutura ca de fiorii morții, făcîndu-i pe tovarășii de joacă să se prăpădească de rîs.

— De unde vii ? îl iscodi Buluc-bașa.

Abia înțelese din gîngăveala și tremuriciul lui că vine de la stînă și merge la tîrg să vîndă burduful de brînză.

Îl căutară turcii pînă și-n opinci. Nu aflară decît amnar, cremene, iască și-un pac de tutun.

— Dar o caravană, venind încoace n-ai văzut ?

— Văzui zeci de care și cătîri, ca la două-trei ceasuri de aici, într-o pădure. Se tem de nu știu ce primejdie. Așteaptă ajutor de la Baziaș.

— Și altceva n-ai mai văzut ?

— Ba văzui o caleașcă cu boieri evropenești, negustori de toate neamurile și niște ostași turci, c-o lădiță de hier.

Turcul își făcu socoteala că ajutorul de la Baziaș ar putea sosi în cîteva ceasuri, deci nu era timp de pierdut.

— Du-te, îi porunci Buluc-bașa, aruncîndu-i un piastru, pe care prostănacul îl prinse din zbor.

Drumul își urma firul șerpuit, urcînd și coborînd cînd în umbra unei păduri, cînd peste mușcele sterpe.

„Hai, Smeură că peștele a mușcat din nadă ! O să-i vezi curînd la lumină", spuse Codobatură.

De parcă l-ar fi auzit, ostrovenii ieșiră din pădure.

Cînd urcușul se frînse într-un găvan de sub Poiana Surului, focuri de armă îi întîmpinară din dosul unor stînci, împrăștiate parcă de apele potopului. Buluc-bașa

nu se aştepta la asemenea împotrivire şi, în vreme ce-şi rumega nemulţumirea, un glonţ îl culcă pe pămîntul reavăn. Cu urlete de fiară tîlharii începuseră să urce în fugă spre poiana de unde moartea venea fără milă.

Rîndurile lor se răreau însă. Cei rămaşi, luptători de meserie, se apropiau de creştet într-un iureş turbat. Valeţii abia pridideau cu încărcatul puştilor lui sir Thomson şi ale nevestei lui. Englezul lovea fără greş. Avea printre puşti şi pe cea cu care luptase la Waterloo, sub comanda ducelui de Wellington. Socotea că le face tîlharilor o mare cinste, trimiţîndu-i pe lumea cealaltă cu ajutorul ei.

Aşezată pe scaunul pliant de vînătoare în marginea unei stînci, Dorothy îşi fixă privirile asupra unui uriaş. Treceau gloanţelor pe lîngă el fără să-l atingă de parcă ar fi fost fermecat. Simţi la un moment dat cum o arsură îi şterse uşor mîneca jachetei, trecînd c-o umbră de căldură peste braţ. O ! ce furori va face în salonul ei londonez această jachetă, martoră a primejdiei înfruntate în mijlocul unei lumi ciudate, necunoscută de nici unul din musafirii săi. Apropierea duşmanului îi dădea un sentiment ciudat, un amestec de fascinaţie şi groază, mai ales că uriaşul pe care îl remarcase venea nevătămat. Dar, la un salt, glonţul ei îl doborî. A fost ca un semn al disperării pentru tîlhari. S-au dezlănţuit. Atunci, în faţa stîncii după care se adăpostise Codobatură, răsunară două explozii neobişnuite, una după alta, făcînd să ăuie văile şi stîrnind panică în rîndurile celor ce atacau. Fum negru, împletit cu ţipete de spaimă se ridica peste capetele lor. Năuciţi, ostrovenii aruncară armele. Şi-n vreme ce cătanele din paza convoiului luau în primire prizonierii, oamenii lui Zoican adunau de pe cîmpul de luptă puşti, pistoale şi iatagane.

— Dar ce-mi văd ochii ? strigă uluit negustorul, descoperind printre turci un chip cunoscut. Tu eşti Modrîgă ?

— Eu, kir Zoicane ! M-au luat tîlharii cu sila.

— Şi la Cerneţi şi la Halînga şi la Ilovăţ tot cu sila te-au luat ?

Modrîgă puse ochii în pămînt, cînd din spate răsună un strigăt aproape neomenesc.

— Daţi-mi-l ! Am dreptul să mă răzbun pe ticălos. Mi-a răpit fata şi mi-a ucis nevasta.

Toader Smeură îşi înfundă căciula pe cap, aşezîndu-se ameninţător cu pistolul în mînă între Zoican şi Modrîgă.

— Ţi-l dăm, dar, mai întîi să-şi mărturisească păcatele.

— Toadere, cruţă-mi viaţa şi îţi aduc înapoi fata.

— Nu te cred, tîlharule. Unde-i ?

— Roabă la Murad, cafegiul din Vidin.

— O s-o răscumpăr, dar tu, păcatele nu ţi-le poţi răscumpăra decît în funie. Este drept, fraţilor, să plătească moartea şi tîlhăriile pricinuite atîtor rumâni, înhăitîndu-se cu păgînii ?

— Este ! strigară într-un singur glas căruţaşii.

Îl spînzurară de craca unui stejar, după ce fusese lăsat să îngenunche şi să-şi facă de trei ori cruce, sub ochii englezilor, nedumeriţi, că în această ciudată Valahie, pînă şi drept-credincioşii lui Mahomed se închină ca adepţii lui Hristos. Dar mai nedumerit era sir Thomson asupra acelei arme necunoscute a lui Codobatură, care pusese capăt atacului tîlhăresc. Nu văzuse nici un tun care să arunce ghiulele. „Arsenalul majestăţii sale ar face o extraordinară achiziţie fabricînd-o. O ! De-ar fi avut-o cu cîţiva ani mai înainte, ar fi cruţat Anglia şi continentul de teroarea lui Napoleon, iar acel modest general Arthur Wellesley, duce de Wellington, nu s-ar împăuna acuma cu aureola de învingător al corsicanului la Waterloo". Dacă i s-ar fi spus că Anglia a cucerit un imperiu pe altă planetă, lordul n-ar fi fost atît de uluit ca în clipa cînd Codobatură îi arătă o rîşniţă de cafea încărcată cu praf de puşcă.

— Înţeleg, dar cum a făcut explozie ?

Fără alt răspuns, Ioniţă legă un fir de iască înăuntrul rîşniţei dîndu-i foc. Cu tot sîngele lui rece, sir Thomsan îşi apucă nevasta de mînă şi o rupse la fugă, ascunzîndu-se după o stîncă. Valahul stinse însă flacăra între degete, înveselit de spaima acestui boier străin.

— E foarte primejdios, spuse lordul ieşind din adăpost.

— Nu, dacă arunci rîşniţa la timp.

— Hotărît lucru, draga mea Dorothy, deşi mi-ai spus că oamenii aceştia sînt latini, au mult sînge rece, nu ca valetul nostru Arnold. Tot timpul luptei şi-a păzit pielea, ascuns după stînca de unde îmi împingea arma încărcată, de parcă aş fi fost ciumat.

— Vă rog, sir, daţi-mi dezlegare să plec, vorbi, înclinîndu-se băţos valetul, care auzise discuţia.

— All reight, ți-aș da și doi pumni, dar n-o fac din considerație pentru primul ministru care te-a recomandat.

— E tare nesuferit, dragul meu, iar pata aceea ca o semilună pe obrazul lui, mă dezgustă.

*

Dincolo de Orșova, Codobatură trecu toate armele prin coclaurii de pe Valea Cernei cu ajutorul ciobanilor. Peste trei zile ele se odihneau într-o peșteră a Topolniței.

CAPITOLUL V

BLESTEME

În ianuarie 1819, Alexandru Suțu intra cu strălucit alai în București de care îl lega amintirea unei îndepărtate și scurte domnii. Fiindcă își trăgea evgheni'a din negustoria cu lapte și iaurt a unui bunic („Sutzo" însemnînd lăptar în limba turcă) căuta să poleiască cu strălucire de bazileu bizantin imaginea celor patru bivolițe, furnizoarele din început al bunei stări. Întîrziase la mînăstirea Văcărești o săptămînă întreagă, așteptînd întocmirea suitarlîcului. Intra în orașul de scaun, trufaș, pe calul dăruit de sultan, urmat de caleștile doamnei și ai celor nouă copii ai săi, plus alți nouă ai răposatului văr Costache Suțu, în casa căruia locuise la Arnăut-Kioi, după ce-i arsese palatul din Terapia. Alte 80 de rude sărace, aduse pentru căpătuială veneau pe cai pricăjiți, istoviți de drum, și țesălați în popasul mînăstiresc ; iar, în urma lor, opt sute de obraze amestecate, de la foști ieniceri ajunși cămătari, la slugi, clefți și negustori ori gloată din drojdia dezmoșteniților, lustruită la Văcărești aidoma cailor. Mare strălucire dădeau alaiului șirurile de boieri călări, în caftane îmblănite, săltînd în șei cu valtrapuri de catifea, cu căpestre poleite, cu scări și zăbale de argint ; isnafurile cu steagurile lor ; clerul în odăjdii aurite ; arnăuții în fustanele albe ; trîmbițașii și meterhaneaua, cu alămuri sclipitoare. Îl umbrea un nic tacîmul cioclilor, încheietori ai „vicleimului dom-

nesc", cum botezaseră bucureștenii, în zeflemea, mascarada înscăunării.

Barba albă revărsată peste caftan, scotea parcă mai mult în relief fața suptă și buzele vinete ale fanariotului, iar uriașa cucă cu pene de struț părea că-l strivește.

— E topit de drum, zise Sorcovăț, privindu-l din pragul cîrciumii.

— Ba îi sună coliva în piept, îi răspunse un mușteriu roșcovan. De mîine o să înceapă vodă să strîngă bani pentru cămătari, de poimîine pentru turci și de răspoimîine pentru el. Asta îi este călindarul de jaf, că veneticii lui pradă fără călindar.

Suțu se așează în palatul lui Dumitrache Ghica din Podul Mogoșoaiei, unde șezuse și Caragea. Orîndui în dregătorii și boierii cunoșcuți ca vrăjmași, nădăjduind să-i cîștige. Dar mai mult decît adunarea banilor îi tulbura somnul Eteria. Nu voia să meargă pe drumul ei primejdios. Ținea mai mult la propria-i soartă, decît la himericul vis al alungării turcilor din Constantinopol, cu atît mai mult cu cît, Eufrosina doamna, pe cît era de prolifică (îi făcuse 11 copii), pe atît era de cicălitoare, pisîndu-l zilnic să-și căpătuiască beizadelele cu valahe bogate și să adune zestre domnițelor. Trebuia neapărat să le facă rost măcar de cîte o moșie. Dar cum ? Își aminti atunci că, de alaiul domnesc se lipise la Stambul și Focas, fostul econom al Patriarhiei, tare priceput în treburile pravilnice și mai ales în cele nepravilnice. Îl află conțopist la Divan.

— Focas, dacă mă asculți, te fac om ! Am nevoie de moșii pentru zestrea fetelor.

— Găsim, slăvită doamnă, și nu prea scumpe.

— Mă faci să mă îndoiesc de istețimea ta, Focas. Crezi că de-aș fi avut bani, cînd știi cu cîte datorii a venit vodă pe cap, te chemam să-ți cer sfatul ?

— Prea ilustră stăpînă ! Se află unele pricini de moșii în fața Divanului. Iată, pentru cea a Tîrgoviștei, Caragea a întocmit zapise că ar fi domnească. N-a mai avut timp să pună mîna pe ea. Dacă vine pricina spre judecare, poate să țipe moșnenimea pînă i-o plezni fierea, că tot măria-sa hotărăște. Numai să vrea.

— Vodă vrea ce vreau eu, Focas !

Grecul se înclină, cu dreapta pe inimă. „Vasăzică așa e, cum spune lumea. Suțu e sub papuc. Asta e bine de știut", gîndi el.

— Cum putem izbuti, Focas ?

— Nu-s decît un biet condicar fără putere, prea slăvită doamnă, iar orînduirea pricinilor de judecată le face logofătul de Divan. Dacă măria-sa mi-ar da această dregătorie, mai dezgrop ceva pricini închise şi moşiile pot intra în stăpînirea domniei.

— Te fac logofăt de Divan, Focas. Du-te, scrie pitacul, şi adă-mi-l.

În două zile, Focas fu rînduit în dregătoria rîvnită. Peste o lună, Divanul judecă vechea pricină a moşnenilor tîrgovişteni, hotărînd că moşia lor e domnească, iar peste alte trei, domniţa Elena o primea ca zestre, la măritişul ei cu Manolache Băleanu.

— Focas, îi spuse într-o zi Frusina doamna, beizadea Gheorghiţă oftează cumplit după Dafina Izvoranu, fata unui clucer. A cunoscut-o la o soarcă a logofătului Samurcaş, căruia i-ar fi nepoată. Află ce hram poartă şi, mai ales, ce avere are.

— Mă fac luntre şi punte, slăvită doamnă.

Răspunsul i-l aduse curînd. Dafina primea ca zestre moşia Izvoarele, ciuntită de taică-său, mare jucător de stos şi faraon. Dar, clucerul avea o pricină de pămînturi cu ţăranii din Drajna şi cu moştenitorii lui Manuc.

— Ar fi zestre bună pentru o beizadea : păduri, livezi şi fîneţe, unde se pot creşte sumedenie de vite. Mai are şi la Păcureţi o moşie mare, cu puţuri de păcură, dar asta e pusă zălog pentru datorii la un cămătar de aici, Ioanichie Vamvacas, o informă Focas.

— Vamvacas, ai spus ? Nu-i cel care vrea să ia în arendă vămile de margine ?

— Da, prea mărită doamnă, răspunse uimit Focas.

— Mîine mi-l aduci la Curte, în odaia chelarului.

Cînd află cămătarul că e chemat de doamna Frusina, tresări. De l-ar fi chemat vodă, treacă-meargă ! Cu el s-ar fi înţeles mai uşor, dar nevastă-sa e tare avană... Cine intră pe mîna ei iese jumulit. O păţiseră Moscu şi Sachelarie, cu tot praxisul şi iscusinţa lor cămătărească. Hotărî să fie mai prevăzător ca de obicei şi, pe cît îi va fi cu putinţă, să-i intre în voie. Duşmănia ei ar fi mai dăunătoare decît a lui vodă.

Vamvacas rămase uimit de modul direct şi nerușinat în care doamna şi stăpîna Ţării Româneşti îl atacă :

— Ce sumă îţi datorează clucerul Izvoranu de ţi-a zălogit Păcureţii ?

— Peste o sută de mii de piaştri !

— Îmi aduci poliţele lui şi primeşti în arendă vămile de margine. Asta nu te scuteşte de restul îndatoririlor faţă de domnie după obiceiul ţării pentru contraccii. Altfel, le ia Meitani. Ai auzit bine Vamvacas ?

— Auzit, măria-ta, răspunse opărit cămătarul, gîndindu-se că dacă acest diavol de muiere ar fi fost nevasta lui Caragea, el n-ar mai avea astăzi nici după ce bea apă.

*

O ceată de arnăuţi dădu buzna în miezul zilei, punînd stăpînire pe conacul din Drajna. Izvoranu, ridicat acum în cin de vornic, ameninţa să ia şi toate vitele aflate pe moşie.

„Viitorul cuscru al lui Suţu a început să scoată coarnele", îşi spuse Sorcovăţ cînd află ştirea trimisă de Uţubarză. Abia după cotropirea conacului se lămuri hangiul ploieştean de ce proaspătul vornic trecuse spre munte cu alai arnăuţesc de parcă ar fi fost vodă.

Îl însoţea fiică-sa, Dafina, o fetişcană de şaptesprezece ani, de o cruzime rar întîlnită. Bătea slugile cu biciul, iar cînd ieşea călare prin sat, oamenii se fereau din cale-i ca din faţa unei apucate. Avea însă o frumuseţe tulburătoare, la fel de sălbatică ca şi firea ei. Lumea vorbea că nici n-ar fi fata Izvoranului, ci a unui palicar atenian, cu care maică-sa s-ar fi avut bine.

Cînd Izvoranu îi spusese Dafinei că o va mărita cu beizadea Gheorghiţă, i-a rîs în nas :

— Cu bîlbîitul şi urdurosul de Şuţică ? Nici prin gînd nu-mi trece.

— Fetiţa tatii, sîntem aproape săraci. Vodă ne dă înapoi moşiile pierdute. Mai află că măria-sa e bolnav. O să se prăpădească curînd. S-ar putea ca Şuţică, cum l-ai botezat, să ajungă în scaun, iar tu să fii doamna Ţării Româneşti.

— Nu pot să-l sufăr. Cînd îl văd aşa bleg îmi vine să-l bat, ceea ce am să şi fac dacă-l iau de bărbat.

*

Neprimind nici un semn de viață de la Zoican, Uțubarză porni la Drajna. Își chemă în toiul nopții oamenii din fosta lui ceată haiducească. Nu mai veniră decît șase. Restul se risipise prin țară ori înfundase ocna. Cu cîțiva inși nu putea smulge conacul din ghiarele arnăuților.

Plecă cu ochii în pămînt ca un om învins, copleșit de rușine și revoltă.

La Văleni întîlni pe Jiganie, Ispas și Toma Știr. Veneau val-vîrtej către Drajna.

— Te-ai dat prea ușor bătut, Ilie.

— Nu pot ucide oamenii. De după zidurile conacului, arnăuții ne-ar ucide ca pe niște iepuri. Să se plîngă Zoican Divanului.

— Aștepți judecata domnilor ? Nu știi, că ei te fură, ei te judecă și tot ei te spînzură ? Ori ai uitat că de cînd cu turcii și fanarioții, dreptatea umblă la noi cu capul spart ! Zoican e plecat în Transilvania, iar cînd o veni n-are ce face. Dovada adusă de Toma Știr de la Babic nu se mai află la Divan. S-a dus pe apa Sîmbetei cu toate hîrtiile noastre, cu condici cu tot, după venirea lui Suțu. Două săptămîni a scotocit în zadar Sorcovăț cu diecii Divanului, iar Avedic, vechilul moștenitorilor lui Manuc, a vîndut casa și a plecat la Hînceşti sau în altă parte. Nimeni nu ne-a putut spune. Hai înapoi la Drajna, Ilie. Altfel ne ducem la fund. Stai pe gînduri, de parcă te-a moleșit negustoria.

— Nu, Vasile ! M-a făcut mai chibzuit.

*

Noaptea, ceata lui Uțubarză se adună în pădure, scoțînd armele din bordeiele paznicilor, în vreme ce Jiganie hotărî să plece la vornicul Izvoranu, în anteriu și potcap.

— Îți pierzi vremea de pomană, Vasile. Ce apucă lupul nu mai lasă din gură.

— Vreau să văd ce paznici i-au rămas la Izvoarele. Ar fi mai ușor poate să dăm buzna peste vornic și pe urmă să-i jucăm după voie, Ilie.

— Încotro, sfinția-ta, îl întrebă Jiganie pe-un călugăr ce cobora călare dinspre Cheia.

— La Izvoarele.

Află că îl trimisese stareţul Gherontie la vornicul Izvoranu să vîndă ceara şi mierea din stupina moşiei lui, căreia îi purtau de grijă monahii. Picase de la Braşov un negustor sas, cu preţ bun.

— Măi frate întru Domnul, îi spuse Jiganie, fulgerat de un gînd viclean, ceara şi mierea boierului au fost cumpărate de Sfînta Episcopie a Buzăului. Ieri am plătit-o, şi, în două-trei zile, o ridicăm. E păcat să mai baţi drumul pînă la conacul boieresc. Ia mai bine o gură de rachiu să-ţi speli gîtlejul şi spune-i sfinţiei sale stareţului Gherontie că părintele stavrofor Ieronim de la Episcopie îi trimite multă sănătate.

Auzindu-l, Uţubarză rămase ca prostit, în mijlocul drumului.

— De ce-l minţişi, Vasile ?

— De ce ? Am acu altă socoteală, Ilie.

Aşezată pe un dîmb în marginea satului, curtea vornicului Izvoranu era legată de aşezarea ţăranilor printr-o lungă alee de plopi.

— Dumnezeu să te binecuvînteze, boierule !

— Să te audă Cel de sus, Sfinţia-ta. Cine eşti ? şi ce doreşti de la mine ?

— Sînt ieromonahul Calinic de la Cheia. Sfinţia-sa, iubitorul de Dumnezeu Gherontie, stareţul nostru, îţi trimite binecuvîntare şi vorbă, prea cinstite vornice, că venind un negustor sas din Braşov, dă preţ bun pe ceară şi miere.

Cînd auzi Izvoranul că sasul plăteşte aproape îndoit faţă de ceilalţi negustori, se bucură, poftindu-l pe călugăr să-l omenească cu şerbet şi cafele ori poate chiar c-un păhărel-două, cum nădăjduia oaspetele. Dar pe cînd tăifăsuiau la masă, vornicul văzu, şi, parcă nu-i veni a crede, răsărind de sub rasa călugărească o ţeavă de pistol, dezmeticindu-se numai cînd auzi un glas poruncitor :

— Stai liniştit, boierule, că mi-e trăgaciul cam ţîfnos. Văd pe masă călimară şi pană. Ia şi scrie ce-ţi spun :

— Tîlharule !

— Nu ! Asta să n-o scrii, dar nici să n-o mai spui. E o vorbă dulce care ţi se potriveşte ; grăbeşte-te să aşterni pe hîrtie porunca haiducilor.

Vornicul scrise vechilului să scoată neîntîrziat slugile şi arnăuţii din conac, fără a-i pricinui vreo vătămare, —

aceasta fiind noua poruncă domnească. „Altcum să nu faci, nici tu, nici căpitanul Iovanopol, că nu mai răspund de capetele voastre".

— Acu, boierule, dă-mi zapisul moşiei Drajna pe care l-ai furat de la Divan !

— E la logofătul Samurcaş.

— Nu minţii, că lui nu-i face trebuinţă. N-am venit să te prad cum faci tu cu pământurile ţăranilor. Dar, dacă nu mi-l dai de bună voie, îţi iau toate zapisele, bănetul şi giuvaericalele, bez că-ţi pun o ţîră de foc pe la colţurile casei şi te las să arzi ca un şoarice, legat de sipet. Curtea e împresurată de haiducii mei şi nădejde de scăpare n-ai.

Cum vornicul se tot codea, Jiganie îl chemă pe Ispas.

„Leagă-l pe burtos cu taclitul şi înfundă-i gura cu basmaua."

În vreme ce Toma Ştir alerga în galop spre Drajna cu răvaşul vornicului, Jiganie desfăcu sipetul boieresc cu lama cuţitului, înşfăcînd un maldăr de zapise cu peceţi.

Vechilul boieresc nu-l cunoştea pe Toma Ştir, care purta cuşmă de lipcan domnesc.

— Ţine răvaşul vornicului, tună moldoveanul. E poruncă de la domnie să sloboziţi conacul, întorcîndu-vă la Izvoarele.

Vechilul citi răvaşul boierului. Scrisul, iscălitura şi pecetea nu sufereau îndoială.

— Nu te codi, vechilule ! Spune-i căpitanului să-şi ia arnăuţii, dar nu înainte de a-i pune să-şi golească buzunarele şi coburii de tot ce-au furat. Răspunzi alături de ei.

Tonul poruncitor al lipcanului îl intimidă pe vechil. Făcu întocmai cum i se ceruse.

Din podul unei case, Uţubarză privi uluit la arnăuţii şi slugile boiereşti ce părăseau degrabă conacul. Tot cu atîta grabă, îl cuprinse cu oamenii săi. Aflînd de la Toma Ştir cele întîmplate, îşi făcu cruce.

— Măi, Toma. Văd, şi nu-mi vine a crede. Jiganie parc-ar fi episcopul iadului, c-o avea şi iadul popii lui.

Rîseră cu poftă, pregătindu-se pentru luptă. Conacul ajunse curînd o fortăreaţă ce nu putea fi cucerită de toată arnăuţimea domnească, în cap cu bimbaşa Sava.

— Acu, Ilie, pleacă la treburile tale. Te-ar putea cunoaşte vreo iscoadă şi nu e bine. Avem nevoie de tine la Ploieşti, îi ceru Toma Ştir.

*

În cerdacul boieresc, Jiganie opri țiganca ce aducea tava cu dulcețuri și cafea.

— Las-o aici. Boierul scrie niște epistole și nu-l tulbura. O să te cheme.

În urma roabei, sfinția-sa înghiți jumătate din chiseaua cu șerbet de cicoare dulce-amărui și sorbi cele două filigene cu cafea, tare rău părîndu-i că hapsînul boier nu poruncise și o stacană de rachiu ori măcar una de vin.

Ispas se dădu după poartă, fiindcă pe aleea conacului se arătase un călăreț în galop. Descoperi curînd că-i o femeie. Învîrtea arma cu care ucisese iepurele atîrnat de ciochina șeii.

— Mai iute, nărozilor, strigă ea celor doi robi tuciurii ieșiți în întîmpinare, iar cînd unul scăpă dîrlogii calului, Dafina Izvoranu începu să-l lovească cu cravașa.

— Iartă-l cuconiță că-i beteag și-l omori, se tîngui o țigancă cu burta la gură.

Drept răspuns, Dafina ridică mîna asupra ei, dar gestul i-l curmă în aer un necunoscut, răsărit ca din pămînt.

— Cum îndrăznești, ticălosule ?

— Nu eu sînt ticălosul, fetișcană nebună, răspunse Ispas.

La asemenea vorbă obraznică, Dafina sări ca o fiară să lovească, după obiceiul ei. Fu prinsă însă de niște brațe vînjoase. În zadar răcnea disperată, chemînd slugile. De prin acareturi se iviră doar cîteva țigănci, rotindu-și albul ochilor dușmănoși. Cînd Ispas îi dădu drumul, besmetică, Izvoranca izbi cu cravașa roabele năucite, pînă ce una dintre ele, o păli cu furca în creștet, iar, celelalte, o călcară în picioare, întîmplare de pe urma căreia rămase schiloadă și capie.

*

Vodă Suțu dădu poruncă să fie scoși cu orice chip din conac „tîlharii care-l cuprinseseră prin vicleșug". Zile și nopți s-au înverșunat arnăuții împotriva lui Ispas și-a oamenilor săi, alegîndu-se doar cu morți și răniți. Disperat, comandantul lefegiilor domnești ceru spătarului Diamandi două tunuri ca să spargă stavila de piatră a

zidurilor. „Tunuri împotriva unor țărani proști ? se înfurie mai-marele oștirii — de ce nu-mi ceri și-o măciucă să te aperi de muște ?“ În van încercară să pună foc acareturilor curții, ori să coboare, noaptea, pe crengile unor copaci crescuți lîngă ziduri. Și, tot în van se dovediră și amenințările cu pîrjolirea satului care se pustiise de suflete.

— Cît dai, kir căpitane, să ți-i scot fără să mai tragi un glonț ? îi spuse într-o zi un necunoscut, comandantului arnăuților.

Pentru cinci sute de piaștri, Niță Odobac dezvălui o taină a conacului.

— Fostul arendaș a adus apă pe urloaie de pămînt ars, dintr-un izvor de sub deal, că i-a secat puțul din curte. Dacă tăiați ăstora apa — aleluia ! Or să crape de sete și ei și vitele. Vă duc la izvorul cu pricina, că urloaiele-s îngropate.

A doua zi, asediații mai avură apă din adăpătoarea vitelor.

— Fraților ! tîlharii stăpînirii vor să ne vină de hac, însetîndu-ne. Noi om răbda, cît om răbda, dar vitele or să se topească curînd. Să destupăm puțul — le ceru Ispas.

Sleiți de puteri, săpară după vînă de apă care pierise dar n-o aflară. Vitele cădeau una cîte una. Cînd le vedeau picotind, gata să se prăbușească, le înjunghiau, ca să-și mai amăgească setea cu sînge. Oamenii tînjeau lîngă animale pe iarba pîrjolită. O zi-două, băură vin din polobocul găsit în beci, dar, Maria, nevasta lui Ispas, sări cu gura :

— Nu mai beți ! Să-l păstrăm pentru mămăligă. Și de cum mîncau din asemenea fiertură de mălai cădeau într-o sete de foc, cu privirile lipite de cerul care se încăpățîna să rămînă senin.

— Ce facem, Ispase ? Ne-au ajuns puterile la capăt. Ni s-au săpat șanțuri în buză și ni se umflă limba-n gură. Mult n-o mai ducem.

— Mai răbdați puțin. Parcă s-adună nori.

— Dacă ieșiți din conac, vă lăsăm să plecați în voie — le strigă un arnăut, apărut sub ziduri, c-un ștergar în vîrful iataganului.

— Nu vă dăm crezare.

Slobozîră vitele-n drum, că mureau pe capete, dar să lase conacul cu hambarele pline, nu se îndurau. S-ascundea în ele munca de peste an a întregii obști. Ar fi osîndit-o la foame.

Ispas începu să citească dușmănie în ochii oamenilor sleiți de puteri, pînă ce, cîțiva veniră asupra-i, amenințători :

— Noi ieșim. Nu te împotrivi, c-ar fi păcat să ți se-ntîmple ceva rău din mînă de frate.

Tăcu, lingînd roua de pe cămașa întinsă de cu seara în curte.

— Nu răspunzi ?

— Răspund ! Dacă nici la noapte nu plouă, mîine, cine vrea poate să iasă din conac.

— Nu-i credeți pe arnăuți. Nu țin făgăduiala și omoară la voi, bre — spuse Ivanciu.

— Mai bine de glonț decît de sete — se auzi un glas stins.

Dimineața, cîțiva însetați strigară de pe creasta zidului pe comandantul arnăuților.

— Vrem să ieșim, căpitane.

— Slobozi sînteți, dacă lăsați armele.

Încheind șirul celor ce părăseau conacul, Codin trase poarta în urma lui. Socotind că nimeni n-a mai rămas dincolo, arnăuții tăbărîră cu iataganele asupra țăranilor ajunși în mijlocul drumului :

— Na-vă, nenorociților ! Destul v-ați bătut joc de noi, răsună mînioasă vocea căpitanului.

De după ziduri trozniră cîteva arme.

Înjurînd în limba lui, Ivanciu apăsă pe trăgaci. Căpetenia arnăuților se răsuci o clipă în loc, apoi se prăbuși în țărîna uliței. Și, odată cu sfîrșitul lui, încetă și lupta. Rămași de capul lor, soldații se risipiră prin curți.

— Așa vă țineți vorba, iudelor ? — strigă Ispas. Măcar, acu cînd v-a murit căpitanul, lăsați oamenii să ridice răniții și să plece. Ridicați-i și voi. Vă învoiți ?

— Ne învoim.

*

Peste Ciucaș și Muntele Roșu se ivise o scamă subțire de nor, dar vîntul o risipi ca pe-un puf de păpădie.

— Ne spulberă și ultima nădăjde, Mario. Rău ai făcut că n-ai rămas acasă — îi spuse Ispas, nevesti-si.

Maria nu răspunse, îngrijorîndu-l. Privea în neștire jghiabul adăpătorii. Vrea parcă să spună ceva și nu putea.

...A... a... apă !" se auzi din spate un glas aproape stins.

„Apă" — izbuti să rostească şi femeia.

„Sărmana" — o căină Ispas. A-nceput să aiureze, ca şi ăla din spate. Poate că aşa îşi arată moartea semnele".

Strigătul se repetă însă, sunînd parcă, tot mai mult, a biruinţă.

Cîţiva se săltaseră pe buza jghiabului adăpătorii, scobit într-un uriaş trunchi de plop. Din gura urloiului, începuse să bolborosească o zeamă tulbure ca braga, limpezindu-se clipă de clipă.

Unul dintre drăjnenii ieşiţi din conac descoperise locul unde arnăuţii zăgăzuiseră apa şi meremetisese tot dichisul olanelor.

*

Aflîndu-se că Suţu e bolnav rău, peste cîteva zile spătarul Diamandi şi-a retras arnăuţii din jurul conacului.

*

Vestea celor petrecute la Drajna şi Izvoare căzu ca un trăsnet la Curtea domnească din Bucureşti, unde căpitanul Iovanopol se întorsese numai cu zece arnăuţi.

— Să te ia dracu, Panaghio, îi strigă Eufrosina doamna doicii copiilor ei. Mi-au plouat pe cap nenorocirile pe care mi le-ai cobit. Piază rea ce eşti la uşa omului !

— Bate-mă, omoară-mă, măria-ta, dar aşa mi-a căzut şi-n bobi şi-n cafea.

— Spune, Panaghio, vorbi îmblînzită doamna Eufrosina, ce veşti aduci din tîrg ?

— Află, măria-ta, că nu-i a bine. Fierbe prostimea. Asta nu e din bobi ! S-au ridicat nebunii de tîrgovişteni, cu muierile şi copiii. Au conăcit azi noapte pe maidanul din capătul Podului Mogoşoaiei, lîngă chioşcul lui Mavrogheni şi vor să vină la Curte. Abia îi ţin în loc arnăuţii. Unii au răzbit pînă la biserica Sfîntului Niculae ăl Sărac. Au pus la topit un cazan cu smoală în curtea bisericii, pe mormîntul unui strigoi, că fierbe, măria-ta, fără vreascuri, doar cu duh de pucioasă. Stau în jurul focului, ca nişte

iazme, blestemînd de ţi se face părul măciucă şi nu-mi vine a spune.

— Spune, Panaghio !

— Maică... maică... Păcatul să fie al măriei-tale, de ţi-or auzi urechile ce nu trebuie să audă.

— Spune-mi odată, Panaghio ! porunci, bătînd din picior.

— Aprind tîrgoviştenii lumînările la coadă şi le înnăbuşă flacăra în smoală, blestemînd : Cum vă topiţi voi lumina Domnului în smoala iadului, aşa să se topească tot neamul Suţeştilor în întunericul cel veşnic. Prunci să nu mai zămislească decît orbi, ciungi şi ologi, plini de toate bubele lui Iov şi cu mintea rătăcită. Focul să le pîrjolească casele şi-n pălălaia lui să se scalde, hultanii să le ciugulească ochii în spînzurătorile păginilor şi anul să nu-i mai apuce în bucuriile vieţii de nu ne dau înapoi pămînturile furate.

La fiecare lumînare stinsă, strigă într-un glas : pentru vodă, pentru muierea lui, pentru beizadea Nicolache, pentru...

— Taci scorpie ! Ţi-au mers la inimă blestemele de le rosteşti cu-atîta foc ! De-asta te-am omenit în casa noastră ?

Cuprinsă de furie, ocărînd cu vorbe scîrbavnice ca podăresele, s-a repezit la doică, a prins-o de păr, şi-a izbit-o cu pumnii, pînă ce femeia s-a prăbuşit pe covorul de Smirna. Abia atunci, Frusina Doamna începu să se dezmeticească. Îşi acoperi ochii cu palmele, trîntindu-se în hohote de plîns pe divan. Sfîşie macatul, căzînd apoi în genunchi lîngă doică. Îi şterse sîngele, ce se prelingea pe obrajii învineţiţi, c-o fişie din rochia-i de atlaz, bîiguind aproape în neştire :

— Iartă-mă, Panaghio... Iartă-mă... Nu mai ştiu pe ce lume trăiesc. Mi-e teamă, nu ştiu de ce şi de cine, de Dumnezeu, de oameni ori de Satana, de ziua de mîine, de soarta mea şi a copiilor mei.

A plîns Frusina-doamna cutremurată de o nelinişte tulbure pe care o respira parcă odată cu aerul, ca pe-un abur otrăvit, dînd apoi buzna peste vodă :

— Alecake ! nu mai pot ! Plouă cu blesteme pe capul nostru şi mă chinuiesc noaptea vedeniile. Isprăveşte

odată cu tîrgoviștenii ăștia. Amăgește-i, alungă-i, astupă-le gura cu pămînt.

— Taci, femeie ! Nu tu ai găsit moșie și ginere pentru Elena ? Curînd o să plodească. Cu ce o să crească pruncul Băleanului ? Cu pomana sultanului ? Dacă dau înapoi o palmă de pămînt tîrgoviștenilor, sînt silit să dau și altora. Nu tot tu m-ai îndemnat să iau drăjnenilor moșia ? Cu ce ne-am ales ? Vornicul cu fata nenorocită, eu cu arnăuții spîrcuiți. Curînd vine rîndul la măritiș strulubaticei Ralù. Beizadelele înghit, și cer ca turcii. De unde bani ? N-o să stau pe scaun un veac. Din ce o să trăim ? Din mila lui Dumnezeu ? Vezi-ți de treburile tale și lasă-mi mie grija țării.

— Ție ? Te duce de nas toată liota neamurilor ! Nu-i simți cum se ghiftuiesc nepăsători, în vreme ce tu te omori pentru haraci și plocoane ? Nu eu chivernisesc agoniseala pentru ziua de mîine ? Dacă-mi ieși din voie, îmi iau copiii și plec cu ce-am putut aduna. Crezi că fără mine ajungeai să plătești cămătarii și să pui un ban de-o parte ?

— Bine, doamnă. O să-i chem pe tîrgovișteni.

I-a primit a doua zi la Curte, fără a se clinti de lîngă parmaclîcul cerdacului și, luîndu-le plîngerea din vîrful prăjinii, le-a vorbit mieros :

— Duceți-vă acasă, oameni buni. O să citesc jalba voastră și o să vă fac dreptate !

Împinși de arnăuți, tîrgoviștenii părăsiră ograda domnească, pe jumătate convinși că vodă-i înșeală.

*

Scrisoarea primită de la von Gentz avu darul să-l neliniștească pe Suțu. Îl prevenea că Metternich va informa pe Marele vizir de frămîntarea grecilor din Muntenia și Moldova. „De ce să n-o iau eu înaintea cancelariei vieneze, înștiințînd pe reiss-efendi de acest pericol ? Îmi dovedesc credința față de împărăție", își zise Suțu, ceea ce făcu numaidecît, cerînd să i se trimeată arme pentru sporirea gărzilor arnăutești și asigurînd Înaltul Devlet că atîta timp cît va sta în scaunul de la București, va stîrpi orice încercare de zurbă.

Dealtfel, zilnic, Hristodor, șeful serviciului său de informații, îi raporta cea mai mică mișcare a eteriștilor,

împlinindu-i listele cu numele complotiștilor, printre care se aflau mulți dintre oamenii săi de încredere, ca Iordache Olimpiotul, comandantul gărzii domnești.

— Iordache, îi spune vodă într-o dimineață, pe cînd acesta îi făcea obișnuita temenea, vino după mine.

Așezat pe divan, bătu din palme, poruncind lui cafegi-başa să aducă cafele pentru el și căpitan, ceea ce era un fapt cu totul deosebit.

— Ascultă-mă, Iordache, sînt mulțumit de slujba și credința ta. Cheltuielile țării nu mi-au îngăduit să te răsplătesc pînă acum așa cum aș fi vrut. Azi o pot face. Ai să primești aceeași simbrie ca și bimbașa-Sava. Știu că stai înghesuit. De mîine te muți în casa secvestrarisită de la rebelistul Fundulea. Ți-o dăruiesc.

— Măria-ta, sînt nevrednic de atîta cinstire.

— Nu, Iordache, dacă nu te aflam credincios n-aș fi făcut-o. Și oamenii tăi vor primi simbria sporită.

Arnăutul puse un genunchi în podea, sărutînd poala caftanului domnesc. „Cum o să-l ucid ? se întrebă în sine. S-o facă Samurcaș, care dă porunci, dar bani ioc".

De cînd Leventis, dragomanul consulatului rusesc, adusese din Odesa un steag cu fenix, pasăre care închipuia renașterea Eladei, grecii din București fură cuprinși parcă de febră. Se adunau noaptea prin viile din Dealul Filaretului, ascultau cuvîntul aprins al tineretului ieșit de pe băncile Academiei de la Măgureanu și coborau cîntînd în gura mare pe ulițele orașului Marsilieza lui Rigas : „Fili mù simpatriote !".

O nouă știre de la von Gentz îi curmă definitiv lui Suțu orice umbră de șovăială. Se ferise să ia vreo măsură împotriva eteriștilor, știindu-i sub protecția lui Leventis, iar pe Leventis, nepot al lui Capodistria, puternicul ministru de externe al Rusiei. Aflase acum de la corespondentul său vienez că țarul se înțelesese cu aliații lui să împiedice orice încercare de răscoală a grecilor. Trimise degrabă știrea marelui vizir, primind drept mulțumire, de la sultan, un inel de aur cu semilună din safir, împreună cu dezlegarea sa de a se arunca cu toată puterea asupra celor ce tulburau liniștea Valahiei și a împărăției turcești.

Cînd consulul Pini primi invitația lui Suțu să poftească la Curte, fu intrigat. Deși scrisă în termeni politicoși, după toate uzanțele diplomatice, tonul scrisorii era ferm,

neobișnuit acestor lachei ai turcilor din scaunele românești, temători de puterea consulilor străini.

— Regret, domnule Pini, că a trebuit să vă deranjez, dar cauze urgente de ordin politic m-au determinat, îi spuse Suțu. Dețin dovezi precise că domnul Leventis, dragomanul consulatului, desigur, fără știrea dumneavoastră, se află în capul unui grup de agitatori împotriva imperiului otoman ; că ia parte la ședințele lor conspirative și-i ajută cu bani. Vă rog, cu autoritatea pe care o aveți, să-l temperați, spre a nu fi constrîns să cer, prin reiss-efendi, rechemarea sa. Cred că domnului Capodistria nu i-ar conveni să fie compromis în fața majestății sale imperiale, țarul tuturor Rusiilor și nici a Sfintei Alianțe, de acțiunile imprudente ale nepotului său.

— Este pentru mine o neplăcută surpriză, alteță. Vă promit că îl voi mustra. Rusia nu dorește să strice bunele relații cu Turcia.

Pini nu luă însă nici o măsură. Secretarul consulatului nu era doar nepotul lui Capodistria, ci și superiorul său în ierarhia eteristă.

Dar, nu numai eteriștii îi dădeau dureri de cap lui vodă Suțu. În țară bătea parcă un vînt de nebunie. Împotrivirea tîrgoviștenilor ca și întîmplările de la Izvoarele și Drajna nu rămăseseră izolate. Împlinitorii de biruri erau mereu loviți și prădați de cete înarmate și cu iscusință conduse.

O poteră fusese prinsă și dezbrăcată, ajungînd la Isprăvnicie, învăluită în crengi și-n foi de brustur ca paparudele în vremea secetei. Culmea îndrăznelii fu atinsă în mijlocul Păresimilor, cînd beșlii care duceau un adaos la haraci spre Țarigrad fură atacați în Vlăsia și prădați de ultima mahmudea.

A doua zi, turcul rămas mofluz tuna și fulgera în iatacul lui vodă :

„Am fost prădat pe pămîntul tău. Plătește paguba că ori duc la Stambul banii, ori capul tău împăiat. Ienicerii așteaptă solda și de plec cu mîna goală, nu mai apuc să văd soarele a doua zi".

Atunci prețui Suțu chibzuitele economii ale doamnei Eufrosina, din care se nevoi să plătească adaosul la haraci, fără a se face prea simțit golul, fiindcă, în afară de vodă, nevastă-sa prăda ca o veritabilă fanariotă, deși baștina îi era în neamul corcit al Calimachilor moldoveni.

Cum aflase obiceiul din ultima vreme al supuşilor săi de a lovi pe trimişii Stambulului îmbrăcîndu-se în straie de spahii şi beşlii, Suţu porunci şalvaragiilor şi ceaprazarilor bucureşteni să nu mai lucreze vesminte turceşti.

CAPITOLUL VI

NEGUSTORI DE IEPURI SUB VODĂ SUŢU

Pe pămîntul vechii Curţi domneşti a Bucureştilor, vîndut la mezat de Hangerli vodă, se aşezaseră negustori şi meseriaşi, ridicîndu-şi case, prăvălii şi ateliere peste beciurile voievodale.

Cu cîtva timp în urmă, un şelar îi mărturisise lui Zoican :

— Multe hrube ale Curţii Vechi au fost surpate de vreme, cutremure şi oameni, învălmăşindu-se într-o ruină. Unele le-au mai dezgropat negustorii şi meşteşugarii, altele zac însă neştiute în muţenia pămîntului. Nu toate puştile ridicate de Caragea de la panduri au fost date pe mîna turcilor. Cele dosite se află într-o bină de lîngă grajdurile arnăuţilor. Se poate ajunge la ele printr-un şanţ rămas din vechime ducînd spre fosta vistierie a apelor. Pe cînd eram un băietan pirpiriu, m-am strecurat prin el. Vorbea lumea de nişte comori ascunse de Brîncoveanu în acele hrube. Le-au răscolit şi turcii şi grecii şi românii, dar n-au aflat decît şobolani, întuneric şi mucegai, cum am aflat şi eu. Binaua de care spusei, e deasupra secatei vistierii a apelor. De-i scoatem cîteva cărămizi putem răzbate la puşti.

— O să-ncercăm, şelarule, dar prin acel şanţ nu poate pătrunde decît unul subţirel cum erai domnia-ta odinioară.

— L-am şi găsit, kir Zoicane. E un copil de suflet al lui Ilie Uţubarză.

— Ce faci Cosmuţă ? îl întrebă Zoican, recunoscîndu-l, şi bătîndu-l pe umăr. Iacă fraţilor, un băiat şi jumătate. Nu se teme de gîndaci, darmite de şobolani ! Ce

zici ? Poți să te vîri ca o cîrtiță prin cotloane surpate, să scoatem niște puști dintr-o bină de deasupra ?

— Dacă „tata Ilie“ m-a adus aici, știe că nu-s un mucos, cum mă socotiți domniile voastre.

Două săptămînii în șir a tot scos Cosmuță cărămidă și piatră sfărîmată și-a cărat pămînt, pe brînci, cu traista, pe sub grămezile de papură din curtea unui rogojinar, pînă ce a dat de vistieria apelor, o groapă de piatră ceva mai largă decît o gură de puț, plină cu mușchi și gîngănii. Deasupra, se arcuia boltă puternică din cărămizi, cu nimic zmintite din încheieturi. Zadarnic încercă să clintească vreuna.

Îi venea să plîngă de ciudă pentru munca irosită, pînă ce într-o bună zi intră în prăvălia rogojinarului cu două puști.

Cîteva zile în șir a tot scos, armă cu armă, prin șanțul de sub rogojini.

*

Zestrea pandurilor începea să sporească. Coana Polina însemnase în catastiful său 1843 de araci și 2100 de altoi de viță, după codul domniei-sale pentru puști și pistoale, dar și patru tuciuri, adică patru tunuri. Dascălul Lazăr a pus unul în gura peșterii Topolniței. Îndreptîndu-i țeava spre munți, a slobozit o încărcătură, de-au hăuit văile a biruință și-au azvîrlit oltenii cu căciulile-n sus de bucurie, că păreau acestea un stol de păsări ce zboară în rasul pămîntului, prevestind vremuire.

— Ce oameni, slugere Tudor ! De-ai putea încropi o armată, adunînd și frați de peste munți și din Moldova, curînd și-ar pierde turcul cealmaua și boierii ișlicul.

Tudor l-a privit curios... „Cum mi-o fi citit dascălul gîndurile ?“...

*

Pieile de iepure ieșeau de sub monopolul turcesc al exportului, dar, cum țăranii n-aveau arme să vîneze, ajunseseră meșteri în tot felul de capcane. Într-o toamnă, cînd frunzișul Codrului Vlăsiei începea să pălească, se ivise printre băltărețiii de la Comana un negustor, să cumpere iepuri vii, pentru care plătea preț bun.

Comăneștenii prinseră o mulțime, adăpostindu-i prin coșare și cotețe, în apriga ocară a muierilor, că nu mai aveau unde-și ține orătăniile din cauza urechiaților.

*

Pașa din Rusciuc primise poruncă să trimită neîntîrziat arme, pulbere și plumbi beiului Țării Românești, fiindcă sufla acolo vînt de zurbalîc. Carele, păzite de arnăuții domnești, porniră din Giurgiu într-o zi de septembrie, sub comanda căpitanului Canulis, vestit pentru cruzimea lui. Pe la prînz, în sălbătăcia codrului, aproape de Comana, arnăuții fură martorii unei întîmplări nemaipomenite. Un puhoi de iepuri grași și frumoși le tăie calea, căutîndu-și scăpare în adîncul pădurii. A fost destul un chiot, că toată ceata de arnăuți să se risipească după lighioane, într-o goană veselă, gălăgioasă și îndîrjită, fiecare ținînd să se întoarcă cel puțin c-un iepure la oblîncul șeii. În zadar se avîntă în galop căpitanul Canulis să-i adune, strigîndu-și disperat poruncile. Larma îi împiedică pe arnăuți să-l audă, ori se făceau a nu-l auzi. Rămaseră însă năuci cînd, făcînd calea întoarsă, găsiră paznicii priponiți de copaci și legați la ochi. Urme proaspete de roți se împleteau, împrăștiate prin codru. Parcă le încurcaseră niște căruțași beți, deși erau croite de oameni treji, în acea dimineață, la îndemnul unui negustor de iepuri, cu numele de Jiganie.

Disperați, arnăuții se îndreptară către București, descoperind căruțele goale, răsturnate puțin mai sus, în marginea drumului, în vreme ce încărcătura lor se odihnea acum undeva, în necuprinsul pădurii de stuf, ce înnăbușea mlaștina dintre Cîlnișteși Neajlov.

Suțu porunci să fie împărțite arnăuților sosiți în curînd armele ridicate de Caragea de la panduri. Cînd i se spuse că dispăruseră, îl scuturară frigurile trei zile. Își dădea seama că trăiește pe un viespar și că nu numai domnia, ci și viața-i este amenințată. Mînios, porunci lui Iordache și Sava să aresteze capii eteriștilor și să-i închidă la mînăstirea Radu Vodă, dar, preveniți, aceștia fugiră din București. Au fost ridicați cîțiva plăcintari și covrigari, care se juraseră zile și nopți în șir că ei nu și-au părăsit dughenile și că habar n-au de bazaconia cu care

îi pisează aga, necunoscînd alte daraveri decît ale meseriei lor. Vodă credea că astfel i-a înspăimîntat pe eteriști, domolindu-i.

*

Arestarea covrigarilor și plăcintarilor bucureșteni aduse lui Suțu nu numai iertare pentru pierderea armelor, ci și mulțumiri din partea sultanului, mai ales cînd se află la Stambul că o parte dintre fruntașii eteriști au fost spînzurați. În realitate, fuseseră puși în furcile Oborului niște ucigași de drumul mare. Dar, adevăratele necazuri ale lui vodă acum începeau. Nu mică îi fu mirarea cînd beizadea Gheorghiță, după ce jelise multă vreme nenorocirea Dafinei Izvoranu, prins în mrejele Eteriei, îi spuse într-o zi :

— Tată, ce ai cu simpatrioții ? Nu simți că Europa dogorăște la focul revoluției ? Nu-ți dai seama că Elada reînvie prin sacrificiul măreț al fiilor săi ? Că, în curînd, Bizanțul va străluci din nou în istoria lumii, iar padișahul domniei tale va primi un picior în fundul șalvarilor ? Că mîine oștile pravoslavnicei Rusii or să treacă Prutul împreună cu mavroforii lui Ipsilanti. Se vor ridica grecii aflați sub călcîiul turcesc să le plătească umilința, jaful și moartea, spulberînd barbaria întronată pe malurile Bosforului de vînturile nebuniei și foametea Asiei !

— Liniștește-te, băiete ! N-ai să apuci nici tu, nici neam de neamul nostru, ziua cînd crucea o să mai lucească din nou pe Sfînta Sofia. Dacă mai rostești asemenea vorbe nesăbuite, față de mine ori față de alții, te trimit la mînăstire, pentru pocăire. Viața mea și a voastră atîrnă de voința padișahului și nu pentru visele unui beteag neputincios ca Alexandru Ipsilanti o să-mi risc eu capul, iar voi să rămîneți muritori de foame.

— Tată, ai să apari întotdeauna ca un trădător al sfintei noastre cauze, în fața istoriei !

— Istorie ? Știi tu ce e istoria, neisprăvitule ? Marsilieza lui Rigas, cîntată de apelpisiți prin cîrciumile Bucureștilor ? Urletele zevzecilor care cred că turcii se vor speria de cioara de pe steagul adus de Leventis ? Ce cauză sfîntă trădez, nătîngule ? Sfînta voastră naivitate ce se mai cheamă și prostie ? Bagă-ți mințile în cap, fiule, dacă te mai pot numi astfel, cînd ești alături de

dușmanii mei ! Află că istoria e o curvă căreia îi alunecă ochii, ca la toate podăresele, după cei cu brațul mai puternic și cu punga mai plină. Dacă țarul o va trece Prutul în cîrcă, eu sînt primul care mă închin ei. Deocamdată doamna istorie e posadnica lui Metternich, se uită de sus la sultan și se tocmește cu englezul...

— Ai îmbătrînit, tată ! Nu mai poți înțelege vremurile noi.

Drept răspuns, două palme răsunară pe obrajii palizi ai beizadelei.

— Iordache ! porunci furios Suțu. Pînă diseară, beizadea Gheorghe să fie la Snagov, ținut singur într-o chilie zăbrelită, cu post și rugăciuni. Să i se dea de mîncare din terciul robilor mînăstirești. În fiecare sîmbătă, starețul să se înfățișeze la Curtea noastră, să ne dea de știre cum merge pocăința osînditului, fiindcă l-am osîndit ca pe un vrăjmaș.

L-a dus Iordache la Snagov, dar, după trei zile, Eufrosina doamna l-a scos în caleașca ei, ascunzîndu-l în casa lui Focas, pînă ce într-o noapte, sări pe fereastră, fugind cu alți doi tineri spre Moldova, ca să treacă Prutul. Se visa ofițer în „Batalionul sacru" al „Arhiului", cum i se spunea lui Ipsilanti.

De cum află, Suțu căzu la pat. Cînd fugarul fu prins aproape de Focșani și adus acasă legat, ca borfașii aciuați prin beciurile „Curții Arse" din „Dealul lui Spirea dohtorul", porunci să fie închis într-o odaie din fundul curții, lîngă grajdul cu caii de Misir ai caleștii domnești. Îi puse zăbrele la fereastră și arnăuți de pază.

Suțu nu se înzdrăvenea însă. Maranda-țiganca, băieșița care-l scălda în fiecare seară, umpluse tîrgul cu vorbe proaste, precum că vodă ar avea trupul plin de „bubături lumești" și că zadarnic încearcă dohtorul Cristaris să-l tămăduiască. Umflăturile și pecinginea se întind ca rîia căprească.

De două ori pe săptămînă era dus la Divan, nu de subțiori ca de obicei, ci cu jilțul. Cît țineau ședințele se căznea să asculte, aproape moțăind. Tresărea numai cînd auzea că e vorba de bani. Uneori dădea din cap spre aprobare ori făcea semnul negației cu degetul, dacă nu-i plăcea ceva. Hîrtiile i se înfățișau pentru iscălitură în iatac, dar, cum scăpa pana din mîna tremurîndă, curînd fu chemat la Curte un vestit diac și neîntrecut plasto-

graf, aducîndu-i din condei iscălitura cu caturi şi înfloriturî, încît nici vodă, nici boierii nu s-ar fi îndoit că e cea adevărată. Pentru această slujbă de taină, Enache Sorcovăţ primi caftan de pitar.

Aşteptîndu-i moartea, Eufrosina doamna trimise pe Focas la Stambul cu nouă milioane de piaştri, ca să-i aibă gata cînd vodă o să-şi dea duhul, spre a trătălui cumpărarea scaunului domnesc pentru fiu-său mai mare, beizadea Nicolache. Dar, cînd nimeni nu se mai aştepta, Suţu se învioră, arătînd aprigă grijă pentru treburile domneşti. Dacă de manifestele tipărite la Viena, de pamfletele împotriva lui, de cîntecele şi larma ceteriştilor nu se sinchisea, era îngrijorat că peste Olt pandurii strîngeau rîndurile. Pe cînd caimacamul Craiovei îl asigura că e linişte în acea parte de ţară, vistieria i se plîngea că nu mai primea de acolo nici un galben. Simţea că puterea lui ajunsese ca umbra tuiurilor din spatele scaunului domnesc, de braţele căruia se ţineau zdravăn minciuna şi înşelătoria. În cine să mai aibă încredere, cînd şi familia sa se scălda în aceleaşi ape cu dregătorii ? În Frusina doamna, care peste capul lui aduna bănet cu socoteli ascunse ? În beizadea Nicolache, încurcat cu Teodora Andronachis, frumuseţea fără seamăn şi fără scrupule a Bucureştilor, ori în neisprăvitul de beizadea Gheorghiţă, momit de Alexandru Ipsilanti cu cinstea de aghiotant ? „N-am în jurul meu decît duşmani. Îmi aşteaptă moartea", îşi spunea cu amărăciune. Intrase atîta frică în el, încît, atunci cînd i se aducea mîncarea şi băutura, punea bucătarii şi cuparul să guste vîrtos. Apoi, trebuiau să aştepte cîte o jumătate de ceas în faţa lui ca să vadă de nu cumva vreo otravă lucrează cu întîrziere. Din această cauză mînca bucatele reci, pînă ce simţea că i se face greaţă. Porunci să i se mai pună un rînd de zăvoare la uşi, gratii la ferestre şi să i se îndoiască garda arnăuţească din faţa iatacului. Schimbă pe agă, pe spătar, ispravnicii din cîteva judeţe, îl trimise pe Samurcaş caimacam la Craiova, ca să-l îndepărteze de Bucureşti. Apoi dezlănţui în ţară teroarea, cu o tărie pe care nimeni n-ar mai fi bănuit-o la un bătrîn c-un picior în groapă.

Cînd se credea mai stăpîn, primi o nouă lovitură. Beizadea Nicolache fu prins dincolo de Comarnic, în drum spre Braşov, împreună cu iubita sa Teodora. Căzu pradă unei adevărate crize de nebunie furioasă. Teodora fu în-

chisă la mînăstirea Pasărea. Nechibzuitelor beizadele le hărăzi cu pază straşnică cîte o chilie zăbrelită, la Radu Vodă.

Pe Nicolache îl scăpă curînd maică-sa, însurîndu-l cu Caterina Cantacuzino-Paşcanu, o moldoveancă bogată, fetişcană de vreo paisprezece ani. Dar beizadeaua sta cu gîndul numai la Teodora şi nu se dădu bătut pînă ce n-o scoase în taină din mînăstire.

Suţu primea regulat rapoartele Agiei, iar cînd i se păreau prea liniştitoare, îşi punea mîinile în cap şi înjura, frămîntîndu-se : „Tîlharii se mişcă şi-mi pîndesc orice pas. Nebunii lui Ipsilanti şi ticăloşii de valahi se organizează. Mi se fură armele, poterele sînt spîrcuite, mumbaşirii sînt jumuliţi, arnăuţii dezertează. Asta nu e doar anarhie, ci nebunie. Parcă s-ar apropia sfîrşitul lumii. Boierii mă pîrăsc mereu Porţii. Îngroparea plîngerilor acestor ticăloşi în sertarele marelui vizir, lui reiss-efendi, marelui dragoman, mă ţine o groază de bani. Şi boala asta care mă sfîie ! Pînă şi doctorul Cristaris parcă şi-a uitat meseria. O să-l schimb !"

Aflînd că pe văile Teleajenului şi Slănicului, garda arnăuţească, din paza mumbaşirilor, a fost risipită şi că dajdia vînăriciului, ştiubeielor, cărăuşiei şi a vămilor de sub munte a căzut în mîinile tîlharilor, răsturnă furios filigeana cu cafea pe covorul de Ispahan şi era gata să dea cu ibricul în capul marelui spătar Diamandi, purtătorul acestei ştiri.

— Mîine dimineaţă, afanasitule, încaleci în capul a două sute de arnăuţi şi-mi prinzi ticăloşii cuibăriţi prin acele locuri. Cumpără iscoade, află vînzători, plăteşte-i cum trebuie, că destui bani îmi toci de pomană şi îţi căptuşeşti buzunarele. Adă-mi căpetenia acestor cîini, să văd dacă arată mai acătării decît mutrele voastre buhăite de trai bun. De te întorci cu mîna goală, spătare, să-ţi razi barba, să-ţi sfîşii caftanul, să-ţi frîngi sabia, să vii să te scuip şi să te fac rîndaş, că de altceva nu eşti bun !

Cu toată sălbătăcia şi schingiuirile, poterele nu prindeau nici un răzvrătit şi nu găseau nici un vînzător. Spătarul era înnebunit. Gîndindu-se la ameninţarea lui vodă, adeseori îşi închipuia cum i-ar sta fără barbă şi caftan, scuturîndu-se de silă la gîndul că mîinile lui albe, încărcate cu inele scumpe, ar fi nevoite să golească umblătorile Curţii domneşti. Pusese preţ de o sută de galbeni

pe capul mai marelui cetelor haiducești, ridicîndu-l la două sute numai după o săptămînă. Roiră pristavii prin sate și tîrguri să strige că, în afară de bani, cel ce va da prins, viu sau mort, pe mai marele tîlharilor va primi de la stăpînire scutire de dăjdii și pămînt. Dar făgăduiala părea că sună în van, pînă ce, la isprăvnicia Ploieștilor se ivi într-o seară un ticălos, spunînd că el știe cine-i și unde-i acea căpetenie.

— Cine-i ? îl zgudui marele spătar.

— Fără bani, nu mi-aduc aminte, boierule !

— Numără-i o sută de galbeni, ispravnice. Restul după ce prindem tîlharul.

— Toate cetele sînt călăuzite de Ilie Călugărul, hangiul de aici din Ploiești, care nu-i altul decît vestitul haiduc Ilie Uțubarză de pe vremea măriei sale Caragea vodă. În seara asta a coborît de la munte.

— De unde știi ?

— Ține pe soră-mea vitregă. M-a alungat din han de hapsînie.

Gerul bobotezei nu-și dezmințea faima. Și în noaptea aceea îngheță răsuflarea poterașilor ce așteptau în curte porunci grabnice. Cu toate că venise rebegit de la slujba sfințirii apelor, vestea neașteptată răspîndise o căldură dulce în tot trupul marelui spătar, văzîndu-și acum răsplătită suferința îndurată în zilele de căutare zadarnică.

De mai bine de două săptămîni Ilie Uțubarză nu mai dăduse pe acasă. Cei de la han spuneau că-i plecat la munte după lemne și, căzînd ninsoare cu nemiluita, i-au rămas săniile troienite. Obosit, dormea dus, un somn adînc pe care de mult nu-l mai cunoscuse. Se trezi cînd ușa sări în țăndări, pomenindu-se cu o ceată de arnăuți dînd buzna și legîndu-l, în vreme ce coana Florica era scoasă în brînci din iatac.

De cum ieșiră oamenii stăpînirii din han, Cosmuță încălecă, alergînd să ducă vestea drăjnenilor. Nu știa dacă lacrimile-i izvorau din durerea sfîșietoare ori din gerul care-i ardea fața. Noaptea sticloasă îl prindea tot mai tare în chingile ei aspre. Aproape în zori, în pădurea de dincolo de Măgurele, auzi urlete de fiară. Curînd îl săgetară sclipirile aprinse din ochii sălbătăciunilor. Calul se opri să sforăie, abia stăpînit de zăbală, pînă ce o rupse la fugă înnebunit. Crengile desișurilor îl izbeau dureros, în vreme ce licăriri ca de candelă se prelingeau pe firul

razelor de lună după galopul năuc. În lumina rece revărsată de sus peste pădure se zăreau rostogolindu-se ca niște gheme prin zăpada troienită dihănii aţiţate de foame. Curînd, iureşul bezmetic se frînse. Calul se ridică pe picioarele dinapoi, într-o încercare disperată de a scutura fiara încleştată de nările lui. O creangă îl plesni pe Cosmuţă peste obrazul încremenit. Se agăţă instinctiv de ea şi cu o sforţare de ultimă clipă se săltă în copac, amuţind de durere şi groază, ca martor al luptei cumplite dintre roib şi haita ce tăbărîse asupra-i. Se apără, izbind cu copitele dinapoi, pînă ce fu doborît într-o sălbatică încăierare a dihăniilor. Hăcuit, întins de colţi ascuţiţi în toate părţile, tăvălit şi tîrît, înroşi zăpada pînă departe.

Băiatului nu-i îngheţase numai sîngele în vine. Mîinile i se lipiseră de scoarţa brăzdată a stejarului. Şedea călare pe o cracă, rezemat de trunchiul lunecos, cu picioarele înglodate parcă din ce în ce într-o apă dureroasă şi grea ca de plumb. Simţea că, de-ar sufla un pic vîntul, l-ar doborî ca pe o frunză ruginită, în mijlocul lupilor adunaţi roată la cîţiva paşi sub tălpile lui, cu boturile întinse, adulmecînd a om. Numai, cîteodată îl priveau cu jind, urlînd înciudaţi parcă pe puterea care le ţinea prada spînzurată deasupra capetelor. Cînd începură a se stinge stelele şi lumina zilei a sclipi în desişul pădurii, dihăniile se traseră spre adîncurile întunecoase. Cosmuţă ar fi vrut să coboare, să ia pătura zdrenţuită de sub şa, dar îl chinuia îndoiala că s-ar mai putea agăţa de craca salvatoare. Deşi se crăpase de ziuă, soarele i se părea făcut dintr-un sloi de gheaţă aruncat de iarnă pe cer. Nu-i era nici foame, nici sete, iar de la o vreme nici gerul nu-l mai frigea cu atîta duşmănie. Se împrieteniseră parcă. Poate că aşa vine moartea, ca o nădejde amăgitoare, pînă uiţi cine eşti, topindu-te, precum zăpada dogorîtă. Sunau oare pe undeva zurgălăi cu clinchet de argint ori era doar o nălucire iscată din mrejele sfîrşitului ? Curînd se deslușiră glasuri :

— Au mîncat lupii azi noapte un cal !

Băiatul n-avea putere să strige. Încercă să-şi desprindă mîinile ce se făcuseră parcă una cu trunchiul copacului. Cînd izbuti, se prăbuşi în zăpada înroşită.

Abia după cîteva ceasuri, se trezi într-o casă străină.

— Măi băiete, eu parcă te-aş cunoaşte, îi vorbi omul care-l adăpostise. Nu eşti de la Hanul Călugărului ?

— Ba da !

— Cum te-a lăsat Ilie să pleci noaptea de unul singur ?

— Nu m-ar fi lăsat, săracul, dacă nu-l ridicau arnăuții aseară, zicînd că e tîlhar și că o să-l spînzure. Trebuie să duc vestea la Drajna.

— Stai liniștit, pînă te înzdrăvenești. Dăm noi de știre lui Ispas.

*

Dacă printre oamenii de sub munte arestarea lui Uțubarză stîrnise adîncă tulburare, în schimb, la isprăvnicia Ploieștilor era sărbătoare. Marele spătar Diamandi nu-și mai încăpea în piele. Ținea să-l înfățișeze chiar el pe tîlhar lui vodă Suțu. De două zile îl tot chinuia pe Ilie să afle unde sînt banii prădați, dar hangiul răspundea încăpățînat că n-are nici o legătură cu lotrii.

— Nu pune temei, boierule, pe spusele unui ticălos. Am haiducit cu ani în urmă și, dobîndind iertarea stăpînirii, m-am ținut cinstit numai de treburile negustoriei mele.

— Asta nu înseamnă, Uțubarză, că ești nevinovat. Dovezile noastre se întorc împotriva ta. O să dai socoteală.

Nu putea apărea înaintea lui Suțu cu mîna goală, după atîta cheltuială și zarvă. Hangiul era haiduc înrăit și lipsise din Ploiești tocmai în vremea cînd tîlharii cășunaseră atîtea necazuri domniei. Deși furios că nu dăduse de urma banilor, spătarul se mîngîia cu gîndul că împlinise porunca lui vodă, prinzînd căpetenia tîlharilor.

În a treia zi de la arestarea lui Uțubarză, un lipcan al isprăvniciei județului Saac, avînd capitala la Vălenii de Munte, năvăli în curtea isprăvniciei Ploieștilor cu veste proastă :

— Arhonda ! Stolnicul Lehliu, cumnatul domniei-tale, îți trimite o carte de rugare, să-l scoți din mîna tîlharilor.

Îi cerea să-l sloboadă în schimbul lui Uțubarză, fiindcă altfel, haiducii o să-l spînzure de stîlpii pridvorului isprăvniciei peste care s-au făcut stăpîni.

— N-au decît să-l spînzure și de turla bisericii, că poate i-o ierta Dumnezeu păcatele, îi strigă lipcanului, amintindu-și cum acel cumnat (ținea de nevastă pe sora cea mică a spătarului) i-o lăsase pe cap cu trei copii, în-

curcîndu-se cu o teleleică. Se bucura nu pentru primejdia ce-l pîndea pe ispravnic, ci pentru că luarea cu forță a isprăvniciei Vălenilor de către tîlhari și schimbul cerut vădeau legătura lor cu Uțubarză.

*

Lui Sorcovăț îi ajunseră la ureche întîmplările de la Ploiești și Văleni.

Mai află că Ilie va fi dus la București în ziua de 11 ianuarie de către marele spătar. Se sfătui cu Pintilie cum să-l scoată din ghiara stăpînirii.

— Dacă încercăm ceva pe drum e primejdios. Nu ne putem bate cu două sute de arnăuți. Nici să-l lăsăm pe Ilie la judecata boierilor nu-i o socoteală, că-i judecata lupilor.

Amarnică întîmplare! Pe unde scoatem cămașa, Pintilie?

CAPITOLUL VII

FANARUL NU SE DEZMINTE

Logofătul Samurcaș, caimacamul Craiovei, își dădu demisia, spunînd că-i bolnav, ceea ce vodă știa prea bine că e minciună curată. De cum reveni în București, eteriștii își întețiră fierberea. Într-o seară, îi adună în casa lui pe cei mai fanatici.

— Curînd va începe răscoala în Grecia și ne împiedicăm de bătrînul slugoi al turcilor din scaunul Valahiei, fără a putea veni în ajutorul simpatroților. Rău ne pare, căpitane Iordache, că nu l-ai ucis, cum făgăduiseși. Te rabdă inima să știi femeile grece siluite de ieniceri, sub spînzurătorile unde atîrnă bărbații lor, iar copiii purtați în vîrful sulițelor ca niște hălci de carne-n frigare?

— Eu sînt soldat, arhonda, gata să mă bat cu vrăjmașii. Mîna nu m-a ascultat însă cînd am vrut s-o ridic asupra unui bătrîn nevolnic.

— Cu asemenea slăbiciuni nu putem birui. Spune-mi, doctore Cristaris, ce-ai făcut ca să-i împuținezi zilele lui Suțu și cît îi mai dai de trăit ?

— I-am zădărit rănile și le-am uns cu oloiuri otrăvite. Altul și-ar fi dat duhul de mult. De o săptămînă însă nu mai vrea să mă primească, mulțumindu-se cu scăldatul în zeamă de mușețel. O fi bănuind ceva. De trăit n-aș putea spune cît mai trăiește. Poate pînă în toiul verii.

— E mult. Libertatea Greciei e mai presus de viața unui mort între vii, care ne înfruntă, încurcîndu-ne țițele, pîndindu-ne orice pas prin iscoadele lui și dînd de știre turcilor. În acest timp curge sîngele nobil al urmașilor eheilor pe tot întinsul Eladei și se ridică asupra noastră blestemele morților, luminați de crucea Sfîntului Constantin și a Sfintei Elena. Geme milenarul Bizanț de lașitatea unora din fiii săi. Putem aștepta oare pînă ce piere vipera de Suțu, ori e de datoria noastră să-i sfărîmăm țeasta ?

În fum de tămîie, sub policandrele cu toate lumînările aprinse, jurară, cu hangerele încrucișate peste steagul Eteriei : „Moarte trădătorului !"

*

Marele spătar Diamandi, cu două sănii și două sute de arnăuți călări, se îndrepta voios spre București. Nu-și va mai rade barba, ci va fi primit și răsplătit de Suțu cum se cuvine. Petrecuse sărbătorile la Ploiești și pe valea Teleajenului, cu adîncă părere de rău că nu fusese față la ceremonia Anului nou cînd vodă reînnoise și împărțise dregătoriile. Nu se îndoia că vestea cea mare, ajunsă la urechile lui Suțu, îi întărise rangul și slujba. Destoinicia dovedită îi va mai aduce și vreo altă cinstire.

Drumul îngust, mai mult o pîrtie de sanie, aproape șterșă de ninsoarea căzută peste noapte, se strecura șuvăit printre bătrînii stejari ai pădurii. Ca la o poștă de București, un pîlc de călărești săltau în trap ușor dinspre oraș. Curînd, spătarul deslușì noile uniforme ale gărzii domnești, cu lungi dulame albastre și fesuri cenușii. Inima îi tresări de bucurie : „Vodă mă primește cu cinste". Își aruncă ochii spre sania din spate să vadă dacă Uțubarză n-a scăpat cumva printr-o minune dumnezeiască ori din prostia oamenilor săi. Îl văzu înțepenit de ger și de strîn-

soarea fringhiilor, cu capul în piept, de parcă ar fi fost mort.

Porunci lui bimbașa Sava să cheme căpetenia pîlcului de arnăuți trimis de Suțu. Sava privi încruntat spre comandantul lor, un bărbat voinic, aproape mătăhălos, gîndind că vodă a-nceput să se înconjoare numai de agiamii abia adunați de peste Dunăre, fiindcă și-a pierdut poate încrederea în el. Răspunse cu aroganță salutului supus al ofițerului cu calenchi de căpitan la căciulă, bîiguind tare prost grecește. „Desigur un albanez" gîndi Sava, conducîndu-l spre sania lui Diamandi. Pîlcul de arnăuți dădu onorul, înclinînd săbiile în fața spătarului, care nu-și mai încăpea în piele. Descălecînd, căpitanul, după o temenea ienicerească, rosti :

— Să trăiești, arhon spătare ! Aduc poruncă domnească.

„Spătare Diamandi, îi scria Suțu, prețuiesc mult rîvna și destoinicia ta. Prinderea tîlharului e o faptă de mare cinstire. Ca dovadă, îți dau de știre că te-am rînduit în slujbă și pe acest an, fără nici o dare de rușfet din parte-ți. Nu pot ierta însă ca un credincios slujitor cum e ispravnicul Lehliu să rămînă în mîna tîlharilor. Știu că ți-a părăsit sora cu toți copiii, lăsîndu-ți-i în grijă, dar rufele se spală în familie, nu în cazanul stăpînirii. Să faci orice spre a-l slobozi din mîinile lotrilor, fie cu sabia, fie răscumpărîndu-l. Poruncesc ispravnicilor din Prahova și Saac, ca din banii cuveniți domniei să-ți numere cît îți vor fi de trebuință. Întoarce-te degrabă la Ploiești cu bimbașa și, să nu cutezi a intra în București fără plinirea poruncii. Încredințează căpitanului care-ți aduce porunca mea pe acel tîlhar din Ploiești. Îți făgăduiesc să nu-l spînzur pînă nu te întorci. Altfel să nu faci, spătare, că toată isprava de pînă acum nu te va plăti".

Pecetea domnească și iscălitura cu caturi a lui Suțu încheiau porunca — meșteșugul lui Sorcovăț dovedindu-se și de data asta fără cusur, Vasile Jiganie un strașnic căpitan de arnăuți, iar uniformele gărzii, aruncate noaptea pe fereastră dintr-o magazie a Curții, o adevărată binecuvîntare.

Zile întregi a bătut spătarul sălbăticia locurilor de pe valea Teleajenului, tremurînd de frig și dormind prin case mirosind a pămînt crud și-a baligă, fără să dea de nici o urmă a tîlharilor.

Într-o dimineață, în cuhnia părintelui Benea dădu buzna Ispas, aprins de mînie.

— Sfinția-ta ! Oamenii lui Diamandi au prădat ieri tot bănetul obștii din Drajna, adunat din prisosul vitelor, lînii și știubeielor. Îl ucid pe tîlharul tîlharilor.

— Nu-l ucizi, Ispase, că nici n-ai să poți, nici n-ai să cîștigi nimic. Ascultă-mi sfatul, dacă vrei să aduci obștii drepturile înapoi. Așteaptă pînă vorbesc cu Diamandi. Află acum și-o veste bună : Uțubarză a fost scos din mîna stăpînirii.

— Arhon spătare — vorbi părintele Benea — după știința mea ai făgăduit 200 de galbeni pentru răscumpărarea ispravnicului Lehliu. Numai că tîlharii n-au de unde afla. Eu zic să scriem pe ușile bisericilor din partea locului această făgăduială. Cum n-au nimic sfînt pe lumea asta în afară de ban, nelegiuiții vor da un semn al lăcomiei lor.

— Să se scrie, părinte, că dau 200 de glabeni dacă ispravnicul scapă nevătămat.

Peste două zile, pe ușa bisericii din Mîneciu se putea citi : „Dacă pentru un cap de tîlhar stăpînirea a făgăduit 200 de galbeni, unul de ispravnic prețuiește încă pe-atîta. Mîine la prînz trimiteți 400 de galbeni la Poiana Mărului, printr-o față bisericească și trageți toți arnăuții dincolo de Văleni."

Ca din întîmplare picase în casa părintelui Benea un ieromonah după împrumut de tămîie.

— Să încercăm arhonda, dacă acest călugăr nu vrea să ducă banii tîlharilor.

Cînd auzi ce poftește părintele Benea, Ispas își făcu cruce.

— Cu ce-am greșit, Doamne, ca să intru pe mîna hoților ? Cu ăștia nu e de glumit. Dacă or să vadă în Văleni un singur arnăut, curînd o să dorm cu cărămida sub cap, așa cum ne îngropăm noi călugării, iar ispravnicul, cu pernă de mătase, în raclă de stejar. Iartă-mă, părinte, dar nu mi-am făcut încă toată rînduiala acestei lumi ca să îmbrac veșminte cerești !

— Frate întru-Domnul ! E vorba de viața unui creștin și, după cîte știu, ispravnicul Lehliu s-a arătat milostiv cu monahii.

— Dacă te învoiești, trag toți arnăuții din Văleni și-ți făgăduiesc să te fac starеț al mînăstirii Cheia, vorbi micros spătarul.

— Boierule, nevrednic mă arăt pentru stăreție, față de un ieromonah luminat ca preasfîntul și preaiubitorul de Dumnezeu starețul nostru Gherontie, dar și mare ticălos m-aș arăta dacă n-aș încerca să mîntuiesc un suflet de creștin. Mîine la prînz mă duc la tîlhari, aibă-mă Dumnezeu în paza lui! încheie Ispas, făcînd iarăși o cruce pînă la pămînt.

Luă banii spătarului, iar a doua zi, ispravnicul fu slobozit din bordeiul stînei, unde i se făcuse lehamite, de atîta zer cu mămăligă și aproape îi crăpaseră ochii de fum. Mai fusese și judecat hoțește: legat de stîlp, stropit cu apă rece sub asprimea gerului și urgisit cu vorba și pumnii. „Ăsta-i numai un mizilic, boierule, din chinurile pe care le suferă țăranii de la oamenii tăi. Ia mai gustă și-un pospai de ghionți prin locurile de unde Dumnezeu a scos oleacă de os lui Adam ca s-o facă pe Eva... Așa, ispravnice, țipă ca să-ți rămînă-n urechi pentru toată viața strigătul de durere al rumânului."

După ce-l oblojiră călugării de la Cheia și-i făcură slujbe cu acatist de speriețură timp de trei zile, ispravnicul Lehliu putu fi pornit spre București. Curînd avea să afle că în acel an n-a mai fost rînduit în slujbă. O bucurie asemănătoare îl aștepta și pe marele spătar, care, pe lîngă pierderea dregătoriei, fu silit să plătească cei 400 de galbeni dați prostește haiducilor.

*

Curtea domnească trăia zile grele. Starea lui vodă se înrăutățea. Beizadea Gheorghiță izbutise să fugă la Ipsilanti, iar Eufrosina doamna rămăsese singură în mijlocul dureroaselor întîmplări. Numai beizadea Nicolache își găsea noapte de noapte fericirea în brațele Teodorei Andronachis, adăpostită într-o odaie a chelăresei Curții domnești, în vreme ce tînăra-i nevastă ofta și plîngea în singurătatea iatacului de cînd aflase de isprăvile bărbatului ei. „Mămucă și tătucă — le scria disperată părinților —, m-ați trimis într-un oraș ce n-ar trebui să se cheme București, ci Sodoma, pentru cîtă stricăciune adăpostește. Să nu vorbesc decît de bărbatu-miu. După nici două săp-

tămîni de la nuntă și-a adus ibovnica la Curte și nimănui nu i se pare nefiresc. Nu-l văd zile și nopți în șir. Stau singură, plîng și oftez, că nu se află la careva ochi și inimă pentru mine. Socru-miu e pe ducă, iar soacră-mea e potopită de necazuri. Boierii petrec, cînd nu se țin de zavistii, iar norodul pare-a turbat, hîrțuind mereu stăpînirea. Au ajuns să zvîrle noaptea cu pietre în Palatul domnesc. Una mi s-a oprit în pat, după ce a făcut țăndări fereastra. Veniți să mă luați acasă, că altfel nu știu ce-am să fac. Decît așa viață blestemată, mai bine cea de apoi".

Scrisoarea a căzut însă în mîinile doamnei Eufrosina, care l-a chemat în taină pe Focas :

— Nu am încredere în nimeni, Focas. Ai să mai duci la capăt o treabă de taină înainte de a pleca la Stambul. Nicolache și-a adus ibovnica la Curte. Ucr-o noaptea într-un rădvan, tunde-o și du-o la o mînăstire de care să nu afle beizadeaua. Spune-i stariței că răspunde cu capul.

— Plec chiar la noapte, măria-ta. Bănuiesc a fi ascunsă la chelărcasa Agepsina, că l-am tot văzut pe beizadea Nicolache trecîndu-i pragul.

*

Se zvonise la un moment dat că Suțu a murit. Ca să pună capăt gurii fără odihnă a bucureștenilor, vodă era adus cu jilțul în cerdacul palatului, în fiecare dimineață, unde își bea cafeaua, ridicînd din cînd în cînd mîna obosită, să răspundă cîte unui trecător ce mai cataclisea să-și scoată căciula. Astfel zvonul încetă, ca, după cîteva zile, să se iște din nou. Acum nu mai era nici o îndoială. Din coșul iatacului domnesc nu mai ieșea fum.

Eufrosina-Doamna, tot așteptînd din Stambul vești de la Focas pentru înscăunarea lui beizadea Nicolache, căuta să tăinuiască cît mai mult moartea bărbatului. Puse să se facă din nou foc în iatacul domnesc, ținînd leșul într-o cămară. Dimineața îl scotea ca de obicei cu jilțul în cerdac, c-un pic de boia pe buze și-n obraz, cu mîinile ascunse sub giubeaua îmblănită. Căciula de samur, înfundată adînc peste sprîncene, nu lăsa să se vadă ochii înțepeniți de moarte.

Se adunase norod mult la poarta palatului ca să afle adevărul. Şi-l află, cînd paznicul cerdacului, împiedicîndu-se, răsturnă jilţul domnesc, din care vodă se rostogoli pe duşumea. Îl cărară ca pe-un buştean nişte aprozi, în vreme ce Suţuleasa tremura, muşcîndu-şi mîinile, scăldată în ocările mulţimii de sub zidurile curţii.

Atunci a ieşit în cerdac un slujitor domnesc, rostind cu glas ce se voia îndurerat : „Plîngi, norod al Bucureştilor... Vodă a trecut în lumea drepţilor !"

Dar vorbele lui se topiră în strigătul mulţimii.

A trebuit să vină şi arnăuţimea lui bimbaşa Sava, să ia gloata în pieptul cailor şi s-o risipească.

— N-a murit Suţu, ci o epocă. Iată un popor care nu-şi strigă numai durerea, ci şi scîrba. A venit ceasul cel mare, să scriem o nouă istorie pentru neamul românesc şi să scoatem din hotarele sărăcici noastre năpîrcile şi puii de viperă. Eşti chemat, slugere, să-l duci la mîntuire bizuindu-te pe tăria lui — vorbi cu patos Gheorghe Lazăr, desprinzîndu-se cu Tudor din mulţimea împrăştiată de arnăuţi.

— Ceasul ăsta îl aştept de mult, dascăle !

Tudor se cufundă într-o tăcere grea. Pînă la poarta lui Giani Orăşanu nu scoase o vorbă. Izbucni numai cînd îi trecu pragul : „Lua-i-ar dracu de venetici ticăloşi, de ciocoi fără Dumnezeu şi de boieri vînduţi !... Cu mîna mea i-aş sugruma !"...

Tăcu apoi, căutînd parcă o dezlegare în adîncurile lui tulburate. Îl dezmetici vocea lui Lazăr : „Vine Jiganie !"

— Adus-ai banii, Vasile ?

— Adus, arhon slugere... De la Despa-mocanul, Ispas şi Uţubarză, iar de la kir Nicolae o hîrtie. „Tudore — îi scria Zoican — am cumpărat oile de la Ghiţă Opran şi orşovenii lui ; asemenea, putinile cu brînză, la Sibiu. Cu caprele ce facem ?"

„Cu caprele ? Iaca !" — îşi zise Tudor, smulgînd pana din călimara de alamă a stolnicului, ca să aştearnă, apăsat, primele slove din istoria nouă de care-i vorbise Lazăr : „Strînge caprele, Zoicane, şi napristan du-le la Padeş. Adună şi *căprarii* că-s lupii flămînzi şi-or da năvală. Ia *merindă cîtă trebuie. Aduc bani să plătim la cîţi am rămas datori*".

Era porunca ascunsă, pentru adunarea pandurilor, aşa cum se înţelesese cu prietenul său la plecare, după

cum şi acesta îi da de ştire, camuflat, că primise banii ceruţi de Tudor cu împrumut lui Ghiţă Opran şi altor negustori orşoveni, dar şi suma depusă la Casa de Comerţ Hagi Pop din Sibiu.

Avea acum cu ce să acopere nevoile de început ale oştirii norodului, la a cărei ridicare pornise.

— Venişi singur cu atîta bănet în traistă, Vasile ?

— Ba, cu încă doi flămînzi. Îi lăsai la bordeiele lui moş Arvinte din stufărişul Herăstrăului, unde Cuţui şi Toma Ştir prind peşte la copcă cu toţi irozii lui.

— Ce irozi, Vasile ? Nu-mi vorbi-n parabole — se răsti Vladimirescu.

— Nu-ţi fie cu supărare, cucoane Tudorine, dar zăbăucul de Toma Ştir s-a speriat de-atîta zăpadă şi, crezînd c-ar fi vremea vicleimului, a îmbrăcatăi vreo douăzeci de plăieşi, lăsaţi de domnia-ta acolo, cu bulendre arnăuţeşti. Le-a adus pezevenghiul de Sorcovăţ de pe la telalii din tîrg.

Lazăr şi Giani Orăşanu izbucniră în rîs. Tudor îşi strivi zîmbetul sub mustaţa castanie, rostind înecat : „bine". Înconjurat de „arnăuţi", ostaşi ai stăpînirii, n-o să stîrnească nici o bănuială ispravnicilor din judeţele pe care avea să le străbată pînă la Padeş.

— Acuma, Vasile, zboară la Balta. Duci răvaşul ăsta lui Zoican, chiar de-o fi să crape calul sub tine. Spune-i să dea de ştire căpitanilor şi să împartă armele panduri lor. În două-trei zile îţi calc pe urme.

*

Tudor se arătă tare surprins cînd prietenul său, vlădica Ilarion de la Mînăstirea Antim, veni să-l poftească la Grigore Brîncoveanu, ajuns mare spătar.

— De ce m-a chemat în toiul nopţii, nitam-nisam, Ilarioane ?

— Pentru că treburile politiceşti nu ştii cînd se ivesc şi nu se fac la lumina zilei. Boierii se tem de ochii consulilor şi, mai ales, de cei ai lui Pini.

— Arhon slugere ! e timpul să cîştigăm dreptăţile ţării, aşa cum a mai fost vorba în casa asta cu cei de faţă, spuse mieros spătarul, arătînd cu braţele larg deschise pe Grigore Ghica şi Barbu Văcărescu.

— A fost atunci și logofătul Samurcaș, cu gîndurile lui fanarioțești, arhon spătare. Dacă domniile voastre vreți să aprindeți țara pentru pofta lui Samurcaș și Ipsilanti, geaba încercați.

— Nu pentru pofta lor, ci pentru durerea obștii, că lipsită fiind de stăpînirea tîlhărească a veneticilor, va dobîndi țara orînduială cuminte, ocîrmuire mai bună și liniște. Știm că te gătești să ridici norodul. Fă-o cu temei, că tot românului îi pasă. *Divanul* o să dea de știre Porții că ridicarea nu e împotriva împărăției, ci împotriva jefuitorilor bei fanarioți și a liotei lor.

— *Pentru cîștigarea și nașterea a doua a drepturilor noastre robite de fanarioți și pentru slobozenia norodului am îmbrăcat cămașa morții, boieri dumneavoastră.*

— Să te ajutăm cu arnăuți, slugere !

— Asta-i treabă românească, nu arnăutească, arhonda.

— O să întîmpini opreliști pe la ispravnicii din județe.

— Teamă să n-aveți, că le știu vorbi limba.

— Vistieria va să-ți sloboadă o sumă pentru lefurile și hrana pandurilor. Nădăjduim că n-or să ia calea răutăților.

— Dat-au ei mîna în vreun chip cu jefuitorii țării, arhon spătare ?

Brîncoveanu înghiți în sec, iar ceilalți doi boieri nu mai îndrăzniră să deschidă gura.

Părăsind casa, Tudor îi spuse lui Ilarion :

— S-a săturat boierimea să mai țină hangul fanarioților. De-abia acum a aflat că nouă de mult ne e lehamite. Bine că măcar la această siiă s-a potrivit cu inima norodului.

— Nu-i împroșca pe toți cu venin, Tudore, că și printre boieri se găsesc patrioți.

— Or fi, nu zic ba ! Dar am încredere în ei, cîtă au și ei în mine. Îmi dădeau arnăuți ca să-mi pîndească mișcările.

— Se tem și de umbra lor ; însă nu trebuie să uiți că înaintea împărăților boierii înfățișează țara și că au trecere la sultan. Prin ei poți vorbi altfel, decît vorbește un răzvrătit ca tine. Așa-i politica ! Ține-i în mînă, Tudore, dar cu mănuși de catifea.

— I-aș ține cu funia de gît ! Păcatul tău să fie, popo, că-mi răsucești gîndurile.

*

În curtea domnească, Eufrosina-Doamna tremura încă, speriată de amenințarea și sudălmile îndurate. Nu mai închisese ochii de la moartea lui Suțu, iar Focas se cufundase în tăcere de cînd plecase la Stambul. Cu toate milioanele destinate cumpărării proptelelor pentru scaunul domnesc, se temea de intriga perfidă a Fanarului, dar, se bizuia mult pe fratele ei Scarlat Calimachi, om cu trecere pe lîngă Serai și marele vizir, mai ales că, pînă acum, nici unul dintre fanarioți nu riscase atîta bănet pentru Scaunul din București ori cel de la Iași. O durea teribil și purtarea lui Beizadea Nicolache pentru viitorul căruia se zbuciuma atîta. Ședea ceasuri întregi, ca prostit, întins pe divan, cu ochii plînși, fără să scoată o vorbă.

— Fii bărbat, Nicolache. Te doare că s-a prăpădit taică-tu, dar ești chemat să-i iei locul în scaunul țării. Nu te mai smiorcăi, că toți murim. Ia, mai bine, o mastică de Chios să-ți vii în fire și ieși în curte, să dai cu mîna ta pungile lui bimbașa Sava, pentru plata soldelor și să primești salutul arnăuților, că în ceasurile cumplite de acum, în ei ne stă toată nădejdea împotriva gloatei.

Dar doamna Frusina parcă vorbea de neînțeles. Beizadea Nicolache o asculta numai în ceea ce privește mastica de Chios, și după ce sorbi vîrtos o stacană care să amețească patru arnăuți deprinși cu băutura, începu să alerge ca un apucat prin odăile palatului, să se izbească cu pumnii-n cap și să se tăvălească prin moliciunea covoarelor, strigînd ca un disperat : Teodora... psihu-mù... Teodora... lumina ochilor mei... de ce m-ai părăsit ? Mor, mamă, mor, că n-am pentru ce mai trăi !

— Mori, ticălosule ! răspunse doamna Frusina lovindu-l furioasă peste gură. Iată în cine mi-am pus nădejdea... Într-un nevolnic care plînge după o curvă, lîngă leșul lui taică-su, cînd totul se clatină în jurul nostru.

A coborît singură cîteva din treptele de marmură ale scării și, chemînd pe bimbașa Sava și Iordache, a strigat din toate puterile, ca să fie auzită de întreaga arnăuțime :

— Vistieria plătește simbria pe o lună înainte credincioșilor ostași ai domniei și cîte un beșlic în plus de fiecare cap. Rugați-vă pentru sufletul răposatului vostru stăpîn !

— Dumnezeu să-l ierte ! răsunară puternic glasurile mercenarilor, care, pentru o asemenea pleașcă, s-ar fi rugat să crape în fiecare zi cîte-un bei.

Cu toată tăria ei, văduva lui Suțu simți că i se duce sîngele din obraz, băgînd de seamă că mai mult de jumătate din giuvaericalele adunate cu atîta trudă dispăruseră.

— Despachetați tot, răscoliți lăzile, desfășurați covoarele, scuturați blănurile, întoarceți casa pe dos și găsiți-le.

— Slăvită doamnă, vorbi chelăreasa, în zadar o să căutăm. Le-am văzut la duduca Teodora. I le-a dăruit beizadea Nicolache.

Cît era de zdravănă, Frusina doamna căzu cu leașin pe divan. Îi săriră în ajutor femeile din haremul ei, cu săruri și arome din tot felul de șipuri, ba chiar și cu obraznică mîngăiere de palme peste față, pînă ce, trezindu-se, țîșni ca o apucată în mijlocul iataculuí, luînd-o de păr pe chelăreasă.

— De ce-ai tăcut, lepădătură ?...

— Am socotit că e cu voia măriei tale. Beizadea Nicolache mi-a mărturisit că Teodora îi e logodnică, urmînd a se lăsa de domnița Caterina.

— Logodnică ? Țiitoare ! podăreasă ! celetnică de han ! Asta e pentru tine logodnică ? Cutezi să-mi spui în față o asemenea nerozie crezînd că-ți iert vina de a fi adăpostit-o ? Luați-o și aruncați-o în uliță, să nu-i mai văd obrazul de codoașă bătrînă ! Ieșiți și voi blestematelor. Mi-ați mîncat pîinea de pomană ! M-ați vrăjmășit. Plecați, că vă crăp capul !

Femeile se îmbulziră, aproape călcîndu-se-n picioare, convinse că atîtea dureri cîte o încercaseră în ultimul timp zdruncinaseră mintea doamnei.

*

Eufrosina fu trezită în toiul nopții. Venise un curier din Stambul. Polizachis, zaraful său de nădejde îi trimitea vești îngrozitoare. „Prea slăvită doamnă, Focas n-a mai venit cu cele patru milioane trimise de măria-ta pentru împlinirea sumei. Tare teamă îmi este să nu fi fost prădat și ucis pe drumurile pline de tîlhari ale împărăției. Pe aici s-au tulburat rău vremurile. Răscoala din Arhipel ne-a atras dușmănia turcilor. Nu mai îndrăznim

să ieșim pe uliță. Zilnic aud de prăvălii și case grecești călcate și arse de ieniceri. Mi-e teamă de viața și de avutul meu, așa cum le e tuturor. Parte din banii primiți pînă acum i-am îngropat în altarul bisericii Sfînta Irina, că de va fi voia Domnului să-mi sfîrșesc zilele de mîna păgînă, să le știi urma. Țigaras a fugit din Constantinopole cu restul sumei, nu se știe unde. Iertare cer, slăvită doamnă, dacă pe lîngă atîtea necazuri cîte le-am scris, pe cel mai mare l-am lăsat la urmă, nădăjduind că inima măriei tale va trebui să se împietrească primind mai ușor lovitura. Peste suma promisă de noi, au fost plătite în plus : un milion de piaștri marelui vizir, cinci sute de mii sultanei Validé și alte cinci sute marelui dragoman, de către un știutor al zbuciumului și a toată cheltuiala măriei-tale, pedepsească-l Cel de Sus ! Îmi tremură mîna cînd trebuie să-i scriu numele. A primit firman de domnie în locul lui beizadea Nicolache, fratele măriei tale, Scarlat Calimachi."

Bancherul încheia scrisoarea cu un postscriptum : „Dumnezeu nu bate cu măciuca. S-a auzit că e mare zurbă în Țara Românească. Sultanul e furios acum nu numai pe grecii cei proști, ci și pe protipendada Fanarului, din cauza lui Ipsilanti. E gata să strice firmanul dat fratelui măriei tale, și, mai curînd scoți bucătura din gura lupului decît banul din mîna turcului".

*

Focas nu fusese încă ucis de tîlhari, așa cum bănuia bancherul țarigrădean. Fermecat de frumusețea Teodorei, se hotărîse s-o scoată din mînăstire și să fugă cu ea aiurea. Cu cele patru milioane pe care urma să le mai ducă la Stambul și cu ce adunase ca logofăt de divan, era pus la adăpost pentru toată viața. Teodora îl tulburase încă din clipa cînd îi smulse basmaua cu care doi arnăuți o legaseră la gură, urcînd-o cu sila într-o sanie a Curții domnești. Cum era să dea ascultare poruncii doamnei Frusina și să taie mîndrețe de plete, făcînd o pocitanie din ceea ce ochii lui nu zăriseră mai plin de toate farmecele lumii pînă în noaptea aceea ? Ar fi fost un păcat ce nu și l-ar fi iertat. I-a vorbit blînd Teodorei, lăsînd bani stareței Calinichia ca să-i poarte de grijă pînă ce o

să-i aducă noi porunci de la Curte. S-a înapoiat după cîteva zile :

— Mi-am pierdut răbdarea de cînd stau închisă aici, cum am stat și la Pasărea. Sînt sătulă de utrenii, vecernii, toacă și post. Uneori mă bate gîndul să mă spînzur de zăbrelele ferestrei, îi mărturisi Teodora.

— Să nu faci o asemenea prostie. Știu pe cineva care te-ar putea mîntui. Tînjește amarnic după ființa ta.

— Mi-aș vinde și sufletul, Focas ! Cine-i ipochimenul ?

— Eu, Teodora !

— Tu ?...

Focas dădu din cap, speriat parcă să nu primească vreun răspuns ce l-ar învenina, după care vorbi cu patos :

— Sînt un om bogat. Vino cu mine. N-am ochi pentru nimeni în lumea asta decît pentru tine, Teodora. La ce te poți aștepta din partea blegului de Nicolache ori de la scorpia de mama-sa ? Scaunul domnesc e pierdut, iar banii lor așijderea. Te acopăr cu diamanticale și-o să te port pe brațe ca pe o împărăteasă, smulgîndu-te din mînăstire și din acel ticălos București, unde nici viața, nici averea nu-s sigure. Cu giuvaericale cu tot, îți pun la picioare aproape cinci milioane de piaștri. Nimeni n-o să-ți mai tulbure liniștea și fericirea. Ți-o jur pe acest talisman al familiei, mai sfînt pentru mine decît sfînta cruce.

Smulgînd de sub taclitul de mătase albastră ce-i încingea mijlocul un toc de marochin cu za de argint, îi puse sub ochi lama vînătă a unui vechi pumnal, pe mînerul căruia era săpată cifra 1453, anul căderii Constantinopolului sub puterea otomanilor.

— Iată, psihi-mă, cu acest cuțit, străbunul meu Pericles Focas — nume purtat de la el de toți primii născuți dintre bărbații familiei — a ucis doi turci ce spărseseră ușa casei în acel an de jale scăpîndu-și nevasta și copiii. A lăsat cu limbă de moarte să fie trecut din generație în generație celui ce-i va purta numele, legîndu-ne cu jurămînt, să-l dăruim bazileului hărăzit să reînvie gloria Bizanțului. Jur, Teodora, pe acest sfînt talisman să te apăr cu puterea lui și cu ultima mea picătură de sînge.

— Merg, Pericle ! Știu că ești bărbat de nădejde ! Începusem să-mi dau seama că mă iubești, iar inima mea

n-a rămas nesimțitoare. Îi zîmbi, privindu-i apoi languros, ca să-și ascundă mîncîuna.

— Așteaptă-mă cîteva zile, pînă pun totul la cale. N-are să-ți pară rău. Psihi-mù.

*

Zece arnăuți călări însoțeau caleașca cu lădița de fier de care era legată ultima speranță a Suțulesii. Focas primise pe lîngă cele patru milioane și plocoane pentru pașa din Rusciuc. Aici trase la han și, scăpînd de arnăuți, își rase barba, îmbrăcă un caftan de negustor și trecu Dunărea înapoi cu banii și darurile.

CAPITOLUL VIII

CÎINE SURD LA VÎNĂTOARE

Invitat la consulat dis-de-dimineață, Samurcaș aștepta neliniștit în salonul cel mic al lui Pini, privind cînd la samovarul ce fierbea într-un colț, pe o măsuță de marmură, cînd la imaginea albă a stepei rusești, care luneca parcă pe sub rama tabloului de deasupra canapelei, spre depărtările înghețate ale Siberiei. Îl trezi din contemplare glasul răgușit al consulului :

— Îți place peisajul, Costachi ?

— Mai mult mă intrigă, domnule consul. Văd strivite sub troienele Rusiei toate speranțele Eteriei.

— Nu fi prăpăstios, Samurcaș ! Zăpezile nu-s eterne. Ce crezi de zurba stîrnită de Vladimirescu ? — intră direct în subiect Pini.

— Nu-i a bine.

— Spuneai că-n țara asta-i totu-i de vînzare. Cumpără-l.

— De nu l-aș cunoaște, aș încerca. Dar, cînd oastea lui Ipsilanti își face de cap prin Moldova, nici Iuda nu s-ar învoi la vînzarea altor săi, darmite Vladimirescu.

— Nu cinstea pandurului și indisciplina armatei lui Ipsilanti mă îngrijorează. Valahul e cu picioarele pe pă-

mînt. Nu s-ar încumeta să se măsoare cu turcii cînd nu-l ţin puterile, iar împrejurările sînt potrivnice. I-am cerut să se alăture Eteriei, că luptă pentru creştini împotriva păgînilor ; ştii ce mi-a răspuns ? : „Excelenţă ! Creştin sînt. Dar, Dumnezeu e în cer, sultanul la Stambul, iar jefuitorii pe care-i ştii sînt aici, în inima ţării. Cu ei am a mă răfui".

— Doar ţii în mînă *Divanul,* domnule consul. Sileşte-l să trimită oaste serioasă împotriva lui Tudor. Altfel, ne încurcă rău socotelile.

— *Divanul,* Samurcaş, a trimis pe vornicul Nicolae Văcărescu să risipească tabăra „tîlharului tulburător". Asta ca să mă adoarmă, fiindcă, în ascuns, unii dintre marii boieri l-au sfătuit să unească oastea stăpînirii cu pandurii şi calicimea lui Tudor. Îţi dai seama ce s-ar întîmpla ? Toată acţiunea lui Ipsilanti în Moldova şi Ţara Românească s-ar duce de rîpă. Trebuie să pleci numaidecît la Craiova. Vistieria îţi dă bani ca să vii în ajutorul lui Văcărescu la înfrîngerea răscoalei, ceea ce ştim că nu se poate. Eşti însă destul de iscusit să împiedici misiunea ascunsă a vornicului.

Din Craiova, Samurcaş îi scrise lui Tudor, că stăpînirea i-a iertat răzvrătirea şi că va împlini cererile norodului. Să poftească la căimăcămie pentru lefurile pandurilor, care vor rămîne ca oaste a ţării tot sub comanda lui.

„Ah ! boierule, boierule ! Ai tins la sîngele meu nevinovat de hatîrul jefuitorilor ! Pe de o parte mă încredinţezi cu jurămînt să viu la Craiova, şi pe de altă parte împotrivă ai făcut de l-ai trimis pe Hagi Prodan să-mi ia capul, prin vicleşug, zicînd că a sosit de la stăpînire. Am găsit la el hîrtia cu făgăduiala ce i-ai făcut şi scrisoarea excelenţii sale domnul cavaler şi general Pini că pentru uciderea mea va fi mîngîiat cu multe mili de amîndouă prea puternicele împărăţii. Bun lucru a făcut dumnealui Hagiul ; c-a rămas nădejdea împărăţiilor în arnăuţii lui, iar altă putere nu mai au ! L-am iertat, pe jurămînt de credinţă şi l-am oprit cu ai lui pe lîngă oastea mea, dar pe domnia-ta şi pe tiranii cu care te-ai întovărăşit, greu o să vă ierte norodul ; că după cît jaf şi cîte răutăţi aţi făcut, acum vreţi să ne aduceţi şi turcii pe cap !" îi răspunse Tudor printr-un lipcan.

A fugit Samurcaş din Craiova, cu caimacam cu tot, lăsînd oraşul pe seama isprăvnicici, iar Văcărescu s-a întors

bolnav, fără să dea ochi cu Tudor, speriat, atît de huiduielile şi ameninţările mulţimii, cît şi de fuga soldaţilor săi în tabără norodului.

*

Cu caii în spume, Constantin Cantacuzino-Paşcanu opri la poarta Curţii domneşti. Venea răvăşit de spaimă, să-şi scape fiica de primejdia zavergiilor ce se apropiau dinspre hotarul Moldovei.

— Alelei ! cuscră dragă, curînd o să cuprindă tîrgurile şi satele munteneşti şi-o să năboiască-n uliţele Bucureştilor oastea de strînsură a lui Ipsilanti, la fel de nelegiuită ca tabunurile tătăreşti. Mavroforii, de care s-au lipit sute de greci dogoriţi de focul slobozeniei, bat Eşul în lung şi-n lat cu tobe şi cîntece. Ameţit de slava în care e ridicat, „arhiul" nu vede ce se întîmplă dincolo de calpa lui strălucire. Puzderie de oameni din toate neamurile şi din toţi flămînzii Balcanilor au roit după pleaşcă în plaiurile Moldovei. Zavergiii dogesc butoaiele, înghesuindu-se să bea vinul măcar cu pumnii la gîrliciul pivniţelor, sparg prăvăliile, casele şi conacele, smulg blănurile şi pungile boierilor, giuvaericalele jupîneselor ; pradă odoarele bisericilor, batjocoresc muierile, iar de întîlnesc un pic de împotrivire, schingiuiesc şi ucid. Parcă oastea lui antihrist a trecut Prutul la noi, iar nu cea care vrea să sloboadă pe greci de sub puterea sultanului. Încarcă, cuscră, ce ai mai de preţ, să trecem munţii pînă nu-i prea tîrziu.

— Încarc, cuscre, încarc ! suspină Eufrosina doamna, şi plecăm cum ne dă semn baronul Meitani că l-a plătit pe bimbaşa Sava să ne însoţească o mînă de arnăuţi ai lui pînă la graniţă. S-apropie mare primejdie nu numai din răsărit, ci şi din apus, fiindcă un sluger Vladimirescu a răzvrătit prostimea. Şi-apoi de ce aş mai rămîne, cînd toate nădejdile mi-au fost năruite ? Scaunul domnesc cuvenit lui Nicolache, pentru care am cheltuit bani cu carul, l-a cumpărat la mezatul sultanului, plătind mai mult ca mine, iubitul meu frate Scarlat.

— Aşa ? se cruci Paşcanul.

— Aşa ! Ce te miri ! Asta-i legea domnilor şi tăria Fanarului.

— Bine-a zis, cuscră, cine-a zis, că ruda seamănă cu cărbunele : cînd e stins, te mînjeşte, cînd e aprins, te arde.

Dar chiar a doua zi, Suțulesii îi fu dat să trăiască clipe de groază. Înarmați cu bîte, coase și furci, tîrgoviștenii năvăliră pe poarta Curții domnești, cu jelanii și strigăte vrăjmașe. S-au tras zăvoarele la toate ușile palatului, iar, puținii arnăuți rămași credincioși, au deschis ferestrele, întinzînd armele.

— Ce vreți, oameni buni ? întrebă din foișor căpitanul Iordache.

— Zapisele moșiei noastre, răspunse cu voce zgîriată un țăran uscat și trențăros. De nu ni le dă, le luăm singuri, că ne-a mai înșelat o dată cațaonul care-a crăpat Punem foc palatului, să ardă Suțuleasa, cum ard inimile-n noi de jaful ce ni l-a făcut, ajunge-o-ar blestemele noastre, cum l-au ajuns pe vodă și pe fiică-sa.

Eufrosina asculta îngrozită. Se temea de blesteme mai mult decît de flăcările ce pîlpîiau în papura rogojinilor agitate de țărani deasupra capetelor și din care ușor s-ar fi putut aprinde Palatul domnesc. Ar fi sărit slujitorii, pojarnicii Curții, tulumbagiii Agiei și arnăuții să-l stingă, dar vorbele lor afurisite nu le putea înăbuși nimeni. Gura cea rea a tîrgoviștenilor adusese doar atîtea nenorociri pe capul ei, de parcă, procleții, ar fi avut o tocmeală ascunsă cu forțele răului. Alergă la sipetul cu zapise, alese pe cele ale moșiei Tîrgoviște, dată de zestre Elenei, moartă de curînd, și le aruncă pe fereastră în mijlocul curții.

A fugit noaptea în caleașca lui Meitani, cu ceea ce-i rămăsese — slava domnului ! — din cele treizeci de milioane adunate de ea și de bărbatul ei în numai doi ani de domnie.

*

Bucureștii trăiau cutremurați de groază sub teroarea dezmățului arnăutesc. Divanul, care cîrmuia țara înțărcuit de bimbașa Sava Fochianos în acareturile Mitropoliei, era silit să asculte poruncile fanarioților eteriști ai lui Pini și Leventis, să-l împroaște cu noroi pe Vladimirescu și să-l vădice în slăvi pe ambițiosul și pripitul Ipsilanti.

Umblau zvonurile slobode ca vîntul deasupra orașului, răspîndite nu numai de oamenii bimbașei, ci și de cei ai lui Udrizki, tulburîndu-se cumplit liniștea bieților locuitori. Se trîmbița pretutindeni că Tudor, unde-i prinde pe boieri „îi pîrlește ca pe porci", pe negustori îi ușurează de bani,

iar amăriților le ia ultimul strop de mălai. În zadar încerca stăpînirea să înăbușe panica, cerînd oamenilor *să nu se ia după minciunile ce se aud și să le iasă din cap asemenea zadarnice fandacsii, că are ea neadormită îngrijire de liniștea tuturor, trimițînd arnăuți și potere împotriva tîlhăreștilor urmari ale apostatului Tudor.* Dar cînd începură să curgă fugari din Moldova, aducînd cu ei spaima urgiei stîrnită de oștirea eteristo-fanariotă, rădvanele și caleștile evgheniților începură să-și ia zborul dincolo de barierele orașului. Toptangiii, zarafii și negustorii mai cu stare traseră obloanele și, ciorchine pe briști și chervane, căutară adăpost la mînăstirile din jur. Teama începu să muște și din inima mahalalelor, unde se strînseseră în grabă boccelele. Curînd adormiră roțile morilor de pe Dîmbovița, brutarii stinseră cuptoarele, iar peste batiștea vitelor din jurul zahanalelor se așternu liniștea. Cete destrăbălate, aprinse de băutură, se aruncară asupra caselor celor fugiți, în vreme ce stăpînirea, năucită, în van poruncea lui bimbașa Sava să pună un pic de rînduială în oraș. Arnăutul se prefăcea că ascultă, dar nu mișca un deget lăsîndu-l pradă haosului. Primise bani și de la Scarlat Calimachi, pentru a-l pierde pe Tudor și a-l izgoni pe Ipsilanti. Mai avea și alte manoase treburi : păzea cu arnăuții gospodăriile boierilor și marilor negustori, storcîndu-i, pe lîngă bani, de giuvaericale și blănuri, încît încropise un adevărat bazar în casele sale din mahalaua Udricanilor.

Sărăcimea orașului se liniști, însă, aflînd din proclamațiile lui Tudor și din cuvîntul oamenilor săi, *că s-a ridicat împotriva balaurilor ce sub sîngele norodului, fie ele fețe boierești, politicești ori bisericești : împotriva abuzurilor stăpînirii și a dregătorilor de orice treaptă, a birurilor tîlhărești, podvezilor și angaralelor fără seamăn în hotarele vreunei alte țări de pe planeta noastră.* Au dezlegat atunci mahalagiii boccelele, apucînd ciomegele, topoarele și cuțitele. Începură să taie șleaurile cailor înhămați la rădvanele, butcile și căruțele fugarilor, iar pe morari, brutari și casapi îi siliră să nu lase norodul de izbelițte.

Parte din boierii ce nu putură să fugă, *se dezlănțuiră în petreceri nebune, cu beții, tarafuri, dezmierdări de mulieret deșuchiat și meșteșugite jocuri de cărți, unde-și pierdeau la stos și la faraon moșiile ajunse nesigure.* Cînd

postelnicul Negri, caimacamul lui Calimachi, coborî din caretă, nici nu-l lăsară să răsufle, dînd buzna în curtea lui.

— Scapă-ne, arhon caimacame, că vine apostatul de Vladimirescu asupra Bucureştilor ca o iazmă şi n-o să mai rămînă piatră peste piatră din casele noastre. O să ne prade, să ne taie ori să ne jupoaie de vii, ca să facă din pielea noastră opinci pentru lotrii lui.

— Liniştiţi-vă, boieri dumneavoastră, că-l vom popri pe răzvrătit să nu calce cu opincarii lui podurile Bucureştilor. Îi promitem şi luna de pe cer. Trimitem arnăuţi şi potere de nădejde asupră-i. Îl amăgim în fel şi chip şi încercăm să cumpărăm căpeteniile pandurilor, că-i umblă ţărănoiului prin cap fumuri de domnie. Văd însă că vă roade frica numai de ameninţarea Vladimirescului. De tîlhărimea lui Ipsilanti aţi uitat ? N-aţi auzit cu ce prăpăd s-a abătut asupra Moldovei ? Acum dă buzna încoace.

— Ipsilanti e un evghenist, arhon Caimacame, — vorbi vornicul Sculy. Nu-i un ţărănoi răzvrătit. N-o să se atingă de noi şi de averile noastre.

— Culcă-te pe urechea asta, vornice. Vladimirescu îşi mai ţine în frîu opincarii, cum glăsuiesc anaforalele. Ipsilanti — ba. Pleşcarii lui nu se uită de la cine ia şi pe cine spintecă.

— Ipsilanti vine şi pleacă, dar prostimea ţării rămîne. E aţîţată ca o haită de ciini flămînzi şi, prinzînd gustul apostasiilor franţozeşti, cere pămînt, slobozenii, scădere de bir şi alte asemenea obrăznicii. Le-a intrat în sînge ciuma răzvrătirii, care e lipicioasă şi nu mai iese. Vai nouă şi urmaşilor noştri ce tragodie ne-aşteaptă !

— Apocalipsul ! rosti cu patos sfinţia sa Nicanor Criteanul, egumenul mînăstirii Radu Vodă. Apocalipsul proorocului cel mincinos ce vine beat de sînge, cu semeţie şi hulă de peste Olt, cu toiag de hier şi pară de foc. Că, iată, balaurul cu şapte capete şi zece coarne rupse peceţile din cartea blestemelor, împărtăşit din învăţătura lui Balaam, ca să pună sminteală în norod, să dărîme stîlpii Domnului-Dumnezeu şi-ai sfinţilor părinţi. Şi, precum s-a surpat templul lui Solomon, în vechime, de nu l-au mai putut înălţa iudeii nici pînă-n ziua de azi, aşa va surpa apostatul de Tudor stările noastre, aruncîndu-ne în chinurile lui Iov ; iar cei proşti şi fără vreo seamă pe pămînt o să-şi pună semn de stăpîni. Să ridicăm slavă Celui de sus, ca în ceasul cel de apoi, şi să ne rugăm lui să sloboadă oştile

îngerești asupra nelegiuitului. să-i dea să bea din vinul înfrîngerii și să-l prăbușească pe proclet, precum a prăbușit cetatea cea păcătoasă a Vavilonului.

— Mai bine să îndemnăm, cu ceva aur pe bimbașa Sava, să sloboadă îngerii lui asupra blestematului. Dar cum vistieria-i goală, rugăm pe sfinția-ta să dezlege un pic punga pe care milosirdia cercască a binecuvîntat-o, așa cum o să scoată toți egumenii, preasfinte, ca să nu ne scoată ochii hiara cea cu mii de capete, nu cu șapte. cum scrie la Apocalips ; iar lui Savaot o să-i aprindem tămîie și lumînări și-o să-l înălțăm în slava-slăvilor, cu toată evlavia, îi curmă pofta de predică, cu vorbă uscată și aspră, caimacamul.

A făgăduit sfinția-sa cît i s-a cerut, înjurînd în gînd pe acest „voltairist sadea. care pune mai presus ajutorul lui Sava decît pe cel al lui Savaot", cum avea să se plîngă unor fețe bisericești.

„Îi fu tare greu, arhon caimacame. vorbi în urma lui un tînăr păcătos. că, după cîte spun bătrînii. la începutul-începutului, popii aveau trei mîini : cea cu care da li s-a uscat !"

* * *

La mînăstirea Căldărușani. găsise adăpost un negustoraș cu anteriu vărgat, împreună cu jupîneasa lui, cam negricioasă la față, cu testemelul și broboada petrecute peste obraz. cu biniș întunecat, din cel mai prost șiac călugăresc. Îi adusese o căruță hodorogită, tîrîtă de două mîrțoage, în dricul căreia zăcea o ladă veche de fier și mai multe boccele. Deși egumenul îl privise chiorîș, rămase uimit cînd negustorașul nu se tocmi asupra prețului piperat ce i se pretinse.

Lui Focas, care-și răsese barba și îmbrăcase anteriul vărgat, nu-i era teamă că va fi recunoscut de bucureșteni, dar, Teodorei, cu toată căneala de pe obraz, testemelul, broboada și binișul de șiac, tare îi tremura inima, știind că de-i vedea cineva ochii verzi de pisică sălbatică, nu-i putea uita. Fugise nu numai de întîmplările ce se arătau cu primejdie, ci și ispitită de averea bărbatului cu privire stearsă și buze băloase, trecut de vîrsta tinereții. Începuse să-i facă silă. Îndura însă totul. cu resemnare, ca orice fanariotă pusă pe căpătuială. Izolarea și pustietatea din juru-i, o făcuseră

nevricoasă. Abia se stăpînea față de Focas, păstrînd însă în colțul buzelor același surîs ciudat, tulburător. Fu fericită cînd veni un harabagiu, trimis să-i ducă la Rîmnicu Sărat.

„Plecăm și din tîrgul ăsta. Teodora, să ne închinăm o-un ceas mai devreme arhiului, stăpînul de azi al Vlahiei și cel de mîine al Bizanțului. Vine cu oștile Eteriei, urmat de cele rusești. Puținul pe care o să i-l dau pentru cauza libertății Greciei, o să-l iau înapoi înmiit, cînd Ipsilanti o să-și pună pe cap coroana Paleologilor. Am cumpărat o sanie cu armăsari albi și aprigi, cum nici sultanul n-are. Așa o să-i ieșim în cale."

Femeia era bucuroasă. Avea să-l cunoască pe eroul care răscolea sufletul grecilor — „împăratul visurilor noastre", cum îl numea uneori Focas. Își aruncă testemelul și binișul, îmbrăcînd haina de cacom dăruită de Nicolache Suțu, punîndu-și peste pletele negre fesul alb cu felurimi de pietre străvezii, de rîdeau luminile în ele.

De după un dîmb, începu a se zări, tălăzuind în depărtare călărimea. Focas porunci vizitiului să oprească. Ținea să admire, cu o clipă mai devreme, armata mîntuirii, cum șerpuia în albul acelei ierni întîrziate. Dintr-un desiș de arini cu scoarță roșiatică, săriră cu pistoalele întinse trei arnăuți, poruncindu-le să coboare. Vizitiul fu smuls de pe capră. Cînd unul din tîlhari puse mîna pe Teodora, Focas se aruncă asupra lui, rostogolindu-se într-o încleștare sălbatică, în zăpada afînată. În clipa de uluială stîrnită de îndrăzneala „boierului", Teodora izbi cu biciul peste ochi arnăutul care apucase dîrlogii. Caii îl răsturnară și porniră vijelios la vale, stîrnind vîrtejuri orbitoare de zăpadă din mușcătura copitelor. Femeii nu-i păsa de împușcăturile ce răsunau în urmă și nici de soarta lui Focas. Scăpase. Era acum stăpînă pe viața ei și pe comoara din ladă. Își vîri fesul în sîn ca să nu-l piardă, rămînînd cu pletele-negre fluturate de vînt, în goana nebună a cailor, loviți fără cruțare cu biciul, încît se făcuseră mai albi ca albul stepei imense în care femeia căuta umbra unui rea im.

Cîțiva călăreți abia opriră sania. Niște soldați frumoși, cu chipuri de efebi, purtîndu-se delicat, îi vorbiră într-o aleasă limbă grecească. I se părea că păși dintr-un coșmar înfiorător într-o dulce lume de vis. Se dezmetici curînd, bucurîndu-se cînd află că sînt mavrofori din avangarda arhiului. Le cercetă cu privirea curioasă uniformele negre, elegante, lucrate de cei mai buni croitori din Odesa

și Petersburg. Ochii de pisică stăruiră o clipă asupra capetelor de mort din metal argintat, îngropate în blana căciulilor. Ce aveau oare comun cu moartea acești băieți frumoși de-i arboraseră chipul hidos, cînd li se citea pe figurile surîzătoare atîta poftă de viață ?

Apariția unei asemenea uluitoare frumuseți femeiești, purtată de niște armăsari albi în pustietatea albă a stepei, într-o sanie cu perne de purpură, avea ceva ireal. Erau tot atît de uimiți de eleganța ei, de ochii tulburători, de zîmbetul ciudat și de glasul melodios ce răspundea întrebărilor, așa cum fusese și ea uimită, zărindu-i în jurul sanici.

— Ieșisem înaintea arhiului cu o modestă ofrandă pentru cauza noastră, rosti ea cu modulațiuni calde în glas. Am fost atacată de tîlhari, dar m-au scăpat acești telegari ai lui Apollo.

Arhiul fu fermecat din prima clipă. O conduse curtenitor în casa preotului din Răsuri, unde se oprise pentru odihnă, poruncind să se aducă bagajele divinei apariții. Îi oferi un ceai cu rom, copleșit de-a binelea cînd această frumusețe, demnă de a fi stăpîna lui, îi așeză delicat pe masă fesul cu nestemate, valorînd peste o sută de mii de piaștri.

— Rog pe alteța voastră să-l primească pentru oastea mîntuirii neamului nostru, cu regretul că nu pot da mai mult, în afară de sufletul și sîngele meu, dacă va fi nevoie !

Cu unica-i mînă, uitînd că are în față o femeie, Ipsilanti o cuprinse de talie gata să-i sărute obrajii. Oprindu-se în ultima clipă, se dete înapoi cu cîțiva pași și, ridicînd paharul din care sorbise ceva mai nainte, rosti teatral : „Pentru Elada. Pentru strălucitul nostru Bizanț !“ Apoi, zîmbind, își completă închinarea : „Și pentru frumoasele sale fiice !“

Se așternură cîteva clipe de liniște. Amîndoi se simțeau oarecum stingheriți, pînă ce el rupse tăcerea :

— Nu vrei să-mi spui cum te cheamă ?

— Teodora !

— Teodora ? Fascinant !... Și poate predestinat ! Nu știu dacă strălucita basilisă a Bizanțului al cărei nume îl porți, a egalat frumusețea domniei tale, dar știu că tronul ei ți l-aș oferi din toată inima. Ducînd-o de mînă în pridvorul deschis, porunci adunarea mavroforilor.

— Iubiții mei mavrofori ! Această divină fiică a Eladei a înfruntat primejdii fără număr pentru a-și pune zestrea

la dispoziţia sacrei noastre oştiri. Aflaţi că numele ei este aidoma cu cel al marii basilise Teodora a Bizanţului. Slavă ei !

Din sute de piepturi entuziaste izbucni ca un singur glas : Slavă Teodorei !

Tineri înflăcăraţi, trăind puternic speranţa libertăţii patriei lor, gata să moară pentru reînvierea Eladei, mavroforii priveau uluiţi la această neasemuită Venus cu plete brune. Cînd ridică braţul ca să răspundă ovaţiilor, părea o statuie a lui Fidias, animată printr-o suflare divină. Neverosimilul unei asemenea apariţii în pustietatea de gheaţă răscolită de vînturi, numele celebrei împărătese bizantine, alăturat frumuseţii tulburătoare a femeii ce venea ca o binecuvîntare înaintea sacrificiului spre care se îndreptau, trezise în imaginaţia celor mai mulţi dintre tinerii ostaşi ai „Batalionului Sacru" convingerea unui semn al destinului. Dumnezeul creştin sau zeii păgîni ai Eladei le trimiteau în ajutor, nu pe Sfînta Fecioară şi nici pe Palas Atena, ci pe însăşi împărăteasa a cărei Capitală urmau s-o smulgă din întunericul aşternut de aproape patru secole musulmane.

Tăind aerul, sabia arhiului se plecă în semn de închinare. Nu ! Nu fusese sabie, ci o baghetă magică. În omătul pătat de uniformele negre, sute de fiinţe, electrizate de gest, fascinate de frumuseţea femeii, trăind iluzia unui miracol, acoperiră cu strigătul lor şuierul crivăţului : „Trăiască Teodora !".

De dincolo de uluci, arnăuţi vulgari şi imbecilizaţi de alcool, alături de atîţia vîntură-lume, dornici de aventură şi pradă, priveau cu sufletele goale entuziasmul acestor băieţani — unii zîmbind, alţii crucindu-se, ori înjurîndu-l pe Ipsilanti că nu le plăteşte soldele.

*

În Bucureşti panica sporea ceas de ceas, pe măsură ce zvonurile încingeau imaginaţia. Jafurile se înmulţeau ; ucigaşii îşi făceau de cap. Nimeni nu mai era sigur nici de viaţă, nici de avere. Arnăuţii care trebuiau să pună un pic de rînduială în haosul ce se încuibase, chefuiau şi prădau.

Boieri din „Vremelnica ocîrmuire" se adunară noaptea în casa lui Iordache Filipescu pentru sfat, care să scape ochilor şi urechilor lui Pini, Leventis şi altor fanarioţi.

— Să chibzuim ce facem ca să stîrpim răul. Nu putem lăsa Bucureştii şi ţara baltă ca Brîncoveanu, Ghica şi Barbu Văcărescu, deschise vorba gazda.

— Au fugit ca nişte mămăligari de teama lui Ipsilanti, — se aprinse bătrînul Bălăceanu.

— Aflaţi că şi consulul austriac a plecat ; iar englezul îşi strînge calabalîcul.

— Consulii pleacă din socoteli politiceşti : să arate împărăţiilor că ocîrmuirea noastră e nevolnică şi că-i anarhie ; ca să intre oaste străină în ţară.

— De-ar pleca odată şi Pini, să mai răsuflăm !

— Boieri, dumneavoastră, Vladimirescu s-a oprit cu pandurimea lui la Ciorogîrla. Numai el ar putea să pună rînduială. Să-l rugăm să vină mai iute, să scape oraşul de tîlhari.

— O să-i mîniem pe turci şi-or da buzna.

— Şi dacă năpădeşte Ipsilanti cu armie străină în Bucureşti, nu mai tare s-or mînia ? — başca răutăţile ce avem a le suferi de la tîlhărimea lui !

— Aşa-i ! Dar de intră turcii, ţarul o să se supere şi trimite cazacii ca să-i gonească ; şi pe cazaci cine-i mai scoate ? Napolionul franţuzilor ? sări Filipescu-Vulpe.

— Tot astfel s-a urmat în ţara asta, boier Filipescule : cînd unul, cînd altul. Cine se scoală mai de dimineaţă ăla te ia de păr. Să-i dăm Vladimirescului „Carte de adeverire" că ridicarea lui nu e rea şi vătămătoare, ci în folosul ţării ; pentru stîrpirea jefuitorilor, nu împotriva împărăţiei. O publicarisim şi liniştim duhurile, propuse Grigore Băleanu.

Au hotărît, într-un glas, trimiţînd „Cartea" lui Tudor, care pornise cu oastea spre „Scaunul Obăduirii norodului".

*

Vladimirescu intră în Bucureşti la 21 martie 1821, pe vechiul Pod al Calicilor, într-o zi însorită ce se vădea adevărat cap de primăvară. *Pe sub Dealul Mitropoliei şi pe uliţele din jur se adunase tot sufletul mahalalelor şi al marginilor ce ieşeau din pădure şi cîmp. Lepădîndu-şi taclitul şi giubeaua, veniseră şi ciocoi în haine ponosite să vadă zavera şi să pipăie cu simţul lor dibaci gîndurile marelui răzvrătit. Tudor purta sub braţ o pîine uriaşă,*

simbol al dorinței de îmbelșugare pentru norod, călărind între popa din Cerneți și căpitanul Zoican. După steagul zugrăvit de un călugăr aflător în mînăstirea Antimului, fluturau cămășile pandurilor și fustanelele arnăuților. Veneau apoi gloatele de tălpași, tîrîndu-și opincile, ducînd pe umeri, care o flintă, care o coasă ori o furcă, precum și nelipsita traistă cu merinde. Au toți figura aspră, uscată, ca pămîntul acela colțuros din nordul Olteniei, unde piatra rînjește la fiecare pas. Vin dîrji din sărăcia țărînii, din harța cu stăpînirea prădalnică, din încleștarea cu cetele osmanlîilor ce trec mereu Dunărea să-i taie și să-i fure ; din viața vrăjmașă călcată-n picioare cu disperare. Curge din răzvrătiri ca un puhoi mohorît, urmînd pe omul care a pus în firea lui toată asprimea acelor tărîmuri.

Tudor e întunecat la chip, ca adîncul pădurilor de pe Motru și Jii, aproape morocănos ca apele Oltului în vremea ploilor, de parcă i-ar curge prin vine numai durere. Și e în el o tăcere apăsătoare, încît îți vine a crede că duce pe umeri nu numai suferința și deznădejdea unui întreg popor, ci toată greutatea munților Gorjului și-ai Mehedințului. Numai cînd ridică brusc privirea deasupra mulțimii de unde se agită tulpane și testemele, ori sallă căciuli, în gesturi cuminți și cuviincioase, i se citește în ochi o tărie de om ce nu se poate încovoia decît să izbească. Are în ființa lui ceva care supune și-o încordare în care s-au ghemuit nădejdile și disperarea obștii, mărturisind semnul unei chemări. N-aude pistoalele slobozite de panduri și arnăuți a sărbătoare și, cu toate că mulțumește sobru bucureștenilor, caută doar în adîncurile lui, de unde pădurea aceea vie ce tălăzuiește în urmă, așteaptă îndemn și chibzuială pentru mîntuire. Știu toți, că omul acesta „a îmbrăcat cămașa morții" pentru ei, nu pentru fîșia de postav alb, cusută la Slatina de nevasta Vulturescului pe căciula de hîrșie neagră, ca semn că inima norodului îl socotește firescul ei domn.

Din casa Joiței Brîncoveanu, de sub Dealul Mitropoliei, Tudor sloboade porunci pentru liniștirea orașului, și ca un adevărat voievod al năpăstuiților cere boierilor *să nu se poarte cu vicleșug împotriva obștescului folos, dacă n-au lăsat să se stingă în inimile lor sfînta dragoste cea de patrie.* Înțelept, recunoaște de formă „Vremelniceasca ocîrmuire", dar înlocuiește ispravnicii și o seamă de dregători din județe. Trimite porunci ca zapciii și mumbașirii

să nu mai ridice bir decît 3 piaştri, în loc de 25, de fiecare lude şi să nu mai împlinească nici o leţcaie din datoriile vechi. Celor ce vin în rîndurile „Adunării Norodului" cu, sau fără arme, să nu li se pretindă nimic. Vite, rîmători şi lucruri din casă ori din ogradă n-au slobozenie să ia. Pentru a împiedica jefuirea locuitorilor Capitalei, întări străjile de panduri şi tîrgoveţi, poruncind ca tîlharii să fie pedepsiţi, fără o altă judecată decît aceea a funiei. Spînzură apoi cîţiva necinstiţi împlinitori de biruri, punînd rînduială cum de mult nu mai cunoscuse biata ţară.

*

Tudor ceru Vremelniceştii ocîrmuiri să trimită în calea lui Ipsilanti trei boieri de seamă împreună cu vlădica Ilarion. Erau purtătorii dorinţei lui, să nu intre arhiul în Bucureşti, „ca să nu se tulbure mai rău apele". A scrîşnit din dinţi Ipsilanti, dar a dat ascultare, oprindu-se la casa cea veche a Ghiculeştilor de pe malul Teiului, unde avu drept grijă de căpetenie, s-o aşeze pe Teodora cît mai domneşte, sus, într-o odaie cu pridvor deschis spre balta năpădită de stuf. Jos, în sufrageria cu lambriuri de lemn afumat, cu masă şi jilţuri grele de stejar, îşi făcu cancelarie şi sală de primire, iar de formă, într-o încăpere alăturată, iatacul, fiindcă, de cum se înnopta, urca la Teodora, ajunsă acum nu numai simbol al biruinţei, ci şi stăpîna inimii şi gîndurilor lui, apărută ca o dulce nălucire de vis.

Deşi zavergiii îşi aveau tabăra în noroiosul sat al Colentinei, se abătură asupra oraşului ca roiurile de ţînţari. Greu izbuteau gărzile lui Tudor să-i mai împiedice de la pradă şi silnicii şi puţin le păsa de tovarăşii lor întru ticăloşie, care se legănau în spînzurători ori zăceau în praful uliţelor, răpuşi de disperarea bucureştenilor. Îngroziţi, oamenii se strecurau, noapte de noapte, dincolo de crucile puse pe hotarul oraşului, împînzind viile ce dau înconjur Bucureştilor, ca să-şi îndrepte paşii spre zidurile mînăstirilor tixite, unde nimeni nu-i mai primea, rămînîndu-le nădejdea în pădurile abia înmugurite.

Lăsînd cîteva străji în tîrg, Vladimirescu îşi trase oştirea la Cotroceni, începînd să întărească mînăstirea cu şanţuri şi băşti, ca să se apere dacă turcii or să treacă Dunărea, deşi trimisese răvaşe şi daruri paşalelor şi-un „arz" către sultan, căutînd să înlăture orice ciocnire cu ei, pentru a

nu atrage cine știe ce nenorociri pe capul țării, mai ales că semeții copilărești ale unor eteriști le chemau, iar împărățiile vecine pîndeau prilejul de-a se alege c-un folos pe seama românilor.

Trăind cu speranța în schimbarea la față a politicii țarului, Ipsilanti hotărî să se instăpînească pe pămîntul țării. Se socotea îndreptățit să-i ocupe tronul pe care tatăl lui stătuse în trei rînduri. Era aici locul ideal pentru planurile hrănite mai mult de ambițiile lui, decît de țelurile Eteriei, iar un valah obscur i se așeza în cale — un mojic mărginit și nerușinat, care n-avea alt merit decît că intrase pe sub pielea generalului Isaiev în timpul ultimului război cu turcii, așa cum îl defăimaseră Constantin Duca, Farmache și Sava.

— Căpitane Iordache, acest Vladimirescu și-a luat nasul la purtare. A început să-mi spînzure ostașii. Să mi-l înfățișezi, fără zăbavă.

— Să-l înfățișez ! E greu, Ipsilotate ! Să-l poftesc poate, în numele măriei tale. Bine nu e să dăm uitării că are oștire mai tare decît a noastră, că-i în țara lui și că un întreg norod îl urmează. Totuși încerc.

A încercat în două rînduri, dar slugerul i-a răspuns că-l țin zălog nevoile „Adunării Norodului". Cînd a venit și-a treia oară, s-a răstit la arnăut, lovind cu pumnul în masă :

— Spune-mi, căpitane Iordache, ce vrea Ipsilanti ? Cu ce drept se face stăpîn pe țară. S-a ridicat pentru cotropirea și jefuirea ei ori pentru libertatea patriei sale ? Să-și potolească zavergiii, ca să nu-i potolesc eu cum meritã.

— Eu toate astea nu i le pot spune, slugere Tudor. E înfumurat și iute la mînie. Spune-i-le singur. Calcă-ți pe inimă și vino, că-i spre binele tuturor să limpezim apele. Mîine la prînz te așteaptă la Colentina.

— Pînă la Colentina-i cale lungă și vreme de pierdut n-am ; că nu mă țin de petreceri cu muieri și lăutari. Să ne vedem la jumătatea drumului, la chioșcul lui Mavrogheni, c-un ceas înaintea nămiezii, dacă-i este pe voie.

Și-i fu arhiului pe voie, fiindcă n-avea încotro. Îi fu pe voie, dar porunci căpitanilor să împînzească locul cu oameni din gloată, că poate îl vor prinde-n capcană pe afurisitul de valah.

Maidanul din Capul Podului Mogoșoaiei era acum un baltac noroios, adunat din mustul zăpezilor de peste iarnă

şi din ploile primăverii. Caleaşca lui Ipsilanti intră în mocirla vîscoasă pînă peste butucul roţilor. Fu scos pe braţe de mavroforii înşiraţi pe malurile zvîntate. Împrejurimile fuseseră ocupate noaptea de panduri, iar pe aleea cu tufe de liliac ce ducea spre Chioşcul lui Mavrogheni, era aliniată garda lui Tudor. Arhiul strîmbă nemulţumit din nas, mîngîindu-şi ţăcălia împărţită în două smocuri, gest care avea darul să-l liniştească.

Slugerul venea în aceeaşi caretă cu episcopul Ilarion, fiind martor al păţaniei arhiului.

— S-a nămolit Ipsilanti, Tudore.

— S-a nămolit încă de cînd a trecut Prutul. Acu vrea să ne nămolească şi pe noi pînă peste cap.

Chiriac Popescu dădu onorurile militare arhiului îmbrăcat în uniformă de general rus, cu însemnele de aghiotant al ţarului şi c-o ploaie de decoraţii. Răspunse c-un deget dus la căciulă, privind cu coada ochiului, nu fără să admire mînuirea fără cusur a armelor şi ţinuta ostăşească a valahilor.

Chioşcul, cu laturile deschise în partea de jos, unde, vara, îşi sorbea odinioară Mavrogheni cafeaua, avea în catul de sus un adevărat salon cu laviţe de catifea roşie jur-împrejur şi cîteva măsuţe joase. Aici îi primi Ipsilanti, pe Tudor şi pe vlădica Ilarion, silindu-se să nu-şi arate duşmănia, mai ales că, în acea dimineaţă, Duca şi Sava îi şoptiseră nişte vorbe viclene, că, de la o vreme, slugerul umblă să-l dea pe mîna turcilor. Erau de faţă Lassanis, fost patron de bordel la Buda, Orfano, tejghetarul unui negustor grec din Odesa, secretarii şi duhurile rele ale arhiului, căpitanii Duca, Iordache şi Caravia, negustorul Scufo, precum şi fraţii lui Ipsilanti, Nicolae şi Gheorghe.

Tudor salută milităreşte, iar după ce Ipsilanti îi răspunse la fel rupse tăcerea stînjenitoare, ce nu părea uşor de spulberat.

— Ai ţinut să-mi vorbeşti, beizadea. Rugămintea mea este s-o facem între patru ochi.

Deşi rostirea îi fusese cuviincioasă, totuşi, felul hotărît în care-i vorbise, nu-i plăcu lui Ipsilanti. „Prea multă obrăznicie pentru un mojic", se aprinse în sine, dar înghiţi în sec, împlinindu-i dorinţa, mai ales că, Vlădica Ilarion se şi îndreptase spre uşă.

— Arhon slugere ! avem în faţă acelaşi duşman. Trebuie să ne chivernisim ca să-l înfruntăm.

— Înainte de a da un răspuns, am a mă plînge că *o mare parte din armata eteristă se poartă ca pe pămînt duşman. A smuls ţăranilor toată hrana lăsîndu-i muritori de foame. Pricinuieşte tot felul de cruzimi şi silnicii încît sate şi tîrguri întregi s-au spart, înspăimîntate, neamurile s-au împrăştiat şi ţara s-a hrenţuit.* În Bucureşti s-au aprins cazanele iadului. Pentru numele lui Dumnezeu, beizadea, opreşte neomenia oamenilor domniei-tale !

— Pe lîngă fiecare oaste se lipesc şi obraze ticăloase. O să poruncesc pedepse aspre pentru toţi vinovaţii.

— Pînă atunci, e mai cu chibzuială ca zahareaua să fie adunată din judeţe de zapciii Vremelniceştii ocîrmuiri. Cît priveşte duşmanul, noi valahii avem de biruit doi, iar nu unul singur, şi cu doi deodată nu ne putem bate !

— Care-s ?

— Cel dintîi e vrăjmaşul care a tot mîncat ţara pînă a adus-o în deznădăjduirea cea mai de pe urmă, de-au ajuns bieţii români mai goi decît morţii cei din morminte. Lui ne-am ridicat să-i sfărîmăm capul, socotind că ne stă în putere. Împotriva turcului cum o să pornim *„cîine surd la vînătoare ?"*

N-a spus : „cum ai pornit domnia-ta !", dar Ipsilanti şi-a muşcat buza.

— Şi dacă ordiile trec Dunărea ?

— De ce să aşteptăm să treacă turcii şi nu armata Eteriei, aşa cum ai făgăduit prin proclamaţii ? Îţi dăm barcaze şi săici.

— Aştept întăriri din Rusia.

— Beizadea ! dacă aştepţi pînă ce turcii se vor aduna cu toată puterea lor pe Dunăre, n-o să mai poţi trece dincolo ; iar cu ajutorul muscalilor nu te mai amăgi singur. Ştii bine că ţarul e potrivnic.

— Ţarul e la Laybach şi numai de formă s-a arătat vrăjmaş. Capodistria a dat în taină slobozenie voluntarilor să treacă Prutul.

— Capodistria ? Citeşte, rogu-te, beizadea, foaia pe care am primit-o de la Viena.

„Împărăţiile sînt mînioase — scria *Telegraful Elin,* sub semnătura lui Capodistria — din cauza vinovatei revoltărisiri a grecilor, pusă la cale de un ins aventuros ca Alexandru Ipsilanti, care înşeală bunacredinţă a unor oameni cinstiţi, folosindu-se de numele majestăţii sale imperiale, ţarul tuturor Rusiilor, pentru treburile lui vinovate. Lu-

minăţia-sa l-a alungat din rîndurile armatei imperiale şi din cinstea de aghiotant. Îl înfierează cu toată tăria strălucirii sale şi-i cere arestarea, ca oricărui netrebnic rebelist, oriunde s-ar găsi".

Ipsilanti se făcu ca un rac fiert.

— Nu-i de glumă, beizadea. Cine mai cutează a trimite volintiri fără să-şi frîngă gîtul ?...

Tudor zări în clipa aceea pe pieptul arhiului, sub ordinul „Sfîntul Vladimir", medalionul „Ultimei Vasilise a Bizanţului", a cărui poveste o cunoştea din fir-a-păr de la Zoican.

„Cîţi bani o fi stors von Gentz pentru această calpă giuvaericică ? Doamne, pe ce mîini a intrat sfînta slobozenie a Greciei !" gîndi compătimitor slugerul.

...Aş fi bucuros, continuă el, să pot lupta împotriva păgînilor, dar te-ai ridicat înainte de vreme. Muscalii n-or să vină, iar de mai rămîi, au să năvălească turcii să te gonească şi ne faci nouă pieire.

— De asta eşti în vorbă cu paşalele de pe Dunăre ca să mă vinzi ?

— N-am pus la cale nici o mişelie — răspunse tăios slugerul. Bătăliile nu se cîştigă numai cu sabia. Îmi trebuie timp să mă întăresc, ca să mă pot împotrivi păgînilor de vor călca pămîntul ţării. Cum o pot face decît amăgindu-i cu vorbe şi daruri ? Nimeni nu-mi dă dreptul să joc în bobi soarta norodului român.

Ipsilanti privi c-un amestec de pizmă şi duşmănie pe omul din faţa lui, îmbrăcat în dulamă neagră-verzuie, sub care se zăreau nădragii strîmţi de aba găitănată, vîrîţi în cizme căzăceşti. Rămase mut cînd Tudor îşi puse liniştit căciula şi fără nici o vorbă, îl salută milităreşte, ca la venire, părăsind încăperea.

*

În iatacul unde se răsfăţa, adulată de sclavele stăpînei fugită în mare grabă la Braşov, ajustîndu-şi şi schimbîndu-şi rochiile şi mantourile din lăzile Ghiculesei, Teodora trăia aievea un vis, convinsă că Ipsilanti o va încorona într-o zi pe malurile Bosforului. Îi era silă cînd îi simţea mirosul tot mai nesuferit al băuturii. Îşi dădea seama că el

căuta alinarea unor dureri nemărturisite, citindu-i zbuciumul pe față ori deslușindu-l în purtarea tot mai nevricoasă față de intimii lui. Se obișnuise cu declarațiile lui de dragoste, făcute cu aceeași emfază, pusă în glas chiar atunci cînd cerea un pahar cu apă. Îi ierta însă toate aceste slăbiciuni, așteptînd de la el bucurii nesperate de nici o femeie ridicată din plebe. Pînă la marea fericire, încerca o mulțumire de curtezană, ori de cîte ori simțea abătîndu-se asupra-i sutele de priviri aprinse ale tinerilor și frumoșilor mavrofori, așa cum se abat razele soarelui de iulie asupra pămîntului. Aflase, în cele din urmă, că arhiul se zbate în mari necazuri bănești și îi dărui cîteva din giuvaericalele primite de la beizadea Nicolache. Era desigur un sacrificiu mărunt față de străulcirea coroanei Paleologilor. Milioanele lui Focas — rămas în mîinile tîlharilor și ucis cu siguranță, — nu se gîndea decît să le păstreze pentru sufletul ei, așa cum le văzuse rînduite în pungi de piele, sub capacul lăzii mîncată de rugină.

CAPITOLUL IX

SCÎRBOASELE URZELI

Fiind împărăția otomană șubrezită de războaie și răzvrătiri, iar vistieria secătuită de sumedenia cheltuielilor, sultanul Mahmud al II-lea chemase pe marele vizir, poruncindu-i să sporească taxele vămilor, fără a face nimănui vreun hatîr.

— Prea slăvite stăpîne, îndrăznise înaltul dregător, o să ne înmulțim dușmanii.

— Dușmani sînt toți cei cărora nu le dai și sufletul din tine, Halet.

— Strălucirea-ta, îndatoririle noastre politice...

— Îndatoriri politice ? Ești un naiv, Halet ! Politica e ca o corabie căreia trebuie să-i întorci pînzele după cum bate vîntul. Altfel, curînd te cheamă Allah să treci puntea peste cele șapte iaduri.

A doua zi, tarifele vamale săltaseră cu 60%, iar raportul lui sir Strangford, ambasadorul Marii Britanii la Constantinopol, pornise în mare grabă spre Londra, ca să stîrnească nemulțumirea onorabilului lord Castlereagh, cavaler al Ordinului Jartierei și ministrul Afacerilor străine.

— Căpitane Gordon — îi vorbi mai-marele Foreign Office-ului, celui mai destoinic dintre subalternii săi — ai să pleci la Constantinopol într-o misiune grea. Interesele Marii Britanii sînt primejduite de ingratitudinea sultanului. A uitat că datorită nouă împărăția otomană își mai ține zilele. Ne-a anulat privilegiile comerciale ; cumpără arme de la nemți, își modernizează armata și, curînd, sub influențe străine, o să ne amenințe drumul spre Indii. Îi trebuie o lecție. Ai să primești bani și instrucțiuni. Peste trei zile, corveta „Birmingham" ridică ancora. Drum bun și succes ! încheie ministrul, întinzîndu-i o mînă osoasă, plină de pistrui.

— Sînt onorat, sir !

*

Caleașca ambasadei engleze cobora pe caldarîmul unei uliți povîrnite din Pera — cartierul ambasadelor constantinopolitane — hurducînd cumplit pe Gordon și pe ajutorul său Bargrave, cînd, un tînăr voinic, cu părul negru, vîlvoi, și cu spaima-n priviri, sări pe scara trăsurii, prăbușindu-se la picioarele celor doi străini. Instinctiv, Gordon scoase pistolul.

— Iertați-mă, vorbi, gîfîind, nepoftitul musafir, nu-s tîlhar.

— Atunci, cine ești ? și ce poftești ?

— Sînt Constantin Duca. Trăsura dumneavoastră mi-era ultima scăpare. Vor să mă ucidă niște galeongii. I-am prins cu zaruri măsluite și mi-am luat banii înapoi.

— Și în afară de zaruri, cu ce te îndeletnicești ?

— Abia am isprăvit Școala de dragomani a Patriarhiei. Plec acasă, la Ianina, să-mi caut o slujbă.

— Școala de dragomani, spui ? Ce limbi cunoști ?

— Toate limbile din Balcani și, în plus, franceza și rusa.

Gordon și Bargrave se priviră, străbătuți de același gînd.

— Și noi mergem tot la Ianina. Ți-am putea da o slujbă, dacă ești destoinic și loial.

— Sluga dumneavoastră, răspunse Duca, încercînd, după obiceiul turcesc, să sărute poala caftanului, dar, cum Gordon purta jachetă, buzele i se lipiră de tivul ei șnuruit cu mătase.

Așa avea să înceapă aventuroasa carieră a lui Constantin Duca : secretar al lui Gordon ; contrabandist de arme, tutun, mirodenii și bumbac pe corabia englezului, căpitan în armata lui Ali Tebelen, pașa din Ianina, cînd Gordon ajunse șeful de stat-major și organizatorul ei ; conducător iscusit al bandelor rebelului pașă — cînd acesta se ridică împotriva sultanului. Gata oricînd, la orice, pentru mărire și bani, îndrăzneț și dibaci, după o bună chiverniseală, Duca trecu Dunărea în Țara Românească, unde pătrunde în sînul Eterici. Plecînd în Rusia, fu primit cu rangul de căpitan în armata pe care Alexandru Ipsilanti o încropea acolo.

Duca rămînea însă, necontenit, în slujba ascunsă a lui Gordon și Bargrave.

*

Cu oastea înzdrăvenită și îndrumată de Gordon, Alipașa din Ianina puse stăpînire pe Albania, își proclamă independența față de sultan și risipi ordiile trimise să-l pedepsească, amenințînd Constantinopolul. Grecii din arhipelag abia mai puteau fi ținuți în frîu, ridicîndu-se tot mai stăruitor împotriva stăpînirii turcești.

Împărăția sta să se prăbușească.

— Preaslăvite stăpîne, vorbi marele vizir, cînd fu chemat de padișah, ne clătinăm ca de cutremur. Englezii se răzbună. E mîna lor și-n Albania și-n Arhipel.

— Știu, Halet. A sosit vremea să întoarcem pînzele corăbiei. Trebuie să-i domolim pe supușii majestății sale din ceturile de la miazănoapte, dar nu fără dureri pentru noi. Le-am făgăduit iarăși hatîruri, însă îmi pomenesc mereu de tine, socotindu-te vinovat. Acu o să-ți dai seama, Halet, că politica nu-i decît o cadînă rîioasă. Sînt nevoit să te trimit guvernator în Rodos. Se cheamă că te-am

surghiunit. Galib o să-ţi ia locul pînă ce s-o schimba iar vîntul. Pentru credinţa ta ai să primeşti şi acolo tot simbria de mare vizir.

După o scurtă tocmeală cu reiss-efendi, sir Strangford smulse de la sultan tot ce-i poftise inima, oferindu-i în schimb un pic de linişte.

Ca printr-o vrajă neagră, corăbiile englezeşti, purtătoare de arme şi muniţii pentru Ali-paşa din Ianina, începură... să piară în nemaipomenite furtuni, iar Gordon... se îmbolnăvi subit, plecînd să se caute la Constantinopol.

Doar pe greci nu-i putea domoli nimeni.

— Căpitane Gordon — îi spuse lordul Castlereag, adevărata luptă abia începe. Interesele noastre cer acum să apărăm şi cu dinţii imperiul otoman. Ştiindu-l slăbit, ruşii nădăjduiesc să joace curînd căzăceasca prin haremurile din Stambul ! Un prinţ grec, Ipsilanti, aghiotant al ţarului, a pătruns cu oaste de mercenari în Valahia, o ţară supusă sultanului, la frontiera cu Rusia. Valahii s-au revoltat şi alte popoare din Balcani o să-i urmeze. Ţarul n-o să piardă prilejul să se năpustească asupra imperiului otoman. Acest prilej trebuie înlăturat. Guvernul majestării sale are mare încredere în experienţa, înţelepciunea şi abilitatea dumneatale.

Sir Gordon luă drumul Bucureştilor să-l întîlnească pe Constantin Duca. Pe Bargrave îl pironi la Sibiu ca, împreună cu unii boieri valahi refugiaţi acolo, şi cu consulul austriac Fleischhakl, să poată unelti împotriva răscoalei din Ţara Românească.

*

După despărţirea de Tudor, lui Ipsilanti parcă i se înecaseră corăbiile. Trecuse printre mavrofori întunecat şi absent. Abia în caleaşcă se învioră un pic, la gîndul că pe malurile Teiului îl aşteaptă dulcea mîngăiere a femeii, răsfăţată ca o nevastă în luna de miere... „Ce balsam mi-ai trimes, cerule, peste durerea care mă supune !“

În poarta boltită a casei Ghiculeştilor, îl întîmpină însă nerăbdător căpitanul Constantin Duca.

— Ipsilotate ! Am dovada trădării lui Tudor. „Luminăţia-ta — scria Vladimirescu lui Derviş-paşa din Vidin —

rogu-te să încredințezi Înalta Poartă că nu m-am ridicat împotriva împărăției, ci a domnilor veniți din Fanar, care, uniți cu boierii greci și români, cu egumenii și cu ciocoii, sug toată vlaga bieților țărani și a celor ce au fost rînduiți birnici de stăpînire. Nu cu arme am pornit asupra Bucureștilor, ci cu jălbi și jeluire pentru ușurarea dajdiilor, podvezilor, clăcii și tuturor mâncăturilor. Ca niște prea supuse și prea credincioase raiale, rogu-te să înlesnești pe lîngă preaslăvitul nostru padișah ca să ne trimită un înalt dregător turc spre cercetarea suferințelor norodului valah și a pustiirii ce s-a făcut țării de către balaurii cîți din sudoarea norodului hălăduiesc ca niște bei, încît, curînd, amărîții lăcuitori or să moară de foame, iar Valahia n-o să-și mai poată împlini îndatoririle ei către Înaltul Devlet, nici cu haraci, nici cu zaherea".

— Am mai adus — vorbi Duca — un pandur. Sub jurămînt a mărturisit că în două rînduri a trecut Dunărea ca paznic al trimișilor lui Tudor la pașalele din Nicopole și Vidin, înțelegînd din vorba lor că slugerul făgăduiește risipirea oastei eteriste și capul măriei tale. Cîtă vreme acest blestemat nu va fi scurtat c-o palmă, liniște n-o să avem.

— Am aflat și de la Sava de niște viclene urzeli ale Vladimirescului, dar nu le-am dat crezare. Răsplătește-l pe pandur și trimite-l înapoi la Cotroceni.

„Pandurul" Niță Odobac primi banii pentru mărturia lui mincinoasă, rămînînd printre ostașii lui Duca, fiindcă-l zărise la Cotroceni pe Ilie Uțubarză.

Văzîndu-și iubitul abătut, Teodora căută să-i risipească negurile din suflet. Sărutîndu-l pe amîndoi obrajii îi spuse cu prefăcută duioșie :

— Psihi-mù, știu că banii strînși de negustorii greci din Rusia n-au sosit încă, iar arnăuții murmură. Primește rogu-te, încă cincizeci de mii de piaștri pentru lefurile lor, fiind ultima rămășiță din clironomia părinților mei.

Tulburat, Ipsilanti îi răspunse cu tremur în glas :

— Zoi-mù [1]. Ai sacrificat tot ce-ai avut pentru cauza noastră. Ce recunoștință poate fi pe măsura nobilei tale dăruiri ! Lasă-mă să anin de gîtul tău gingaș acest medalion pe care l-a purtat ultima vasilisă a Bizanțului.

[1] Zoi mù = viața mea.

*

— Măria-ta, îi vorbi Iordache, din prag, au venit negustorii chemați.

— Să intre, căpitane !

În vreme ce femeia ieși din odaie în foșnetul rochiei de atlaz trandafiriu, răspîndind un ușor iz de ambră, pe ușa din față pătrunseră negustorii eteriști. De la ei arhiul izbuti să mai smulgă cîteva pungi.

— Vă mulțumesc, iubiți simpatrioți. Vom merge înainte spre țelul nostru. Nu vă pot ascunde însă că ne pîndesc mari primejdii pînă ce-mi vor sosi ajutoarele.

— De unde, măria-ta ? cuteză unul dintre musafiri.

— Cum de unde ?... Din Rusia.

— Ipsilotate ! Prin negustorii noștri avem știri că generalii Ruscalov și Wittgenstein nu mai vin ca „volintiri". Au fost trimiși cu armatele lor în fundul Rusiei.

— Numai pînă la Chișinău, de unde pot sosi oricînd. S-au tras de pe Prut, ca să nu-l tulbure pe Metternich și Sfînta Alianță.

— Am mai aflat că țarul e împotrivitor.

— De ochii lumii, negustorule. E la mijloc dibăcia lui Capodistria. Lăsați-mă să cîntăresc cu împrejurările politice și ostășești. Ceea ce trebuie să știți e că nu dau înapoi, dar că mi-e greu să plec la luptă c-o armată flămîndă. Așteptam mai mult de la patriotismul vostru.

— Știm, măria-ta, dar n-am putut aduna decît acești bani, fiindcă negustorii s-au risipit.

— De teama lui Tudor, izbucni dușmănos glasul lui Duca.

— Nu zic ba, răspunse Evanghelidis, bancher din Hanul-Zlătarilor ; mulți au pribegit însă după sosirea oștirii noastre. Tudor s-a tras la Cotroceni, dar o seamă de nesăbuiți de sub steagul măriei-tale se țin de beție, jafuri și samavolnicii. Ieri noapte abia am scăpat cu viață din mîna unor asemenea ticăloși. Au ajuns să fie spînzurați pe la răspîntii de paznicii orînduiți de Vladimirescu.

— Să-ți fie rușine, strigă același Duca. Ponegrești o armată sacră.

— Mi-am dat jumătate din avere Eteriei, vorbi răspicat Dumetriadis, toptangiu din Hanul lui Șerban Vodă și

mă copleşeşte amărăciunea adevărului, însă Kir Evanghelidis are dreptate. Şi eu am fost jefuit.

— De tîlharii lui Tudor !

— De cînd vorbesc valahii ca-n Epir şi Peoloponez, căpitane ? E trist, măria-ta. Trăim un ceas greu. Ţarul petrece prin străinătăţi şi s-a învoit cu alţi împăraţi să-i lase pe turci ca să intre în Moldova şi Ţara Românească. Nu-i păcat de Dumnezeu ca oastea Eteriei să cadă pradă puterii otomane ? Nu-i păcat şi de noi grecii care am trăit aici fără supărarea nimănui ? Iacă, beizadea, gazetele ruseşti cer să risipeşti oastea şi să treci munţii. Austria îţi dă adăpost. O să vină alt ceas, potrivit voii noastre.

— Te-ai făcut arhistrateg, Demetriadis, ori ţi-e teamă că o să-ţi ardă păginii dugheana ? strigă Duca neobrăzatului negustor, smulgînd hangerul din brîu.

— Vîră hangerul la loc, căpitane. Să nu ne aprindem cînd simţim că ne fuge pămîntul de sub picioare, interveni Evanghelidis.

— Vedeţi-vă de matrapazlîcurile voastre negustoreşti! măria-sa ştie ce face şi nu de sfaturi are nevoie. Mai bine dezlegaţi-vă pungile pentru hrana oştirii.

Ipsilanti înlemnise. Nu-i venea să creadă că nişte tarabagii îl înfruntă, spunîndu-i adevărul. Îl linişti pe Duca şi, fiindcă mai avea nevoie de banii negustorilor eterişti, le vorbi blajin :

— Mergeţi liniştiţi la negustoriile voastre. Ce trebuie făcut, am să fac, iar gazetelor nu le daţi crezare că nu sînt scrise de evanghelişti.

Rămas singur, Ipsilanti începu să fiarbă iarăşi în acea nelinişte, care-l stăpînea de cînd aflase că ţarul nu-i lăsa nici o speranţă. Se mai revărsa apoi asupră-i, copleşindu-l, hărţuiala grijilor unei oştiri flămînde, gîlcevitoare şi greu de ţinut în frîu. Mai ales cea a arnăuţilor. N-avea cu ce să le plătească soldele. Din nefericire, erau singurii soldaţi adevăraţi... Entuziasmul mavroforilor nu putea înlocui totala lor lipsă de experienţă în ale războiului. Ajutor nu-i venea de nicăieri şi căpetenia pandurilor îi cerea stăruitor să treacă Dunărea. Ca să nu se coboare în propriii săi ochi, Ipsilanti înăbuşea, iritat, umbra unei amăgiri care-i unsese cîndva sufletul, iar, azi, în pragul prăbuşirii ce se contura, îl rodea ca un vierme, vădindu-i uşurinţa : Spec-

trul coroanei Paleologilor. Se simți dintr-o dată mic și umilit. Bău pe nerăsuflate vinul din carafa adusă pentru cinstirea negustorilor, sperînd să-și mai răcorească un pic gîndurile. Se scutură, trezit parcă dintr-un vis urît, auzind bătăi în ușă. Intră Iordache, cu figura îngrijorată :

— Măria-ta, Mitropolitul Nicopolului, în armia căruia ne pusesem atîta nădejde, a fost spînzurat de păgîni. La Constantinopol e prăpăd. Turcii ne vînează fără milă simpatrioții. Ard mahalalele grecești, iar patriarhul a fost scos în ziua de Paști din altar și spînzurat în sfintele odăjdii, vorbi de nerăsuflate Iordache. Toată semiluna s-a înverșunat împotriva noastră. Sultanul a ridicat steagul verde al profetului în semn de război sfînt pentru păgînime. Curînd, ordiile or să treacă Dunărea.

— N-or să treacă, Iordache. Valahia e sub ocrotirea țarului prin tratate încheiate cu Poarta. O năvală a turcilor înseamnă război cu Rusia, de care sultanul tremură.

— S-au înțeles marile puteri să-i lase, de teamă că răzmeriţele s-ar întinde. Negustorii aveau dreptate. Nu numai că am citit și cu gazetele străine, dar, ca ostaș, îmi dau seama că așa se va întîmpla. S-a adunat puzderie de osmanlîi dincolo de Dunăre. Se văd corturile taberelor și se aude bocănitul meșterilor încheietori de barcaze.

— Vezi lucrurile în mic, Iordache, bravă Ipsilanti, întorcînd capul să nu i se citească pe chip îngrijorarea.

*

În casa lui Iacovache Rizos, boier divanit și eterist de frunte, intrase de peste un ceas căpitanul Gordon, aflat în București de două zile. Îl așteptau pe Udrizki, înrijorați că nu mai vine. Ploaia rece care începuse să cadă după un început promițător de primăvară, nu justifica întîrzierea acestuia.

— Să nu i se fi întîmplat ceva, domnule Rizos.

— Uliţele sînt în stare atît de proastă că s-ar putea să fi rămas cu careta-n drum.

Udrizki intră stînjenit, ud-leoarcă, desculț și fără pălărie, ca un vagabond.

— M-au prădat nemernicii. Au tăiat șleaurile și mi-au luat caii. Ceea ce e mai grav e că m-au jefuit și de banii

pe care-i aduceam, după înțelegerea ce am avut : iar Austria mai bine omoară o mie de soldați decît să piardă o mie de forini.

— Dacă totul o să meargă bine, n-o să ai a te plînge, domnule Udrizki, spuse Gordon.

Englezul încercă să se folosească de Rizos împotriva lui Tudor iar de Udrizki, atît împotriva acestuia, cît și în cea a lui Ipsilanti. Mergînd, cînd într-o tabără, cînd în alta, perfidul funcționar austriac trebuia, sub masca dorinței de împăcare, să le strecoare veninul neîncrederii și să-i încaiere, ceea ce ar scuti pe sultan de cheltuiala unei intervenții masive și de riscurile unui eventual război cu rușii.

— Domnilor, spuse Rizos, arhiul a primit o scrisoare înflăcărată de la lordul Byron. Anglia e alături de noi, împotriva barbariei otomane. Și Anglia nu e obișnuită să piardă.

Gordon se înclină curtenitor, dar zîmbetul lui imperceptibil mărturisea că subscrie numai la afirmația că țara sa nu e obișnuită să piardă.

Planul fățiș al lui Gordon era îndreptat împotriva răscoalei românilor, ceea ce îl încîntă pe Rizos, mai ales cînd îl auzi spunînd lui Udrizki :

— Am cerut Austriei să acorde cuviincioasă găzduire prințului Ipsilanti, în caz de nevoie. Trimisul meu la Sibiu a obținut asentimentul guvernului, prin consulul Fleischhakl. Dumneavoastră, domnilor, faceți tot ce se poate, cu mijloacele pe care le aveți și cu banii pe care vi-i pun la dispoziție, să isprăviți cu acest Vladimirescu.

Pe drum, în careta consulatului englez, Gordon îi șopti lui Udrizki — care își tot juca picioarele în cizmele largi de saftian, împrumutate de Rizos.

— Lord Byron e un mare poet. Zeus a uitat însă ca să plămădească și o muză a politicii, care să aibă în grațiile ei pe poeți. Lăsați naivii să creadă că Byron e Anglia. V-am acoperit paguba, domnule Udrizki și, în plus, aveți suma convenită. Căutați să isprăviți cu această rebeliune. Plec la Constantinopol, de unde am să urmăresc evenimentele. Este în interesul Austriei, ca nu cumva țarul să se întindă în dauna imperiului otoman.

*

Preda Cireşanu, nepotul lui Jiganie, era de cîteva luni calemgiu în casa vornicului Pîrîianu. Văzîndu-i hărnicia, slova şi cinstea, curînd acesta îl puse să-i scrie pînă şi răvaşele politiceşti. Numai Ancuţa, fiica boierului, îl privea chiorîş, nu fiindcă era un binişliu ridicat din prostime, ci pentru că băgase de seamă cum, uneori, plecăciunea ce i-o făcea ca unei stăpîne, aducea oarecum a zeflemea. O mai stîrnea împotriva lui şi o altă pornire. Nu putea înţelege cum un bărbat zdravăn ca acest calemgiu se arăta străin de toată zarva ce asurzea Bucureştii acelor zile, de parcă ar fi avut urechile înfundate cu ceară şi sufletul croit din mucavaua catastifelor cu socotelile moşiilor. Chiar dacă scria zapise împodobite aidoma straturilor de flori din grădina logofătului Bellu, nu era decît o slugă obraznică. Tresări cînd, intrînd în „vivliotecă", îl văzu pe condicar citind *Istoria Franţei,* cumpărată de ca de la François Recordon.

— Altceva n-ai găsit ? Ori îţi place să te uiţi ca mîţa-n călindar ?

— Mai sînt şi mîţe ce ştiu a buchisi pe franţuzeşte, jupîniţă Ancuţa !

— Oare ?

— Am prins binişor limba, de la prietenul meu François !

— Chiar de-i aşa, cartea asta nu-i pentru de-alde unul ca tine.

— De n-ar fi şi proşti, nu s-ar cunoaşte înţelepţii, jupîniţă.

Fata tresări. Nu suferea să fie înfruntată şi mai ales zeflemisită.

— Ţi-au şi crescut coarne, calemgiule ? Poate te închipui vreun Robespierre cu işlic !

— Nu mă pot închipui altceva decît ceea ce sînt, aşa cum nu mi-aş putea închipui pe Ioana d'Arc pornind împotriva englezilor călare pe-o bivoliţă, bidiviu căruia am auzit că domnia-ta i-ai încercat cîndva agerimea.

O clipă, Ancuţa fu ispitită să-l lovească-n obraz cu evantaiul, dar, amintindu-şi păţania din copilărie, cu toată îndrăzneala calemgiului, se mulţumi să-i răspundă :

— Ce păcat că nu s-aduce și la noi o ghilotină. Aș privi-o cu plăcere retezînd căpățîna unui calemgiu boieresc cu limba prea ascuțită.

— Ar fi păcat, jupîniță Ancuța, mai ales pentru „Surăția" domniei tale !

Fata amuți. De aproape un an încerca cu mai multe fete să înjghebeze o „Surăție", care, înfruntînd zîmbetele și dușmăniile, să scoată femeile din umbra aruncată asupra lor de obiceiurile turco-fanariote.

— De unde cunoști această taină ? izbucni furioasă Ancuța. Ai tras cu urechea, ori te-a pus tata să mă iscodești ? slugoiule !

Sîngele îi aprinse obrajii lui Preda, iar ochii verzi scînteiară într-o mînie abia stăpînită.

— Da ! Mi-a poruncit vornicul. Iată și „anaforaua" pe care i-am întocmit-o !

Fata smulse hîrtia și, pe măsură ce o citea, buzele i se deschideau a uimire, iar privirile nu i se mai puteau dezlipi de pe slove. Clătină din cap c-un zîmbet amar de om învins, apoi, împăturînd-o cu grijă, o vîrî în sîn.

— Iartă-mă, Preda !

Citise un adevărat „Statut" al „Surăției", așa cum ea o întrezărise abia, dar căreia acest băiat îi așternuse rosturile cu rînduială de om înțelept.

— Totuși, cum ai aflat ?

— Am găsit în *Istoria Franței* această hîrtie cu gîndurile domniei tale și tare mi-au fost pe plac. N-am făcut decît să le întind.

— Îți mărturisesc rușinea ce mă încearcă, fiindcă, pînă azi am fost oarbă, judecîndu-te greșit. Cată însă a păstra taina, că de află tata, pe tine te trimite la gros, iar pe mine la mînăstire, pînă ce o găsi vreo pocitanie, să mi-l dea de bărbat.

— Știu păstra tainele, jupîniță. Și-apoi, află domnia-ta, că multă apă n-o să mai curgă pe Dîmbovița pînă ce tot ce e alcătuire mișelească se va nărui.

— Te gîndești la zurba acestui sluger ? Are el oare atîta putere ?

— Puterea i-o dă norodul ajuns la aman, dar și firea vremurilor, care se zbate între nestatornicie și răzvrătire.

— Boierii spun că-i un tîlhar !

— Tîlhar, jupîniță Ancuța ! Mare tîlhar !... Nu fură, nu ia mită, e bolnav de dreptate și nădușește pentru toată povara aruncată în spatele norodului de Fanar și ciocoi mai abitir chiar decît păgînii cu cealmă.

Ancuța înlemnise. O înspăimîntase asprimea vocii și-a vorbelor izbucnite dintr-un clocot multă vreme mocnit, deslușind cu bucurie ascunsă, în bărbatul acesta voinic și frumos, o putere lăuntrică nebănuită sub înfățișarea lui înșelătoare de om molîu și ticăit.

— Spune-mi ! Nu mă disprețuiești oare pentru prostia mea ? Credeam că nimeni și nimic nu te poate scoate din apele nepăsării, așa cum mi se părea.

— Nu, jupîniță. Am harul să cunosc oamenii. Încă înainte de a te auzi certîndu-i pe vechili pentru cîinoșenia lor față de țărani, am ghicit în firea domniei tale o împotrivire la ceea ce e nedreptate și împăcare prostească cu stările de la noi. Nu pot uita cum ți-ai înfruntat o dată tatăl, amintindu-i că e și român, nu numai boier. Adeseori m-ai supus umilirii, fără să cîrtesc, fiindcă-ți aflasem inima dogorîtă de dragoste pentru oropsiți și-mi plăcea cu cîtă îndrăzneală îți rosteai gîndurile. M-ai certat uneori, dar cearta domniei tale avea pentru mine gust de fragă. Alteori te-am zărit cătînd îngîndurată spre plopul de sub fereastră și-am ghicit că te mistuie o durere. Mi se strîngea inima. Știam însă că nu se cuvenea să mă amestec.

— Preda ! Plopul ăsta a crescut dintr-o sămînță adusă de vînt pe mormîntul mamei. Rădăcinile lui i-au îmbrățișat oasele, iar jalea și neliniștea ei îi tulbură frunza. A lăsat cu limbă de moarte s-o îngropăm lîngă casă. N-am îngăduit nimănui să smulgă mlădița răsărită peste locul de veci. A crescut repede și cînd îmi bate cu creanga în geam, parcă mă cheamă să stăm de vorbă. E copacul pe care cu l-am iubit cel mai mult dintre toți copacii lumii și, uneori, îmi vine a crede că a trecut în el sufletul mamei. Crucea a putrezit, iar tata n-a mai pus alta-n loc, zicînd că nu vrea să aibă mereu sub ochi semnul morții. De aceea plopul ăsta e sfînt pentru mine și-l caut cînd sînt mai însingurată.

Aproape fără voie, Preda îi prinse mîna, sărutîndu-i-o. Descumpănită, fata îi spuse, cu glasul moale :

— Asta tot din *Istoria Franței* ai învățat-o, Preda ? Că la noi, femeia sărută mîna bărbatului !

Se auzi atunci duruit de roți rostogolit peste blănile de stejar ale Podului Mogoșoaiei.

— Tăicuțu ! sări fata, cu obrajii aprinși. Mîine o să mai scărmănăm un pic din tainele noastre. Dar fără apucături franțuzești, calemgiule, îl amenință cu degetul, alergînd în calea părintelui ei, c-un sentiment ciudat : parcă Preda îi ținuse inima în palmă atunci cînd îi prinsese mîna să i-o sărute.

*

Nici n-apucă bine vornicul Pîrîianu să-și spele fața de praful drumului lung și greu, cînd o roabă, luîndu-i ligheanul și peșchirul, îl înștiință de sosirea neașteptată a căpitanului Duca.

— Cu adîncă plecăciune, arhon vornice ! Cer iertăciune pentru că am venit la acest ceas nepotrivit, dar, văzînd caleașca domniei tale, m-a împins nerăbdarea după veștile ce ne aduci de la Sibiu.

— Vești ? Bani, Duca, bani ! Pentru tine, Caravia și Sava. Englezul nostru s-a arătat filotim. Iacă îți trimite și-un răvaș. Spune-mi însă ce-ai făcut în lipsa mea ?

— Am vîrît niște obraze straşnice în tabăra de la Cotroceni, izbutind să îndîrjesc cîțiva căpitani împotriva lui Tudor. „Divanul" slugerului — că a făcut rînduială de judecată acolo — a osîndit și spînzurat pînă acum trei panduri. Oamenii mei au ascuns în traistele ăstor olteni odoare de aur și argint, furate de la biserica „Stelea". Cuvînd o să-i vîrîm ceva aurărie și în calabalîcul lui Chiriac Popescu, căpitanul gărzii și cîinele credincios al Vladimirescului. Dacă-l spînzură și p-ăsta, pe olteni o să-i cuprindă mînia. Ori se vor răscula împotriva comandirului ori se vor risipi.

— Și Ipsilanti ce gînduri are ? Trece Dunărea, au ba ?

— Cum să treacă, boierule ? Că s-au adunat turcii ca mușteleîn cetățile de pe celălalt mal Or să intre cu-

rînd în Valahia. Pînă acum i-a oprit Pini, spunînd că e împotriva tratatelor dintre țar și sultan, dar a fugit și el la Brașov. Cînd n-o mai avea încotro, Ipsilanti o să treacă munții. Pînă atunci, mai nădăjduiește că țarul o să-l ierte, socotind supărarea lui doar o înșelătorie diplomatică. Se amăgește că în cele din urmă o să-i dea tronul Valahiei și să pună la cale din București o nouă răscoală împotriva turcilor. Nu visează decît s-ajungă bazileu daco-elin.

— Prin oraș ce mai e ? Îl văzui aproape pustiu.

— Zurbalîc și jaf ! Ce nu fac zavergiii și cîțiva beți-vani din rîndul pandurilor, fac oamenii mei, așa că treaba merge ca pe roate ! Și să mai știi, arhonda, că Ipsilanti a căzut sub vraja unei muieri parșive, care i-a sucit capul. Stă mai mult cu gîndul la ochii ei.

— Atunci e bine, Duca. Unde-și vîră muierea nasul, își vîră și dracul coada. Află că, în afară de bani, am adus pentru tine, Caravia și Sava, teșcherele de supuși chezaro-crăiești, ca la o primejdie să treceți granița fără oprelițe.

Cum plecă Duca, Pîrîianu își frecă bucuros palmele, fiind acum sigur că după înăbușirea răzmeriței o să se urce în scaunul domnesc. I-a promis-o agintele englez venit de curînd la Sibiu. Îl știe om tare, lucrînd pentru lordul Castlereagh, ministrul treburilor din afară al majestății sale regele George al IV-lea. Și apoi, s-a arătat mînă largă, dîndu-i bani pentru unelțiri împotriva răscoalei valahe. Cu Ipsilanti a socotit că nu-i nevoie de vreo cheltuială, că se va prăbuși singur. Parcă-i sună și acum în urechi vorbele străinului acela roșcovan : „Anglia ține ca împărăția otomană să rămînă neștirbită și știe a-i răsplăti cum se cuvine pe cei ce i-au fost de ajutor !"

„Nu în zadar a bătut drumul pînă la Sibiu. Nici nemții, nici muscalii și nici fanarioții n-or să mai hotărască pe cine să trimită turcul domn la București și la Iași, ci englezii", își zise Pîrîianu, bătînd din palme ca să-i vină în iatac Mândica țiganca, tînăra și nurlia roabă, „să-l scarpine la tălpi, fiindcă nu poate adormi".

*

Ancuța auzise, la început, fără voie, apoi din ce în ce mai curioasă, ce mîrșăvie puncau la cale. Se frămîntase întreaga noapte, iar dimineața, cînd văzu pe Preda Cireșanu în bibliotecă, se apropie șovăitoare, neștiind cum să-i spună. Preda tresări cînd se trezi cu fata în spatele lui, palidă, stîngace, cu ochii umbriți de nesomn, șoptindu-i speriată numele, într-o chemare în care nu mai deslușea nimic din firea ei îndrăzneață, ci doar o tulburare străină și grea. Sări de pe scaun și, mînat ca de o vrajă năucă, o prinse ușor de mijloc, strîngînd-o la piept în tăcere.

— Nu, Preda ! Nu ! bîigui Ancuța.

Fata se desprinse moale din îmbrățișare și, lunecîndu-și mîna a mîngăiere peste obrazul lui, rosti cu voce tremurîndă :

— Ce-ai zice dacă i-aș spune tatii ?

— Chiar de m-ar trimite la ocnă, aș zice că am trăit cea mai fericită zi din viață, pentru care sînt gata să tai sare pînă o să pun mîinile pe piept, jupînița mea. Cum de n-ai băgat de seamă că de cînd am călcat pragul acestei case mă frămîntă o dragoste nebună. Numai starea mea de simbriaș și de om din clasa de jos mi-au pus pînă acum stavilă. Fie ce o fi ! Am găsit în domnia-ta o ființă spre care tot mereu mă îndemna inima și gîndul. Iartă-mi îndrăzneala, dacă m-am amăgit.

— Preda ! răspunse Ancuța dezmetecită. Te-am căutat să-ți spun că viața lui Tudor Vladimirescu e în mare primejdie.

Îi povesti urîta urzeală pusă la cale.

— Asta e, Preda ! Cată să afle slugerul cît mai repede că mișeii mișună în umbra lui ca să-l piardă.

*

— Du-mă de sîrg la căpitanul Zoican, strigă Ioniță Codobatură străjerului înfășurat în ipingea, care-i oprise să intre în tabăra de pe dealul Cotrocenilor.

— N-am putut cumpăra arme, kir Zoicane. La Brașov, prăvălia lui Brün e închisă și negustorul întemnițat, fiind

prins că vindea puști sîrbilor. L-am găsit însă în tîrg la Sibiu pe Eremie al nostru. Era înmuiat numa-n catifele și ceaprazuri aurite de ghinăral nemțesc.

— Ai nebunit, omule ?

— Ba ! Citește numai răvașul lui.

„Kir Zoicane — scria fostul marinar — m-am tocmit portar la hotelul cel mare din Sibiu, cu ajutorul unui obraz de seamă. Am aflat de la Ioniță că negustoria merge bine. Nu uita că sînt pe la voi vînători fără pereche, gata la belit lupii de blană că are preț bun. Bucuros aș fi de un asemenea cîștig. Socotelile datoriei le cunoaște Ioniță. Poftesc multă sănătate domniei-tale și la toată sama prietenilor noștri, mari și mici".

— Tălmăcește-mi, Ioniță, răvașul că nu-l pricepui tot. Înțeleg de ce negustorie e vorba, de ce vînători și de ce lupi, dar ce socoteli datornice îmi aduci, iaca nu mă dumiresc.

— Nu putea scri altcum. De cînd cu răsvala noastră, abia mai trece iepurele peste graniță. Țăranii din Transilvania vorbesc în gura mare că vine „Todoruț" să-i mîntuie din robia grofilor și a împăratului, de-a întrat frica în stăpînire.

Codobatură își sfîșie căptușeala căciulii, smulgînd niște hîrtii scrise în limbi străine.

„Țăranii valahi nu mai plătesc birul și nu mai muncesc pămînturile boierilor și mînăstirilor. Vladimirescu a intrat în București cu 16 000 de oameni înarmați, iar Ipsilanti cam cu vreo 7 000. Principiile revoluționare ale valahului ațiță prostimea. Dacă curtea Imperială austriacă nu ia măsuri, atunci Transilvania și Banatul sînt pierdute. În capitala Valahiei e atîta nesiguranță încît am fost nevoit s-o părăsesc", scria Fleischhakl, consulul austriac la București, lui Metternich.

O a doua scrisoare era în franțuzește. Alergară la François Recordon să le-o tălmăcească.

„Prealuminate stăpîne și soare al vieții mele — scria Alexandru Ipsilanti țarului. M-a cuprins cea mai cumplită deznădejde. Ochii îmi lăcrimează și inima îmi sîngerează aflînd că umila mea persoană a cauzat majestății voastre imperiale grea supărare. Nu pentru răsturnarea stărilor

rînduite de Dumnezeu m-am ridicat, ci pentru libertatea Greciei. În genunchi cer iertare dacă am greșit în fața magnificului împărat al tuturor Rusiilor. Știam că brațul puternicului meu stăpîn e binecuvîntat de Cel de sus, pentru mîntuirea creștinilor de sub jugul păgîn. Tot în genunchi, rog pe majestatea-voastră imperială, pentru care în orice clipă mi-aș da viața, să nu mă osîndească la pieire, fiindcă nu pe mine mă dă pradă morții, ci toată creștinătatea apăsată de semilună. Îngăduiți ca supușii înălțimii voastre, dornici să-mi vină întru ajutorare ca voluntiri, să aibă nestingherită slobozenie. Nădăjduiesc în marea și binecuvîntata milă imperială, ca să pot trece Dunărea liniștit, deșertînd Principatele Moldovei și Valahiei, pe care le las sub înalta și veșnica oblăduire a celui mai puternic și mai pravoslavnic dintre toți împărații lumii, cel ce vine, ca soarele, din răsărit, să aducă nădejdea mîntuirii tuturor celor de aceeași dreaptă și sfîntă credință".

— Vrea să ne dea țara plocon țarului, de parcă ar fi moșia lui taică-su. Și încă sub veșnică oblăduire, cîntai-ar popa veșnica pomenire, de scîrnăvie fanariotă ! A-ncercat să sară groapa cu sacu-n spinare și-acu cerșește ajutor pe seama noastră ! se revoltă Zoican.

— Nu te teme, domnule Zoican. N-o să dobîndească nici ajutor, nici iertare. Iată ce-i scrie Metternich țarului :

„Majestate imperială ! Îmi fac o sfîntă datorie trimițîndu-vă alăturat o parte din corespondența lui Alexandru Ipsilanti cu carbonarii italieni, republicanii francezi și rebeliștii spanioli, nesocotiții care ne-au dat atîta durere de cap. Regret că sînt nevoit să tulbur pe majestatea-voastră imperială, dar, ca devotat slujitor al „Sfintei Alianțe" și admirator al strălucirii voastre, eram obligat să scot masca acestui prinț rebel, înjugat la toate revoltele Europei, ca să nu-i mai acordați înalta voastră protecție".

Lipsea corespondența lui Ipsilanti, dar raportul lui Metternich era îndeajuns pentru ca Recordon și Zoican să-și dea seama că țarul nu-i va întinde fanariotului nici o mînă de ajutor.

„Domnule Udrizki — prințul Metternich acordă domniei voastre cea mai mare încredere, mai ales de cînd consulul Fleischhakl a părăsit Bucureștii, fugind la Sibiu.

Preţuieşte atît conştiinţa dumneavoastră profesională, cît şi credinţa faţă de împărăţie, dovedită prin curajoasa rămînere la datorie în mijlocul primejdiei. Căutaţi să lucraţi pe orice cale pentru a-i pierde pe răzvrătiţi, în special pe Vladimirescu — ridicarea acestuia fiind cea mai păgubitoare. Grăbiţi-vă, ca nu cumva ţarul să se răzgîndească, lăsîndu-se ademenit de pămînturile valahilor. Anglia nu doreşte ca acestea să cadă în mîna lui. Oare nu v-ar surîde să le guvernaţi în numele Vienei ?"

Copia scrisorii trimisă din Sibiu lui Udrizki era semnată „B".

— Cine să fie acest mîrşav „B" ?

— Vorbind în numele Angliei, nu poate fi decît englez.

— Aşa-i, cucoane Zoicane, intră în vorbă Codobatură. Ţine-te însă bine, să nu cazi, cînd o să afli cine-i. Îţi aduci aminte de acei boieri englezi care-au venit cu noi pe corabie de la Viena, cînd ne-am bătut cu turcii ostroveni !

— Lordul Thomson ? întrebă grăbit Recordon.

— Nu ! Unul dintre valeţii lui. Avea pe obraz un semn ca luna turcească.

— Mi-aduc aminte. Ci, spune-mi odată, Ioniţă, ce ştii ; nu mă mai fierbe-n oală seacă, strigă Zoican.

— Îl cheamă Bargrave şi e una dintre cele mai iscusite iscoade englezeşti. El l-a pus portar pe Eremie la acel hotel boieresc unde a tras.

— Da de unde îl cunoaşte Eremie ?

— Iacă ce mi-a povestit marinarul :

„Am lucrat cîteva luni pe corabia unui căpitan englez, Gordon, căruia acest Bargrave îi era ajutor. Scotea căpitanul mărfuri fără vamă din împărăţia turcească şi tot fără vamă aducea altele, mai ales arme. Primea pe corabie tot felul de oameni vînzători de taine, aflaţi în slujba lui, pînă s-a făcut mare comandir în oastea lui Ali-paşa. Odată ne-au lovit nişte clefţi. Pe Bargrave l-am scăpat rănit rău, ducîndu-l la Ianina, unde a zăcut cîteva luni. Cînd m-a întîlnit din întîmplare la Sibiu, s-a bucurat şi m-a băgat în slujbă la hotel. Deşi portar, numai eu am slobozenie să-i curăţ odăile. Bănuiam că un asemenea om urzeşte ceva necurat împotriva răscoalei din Ţara Românească, pentru că nu de florile mărului s-a aşezat tocmai

în aceste vremuri, lîngă hotarul ei. Cum știu bine nemțește, dînd cu ochii de răvașul trimis lui Udrizki, m-am dumirit că se ține de spionlîcuri. Am scotocit și-am copiat din hîrtiile lui. Vornicul Pîrîianu duce la București bani și epistole pentru oamenii englezului. Pleacă mîine dimineață." Asta mi-a spus Eremia. M-am împrietenit cu vizitiul boierului, făcîndu-i rugăciune să mă ia și pe mine că fac slujbă în schimb. Nu-i un ceas de cînd am picat în București.

În cortul priponit pe deal, în mijlocul taberii, Tudor citi încruntat hîrtiile aduse de Codobatură și ascultă știrile lui Preda Cireșeanu. Spuse apoi liniștit :

— Nu mă mir. Știam de urzelile unor boieri și ale împărăților. Nici nu mă sperii că mi-au atîrnat sabia deasupra capului. Ce ! Oare acum simt întîiași dată suflarea morții ? De pier eu, norodul rămîne, iar fanarioților, boierilor și ciocoilor moale n-o să le fie. O să-i tîrăsc curînd după mine în groapă, fiindcă ridicarea noastră i-a săpat la temelie, cum sapă apa.

*

— Poruncile date de Vladimirescu ne sărăcesc — vorbi cu parapon în Divan — Iacovache Rizos. Iar ne cere bani și opinci pentru calicii lui.

— Bani cere și beizadea Ipsilanti — răspunse vistiernicul Filipescu-Vulpe.

— Dăm beizadelei cît putem, iar Vladimirescu să ia de la negustori și de la clăcașii pe care i-a scutit de corvoadă și bir ; să crape de foame ori să se ducă dracului cu toată gloata lui.

— De ce să nu se ducă Ipsilanti cu tîlhărimea pe care ne-a adus-o pe cap ? Ai uitat, Rizos, că pămîntul ăsta te-a miluit și-a făcut din tine boier ? — răspunse mînios bătrînul vornic Bălăceanu. Nu te doare că arhiul tău, după tot blestemul în care a aruncat țara, acuma o să ne aducă și prăpădul năvălirii turcești ? Dacă judecată n-ai, măcar un pic de rușine nu-ți strică.

— Rușine să vă fie dumneavoastră, boieri, că stați la porunca unui mojic în loc să cădeți la mila beizadelei, hărăzită de Dumnezeu să oblăduiască țara !

— De Dumnezeu ? De Fanar, Rizos, ca toţi beii din tagma lui ; iar de obläduit, beizadeaua oblăduieşte alişverişurile fanarioţeşti. Ţara o jefuie !

S-a iscat mare gîlceavă pe care abia o potoli mitropolitul, amenințînd cu blesteme.

— Bani n-avem de unde da şi Divanul ocîrmuirii nu mai poate lucra. Să ne rispim, boieri dumneavoastră. Vladimirescu să facă ce-l taie capul — interveni iarăşi Rizos.

— Îi duci domnia-ta asemenea ştire, arhonda ? vorbi cu zîmbetul în colţul gurii vistiernicul Filipescu.

— Mă spînzură, răspunse înmuiat Rizos.

În noaptea aceea, Rizos şi alţi fanarioţi-eteriști de vază trecură în tabăra lui Ipsilanti. Pe cînd se întorcea cu rădvanul de la moşie, vornicul Drăguşanu fu dus cu forţa la arhiu, iar un alt boier fu ridicat noaptea din casă de zavergii.

Pe vistiernicul Filipescu-Vulpe îl primi Tudor la Cotroceni cînd mijeau zorile.

— Arhon slugere, ţi-am adus banii ceruţi, dar şi-o veste proastă. Ipsilanti umblă să pună mîna pe tot tacîmul Vremelniceştii ocîrmuiri ca să ne silească să-i dăm ce vrea şi să vorbim pentru el în numele ţării.

— Am aflat şi de astă stratagheme fanarioţească, boier Filipescule şi am chibzuit că la Mitropolie nu vă mai puteţi aduna că vă ia oricînd, ca din oală, bimbaşa Sava să vă dea plocon lui Ipsilanti. O să vă orînduiesc în mai de aproape ocrotire, lîngă tabăra mea. Căpitanul Simion Mehedinţeanu a şi primit poruncă să ia în stăpînire casa Golescului de la Belvedere.

— Bine-ai gîndit, slugere ! Au să mîrîie cîţiva boieri, dar or să-nţeleagă rostul şi-or să tacă.

*

Calinic, chelarul Mitropoliei, îl trezi după miezul nopţii pe Dionisie-Mitropolitul.

— Înalt preasfinte, turcii au trecut Dunărea şi fac prăpăd. Ipsilanti se gătește de drum şi Tudor aşijderea. Să plecăm cît mai e vreme. Am strîns sfintele odoare ca să nu cadă în mîna păgînilor, iar carele pentru calabalîc aşteaptă poruncă lîngă clopotniţă.

— Încărcați-le, spuse speriat și buimac, Dionisie.

Calinic era bucuros. Eterist tăinuit, plănuise cu Caravia să-l ducă pe mitropolit cu bani, odoare și scule de preț, în tabăra lui Ipsilanti. Ce bine i-ar fi prins atîta avere arhiului, dar și persoana mitropolitului, care era președintele Divanului ! Numai că scîrțîitul carelor ce urcaseră noaptea Dealul Mitropoliei stîrnise curiozitatea mahalagiilor și, cînd convoiul încerca să coboare în zori, fu oprit de mulțimea adunată mai jos de clopotniță. S-a năpustit asupra carelor, descărcîndu-le, punîndu-le pe fugă și făcînd calabalîcul porcoi în pridvorul bisericii. Puțin a lipsit ca mahalagioaicele să nu scarmene barba înaltului ierarh, cînd au descoperit sub fîn, într-un car mocănesc racla de argint cu moaștele Sfîntului Dumitru Basarabov, patronul Bucureștilor. Nu i-au încercat tăria firelor din stufuł coliliu, dar cîte evlavioase vorbe, scăpate din gura păcătoaselor, i-au mîngîiat urechile, avea să le țină minte Dionisie pînă la capătul zilelor.

*

Ilie Uțubarză sosi la București cu ortaua lui de vreo sută de oameni înarmați. Se bucură Tudor aflîndu-l tot atît de aprins, ca pe vremea cînd se băteau cu osmanlîii peste Dunăre. Îi dădu grad de parucic, încredințîndu-i paza taberei și întărirea șanțurilor ce porneau în ocol larg din muchea dealului pînă în lunca mocirloasă a Dîmboviței, apucînd c-un braț mînăstirea Cotrocenilor. După arătările dascălului Lazăr, Ilie scobi „ierbărie“ pe un povîrniș, rînduind pulberea în săcotei de pînză fiartă în ulei de in, prin galerii căptușite cu blăni de stejar. Puțin mai sus, lîngă drumul Craiovei, prinse în pripoane cortul lui Tudor, fiindcă slugerului nu-i plăceau chiliile mînăstirii.

Îl primise printre ostași, ca un hatîr făcut parucicului Uțubarză, și pe Cosmuță, care sta să împlinească 17 ani.

Într-o noapte, pe cînd cutreiera întinsurile taberii cătînd la datoria străjilor, Cosmuță îl apucă de mînă :

— Stai, tată Ilie ! Sapă cineva dedesupt.

Nu-i fu greu să prindă sunet înfundat de tîrnăcop, izbit cu fereală, nici să-și dea seama că mînă vrăjmașă se

apropie de „ierbărie". Dacă ar aprinde-o, i-ar lăsa și fără pulbere și-ar face prăpăd în tabără.

Desculți, în lumina lunii, coborîră într-un șanț de pe botul dealului, pînă cînd zăriră o umbră răsturnînd un coș cu pămînt. Se așezase apoi pe movila din fața gurii întunecate, deschisă în peretele de lut, și slobozise o înjurătură de om îndîrjit. Trăgea adînc aer în piept și ofta. Parcă nu-i venea să mai intre sub deal, plimbîndu-se în sus și în jos.

— Nu mă ucideți — se rugă cînd se văzu prins. Azi am fost tocmit să scot pămînt din săpătură. Abia cînd mă tîram afară cu ultimul coș am prins din vorba ălor dinăuntru ce mișelie pun la cale. Poate m-ați auzit înjurînd. Mă hotărîsem să ies din șanț ca să vă dau de știre.

— Te-am auzit. Și să vezi minune : o înjurătură te scapă de streang, îi răspunse Uțubarză.

Bîjbîiră prin întunericul galeriei, îngustă și joasă, cînd zăriră o lumină slabă de lumînare. Pînă să se dumirească ce se întîmplă, cei doi tîlhari care săpau se treziră doborîți și legați.

— Tu ? ticălosule, tot nu te-astîmperi ? — izbucni Uțubarză, recunoscînd pe Niță Odobac, în vreme ce lui Cosmuță îi tremurau buzele de emoție.

A mărturisit că a primit cinci sute de taleri de la căpitanul Duca.

L-au spînzurat către prînz, în mijlocul taberii.

*

Boierii fură adăpostiți în Belvedere. Numai Vornicul Pîrîianu se încăpățîna să nu iasă din casă, trimițînd vorbă că-i bolnav.

— Rău faci, arhon vornice, îi spuse Preda Cireșeanu. Ții să ajungi pe mîinile zavergiilor ori pe ale turcilor ? La Belvedere e toată Vremelnica ocîrmuire. N-aștepta să se dezlănțuie mînia slugerului, care te-ar socoti dușman, așa precum și ești.

— Cum îndrăznești, condicarule ?

— Uită, boierule, că ți-am fost calemgiu, cum uit și eu isprăvile domniei-tale cu englezul de la Sibiu. O fac de

hatîrul jupîniței Ancuța. Ca să ajungi teafăr, poruncește să pună caii la caretă, să te duc eu la Belvedere. Acolo n-or să te mai ispitească vrăjmașii. De voie, de nevoie, ai să slujești țara și o să înțelegi ceea ce pînă acum n-ai înțeles.

— Ascultă-l, tăicuțule, că-i om bun și nu ne vrea răul, îl rugă fata.

Întors de la Belvedere, Preda îi spuse Ancuței :

— Pe boieri o să-i țină zălog nevoile Divanului multă vreme în conacul Golescului și singură în casa asta, înconjurată de atîtea primejdii, nu poți rămîne ! Spune-mi, rogu-te, unde ai vrea să te duc.

— La Zamfirica Bălțărețu.

— Așa fac, jupîniță. De casă, grijă să nu porți. O să aibă cuviincioasă pază.

— Nu-mi mai spune jupîniță, Preda, ci Ancuța. Îți sînt o prietenă cinstită, așa cum o să-ți dai seama ; cinstită și apropiată de gîndul și inima ta.

CAPITOLUL X

UCIGAȘII

Ipsilanti părăsi Bucureștii noaptea. Îngrozită de apropierea zavergiilor, Tîrgoviștea se pustii, împrumutînd parcă tristețea ruinelor vechii Curți domnești. Țărani și tîrgoveți căutară scăparea în adîncul pădurilor. Numai casele boierești gemeau, tixite de evgheniții ce nădăjduiau în ocrotirea beizadelei. Îi ieșiră în cale, dincolo de barieră, în caleși împodobite cu flori, ori pe cai sprinteni, cu zăbăluțe și scări de argint de parcă umbra vreunui Basarab de peste veacuri venea să trezească iarăși la viață orașul îngropat în uitare.

Smuls de mascarada boierească din vîrtejul grijilor și-al spaimei, Ipsilanti își agăță strălucitoarele decorații peste tunica cu eghileți și eșarfe aurite, purtîndu-și înfățișarea trufașă spre casa lui Geartoglu, cea cu coloane din marmură și portal împodobit cu naiade.

Însufleţirea de o clipă a căpeteniei eteriste începe să se stingă de cum pătrunse în noroiul uliţelor fără viaţă ale oraşului, cu prăvăliile zăvorîte, cu grădinile, casele şi curţile încremenite într-o tăcere de cimitir.

Geartoglu dădu a doua zi o soareă în sala cu arcaturi trandafirii şi policandre cu zeci de luminări. A curs vinul cu nemiluita, iar lăutarii s-au trudit, cu sfială, să ţină isonul din cobză şi ţambal Marsiliezei lui Rigas, cîntată cu patos de oaspeţi şi gazdă. De atunci, aproape seară de seară, uniformele dichisite de roabe luau ochii jupînesclor, care oftau, sărmanele, în braţele dănţuitorilor, de atîta nesperată fericire, adeseori pecetluită în răcoarea viei din jurul casei. Petreceau cu înverşunare, sfîşiaţi de o cumplită deznădejde, încercînd astfel s-o înăbuşe, mai ales de cînd Lassanis descărcase din căruţe „orchestrul Diniculuiˮ descoperit la conacul moşiei din Goleşti, al boierului fugit la Braşov. Erau doisprezece dănciuci culeşi dintre odraslele robiilor. Învăţaseră nu numai muzichie de lăutari proşti, cu ahturi şi ofuri, ci şi cîntece „după tertipul evropenescˮ. Ipsilanti porunci să-i îmbrace în uniforme de mavrofori, să-i ferchezuiască şi să-i treacă la tain, astfel că, din strunele lor prinseră curînd jupînesele şi jupîniţele legănatul molatic al valsului.

În cîteva zile, boierimea se împuţină însă. Alergase speriată la moşii, unde zavergiii dăduseră iama nu numai prin magazii, beciuri şi hambare, ci şi prin sipetele cu hăinăraie, bani şi scule de preţ. Unii încercară să se plîngă arhiului, dar se împiedicară în prag de secretarii săi, Lassanis şi Orfano. Revoltaţi de jaful tîlharilor — că numai tîlharii puteau avea asemenea criminalicești apucături — ei făgăduiau cercetare şi pedepse înfricoşătoare, precum şi întoarcerea lucrurilor furate. Curînd, boierii se dumiriră, lăsîndu-se păgubaşi şi de jaful ce suferiseră şi de soărelele arhiului. Se mai desfătau cei rămaşi în tîrg, doar cînd le trecea pe sub ferestre „Batalionul sacruˮ, în pasul vioi, trezit de marşurile săltăreţe ale orchestrului din Goleşti, aducînd un pic de viaţă pe uliţele pustii ale Tîrgoviştei şi o dulce nălucire de putere în inimile mavroforilor.

Simţindu-se mai în voie departe de forfota oştirii, Teodora ceruse găzduire într-o casă boierească de margine,

lipsind, spre mîhnirea acestuia, de la toate petrecerile lui Ipsilanti, sub cuvint că drumul ii zdruncinase sănătatea. I se rînduiră mavrofori de pază, măsură chibzuită, fiindcă, în a doua noapte de la sosirea în Tîrgoviște, umblînd după băutură, jaf și femei, trei ostași din gloata eteristă căzură sub gloanțele flăcăiandrilor în uniforme negre la ușa ei. Leșurile fură ținute cîteva zile, întinse în fața mitropoliei, să vadă boierimea că arhiul nu glumește, pedepsind tîlharii de care avea a se plînge.

*

Ipsilanti trimise pe căpitanul Farmache să dea de urma „ortalei îndestulării", rămasă pe văile Prahovei și Teleajenului, adică detașamentul de aprovizionare al armatei, alcătuit aproape numai din obraze slobozite de căpitanul Duca din temnițe, văzînd mare îndemînare la dobîndirea bucatelor, dar și-a altor bunătăți pe care nu gura era chemată să le prețuiască.

*

În satele dinspre munte, bărbații mînaseră turmele și cirezile prin ascunzișurile codrilor, luînd cu ei nevestele și copiii. Rămăseseră acasă doar bătrînii și nevolnicii. Numai la Drajna, Zamfira lui Butoi se încumetase să înfrunte primejdia. O prinseră doi zavergii în coșar, rușinînd-o, cu toată sălbatica ei împotrivire. Tare s-a minunat o vecină după acea pățanie, văzînd-o pe Zamfira întinzînd masa și petrecînd cu cei doi sălbatici berbanți, scornindu-i vorbe de hulă. E adevărat că șezuse la masă cu ei, dar după ce îi îmbătă vîrtos de nu mai știură nici cine sînt, fiind muiere voinică, îi tîrî afară în grădină. Le scoase cămășile, îi legă de-un nuc și, ungîndu-i cu miere, stîrni albinele din știubeie, cu fum de cîrpă arsă, că-n mai puțin de-un ceas arătau berbanții umflați ca niște burdușe, blestemîndu-și zilele și rugîndu-se să fie scoși de sub amarnica osîndă a muștelor.

Isprava Zamfirei ridicase satul în picioare. La conacul obștii, ortaua îndestulării se gătea de drum cu șirul de căruțe doldora de agoniseala țăranilor. Se ospătase

două zile și două nopți, ceea ce se vedea și după movila de pene și fulgi din mijlocul curții. Avu atunci Zamfira un alt gînd aprig. Dezveli dintr-o șiră de paie un butoi de țuică bătrînă și, dîndu-i cep, chemă, chiuind, pe jefuitori să se împărtășească. Ce le-o fi pus afurisita în băutură, ea știe, că, la scurt timp, căzură tîlharii ca niște cîrpe înmuiate, adormind pe dată, precum pruncii după scăldat. Le-a adunat apoi toate armele și, fiindcă babele se cam codeau, strigă la bătrîni să-i despoaie, lăsîndu-i doar în opinci.

— De unde ai, fă muiere, atîta miere să strici pe spinarea lor ? săriră moșii cu gura.

— Am ! Ce vă pasă ! Faceți cum vă spun dacă vreți să scăpăm bucatele.

Au ascultat-o bătrînii, deși, cu toată înțelepciunea lor, nu puteau pricepe ce-i mai trece prin cap acestei muieri, zicînd și ei „aferim", ca boierii.

— Acu luați niște șomoioage de paie și hai să-i ungem bine cu păcură.

Era o zeamă veche și groasă, mai mult un catran care se lipi ca mierea pe trupurile goale.

— Veniți și voi, babelor, nu mai stați cu mîinile la gură, că doar n-o să vedeți ce n-ați mai văzut. Apucați-i pe frumoșii ăștia de cap și de picioare să-i tăvălim o țîră prin porcoiul de pene și fulgi, să se nască a doua oară în chip de păsări, cum n-a mai văzut nimeni pe lume.

Fiind soarele în toi s-a uscat iute păcura, trezindu-se tîlharii cu niște usturimi mai afurisite decît după o bătaie cu urzici. I-a găsit a doua zi Farmache, curățați oarecum de păcură și fulgi, în apele reci ale Teleajenului, mînîndu-i cu gîrbaciul ca pe niște vite, sleite de putere și lipsite de minte.

*

Înaintînd dinspre Giurgiu, Ahmed-pașa își opri spahiii la Copăceni. Fiindcă primise și el daruri de la Tudor, repezi un nefer în tabăra de la Cotroceni, sfătuindu-l pe sluger să părăsească Bucureștii, că deși el n-are de gînd să pună foc orașului, alte ordii au să-l prăpădească. „Grăbește-te, ghiaurule, că ori Ipsilanti, ori Derviș-pașa o să

între în bîrlogul tău din Valahia Mică" [1], își încheia turcul răvașul. Îi mai trimise o epistolă găsită la un lipcan, prin care bimbașa Sava îl vestea, la Rusciuc, pe caimacamul lui Calimachi, că Ipsilanti a căzut în cursa întinsă, lăsîndu-se convins că retragerea lui Tudor din fața turcilor e doar o prefăcătorie, adevăratul scop fiind acela de a lovi în coastă și-n spate oștirea eteristă. „Acum Ipsilanti taie calea valahului c-o parte din oaste, în vreme ce grosul o să cuprindă culele și mînăstirile de peste Olt. Încăierarea între ei e sigură", încheia Sava.

Slugerul cunoștea bine scrisul, iscălitura, și ticăloșia lui Sava, așa că nu avu pic de îndoială. Știrile aduse de Uțubarză arătau că Farmache și Caravia grămădiseră arănuții în marginea Piteștilor, unde săpau șanțuri. Porunci să se adune căpeteniile pandurimii, cînd află că o mînă de negustori așteaptă să-i primească.

— Slugere Tudor, îi vorbi Hagi Iordache, starostele toptangiilor, am rămas în tîrg că nu sînt împotriva Adunării Norodului. Știi doar că nu mă prinde ticăloșia. Îți fac însă rugăciune în numele orășenilor să nu lași pe păgîn să prăpădească Bucureștii, că vin ordiile buluc de peste Dunăre, să bată război, ca să te scoată din oraș, să prade și să pună foc. Ar fi mare păcat să rămîi ca să aduci dușmanilor dobîndă. Păcat și de oștirea norodului, că nu doar cu turcii ai a te lupta, ci și cu zavergiii lui Ipsilanti. Spun negustorii veniți de la drum că arnăuții s-au orînduit pentru bătaie în spatele domniei-tale, așteptînd să te lovească.

— Mulțumesc de știre, Hagi Iordache. Cugeți oare că eu doresc prăpădenia Bucureștilor și-a oștirii ? Atunci, rău cugeți. Mergi sănătos, că mai curînd îmi zboară capul de pe umeri, decît să cășunez pagubă patriei și norodului ei.

Își adună căpitanii în fața cortului. Le citi răvașul lui Ahmed-pașa și epistola lui Sava către caimacam, arătîndu-le și ce aflase despre uneltirea ticăloșilor din armata lui Ipsilanti.

— Vreți ca noi să fim pricina arderii și prăpădeniei Bucureștilor și ca Ipsilanti ori turcii să pună mîna pe mînăstirile întărite de peste Olt ?

---

[1] Oltenia.

— Ba ! Să ne tragem într-acolo, vorbi Cacaleţeanu, comandantul tunarilor.

— Aşa să fie ! răspunse posomorît Tudor.

Se întoarse apoi către căpetenia gărzii :

— Chiriac ! Trimite caleştile boierilor la Belvedere şi poftеşte-i încoace.

Tudor nu le vorbi scurt şi tăios, cum vorbea de obicei, ca să nu izbucnească cumva mînia ce clocotea în el împotriva tagmei. Se găseau printre boieri unii care vădiseră înţelegere, ca Bălăceanu, Filipescu-Vulpe şi Grigore Băleanu.

„Nu v-am poftit, cinstiţi boieri, cu vreun gînd rău. Nu-s nici jefuitor, nici hiară blestemată, cum m-au întinat unii dintre domniile-voastre. Ştiţi doar că norodul m-a ales să-i fiu chivernisitor şi în oricare ceas pot plăti cu capul. Dacă n-aţi lăsat să vi se stingă în inimă dragostea cea de patrie, rogu-vă să iscăliţi hîrtia pe care o trimit împăraţilor şi regilor Europei, precum şi arzul către sultan, ca să ni se dea înapoi drepturile cele vechi ale ţării, strivite de fanarioţi. După cîtă hulă s-a aruncat asupră-mi, cuvîntul meu singur n-ar găsi crezare, ci mai vîrtos cel al domniilor-voastre, care sînteţi legiuita ocîrmuire în faţa împăraţiilor. Eu am să mă trag cu oştirea peste Olt, unde nădăjduiesc să mă ţin multă vreme în cule şi mînăstiri, ca în nişte cetăţi, pînă ce voi sili pe turci să priceapă că ţara trebuie să-şi aleagă singură domnul, dintre ai săi, şi să se cîrmuiască după pravilele şi obiceiul pămîntului ; pînă ce se vor îndupleca evropeii cei mari să priceapă şi ei că zadarnic stau împotriva unui norod ce se zbate în sînge pentru slobozenia lui. Să afle toţi că nu de căpiaţi s-au ridicat valahii. Iscăliţi şi slobozi sînteţi să mergeţi fiecare unde vă e voia. Rog pe înalt preasfîntul să pună în cap iscala sfinţiei sale.

Au iscălit boierii, risipindu-se ca vrăbiile cînd pică din înălţimi heretele.

„Vlădică Ilarioane, ia degrabă drumul Laybachului să duci plîngerea noastră regilor şi împăraţilor adunaţi acolo, iar tu Jiene, strecoară-te printre ordii, cu Zoican, pînă la Stambul. Daţi arzul jupînesei Ruxanda Cantacuzino, nevasta lui Dumitrache Scanavi, bancherul Seraiului împărătesc. Aşa o să ajungă în mîna sultanului.

Tudor porni din București cu rînduială de război. Ajuns la Goleşti în conacul lui Dinicu Golescu, împinse ortaua lui Uţubarză să cerceteze drumul Piteştiului, iar pe Jiganie, Gîrbea şi Ispas îi puse pe margini şi-n spate, cu pîlcuri de panduri, să pîndească vreo apropiere vicleană a vrăjmaşilor.

* *

Macedonski şi Hagi Prodan, căpeteniile arnăuţilor de pe lîngă tabăra lui Tudor se întîlniră noaptea într-un conac boieresc din apropierea Goleştilor cu trimişii lui Ipsilanti.

— Fraţilor ! le vorbi Duca, fără panduri nu putem ţine piept turcilor, iar Vladimirescu se retrage şi ne lasă singuri în faţa primejdiei. Tu, Prodane şi, tu, Macedonski, ce păziţi acolo ?

— Ce putem face noi, trei sute de arnăuţi ? Nu sîntem nici ai lui Tudor, nici ai stăpînirii şi nimeni nu ne plăteşte simbria. Trăim din terciul şi ciorba pandurilor. Cînd am părăsit pe vornicul Nicolae Văcărescu, să ne lipim de oastea lui Tudor, logofătul Samurcaş ne-a făgăduit marea cu sarea de la arhiu, răspunse Prodan.

— Sînteţi ai arhiului şi vă plătim ! tună Caravia — trecîndu-şi nervos mîna de-a lungul tunicii de general, grad pe care-l primise de la Ipsilanti, drept răsplată pentru că într-o singură noapte ucisese la Galaţi optzeci de turci cu femei şi copii. Să nu mai vorbeşti, Prodane, că te-ai dat de gol ca un zevzec în faţa valahului şi nu ţi-ai împlinit misia ca să-i iei capul. Tudor e al dracului de viu, iar noi o să crăpăm din cauza lui.

Aprins de băutură, fioros şi nestăpînit, bătu apoi cu pumnul în masă :

— Ce naiba ! Nu sînteţi în stare să isprăviţi cu acest ticălos de pandur ?

— Numai dacă-l scoatem din mijlocul taberii lui.

— Cum ? Cu lăutari ori cu neisprăviţii de sub comanda ta şi a lui Macedonski ?

— Ar putea căpitanul Iordache. În el mai are încredere.

Iordache îi scrise lui Tudor că ţine să-l vadă ; că Ipsilanti vrea să-şi treacă oastea peste munţi, rugîndu-l să-i

acopere retragerea. Îl așteaptă în marginea Găeștilor, în dimineața de 16 mai. Ca să nu fie bănuială, urma ca fiecare să vină numai cu cîte douăzeci de oameni.

Tudor primi, dar, prin iscoadele sale află că, în noaptea de 15 mai, Nicolae Ipsilanti, fratele arhiului, intrase cu oștirea lui prin viile, livezile și pîlcurile de pădure din jur și, cu gîndul să-l prindă, se apropie tiptil, în spatele lui Iordache.

— Așa ne fu vorba, slugere ? întrebă Iordache, cînd se trezi întîmpinat de panduri, cu armele încărcate și cu fitilurile puse la tunuri.

— Chiar într-atîta te-ai ticăloșit, Olimpiotule, de vrei să mă ucizi fiindcă în două rînduri ți-am scăpat viața ? Ce caută Nicolae Ipsilanti în urma ta cu atîta oștire ?

Iordache a vrut să răspundă ceva, dar, dintr-un lăstăriș s-a ivit o parte din oastea ascunsă a eteriștilor. Cînd a văzut însă ce putere-l întîmpină, Ipsilanti a poruncit căpitanilor să nu mai facă un pas. Întîlnirea a fost scurtă.

„Nu mai deschide gura, Iordache. Am văzut ce vrea arhiul vostru. Îți iert ticăloșia, fiindcă ești un lefegiu, învățat să ucizi pentru cine te plătește. Cu Ipsilanti-i altceva. Spune-i să treacă munții, că pe-acolo nu curge nici o Dunăre și n-are să se-nece. N-o să-mi nenorocesc țara pentru nesăbuința lui. Știi bine că-mi stă-n putere să-i risipesc oastea. N-am făcut-o, că sînt creștin, cu toată neomenia de care a dat dovadă și cu toate nenorocirile pe care ni le-a adus pe cap. Să-și tragă oștirea din calea mea. Atît să-i spui !"

Iordache a pus capul în pămînt, a tăcut și-a plecat.

Cînd a aflat arhiul că stratagema a dat greș, i-a suduit ca un cleft abia coborît de pe la stînele din Pind. Apoi le-a întors spatele furios, grăbindu-se, fiindcă n-o mai văzuse pe Teodora de două zile, așteptînd ca ea să-i risipească zbuciumul și mîhnirea care-l sufocau.

— Trăim vremuri în care viața nu mai plătește nici cît o măslină viermănoasă, Iordache. O să ne frîngem gîtul din cauza acestui catîr de Vladimirescu. Am un plan care să ni-l dea în mînă, numai să vrei. Pentru treaba asta, afară de recunoștința arhiului, ai o mie de taleri austrieci. Te învoiești ?

— Suma e mare, recunosc, dar și primejdia la fel. Îmi risc viața, căpitane Duca. Mai adaugă cinci sute.

*

În fața Vidinului, tot soiul de barcaze se legănau pe apele Dunării, așteptînd să treacă în Valahia Mică oastea lui Derviș-pașa. Ca să-și mai ucidă timpul, spahiii și ienicerii jucau alene geamparalele, în sunetul chinuit al unui clarinet, sub sălciile de pe marginea maidanului dintre cetate și fluviu. Numai topciii își făceau de lucru pe lîngă tunuri, nădușind sub coifurile lor înalte de-un cot, semănînd cu niște burlane retezate. Solii lui Tudor, Iancu Jianu și Zoican, se priviră îngrijorați.

— Turcii stau gata să dea buzna-n țară, Iancule, și-or prăpădi-o pînă ajungem noi cu arzul la Stambul. Cînd s-a pornit Aliotmanul cine-i mai pune stavilă ? E ca și cum ai încerca să popreşti Oltul cu palma.

— Poate-l mai îmblînzim un pic pe pașă cu ploconul.

— Cum îmblînzeşti lupul c-un dumicat de carne. Eu cred că bine nu-i.

— Cu turcul nu știi niciodată ce e bine și ce e rău. Trebuie să-ncerci norocul !

— Păcatul tău să fie, Iancule.

Nu fu păcatul lui, fiindcă o patrulă de spahii îi prinse la mijloc.

— Am pus mîna pe niște iscoade ce dădeau tîrcoale ordiei, luminăția-ta, se lăudă buluc-başa, îmbrîncindu-i pe olteni la picioarele lui Derviş-pașa.

— Nu sîntem iscoade, ci soli, preaslăvite, vorbi mieros Zoican, întinzînd răvașul și darul.

Pașa sloveni cu greu rîndurile lui Tudor și după ce îndesă între pistoalele din cingătoare punga primită, izbucni :

— V-ați ridicat împotriva padișahului și acum umblați cu arzuri de pezevenghi ?

— Înălțimea-ta ! Nu împotriva preaslăvitului nostru împărat s-a ridicat norodul valah, ci împotriva beilor care jefuiesc și țara și împărăția.

— A ajuns împărăția nevolnică, ghiaurule, ca s-o apere niște ciini spurcați ? Auzi obrăznicie ! Ia-i și-nchide-i Ismaile...

Îi aruncă în jilăveala unei hrube, unde abia se strecura o umbră de lumină ametită. Acolo aveau să-și ducă traiul cîteva luni, pînă cînd s-au putut răscumpăra.

*

La 21 mai se prăznuia ziua Sfinților împărați Constantin și Elena. Arnăuții lui Hagi Prodan și Macedonski aduseseră vin și godaci de furat, petrecînd pînă tîrziu în odăile din fundul curții Golescului. Tudor își găsise adăpost în foișorul de deasupra porții. Adormise greu, după zbuciumul zilei în care fusese nevoit să-l spînzure pe căpitanul Udăreanu, pentru primejdioasă neascultare a poruncilor. O făcuse cu inima strînsă, temîndu-se că, de nu va fi aspru, oastea lui ar putea ajunge turmă fără stăpîn, ca oastea lui Ipsilanti, mai ales că arnăuții îi tot momeau oamenii la furturi și blestemății.

În miezul nopții sosise și Iordache. Îl adusese Hagi Prodan din fața străjilor pe care le controla. Ținură sfat cu lumina stinsă în odaia lui Macedonski, așteptînd să intre luna în norii ce pătau cerul, pentru a împlini fapte pe care le săvîrșesc tîlharii în puterea nopții. Chiriac Popescu dormea cu garda, în casele bisericii, peste drum de foișor. Un pandur sta de strajă la poarta clopotniței. Înădiseră frînghia clopotului, de-i ajungea capătul pînă jos, ca la caz de primejdie, străjerul să poată da alarma. Alți doi păzeau la scara foișorului. Nimeni nu mai putea umbla fără rost pe uliție după ce trîmbițele sunau stingerea. În noaptea aceea, de sărbătoare, mai bîjbîiau cîțiva bețivani. Străjile îi priveau cu îngăduință. Luna își ascunsese obrazul pe jumătate după o scamă de nor, cînd doi arnăuți beți se iviră, jucînd în mijlocul drumului. Cîntau încet un cîntec grecesc. Acum se țineau pe după gît, acum se desprindeau, învîrtindu-se și băteau cu îndîrjire pămîntul. Uneori se bălăbăneau, gata să cadă și, ca să mai prindă puteri, își treceau ploșca unul altuia. Țopăiau într-un fel caraghios, ca doi cocoși care stau să se înfrunte. Pan-

durii din strajă făceau haz ca la măscăricii de prin bîlciuri.

— Ho ! mă, că rămîneţi fără opinci, le strigă străjerul din poarta clopotniţei, cînd arnăuţii izbeau amarnic pămîntul din faţa lui.

— Nu vrei şi tu o gură de ţuică, fraţico ?

Întrebarea era un consemn. În acea clipă, laţul unor arnăuţi, furişaţi din fundul curţii Golescului, prinseră de gît străjerii foişorului. Pandurul din poarta clopotniţei se prăbuşi sub loviturile falşilor beţivani.

Iordache pătrunse uşor în odaia lui Tudor. Trezit brusc, acesta îşi dădu seama, dintr-o privire, de primejdie. Arnăuţii îi luaseră sabia de lîngă pat şi brîul cu pistoale din cui.

— Rău am făcut că te-am scăpat de la moarte, Iordache.

— N-ai făcut rău, fiindcă te duc nevătămat la Tîrgovişte. Înţelege-te cu Ipsilanti.

Jos, în capătul scării, Hagi Prodan aştepta cu cîţiva arnăuţi călări. Tudor urcă în şa. Băgă de seamă că toţi caii aveau copitele înfăşurate în paie şi pînză de sac. Într-un crîng din marginea Goleştilor aştepta o căruţă de poştă. Îl aruncară legat în dricul ei, acoprindu-l cu fîn, aproape să se sufoce. Trei zile şi trei nopţi îl purtară pe drumuri ocolite, ca să nu li se ia urma, pînă ce, ajunşi la Tîrgovişte, îl închiseră într-o chilie a Mitropoliei.

Tabăra nu se trezise încă, dar, la schimbarea străjilor, paznicii nu mai fură găsiţi în posturi. Şi nici n-aveau să mai fie găsiţi, fiindcă, ucişi, îi aruncaseră tîlharii, despuiaţi, în bulboanele Argeşului. Cînd începu să bată clopotul, Prodan şi Macedonski ieşiră din odăile lor, frecîndu-se la ochi.

— Au pierit străjile, Prodane, îl informă Chiriac Popescu.

— Cine v-a pus să rînduiţi oameni de strajă din ortaua lui Urdăreanu ? Au dezertat fiindcă le-a spînzurat comandirul.

Sărind cîte două trepte, Chiriac Popescu intră în odaia lui Tudor.

— Unde-i slugerul, Prodane ?

— Parcă tu-l păzeai, Chiriace, nu eu !

— A plecat la Tîrgoviște să pună la cale lupta cu turcii, răspunse Macedonski, ceea ce mulți au crezut.

*

Tudor era ținut într-o chilie a fostei mitropolii așteptînd întîlnirea cu Ipsilanti. Știa ce o să-i ceară fanariotul și mai știa că odată intrat pe mîna lui, zilele sau poate ceasurile îi sînt numărate, fiindcă nu putea să primească nici o învoială nelalocul ei. Ipsilanti își trimise însă frații, pe Iorgu și Nicolae : „Încercați să-l convingeți, dar sînt sigur că nu veți izbuti. În acest caz îl dați pe mîna lui Caravia". Arhiul nu era dispus să asculte adevăruri care-l usturau și pe care Vladimirescu le-ar fi rostit fără sfială, așa cum le rostise la București, cînd se văzuseră în chioșcul lui Mavrogheni. Acum ar fi fost mai dure și nu ținea să fie micșorat în ochii oamenilor săi.

— Arhon slugere ! Iartă purtarea căpitanului Iordache, dar, altfel n-aveam prilejul unei întîlniri, folositoare pentru toți — vorbi Iorgu Ipsilanti.

— Ce-mi cereți ? întrebă tăios Tudor.

— Să-ți unești forțele cu cele ale Eteriei și să luptăm împreună împotriva turcilor.

— Cum o să-mi prăpădesc oamenii și să-mi năpăstuiesc țara aruncînd-o în izbeala turcilor ? Noi nu ne-am ridicat fără rost, ci pentru dreptățile noastre călcate de străinii domni și de ciocoi. N-a sosit ceasul să ne batem cu turcii. Iar de încercați să prindeți șarpele cu mîna noastră, zadarnic încercați. I-am spus-o și lui beizadea Alexandru. Rău a făcut că nu m-a ascultat să plece la timp. Acum e tîrziu. Cu, sau fără noi, armata eteristă e osîndită.

— Nu-ți dai seama că-ți primejduiești capul ?

— Ce preț să mai aibă un cap, din nesăbuința căruia ar cădea zadarnic mii de capete ?

Iorgu Ipsilanti înghiți în sec. Văzu în răspunsul valahului mai mult o aluzie la arhiu și se înfurie.

— Asta ți-e ultimul cuvînt ?

— Asta !

Ieșind, Iorgu Ipsilanti îi făcu semn lui Caravia, care aștepta la ușă.

— La miezul nopții, generale ! Știi ce ai de făcut. Să nu se simtă.

— După poruncă, beizadea Iorgu.

Cînd știrea despre plecarea lui Tudor la Tîrgoviște ajunse la urechea lui Uțubarză, acesta se încruntă. Bănui că e ceva necurat la mijloc.

Cum de n-a spus nimănui nimic ?

Porni cu cîțiva oameni spre vechea Cetate de Scaun, să ia urma slugerului.

L-a întîmpinat la Tîrgoviște Iordache, cu amăgirea că Tudor, înțelegîndu-se cu Ipsilanti, a plecat după ajutoare în Rusia ; că, fără știrea țarului, a și sosit o sotnie de cazaci. Văzu chiar un pîlc de „doneți" călărind pe ulițele orașului, cu sulițele culcate pe greabănul cailor, ceea ce nu era în obișnuința cazacilor. Apropiindu-se noaptea de corturile lor, Uțubarză îi auzi vorbind grecește. Află nu numai înșelăciunea, ci și cumplita știre a uciderii lui Tudor, din porunca lui Ipsilanti, în toiul nopții de 27 mai 1821, lîngă gardul casei lui Geartoglu, unde se petrecea, ca-n fiecare seară, în sunetele orchestrei din Golești.

„Ucigașii ! Parcă le-a luat Dumnezeu mințile ! Curînd or să se înece în sîngele slugerului și ciinii noștri o să le întindă leșurile ! le spuse, îndurerat, Uțubarză celor cu care venise". Inima nu-l îndemna să se desprindă de locurile în care pierise Vladimirescu. Măcar de i-ar afla mormîntul. Parcă i-ar mai simți ființa trăind în veșnicia pămîntului. Rătăcea pe ulițele Tîrgoviștei cu sufletul pustiit, cînd îi ieși în cale căpitanul Cîrbea cu cîțiva panduri, porniți tot pe urma lui Tudor. Știrea morții îl împietri o clipă.

— Blestemată fie sămînța ticălosului fanariot. Rămîn aici, Ilie, să-l ucid, cum ne-a ucis și el sufletul.

— Greu Gîrbea, greu ! Îl păzește un batalion întreg. De nu l-or strivi turcii, o să dea pinteni calului și-o să treacă munții, ca să-și scape pielea, lăsînd în urmă doar moarte, jaf și pîrjol, pirjoli-i-ar flăcările iadului.

Lihniți de foame, se opriră la ospătăria unui bătrîn, să soarbă cîte-o ciorbă de știr, că altceva n-avea. Cîțiva zavergii istoveau alături o damigeană cu țuică. Își treceau din mînă-n mînă un inel pus la tocmeală. Uțubarză înțelese din zarva lor că se îndoiau dacă-i de aur. Trînti

lingura-n strachină și, fără o vorbă, se repezi la masa lor.

— Cît ceri, fraţico ?

— Doi galbeni !

Privi lung giuvaericaua, cu emoţie abia stăpînită. Se adeverea ceea ce i se păruse. Ţinea în mînă inelul cu sigiliul lui Tudor.

— Un galben ! rosti, pe nerăsuflate, ca să nu se trădeze.

— Ia-l !

L-a vîrît în buzunar, întorcîndu-se la prietenii săi c-o lumină amară pe chip.

„Nu vă trădaţi, fraţilor ! Am cumpărat de la tîlhar inelul slugerului. E pătat de sînge. Nu ne mişcăm de-aici pînă nu punem mîna pe nelegiuit".

L-au prins la scurt timp, făcîndu-l grămadă într-un zăvoi de pe malul Ialomiţei, dar cum i se împleticea limba şi nu înţelegea nimic, l-au scăldat în apele gîrlei, pînă s-a trezit.

— De unde ai inelul, tîlharule, îl întrebă Gîrbea, încercîndu-i coastele cu vîrful jungherului.

— Din degetul unui osîndit, pe care l-am îngropat acum două zile. Nu mă ucideţi, că doar asta mi-e vina.

Îi duse la groapa de lîngă uluca viei lui Geartoglu. O găsiră răscolită şi goală. De teamă să nu fie descoperiţi, ucigaşii scoseseră mortul, aruncîndu-l într-un puţ părăsit. Ţineau să întărească legenda plecării lui Tudor în Rusia, ca să poată folosi pandurimea rămasă fără căpetenie şi căreia Iordache îi dădea tîrcoale cu mieroase făgăduieli. Aflară de la gropar că Tudor fusese adus de Caravia în toiul nopţii lîngă acea groapă şi că, unul căruia îi zicea Parga, i-a tăiat capul cu satîrul.

Întorşi în tabăra de la Goleşti, care fierbea într-o neliniște tulbure, căpitanul Gîrbea porunci adunarea :

— Fraţilor ! Ipsilanti ne luă lumina ochilor, ucigîndu-l pe Tudor. Iacă-i inelul, plin de sîngele lui nevinovat. Ticăloşii i-au aruncat şi trupul din groapă, să nu-l găsim, ca să ne hrănească cu minciuni. Pedepsească-l Dumnezeu de fanariot blestemat, dacă noi n-o putem face ! Eu zic, să vă duceţi la căşile voastre, ca să nu lăsaţi muierile şi copiii singuri în faţa turcilor. Cine vrea să meargă cu mine la Mînăstirea Motrului, să poftească.

S-au ales cîteva sute de panduri, iar restul taberei s-a împrăştiat cete-cete. Dar inelul lui Tudor a trecut din mînă-n mînă, fiecare căutînd să-l atingă, de parcă le ostoia durerea şi le întemeia o speranţă.

*

În zori casa lui Geartoglu se umplu de boieri, greci şi români, atît cîţi mai rămăseseră în Tîrgovişte.

— V-am ocrotit, scăpîndu-vă viaţa şi averea din ghiarele tîlharului de Vladimirescu. E de datoria voastră să-mi împrumutaţi banii trebuincioşi oştirii. Cu ce vreţi să vă apăr de turci ? Cu nişte ostaşi flămînzi ? le vorbi răstit Ipsilanti.

— Măria-ta, răspunse vornicul Caradà. Recunoscători sîntem pentru tot binele ce ni l-ai făcut. Am mînia pe Dumnezeu de n-am da ultima leţcaie pe care o mai avem. Pînă mîine la prînz, cinci sute de mii de piaştri vor intra în vistieria oştirii. Putem aduna aceşti bani, boieri dumneavoastră ? întrebă pe ceilalţi evgheniţi. Răspunseră printr-un puternic „da" !

În locul celor cinci sute de mii de piaştri, arhiul primi a doua zi ştirea că iubiţii şi credincioşii boieri fugiseră noaptea peste munţi, împreună cu medicul său Mavromati, iar peste puţin timp, că şi Scufo dispăruse cu banii ce mai rămăseseră în vistieria armatei.

*

Teodora fu bucuroasă, aflînd că Nicos, unul din mavroforii ce-i fuseseră trimişi pentru pază, era student la Viena. Vorbea cu el nemţeşte, rîzînd cu poftă de întîmplările năzbîtioase ale studenţimii prin grădinile risipite pe malurile Dunării ori îl asculta fascinată, evocînd imaginea strălucitoare a milenarului Bizanţ. Se împrieteniseră repede, însă, la scurt timp, femeia observă că mavroforului îi pierise obişnuita voioşie şi că îngrijorarea i se aşternuse pe faţă.

— Ce-i cu tine, Nicos ? Ce te frămîntă ?

— Multe şi fără glas, doamnă.

— Păcat că mi te-ascunzi ; că nu simţi nevoia unei mărturisiri, aşa cum o simt eu şi n-am cui s-o fac. Mă

chinuie neliniştea, nesiguranţa în care trăiesc, blestemul ameninţării trucești. Întîmplările din ultimele zile mi-au răvăşit sufletul. Nu mai ştiu pe ce lume trăiesc. Poate că aflînd ce ne mai aştepată, m-aş împăca cu gîndul găsind un pic de alinare. Ai încredere în mine şi spune-mi adevărul adevărat, fiindcă pe arhiu dacă-l întreb întoarce vorba.

— Sînt legat de-un jurămînt faţă de Eterie, doamnă, iar amărăciunea mea din durerile ei s-a iscat.

— Mă crezi nevrednică să-i cunosc frămîntările fiindcă n-am depus şi eu un jurămînt ? Ţi-l calci oare, destăinuindu-mi-le, cînd ştii bine că soarta mea e una cu soarta voastră ? Nu-ţi dai seama că mă răneşti cu neîncrederea pe care mi-o arăţi ?

— Adevărul nu v-ar aduce alinarea pe care o căutaţi, ci, dimpotrivă, o durere de care ţin să vă cruţ.

— Să mă cruţi ? sări îmbufnată femeia.

— Nu vreau să vă supăr cu nimic. Veţi afla ceea ce doriţi, dar mă condamnaţi la moarte dacă scoateţi o vorbă faţă de arhiu. E o taină pe care în toată această tabără n-o cunosc decît fraţii Ipsilanti.

Mavroforul nu mai stătu pe gînduri. Scoase, din sîn un petic de ziar, întinzîndu-i-l cu mîna tremurîndă.

— L-am primit acum două zile de la tata, care mă cheamă disperat acasă.

Era un decupaj din „Wiener Allgemeine Zeitung". Reproducea articolul lui Capodistria din „Telegraful Elin", însoţit de comentarii aspre la adresa lui Ipsilanti şi a aventurii sale militare.

— Ştiam ! bravă femeia, ca să-şi ascundă tulburarea pentru noutatea care o prăbuşea.

— Dar că Tudor Vladimirescu a fost executat ieri noapte, din porunca arhiului, ştiaţi ? se aprinse Nicos.

— Pentru ce-a făcut-o ? Nu ne era aliat ?

— Nu ! Ne tolera numai fiindcă ne-am ridicat pentru libertatea noastră, aşa cum el s-a ridicat pentru cea a valahilor. Tudor avea însă răfuielile lui în ţară, nu cu turcii. Se păzea de mînia sultanului ca să nu-şi năpăstuiască de pomană norodul. Acum, oştirea valahă ori se va răzbuna pe noi, ori se va risipi, iar fără ea sîntem o pradă sigură în ghearele vrăjmaşilor.

Teodora intră în casă, aruncîndu-se pe divan. Îi răsunau în timpane, rostite ca de propria-i soartă, cuvinte reținute din ziarul vienez și din spusa lui Nicos : „Ins aventuros... alungat din armata imperială... netrebnic rebelist... arestare... pradă sigură în ghearele turcilor !“ Un rîs nervos îi scutură parcă toate visele, cum scutură o rafală de vînt ultimele frunze dintr-un copac. Șopti apoi cu ironie, ca despre o străină fără minte, îmbătată de iluzii nebunești : „Împărăteasa Bizanțului !“...

Se bucură cînd auzi prin tîrg popii blestemîndu-l cumplit pe arhiu, fiindcă smulsese acoperișul din tablă de plumb al mitropoliei, ca să toarne gloanțe.

Seara, Ipsilanti era pămîntiu. Îi vorbi Teodorei răstit, apoi îi sărută îndelung mîinile.

— Mi-am pierdut un pic cumpătul, Kera mù. E prea multă neorînduială în oștire și prea multă trădare în jurul meu. Valahii s-au risipit ca niște lași.

— Lași ? De ce le-ai ucis căpetenia ?

— Cine ți-a spus asta ? Sări ca ars Ipsilanti.

— Am auzit oamenii tăi înjurîndu-te pe ulițe.

— Uneori în politică ești silit să faci ceea ce nu vrei. Pe el îl ardeau nevoile Valahiei, pe mine cele ale Eladei. Ajunsese o piedică în calea planosului Eteriei.

— Ucigîndu-l, ne-ai tăiat craca de sub picioare. Și morții se răzbună !

Nemaiputîndu-se stăpîni, Ipsilanti ridică mîna s-o lovească. Uluită, Teodora fugi în camera alăturată, trăgînd zăvorul. Zadarnice fură apoi toate umilitoarele vorbe de iertare ale lui Ipsilanti. Bău pînă căzu toropit pe divan. Regreta gestul brutal față de femeia care-i intrase în sînge. Era singura lui bucurie. S-o piardă, e ca și cum și-ar pierde unica-i mînă.

Dinspre Răzvad se ridică un nor de praf mohorît, înecînd în pulberea lui caretele unora dintre boierii plecați de la Belvedere. Ispravnicul aduse știrea îngrozitoare că turcii se apropie de Tîrgoviște. Panica puse stăpînire pe oastea arhiului. Ipsilanti alerga, striga prin curtea răvășită, înjura și dădea porunci. Lovi chiar cu latul sabiei un arnăut aghesmuit. Dar parcă nimeni n-auzea, nimeni nu-l asculta, pînă ce Iordache intră c-o mînă de oameni să-i stăpînească oarecum. Doar mavroforii din „Batalionul

Sacru" ieşiră cîntînd pe poartă, aşteptîndu-şi comandantul suprem, aliniaţi ca la paradă. Lucrurile Teodorei fură trîntite claie peste grămadă într-o căruţă. Caleaşca nu era făcută pentru drumurile grele spre care pornea. Femeia îşi aruncă o cataveică pe spinare, dîrdîind de parcă o încercau nişte friguri, apoi se cuibări peste macatul aşternut deasupra lăzii ruginite a lui Focas, în vreme ce căruţa începu curînd să-i zdruncine nu numai trupul, ci şi speranţa de a putea ieşi din viesparul în care fusese prinsă. Parcă trecuseră ani de cînd această gloată speriată o privea ca pe o minune dumnezeiască, iar acum, la primul popas, abia izbuti să bea apă din ciutura unei fîntîni, printre soldaţii ce se îmbulzeau să-şi potolească setea. Îi păreau rău numai de acei mîndri mavrofori pîndiţi de moarte.

În marginea şleaului, adus de spate, pe calul lui alb, Ipsilanti părea îmbătrînit cu cîţiva ani. Ronţăia din mers o coajă de pîine. Femeia tresări neplăcut cînd se pomeni cu el lîngă căruţă. De aproape arăta şi mai rău. Avea ochii roşii, rătăciţi şi nici un pic de sînge nu-i mai colora obrazul supt.

— Nu vrei să mă ierţi, Teodora ?

Îl privi o clipă mînioasă, dar, îi fu oarecum milă. Te-am iertat, Saşa !

Respiră uşurată numai cînd îl văzu dispărînd în galop spre capătul coloanei.

Dincolo de Olt, găsiră hrană şi băutură, din belşug. Rîmnicenii fuseseră surprinşi, neavînd timp să fugă în munţi. Jaful, silnicia şi cruzimile se dezlănţuiră. Începu bejenia în toiul nopţii, mai ales că dinspre Dunăre se apropiau turcii. Ca dintr-un izvor al spaimei, mulţimea curgea, înghesuindu-se pe ulucul îngust al văii Oltului.

Alături de căruţa Teodorei, săltau în şa Nicos şi Costopol, ultimul, fiul preotului grec din Odesa. De obicei un băiat tăcut şi liniştit, Costopol izbucni :

— Curînd o să aprindem iar stinsa strălucire a Bizanţului.

— Visuri, băiete, răspunse Teodora brutal. Cu ce s-o aprinzi ? Cu năluciri ?

Oprit brusc, calul lui Costopol cabră. Fiul popii din Odesa ripostă cu fulgerare de ură în priviri :

— Doamnă, nu pot fi de acord cu domnia-ta. Numai duşmanii pot gîndi astfel. Dă-mi voie să mă retrag. Voi cere să fiu înlocuit din cinstea de a te păzi, însă jurămîntul depus mă obligă să raportez arhiului adevărata cauză.

A dispărut în galop. Acum, Teodora îl ura şi mai mult pe Ipsilanti. Nu putea suferi fanatismul sub nici o formă ; nici măcar în dragoste.

Încercarea lui Nicos de a-şi readuce camaradul rămase zadarnică.

— Aţi fost imprudentă, doamnă Teodora. Ce-o să spună arhiul ? Şi eu gîndesc la fel, dar trebuie să tăcem. Ne apropiem de sfîrşit. Dealtfel, arnăuţii, soldaţi de meserie, şi-au dat de mult seama ce ne aşteaptă. Călărimea lui Caravia, intrată pe mîna lui deli-başa Iorganda, s-a ascuns în pădurea din faţă, ca să poată fugi mai uşor. Ticălosul de Caravia bea prin cîrciumile Rîmnicului, iar Nicolae, fratele arhiului, n-are praxisul războiului. A împins „Batalionul Sacru" înainte, ceea ce e o mare greşeală. Fără nici un pic de obişnuinţă a luptei, va fi o pradă uşcară pentru ieniceri şi spahii. Eteriştii din Rusia ca şi mavroforii, abia ştiu să tragă cu arma. Restul e gloată. Dacă rupe lupta, stîrneşte dezordine şi panică. Crede-mă ! Am studiat tactica şi strategia cu pasiunea cu care am studiat istoria şi filosofia. Pe deasupra, cunosc starea de spirit a camenilor din această armată pestriţă.

— Arhiul nu-şi dă oare seama ?

— Ba da ! Însă, din disperare încearcă marea cu degetul. Vedeţi pîlcul de plopi de pe movila din dreapta ? S-a pus la adăpost cu o mică gardă. Va fi un simplu spectator. Trupele vor lupta singure, fără legătură, fără orientare. Capul care trebuie să judece ce se întîmplă pe cîmpul de luptă şi să dea poruncile potrivite, judecă în zadar. De la o vreme, căpitanii fac ce li se pare lor că e bine.

— Eşti convins de ceea ce spui ?

— Da. Ne aştepată un dezastru.

— Şi ţii neapărat să mor ori să ajung în vreun harem din Stambul ?

— Pentru nimic în lume ! Mai avem încă timp să ne îndreptăm spre munţi ! Peste un ceas-două, o să fie prea tîrziu.

Mîna femeii alunecă dulce peste mîna mavroforului.

— Nicos, sîntem tineri. Ar fi păcat să murim zadarnic.

Prin viile Drăgăşanilor începu să se audă bătaia înfundată a tobelor şi sunetul alămurilor turceşti. Veneau ordiile încet şi apăsat de parcă gemea pămîntul, iar inimile mavroforilor băteau la fel ca tobele vrăjmaşilor. Nici nu şi-au dat seama cînd a început jalnica încăierare, că, după cîteva pocnete de armă şi ciocniri de iatagane, ceva neomenesc, ca o nebunie de pe alte tărîmuri, s-a revărsat asupra lor, doborîndu-i.

N-a fost o bătălie, ci un masacru. Izbit puternic de ieniceri, tăiat şi măcinat de iureşul călăreţilor turci, „Batalionul Sacru" pierea înecat în sînge. Ordia lui Tahir-aga se năspusti apoi furioasă asupra restului armatei ce încerca să reziste. De ce nu poruncea arhiul arnăuţimii să intre în luptă ? Cu oamenii lui, deli-başa Iorganda ar fi putut schimba soarta acestei încleştări disperate. Dar nu venea nici un ordin de la comandantul suprem, despre care nu mai ştiau unde se află. În inimile ostaşilor eteriști se ivi însă o rază de speranţă. Călărimea arnăuţilor, în cap cu deli-başa, ieşea vijelios din pădurea ce le slujea de adăpost. Curînd o să risipească ordia sleită de puteri ! Au înnebunit oare arnăuţii ori au orbit ? Iureşul lor se îndrepta asupra batalioanelor greceşti, ca o furtună dezlănţuită. Pînă să se trezească din cruda nedumerire, iataganele şi gloanţele arnăuţilor, alăturate celor turceşti, grăbiră sfîrşitul luptei. Nu erau nici nebuni, nici orbi. Bimbaşa-Sava se închinase turcilor, ajutîndu-i să-şi ducă la capăt masacrul şi deli-başa Iorganda era omul lui. Dintre mavrofori n-au supravieţuit decît cei ce s-au putut ascunde la timp prin viile Drăgăşanilor, ori cei scăpaţi de năvala unei mîini de panduri. Era memorabila zi de 7 iunie 1821 cînd s-au înfruntat trădarea şi eroismul, pecetluind o crudă şi nedreaptă pagină de istorie, ca atîtea altele din sîngeroasa ei carte.

Încercînd parcă să spele din amintirea posterităţii imaginea hîdă a întîmplărilor, în care faţa nevăzută a oamenilor se dezvăluise în toată cruzimea ei, cerul începu să-şi reverse apele fulgerate.

*

Mavroforul trimis să-l înlocuiască pe Costopol îi aduse lui Ipsilanti vestea că Teodora fugise cu Nicos spre munți. „Ia doi călăreți, prinde-i. Cînd ți-or cădea în mînă mă cauți unde-oi fi și-n orice împrejurare", vorbi mînios arhiul.

Cu glas scăzut, ostașul îl mai informă că și Duca dispăruse, lăsînd rezerva oștirii de capul ei.

„Nemernicii ! — șopti arhiul, copleșit de disperare și scîrbă, cu sufletul prăbușit într-o prăpastie. Fu tentat, o clipă, să-și ducă pistolul la tîmplă, dar se scutură iute de gîndul întunecat și pripit, agățîndu-se de umbra subțire a unei amăgiri : „E de datoria mea să trăiesc, spre a mă justifica în fața istoriei !"

O bătaie de inimă îi revărsă parcă în adîncuri, toată amărăciunea omului învins, încercat de fiorii vinovăției, torturat de conștiința propriilor slăbiciuni și a zadarnicelor remușcări...

Nu mai avu tăria să-și ducă gîndurile pînă la capăt. Îl îngrozeau. Smuci dîrlogii, întoarse calul și porunci gărzii să-l urmeze spre munți.

Chipul Teodorei plutea undeva, într-o negură a durerii, alături de alte chipuri, învălmășite într-o cascadă nebună. — crispate, lașe, perfide și vrășmașe — copleșindu-l pînă la sufocare.

Ostașii nici nu băgară de seamă cînd arhiul se făcu nevăzut. Ajuns la Cozia, porunci să se tragă clopotele a sărbătoare, vestind că nemții trec munții în ajutorul lor, nădăjduind, astfel, să mai poată opri fuga disperată a ce mai rămăsese din armata sa. Umbla ca un lunatic, cu toate visele spulberate. Parcă-i sufla un vînt de nebunie peste soartă. „Oare la 33 de ani ai mei să-mi găsesc sfîrșitul prin aceste coclauri sălbatice ale Valahiei ?"

Nu se frămîntă însă prea mult și, în vreme ce ultimul dangăt al clopotelor se stingea, porni în galop spre graniță.

*

Căruța Teodorei apucase pe un șleau păduros, unde întîlni un cioban abia descălicat.

— No, domnișorilor, e mare prăpăd. Turcii și arnăuții au spîrcuit oastea grecească. Ce a mai rămas, cată spre

Ardeal. Cîțiva soldați au tăbărît pe comandirul lor cel mare, unul ciung, îmbrăcat ca un împărat. După ce i-au smuls din cingătoare sabia cu teacă bătută în nestemate, i-au luat pînă și cizmele din picioare.

— Kera Teodora, să coborîm neîntîrziat spre drumul Oltului, pînă nu dau năvala gloatele de vîntură-lume, arnăuții și turcii, sări Nicos.

— Atunci, zoriți-vă, le spuse ciobanul, altfel, intrați în îmbulzeală și nu mai faceți un pas. Vă iau hămesiții ca din oală și vă despoaie.

Ajunseră greu pînă în drumul din vale, transformat de ploaia vrăjmașă într-un rîu noroios. De pe pantele munților se prăvăleau șuvoaie furioase spre apele Oltului. Curînd fură prinși în șirul de călești, turme, cai și băjenari cu bocceaua-n spinare, striviți între peretele de piatră al muntelui și amenințarea prăpastiei în fundul căreia rîul sălbatic urla parcă a moarte. Răzbăteau din urmă tropote de cai, pocnete de armă și chiote de luptă. Alungată de turci, o parte din gloata armatei eteriste năvăli pe firul îngust al drumului. Turme, căruțe și călești fură îmbrîncite în prăpastie cu furie oarbă, iar oamenii alungați cu sabia, — disperații căutînd să-și deschidă drum cu orice preț. Teodora nici nu-și dădu seama unde și cum căruța ei fu rostogolită în apele vijelioase ale rîului, pe cînd se adăpostea după spinarea unei stînci. Pe Nicos nu-l mai găsi. Va fi fost tăiat poate de vreo sabie și leșul îi va fi zăcînd zdrobit printre colți de piatră, pe undeva prin prăpastia ce cobora spre rîul acesta turbat. Orice chemare ar fi fost zadarnică, spărgîndu-se la un pas, în larma ce creștea clipă de clipă odată cu viermuiala năpăstuiților. Veneau mereu în valuri, aduse parcă de ploaie : turcii și zavergii, din urmă ; panică, de pretutindeni ; țipete, din ei și de lîngă ei ; ăuit greu, prăvălit din munți, ridicat din văi și rostogolit de ape, ca o lavă purtătoare de spaimă și moarte.

Ceata de panduri a căpitanului Gîrbea trecuse Oltul. Se întîlnise cu turcii, tăindu-le calea și alungîndu-i pînă dincolo de Drăgășani, prin locurile unde cîinii și corbii se ospătau din sutele de leșuri ale celor ce fuseseră bravii și mîndrii mavrofori.

— Fraților ! Ploaia a pătruns prin coviltirul căruței cu iarba de pușcă, înmuind-o. Nu ne-a rămas nădejdea

decît în iatagane şi măciuci. Cu ele greu să ţinem piept turcimii care vine. Ne-ar ucide de pomană, vorbi răspicat Dumitru Gîrbea.

Îşi tăiară drum printre osmanlîi cu iataganele.

*

Îmbrăcat într-o zeghe trenţăroasă, pe un cal costeliv, frînt de oboseală şi chinuit de nopţi nedormite, cu opincile mustind de apă şi noroi, un fugar fu oprit de grăniceriî chesaro-crăieşti. Descălică, cerînd cu ton poruncitor să fie dus în faţa comandantului, ceea ce stîrni mînia unui unter-ofiţer, uimit de obrăznicia ţăranului. Îl îmbrînci, gata să-l trîntească în băltoaca din faţa barierei. Copleşit de atîta umilinţă, le strigă disperat soldaţilor : „Ich bin General !" Grăniceriî crezură o clipă că au de-a face c-un nebun. Dar privirea aspră şi glasul hotărît al omului obişnuit să comande le stăvili rîsetele. Aflînd că e prinţul Ipsilanti, îl invitară într-o încăpere de bîrne. Căzu frînt de oboseală pe scaunul fără spătar. Înfulecă fără să fie poftit pîinea şi slănina aflate pe masă. „Iată-l pe fostul adjutant al ţarului şi beizadea a Ţării Româneşti, un hoţ ordinar !" îl fulgeră gîndul, cutremurat, ca şi în clipa cînd o mînă de zavergii îl jefuiseră în drumul spre graniţă. Îl copleşea ruşinea. Zărind o călimară şi cîteva file de hîrtie, apucă pana. Simţea nevoia să dea în vileag clocotul în care fierbea, revolta care-l sugruma, scriind acea zguduitoare proclamaţie către foştii săi căpitani şi soldaţi :

„Ostaşi ! Dar ce zic ? Nu voi să pătez acest frumos şi glorios nume adresîndu-vi-l vouă, o turmă de nemernici fără bărbăţie, căci ar fi păcat să-l dau unor mizerabile fiinţe tîrîtoare. Iar pe voi, sperjurilor şi trădătorilor Sava, Caravia, Duca şi ceilalţi fanarioţi, vă las pradă urei şi dispreţului omenirii, răsplatei lui Dumnezeu şi blestemului urmaşilor".

Comandantul postului de grăniceri, obişnuit cu atîtea ciudate întîmplătri în ultimele zile, cînd fu trezit din somn, ascultă raportul sergentului fără să tresară. N-ar fi fost surprins să-l vadă păşind peste graniţă în haine de ţăran valah nici chiar pe sultanul Mahmud al II-lea, darmite pe prinţul Ipsilanti. Îl trimise la Sibiu într-o că-

ruță țărănească, îmbrăcat cu o manta veche și încălțat cu cizme soldățești.

La scurt timp apăru la barieră o țărancă cu capul și umerii vîriți într-un sac din care șiroia ploaia. Una din acele femei ce trec mereu dintr-o parte în alta a munților, bănuiră grănicerii. Sergentul din post rămase uimit cînd îi vorbi într-o germană elegantă, cu vocea puțin voalată de oboseală și emoție. Ceru îngăduința să stea o clipă jos, rugîndu-l apoi s-o ducă la comandant. Ofițerul zîmbi, curios să afle ce ilustră figură îi mai trimitea, ca să-i încurce treburile, zurba din Țara Românească.

Aruncînd sacul, Teodora își potrivi puțin părul, făcînd să scînteieze o clipă pe degetele fine nestematele inelelor scoase în grabă din cingătoarea unde le ținuse ascunse.

Frumusețea și mai ales vraja răspîndită de ochii ființei din fața lui, îl descumpăniră. Fără s-o mai întrebe cine e și dacă-i e foame, porunci să i se aducă imediat lapte cald, unt și dulceață.

— Iertați-mă că vin în aceste haine mizerabile. Am fost prădată pe drum. Trăsura, cu tot bagajul, mi-a fost răsturnată în Olt. M-am rătăcit de părinții mei, boieri din București.

— O ! S-au întîmplat atîtea nenorociri în ultimele zile, încît nu-i de mirare. E pentru mine o cinste să vă ofer adăpost pînă ce vă regăsiți familia.

— Vă mulțumesc, dar ea nu va sosi niciodată aici. Se afla în altă trăsură și despărțită de cetele prădalnice, a luat drumul Branului spre Brașov.

— Vă comunic însă că trebuie să rămîneți în carantină cel puțin trei zile. Camera mea vă stă la dispoziție.

*

Trimisul extraordinar al regelui Prusiei se întorcea de la Stambul. Însoțit de cîțiva spahii străbătuse Țara Românească, prin sate pustii. Nu întîlnise țipenie de om pe ulițele prăfuite și triste. Numai prin păduri răsăreau din tufișuri făpturi omenești ca niște umbre, înspăimîntate de ticăloșia întîmplărilor în care-i aruncase nechibzuința lui Ipsilanti și cumplita „pacificare" turcească. Vedea și parcă nu-i venea a crede că numai la cîțiva pași de fron-

tieră o altă lume respira în voie, străină de tot chinul bieților valahi. Numai comandantul postului de grăniceri îi destăinui cîte necazuri îi căşunase zavera eteristă, cu disperata năvală peste graniță a refugiaților. „Şi-acum se află aici, în carantină, o splendidă fată de boier bucureştean, rătăcită de părinții ei", încheie ofițerul.

Două zile de odihnă îi redaseră Teodorei vigoarea şi îndrăzneala obişnuită, aducîndu-i în obraji un roz delicat, iar în ochi, verdele viu şi capricios al mării. Ieşi, să respire aerul proaspăt de sub cetina brazilor. Comandantul grănicerilor se îndreptă spre ea, însoțit de un bărbat elegant, în costum de catifea vişinie, om ca la patruzeci de ani, scund şi rotofei. Îl întîmpină subțiindu-şi privirea, ştiind că întîlnind-o, rar inimă de bărbat să-i stea împotrivă, fără să se moaie.

— Contele von Tyssen, se prezentă nerăbdător străinul, stînjenit parcă de noroiul adunat pe pantofii de lac. Trimisul extraordinar al regelui Prusiei la Înalta Poartă fu ca electrizat de frumusețea femeii. Nu se aşteptase la o apariție atît de fermecătoare. „Domnişoara este de acum sub protecția mea, domnule comandant !"

— Dacă vă este voia, aş fi fericit să vă conduc pînă la Braşov, ca să vă regăsiți părinții.

— Prețuiesc nespus amabilitatea dumneavoastră, față de o ființă aflată într-o situație tristă, răspunse Teodora, cu o tulburătoare sclipire a pupilelor, pe jumătate acoperite de pleoape.

Cele cîteva zile petrecute la Hotelul „Împăratul roman" din Sibiu — unde contele închiriase apartamentul ce găzduise cîndva pe Iosif al II-lea, şi unde Teodora primise în dar o elegantă garderobă, îi dădură prestanța femeii de lume. Mărturisi contelui că fusese silită să ascundă adevărul față de grăniceri, de teamă că nu-i vor lăsa liberă trecerea. Părinții săi nu se aflau la Braşov. Fuseseră ucişi în timpul sîngeroaselor evenimente din Țara Românească şi, îngrozită, luase calea exilului. Îl mai amăgi cu strălucirea originii ei. „După mamă, mă trag din spița Paleologilor." Ca dovadă, îi arătă medalionul primit de la Ipsilanti.

Dacă ar fi fost şi fiica unei spălătorese din Stambul, ceea ce era imposibil, după manierele, cultura şi tipul cla-

sic de nobilă frumusețe elină, contele von Tyssen, vrăjit, n-ar fi ezitat s-o ceară în căsătorie, așa cum o făcu, emoționat și ridicol de ceremonios. Găsindu-se acum la o nouă cotitură în viața ei plină de meandre, femeia îi răspunse că îi prețuiește sentimentele, că nutrește pentru el nu numai recunoștința, ci și simpatie, dar îl roagă să-i lase un răgaz de gîndire. În acest timp, îndrăgostitul o copleși cu daruri, trimițîndu-i flori de două ori pe zi. Oferi o recepție nobilimii sibiene, în elegantele saloane ale hotelului, cu prilejul căreia, după primul vals, anunță logodna cu fermecătoarea descendentă a împăraților bizantini.

A doua zi, caleașca nobilului prusac porni spre Viena. Aproape de ieșirea din Sibiu, dintr-o căruță înconjurată de cătane, Teodora își auzi numele strigat cu insistență :

— Cine-i acest soldățoi ? întrebă uimit von Tyssen.

— E prințul Ipsilanti. Oamenii lui mi-au ucis părinții, și nu pierde ocazia să-și ceară iertare. Poate nu el este vinovat dar, de cîte ori îl văd, mă zguduie amintirea celor mai cumplite suferințe din viața mea.

*

Răspîndindu-se vestea în Oltenia că Derviș-pașa trecuse Dunărea și că o seamă de cete răzlețite din ordia lui au roit după pradă și silnicii, s-au tras satele către munte. Coana Polina și-a dus copiii la stîne, dar nerăbdînd-o inima să-și lase gospodăria de izbeliște, s-a întors singură acasă. A doua zi pe la chindie, se dădeau cîinii, ca turbați, în marginea dinspre miazăzi a satului. O trîmbă de fum, se răsucea într-acolo.

— Arde moara, coană Polino, sări de lîngă fereastră Aneta, sora lui Ioniță Codobatură, care împreună cu Ursuleasca adunau în boccele lucrurile din casă pentru a le pune la adăpost prin peșteri.

— Arde-i-ar sfîntul să-i ardă de păgîni !

„Cînd latră un cîine bătrîn, ieși din casă", îi veni în minte Polinei proverbul aflat de la Zoican, auzind la poartă glasul obosit și răgușit al lui Ursei.

— Turcii ! strigă ea înspăimîntată, cuprinzînd cu privirea povîrnișul spre Topolnița. Zăvoriți ușile, că eu aduc arme. Altfel e vai de noi.

— Predați-vă, dacă vă e dragă viața, se auzi din vale un glas.

— E al mai mic dintre tîlharii lui Rogobete !

N-au răspuns amenințării, care se repetă. Polina ținea strîns puşca nemțească cu ghinturi. Învățase ușor s-o mînuiască şi, parcă-i pierise frica simțind-o alături. Își aminti cum împuşcase cu ea un cîine lovit de turbare şi, cu toată firea ei bărbătoasă, plînsese. Acum trebuia să ucidă oameni. O umbră tăie pieziș lumina ce bătea în fereastră. Femeia apăsă pe trăgaci. Trozni şi puşca Anetei, la altă fereastră. Nici Ursuleasca nu întîrzie. Tîlharii se traseră spre stiva de lemne, lăsînd nemişcat un spahiu doborît în mijlocul curții şi pe Rogobete zbătîndu-se în țărînă. Au urmat clipe lungi de tăcere, cît un ceas, cît o zi ori, poate cît o viață. Femeile își ascultau bătăile inimii, nemaiîndrăznind să deschidă gura, pînă ce Polina rosti cu voce străină :

— Nu vă fie teamă. O să le venim de hac. Dacă nu, mai bine murim de glonț, apărîndu-ne, decît să ne prindă tîlharii de vii, să ne căznească şi apoi să ne căsăpească.

— Aşa-i !

Abia isprăvi vorba că, la cîțiva pași de fereastra unde pîndea Ursuleasca, Polina deslușì două umbre. Nu şi-ar fi închipuit niciodată că într-o asemenea primejdie o să fie în stare să-şi stăpînească frica întocmai ca bărbații, obișnuiți cu lupta şi cu moartea. Un tîlhar cu cealma se ghemuise lîngă talpa de lemn a casei. Scăpăra amnarul, să pună foc. Detunătura îl prăbuşi peste stratul de tufănele. Îi zvîcniră de cîteva ori opincile printre flori, pînă ce încremeniră. „Doamne, am mai ucis unul !“ Se miră iarăşi că n-o cuprinde groaza. Dar cum ? Cînd nu rămăsese din ea — dacă ea era Polina Zoican — decît ochi şi urechi, mîinile care țineau arma şi, mai ales, degetul care apăsa pe trăgaci ! Restul era amintirea altcuiva, purtînd același nume...

O dezmetici vocea Anetei :

— Alți turci trec Topolnița spre noi !

— Urcați-vă-n pod şi ieşiți prin „copca lui Tudor“. Din zăvoi, trageți în tîlhari pînă v-ajung.

Pe poteca ce urca Dealul Ponorelului, Polina îi întinse Anetei o traistă :

— Ia-o ! Sînt banii și zapisele lui Zoican. M-a lovit un plumb și n-o mai pot ține.

Atunci băgară de seamă că i se năclăise iiă de sîngele ce se scurgea pe-o mînecă.

Nu făcură însă nici jumătate din drumul pînă la șaua dealului cînd Aneta simți rănita moale și grea.

— S-o ducem în peștera mică. E mai aproape. Acolo găsim măcar un muc de lumînare. Biata coana Polina !

Fu întinsă pe-o scoarță vîrstată, aproape de gura peșterii înțesată de femei și copii. Moașa Manda lui Trocan se aplecă s-o cerceteze și să încerce o minune, cu puterea ei de solomonăreasă vestită peste șapte sate. Îi tremurau mîinile și buzele, iar femeile bănuiau în biiguiala ei un descîntec.

— Puneți o ulcică la foc !

Cînd începu clocotul, moașa Manda scoase din sîn trei punguțe, presărind peste zbuciumul apei praf de buruieni uscate la lumina lunii.

— E păcat, moașă Mando, s-o mai descînți cînd și-a dat sufletul, se auzi un glas de femeie tămătoare.

— O să-ți descînt ție de prostie, nătîntoaco ! Coana Polina trăiește. I-a trecut plumbul prin umăr, și-i leșinată de cît sînge i s-a scurs. Trebuie să-i spăl rana.

În liniștea înfiorată de întunericul peșterii, răzbătu din adîncuri un huiet greu, ca un geamăt al pămîntului, pe care îl ascultau uneori ciobanii, spunînd că-i glasul Dunării de dedesupt, pe lîngă care, Dunărea de deasupra ar fi o nimica toată. De parcă l-ar fi auzit, rănita deschise ochii.

CAPITOLUL XI

RĂZBUNĂRI

La Viena, von Tyssen află că, prin grația regelui său Frederic Wilhelm al III-lea, fusese numit ambasador al Prusiei la Stambul. Soarta îi hărăzea fericirea de a trăi în orașul Paleologilor, unde strămoșii Teodorei purtaseră o strălucită coroană ! El îi oferea alta mai modestă, dar și noblețea familiei sale număra cîteva secole.

Cununia avu loc cu mare fast în catedrala Sfîntului Ştefan, naşi fiind prinţesa şi prinţul Metternich, ridicat nu de mult la rangul de cancelar al imperiului. Recepţia adună în saloanele cancelariatului toată aristocraţia austriacă şi toţi diplomaţii acreditaţi pe lîngă împăratul Francisc. Pentru prima oară se dansă sub acoperişul cancelariei *valsul* care cucerise Viena, iar un tînăr dirijor cu numele de Strauss, aprins de frumuseţea miresii, improviză melodii uimitoare.

Ciocnind o cupă de şampanie cu noul ambasador al Prusiei pe lîngă Poartă, von Gentz se înclină, surîzător :

— Vă felicit, excelenţă, nu atît pentru ingrata funcţie cu care v-a învrednicit majestarea-sa regele, cît pentru fermecătoarea dumneavoastră soţie.

Rămase tare surprins cînd zări răsfăţîndu-se pe gîtul alb al proaspetei contese medalionul trimis de el lui Capodistria, odată cu înştiinţarea că Austria este împotriva mişcării eteriste. Zîmbi şi tăcu, aşa cum trebuie să zîmbească şi să tacă un diplomat de rasă ; totuşi, îl intrigă faptul cum de ajunsese bijuteria din mîna ministrului de externe al ţarului la gîtul acestei încîntătoare contese, despre care aflase că e grecoaică.

Să fi fost doar preţul plătit de bătrînul vulpoi unei femei frumoase ori al vreunei urzeli politice ? Iată o problemă care n-a reţinut atenţia cavalerului von Gentz decît cîteva clipe.

*

Ocupînd Bucureştii, Cara Ahmed, paşa din Silistra, se aşezase în casele logofătului Bellu de la Podul Mogoşoaiei, începînd vînătoarea eteriştilor din oraş. Făgăduise paşa cruzilor săi soldaţi cîte o mahmudea de aur pentru fiecare cap de eterist. Cum morţii nu pot vorbi, mulţi români nevinovaţi căzură sub iatagane pentru blestemata mahmudea.

*

Dacă ceilalţi panduri se înapoiaseră pe la casele lor, Jiganie, neavînd nici nevastă, nici rosturi gospodăreşti, porni spre Bucureşti, cu gîndul să încropească vreo ne-

gustorie prin preajma lui Sorcovăț și Pintilie. Sosise după ce Cara Ahmed abia oprise sălbatica răzbunare, în orașul înspăimîntat și răvășit. La Hănișorul Oltenilor găsi doar ciinele curții, sleit de sete și foame, fiindcă fusese uitat în lanț. Porni îngrijorat spre Obor, prin pustietatea Podului Tîrgului de Afară, altădată o uliță gureșă, fremătînd de viață. Il scutura groaza, pășind cu mîna la nas printre șirurile de spînzurați. Înfipte în parii ulucilor rînjeau căpățîni însîngerate, iar, din loc în loc, de crengile salcîmilor piperniciți, de stîlpii porților ori de grinda streașinilor, atîrnau leșuri omenești, uneori la două-trei palme de pămînt, spre desfătarea haitelor de ciini hămesiți, chemați de mirosul stîrvurilor, întins de vînt peste oraș. Prăvăliile cu obloanele trase, ferestrele ferecate, porțile zăvorîte, casele cufundate în nefirească liniște, curțile mohorîte, muriseră parcă toate, din porunca năucă a lui Cara Ahmed-efendi.

La hanul lui Pintilie nici un semn de viață nu răspunse bătăilor puternice ce zguduiră porțile și ușile, pînă ce, Jiganie sări gardul în curte. Găsi într-o odăiță un bătrîn. Își aprinsese lumînarea, convins că i-a sosit ceasul din urmă. Află că Pintilie se ascunsese în viile lui Ghica de pe malul Teiului, fiind prieten cu Gheorghe Colintineanu, vechilul boierului.

A bătut în lung și-n lat marea de viță de pe moșia Ghiculeștilor, dar parcă și aici se încuibase liniștea morții. Cînd nu știa încotro s-o mai apuce, se trezi înconjurat de oameni înarmați, răsăriți dintre butucii încărcați cu roadă bogată și crudă. Văzu uimit cum din gura unui bordei izvora puzderie de oameni, ca dintr-o încăpere vrăjită.

Peste scurt timp, își auzi numele strigat. Bucuroși de revedere, ca după o înviere din morți, Pintilie și Sorcovăț tăbărîră cu întrebările.

— Întîi să-mi răspunzi tu, Pintilie, cum de încăpurăți atîția blestemați în prăpăditul ăsta de bordei, că doar n-o fi vreo gură de iad, vorbi Jiganie.

— De iad nu e, Vasile, ci numai de hrubă. Dă într-alta, întinsă de la mînăstirea Plumbuita pînă la casa Ghiculeștilor de pe malul Teiului. S-au adăpostit aici mulți bucureșteni, după cum vezi, pomenească-le în veci sfîntul numele celor din vechi, care vor fi scurmat această hrubă lungă și-ngustă unde ne-am vîrît ca sobolii.

Teodora spuse bărbatului ei că nu vrea să se oprească în Bucureşti, oraşul atîtor dureroase amintiri. De la Giurgiu porniră prin Rusciuc la Constantinopol, unde, la scurt timp, toată colonia europeană avea să vorbească de frumuseţea, eleganţa şi rafinamentul tinerei contese von Tyssen. Primi în dar de la bărbatul ei un caic tapetat cu catifea roşie, avînd prova elegant prelungită în forma unui gît de lebădă argintie. Iubea plimbările pe Bosfor, la asfinţit, cînd apele verzi dobîndeau reflexe de rubin. Într-o vineri, spre uimirea ei, pe toată întinderea apei, spintecau valurile numai două caice. Oare, stambulioţii, învăluiţi în frumuseţile unui oraş de vis nu mai gustau feeria amurgurilor pe Bosfor ? „Desigur, ce e prea mult, strică", gîndi femeia, mîngîindu-se că zicala nu poate fi potrivită şi atunci cînd te copleşeşte fericirea, acea fericire în care îşi scălda sufletul cum se scăldau pescăruşii în apele celei mai fermecătoare îngustimi a mărilor lumii.

Nu fu surprinsă cînd văzu unul dintre caice apropiindu-se. Numai cei doi lopătari, slujitori ai ambasadei prusace, tresăriră. Deslușiseră înaltele coifuri ale ienicerilor din garda imperială. Disperarea pusă în mînuirea vîslelor nu vădea nimic bun.

„Bostangi-başa" apucă să şoptească unul dintre ei, speriat de neaşteptata apariţie a temutului şef al poliţiei şi stăpîn al cumplitelor temniţe otomane.

— Cum aţi cutezat să călcaţi porunca împărătească ? Nu ştiţi că în prima vineri a Bairamului, numai luminăţiei sale îi este hărăzită bucuria de a se plimba pe Bosfor la apusul soarelui ?

Doi ieniceri săriră în caicul Teodorei, purtîndu-l spre vasul strălucind de aur şi purpură, unde sultanul mustăcea furios în barbă că nişte ghiauri îi încălcaseră privilegiul, tulburîndu-i cerească reverie.

Teodora vorbi nemţeşte prin intermediul vîslaşilor ei. Astfel, sultanul află că fermecătoarea femeie, învăluindu-l într-o privire şăgalnică, cu ochii de culoarea apelor de smarald ale strîmtorii, e nevasta ambasadorului prusac de curînd sosit în capitala imperiului. Străina ceru iertare,

fiindcă n-a cunoscut opreliștea, dar tot răul e spre bine. Altfel n-ar fi avut fericita ocazie să vadă prea luminatul chip al viteazului și înțeleptului stăpîn al tuturor otomanilor, îi tălmăci lopătarul, cuvînt cu cuvînt spusa femeii.

Padișahul zîmbi. Își îmbăta privirea de frumusețea neobișnuită a acestei ființe care-l înfruntase curtenitor. Cu glas dulce, porunci să i se răspundă :

— Prealuminatul nostru stăpîn, umbra lui Allah pe pămînt, dă voie celei mai frumoase femei din Capitala sa să se plimbe cu caicul pe Bosfor oricînd poftește, iar de va avea fericitul prilej s-o mai întîlnească, ochii luminăției sale se vor încînta, iar inima se va bucura.

Zîmbindu-i din nou, o salută cu mîna la inimă, ceea ce bostangi-başa, nu mai văzuse de cînd era în slujba sultanului.

Hatîrul făcut Teodorei de împăratul otoman, stîrni invidie și comentarii răutăcioase printre nevestele ambasadorilor și consulilor europeni, în vreme ce reprezentanții marilor puteri căutau să descopere dacă sultanul nu căuta cumva vreo apropiere de Prusia, spre a încerca tăria „Sfintei Alianțe". Puțin îi păsa însă contesei von Tyssen de bîrfe și interpretări politice, fiind văzută adeseori pe Bosfor, la apusul soarelui. Reîntîlnind într-o seară caicul lui Mahmud al II-lea, acesta opri să schimbe cîteva vorbe cu femeia care-l fascina și-l desfăta, în același timp, cu răspunsurile ei spirituale și din ce în ce mai puțin protocolare, fiindu-i lehamite de atîta silnică slugărnicie și nesinceritate cîtă afla în jurul său, de la marele vizir și pînă la ultimul ienicer. Se zvonise chiar că îi dăruise Teodorei un voal de mătase vișinie mai subțire ca pînza de paianjen, lung de șase arșini și cu marginile aurite, purtînd într-un colț insemnele imperiale, spunîndu-i că e păcat ca soarele să pîrjolească un obraz pe care Allah l-a dorit atît de alb și frumos ca marmura. Făcu vîlvă și faptul că sultanul acordase prioritate ambasadorului Prusiei cu ocazia unei audiențe, înaintea reprezentanților altor puteri, aflați deja în salonul de primire, ceea ce însemna mai mult decît o încălcare a uzanțelor diplomatice, de obicei respectate de Înalta Poartă. Numai spiritualul ambasador al Franței, cunoscător al intrigilor și bîrfelor care circulau pe seama contesei, le spuse zîmbind :

— Nu vă impacientaţi. De dorul fragilor, sultanul mănîncă aguridă !

Fericirea Teodorei nu mai era întunecată de nici o umbră. Dobîndise o liniște nevisată vreodată, ceea ce preţuia pentru ea mai mult decît lada cu milioanele de piaştri ale lui Focas, înghiţită de apele Oltului. Aflase de la capuchehaia Ţării Româneşti că Ipsilanti e prizonier în temniţele austriecilor, bolnav şi fără nici o speranţă de libertate.

Stăpîn al mai multor fabrici de bere şi al unui întins domeniu, contele von Tyssen îi mărturisise că a intrat în diplomaţie din plictiseală, dar, oricînd e dispus să renunţe, dacă ea i-o va cere, pentru a putea duce o viaţă liniştită, lipsită de griji. Femeia nu se gîndi însă nici măcar o clipă să schimbe acest paradis scăldat în lumina soarelui oriental, pentru întunecatul domeniu prusac.

*

De cîteva luni, Jiganie cîştigă bine cu negustoria de cai spre care-l îndemnase Pintilie, avînd ca tovarăş din umbră pe Gheorghe Colintineanu, vechilul moşiei Colentina a banului Grigore Ghica. Ba, în cîteva rînduri, Vasile îl însoţise pe boier la petrecerile de la Herăstrău, cîntîndu-i cîntece de lume.

Atît îndrăgise Ghica firea veselă şi vocea bărbătească a lui Jiganie, încît îl tot chema pe la ospeţele de pe malul lacului.

— Vasile, îi spuse vechilul lui Ghica, poţi păstra o taină ? Stăpînul meu o să vie domn. Îl vor boierii, iar sultanul o să-i asculte. Au să meargă cu el la Stambul. E om bun şi nu poate suferi pe fanarioţi. Ba, are atîţia duşmani în Fanar, că mă tem de soarta lui. Ienicerii sînt cruzi şi flămînzi de bani. Uşor ar putea fi momiţi să tabere asupra boierilor ca să le curme pofta de domnie, lăsînd mai departe zarafii Fanarului să tîrguiască scaunele din Bucureşti şi Iaşi. E nevoie să orînduim oameni de pază. Te încumeţi la o asemenea treabă ?

— Să stau de vorbă cu prietenii mei.

— Ce ziceţi ? Dăm ascultare rugăciunii vechilului Colintineanu ?

— Ghica e pământean de-al nostru, Vasile, răspunse Uţubarză şi oricîte păcate boiereşti o avea, tot o să-l doară inima de ţară. Nu-i cum a vrut slugerul, dar tot e bine. Eu zic că, apărîndu-l, le tăiem nasul fanarioţilor. Iartă, doamne, păcatul haiducilor, care-au ajuns să păzească caftanul şi işlicul boierilor, vorbi cu năduf Uţubarză !

— Păcatul ăsta se cheamă politică, Ilie şi politica se face cu capul nu cu inima. Păziţi-l pe Ghica, îi sfătui bătrînul Giani Orăşanu, auzind vorba purtată în casa lui.

— Atunci, ca să nu-i aţîţăm pe turci, e bine ca oamenii noştri să fie îmbrăcaţi în portul lor ţărănesc, cu armele ascunse, ca să pară doar nişte căruţaşi şi slujitori pentru mînuirea calabalicului din rădvanele şi căruţele boiereşti, fu de părere Uţubarză.

„Ai dreptate, Colintinene", preţui Ghica înţeleapta măsură a lui Uţubarză, ca venind din partea lui Jiganie, că, de afla numele haiducului, proaspăt încă în amintirea boierimii, nu s-ar fi încumetat să se dea pe mîna lui.

Paşa din Silistra îi primi pe poftitorii la scaun domnesc cu deosebită cinstire. Domnii fanarioţi prea îi întunecaseră viaţa. Ştia că românii n-or să fugă, aşa cum fugise Caragea, din cauza căruia era gata să-şi piardă capul, sub învinuirea că nu avusese isteţimea să-i prindă violenia. Le dădu o mînă de spahii să-i păzească pînă la Ţarigrad, urîndu-le noroc pe lîngă Înalta Poartă după ce petrecuseră două zile, aşa cum se petrecea la un paşă cu inimă largă.

*

Răscoala din împărăţie şi cruda răzbunare turcească, fuga negustorilor şi spargerea prăvăliilor de către ienicerimea dezlănţuită, întîmplările din ţările noastre, precum şi seceta din vara lui 1822, înfometaseră Stambulul. Cu toate asigurările sultanului şi marelui vizir, negustorii greci, care ţineau în mîinile lor aprovizionarea capitalei otomane, nu îndrăzneau să se înapoieze în oraş. Specula, prada şi criza puseseră stăpînire pe inima împărăţiei. Aflînd că sultanul vrea să desfiinţeze corpul ienicerilor, aceştia se aprinseră mai tare de pofta jafului şi-a sîngelui.

În acele zile apăsătoare, sosi la Stambul delegaţia boierilor români.

După dulceţuri şi cafele, marele vizir le citi firmanul padişahului, spunînd noului domn Grigore Ghica că învestirea nu va mai avea loc cu strălucirea şi fastul obişnuit, datorită încordării ce domnea în rîndurile ienicerilor, şi a foametei din oraş. N-o să mai fie primit nici de sultan. Vizita sa la serai cerea întocmirea marelui alai, care trebuia evitat, deoarece strălucirea lui ar fi fost socotită o păgubitoare aţîţare în acele vremuri de grea sărăcie. Îi mai spuse că, în semn de deosebită încredere, padişahul l-a făcut paşă cu trei tuiuri, spre deosebire de beii de pînă acum, cinstiţi numai cu două.

*

Vodă Ghica primi în acea după-amiază pe Gheorghiadis, bancherul cel mai de vază al Fanarului, venit să-l firitisească după datină.

— Măria-ta, bucuros sînt că Valahia are acum domn de ispravă. Îndrăznesc să aduc un dar din partea breaslei zarafilor.

Era un ciubuc lung din lemn de iasomie, cu încrustări strălucitoare de fildeş şi argint, culcat într-o cutie de cedru, căptuşită cu mătase vişinie.

— Mulţumim pentru dar, kir Gheorghiadis ; nu ştiu, însă ce pot face eu pentru isnaful domniilor-voastre.

— Măria-ta ! E un vechi obicei al nostru, faţă de noii înscăunaţi ai Valahiei şi Moldovei, după cum tot un vechi obicei cere ca ei să ia asupra lor datoriile pe care beiul mazilit ori răposat le-a mai lăsat în paguba noastră din banii împrumutaţi la cumpărarea scaunului.

Ghica abia îşi stăpîni mînia.

— Eu îmi plătesc datoriile mele, nu pe ale altora. Suţu are moştenitori bogaţi. Or să poată răspunde.

— Nu cerem banii măriei-tale, ci doar să ne rînduieşti o mînă de oameni pe lîngă vistieria ţării, că pe nesimţite au să împlinească datoria.

— Nu pot, kir Ghiorghiadis. Ţara Românească nu e nici moşia mea, nici a răposatului Suţu. De unde ? şi cum să scoată banii oamenii voştri ? Furînd din ce se cuvine vietieriei ori prădînd birnicii cu tot felul de şiretlicuri ? Kir Gheorghiadis ! ia-ţi, rogu-te, darul înapoi.

Capuchehaia care adusese tăblia cu cafele ca să nu afle slugile cele ce se tăinuiau în iatacul său, auzind vorbele lui Ghica, nu din neîndemînare scăpă filigenele pe covor.

— Măria-ta ! — vorbi el, bîlbîindu-se, după ce Gheorghiadis părăsise surîzînd acru vlah-seraiul — printre bancheri sînt mulţi ieniceri şi başbuzuci îmbogăţiţi din pradă. Îi înverşunezi împotriva măriei tale şi-i cu primejdie.

— Primejdie ? Marele vizir Galib-efendi mi-a făgăduit ocrotire. E crud, dar e cinstit şi-şi ţine cuvîntul.

— Ei, doamne, cîţi viziri n-au răsturnat pungile cu aur ale Fanarului ! Măcar să-l fi amăgit pe bancher pînă treceai Dunărea !

— Destui mincinoşi au spurcat scaunul Ţării Româneşti. Vrei să mai urce încă un ticălos pe purpura lui năclăită de murdalîc ?

Stînd de pază, la perdeaua uşii, Uţubarză îşi astupă gura cu mîna. Îi venea să strige de silă împotriva ticăloşiei fanarioţilor. Bănui că bancherii se vor răzbuna. Coborî în curte şi ocoli zidurile răpănoase ale vlah-seraiului ca să-şi dea seama pe unde ar putea sări noaptea tîlharii tocmiţi pentru o asemenea nesăbuită încercare. În uliţa din spatele curţii, era palatul lui reis-efendi ; în faţă, Uliţa mare, cu poarta ; în dreapta — un maidan unde turcii jucaseră geridul pînă la răscoala grecilor. Zăcea năpădit acum de bălării cît omul. În stînga, se învălmăşeau ruinele unei cafenele arse.

— Măi, Vasile ! Vodă şi boierii sînt în primejdie. Am bănuiala că o să fim loviţi în vreme de noapte. Numai pe maidan şi prin dărîmăturile cafenelei s-ar putea apropia tîlharii. Să stăm cu ochii într-acolo. Cată de împarte oamenilor funii, măciuci, cîlţi, cuţite şi pistoale. De tras trebuie să ne ferim ca de dracu. Nu ştim ce poate să iasă dacă stîrnim zarvă. Pune pază la poartă, că amîndoi spahiii s-au aghesmuit cu mastică. Ispas şi Cosmuţă să facă pe bufniţele. Unul la zidul maidanului, altul la cafeneaua năruită. Asta să ne fie semnalul primejdiei ! Restul ştiţi ce aveţi de făcut.

Jiganie şuieră, bucuros pentru priceperea lui Uţubarză. Îl nemulţumea doar opreliştea de a se atinge de clondirele cu mastică de Kios, dăruite de chelar cu mînă largă.

*

În casa bancherului Gheorghiadis din inima Fanarului se adunaseră zarafii de seamă ai orașului : greci, turci, ovrei și tot felul de levantini, ba chiar și un harap buzat, cu degetele gemînd de ghiuluri.

— Ne ducem de rîpă, le vorbi gazda, cu glas de înmormîntare. Pierdem toate alișverișurile cu Valahia. Ghica face pe patriotul. Cred că a cumpărat scaunul cu bani nemțești ori ruseși de se uită la noi ca la scîrnă.

— L-a cumpărat cu capul cel învăpăiat al Vladimiresculuí, răspunse Gheorghios Vranas. S-a răzvrătit ca să li se dea valahilor bei ai pămîntului. Sultanul vrea liniște în împărăție și încearcă să le astupe gura. Pezevenghiul de Ioniță Sturza a știut profita de teama padișahului. Și-a luat firmanul și a plecat fără să dea ochi cu vreunul din noi. E lacom și ține să jefuiască singur Moldova.

— Nu-i numai asta, Vranas, Ghica nu vrea să mai pună în dregătoriile țării nici un chivernisitor de-al nostru ca să ne împlinească vechile datorii. Iar Galib-efendi, pe cît e de mic și de cocoșat pe atît e de mare vizir și-l ține-n brațe pe valah.

— Să nu ne pierdem firea, izbucni cu fulgere în ochi un fost ienicer, căruia atlazurile abia îi mai cuprindeau pîntecele. Vlah-seraiul e fără pază. Comandantul spahiilor o să lase numai doi soldați în poartă. Nu se mai găsesc acolo decît niște țărani proști, căruțași și slugi pentru grija calabalîcului. Arme n-au și nici deprinderea luptei. Tîlharii orașului știu că beii vin cu bani pentru peșcheșuri. Cine i-ar putea împiedica să-i prade și să-i ucidă ? Dați trei mii de galbeni pentru capul lui Ghica ?

— Dăm, se auzi corul bancherilor. Dăm, dar nu știm nimic !

*

Într-una din nopți, pe cînd luna zăbovea deasupra Bosforului, oprită parcă să asculte respirația orașului adormit în umbra minaretelor și-a chiparoșilor, o bufniță se văită dintr-un salcîm crescut lîngă zidul vlah-seraiului, vecin cu maidanul. Mogîldețe întunecate se tîrau, frămîntînd bălăriile.

Prin tufişurile de liliac şi iasomie din lăuntrul curţii, aşteptau încordaţi oamenii lui Jiganie şi Uţubarză. Zăriseră două scări rezemate de tulpina unui măslin, ridicat din volbura ciulinilor şi frunzelor de brustur ale maidanului. Acum, ele scrijileau streşina zidului. Se auzeau de dincolo şoapte neînţelese. Curînd, un cap cu fes turcesc se ivi pe buza imprejmuirii, scormonind întunericul cu privirea. Pustietatea curţii, cufundată în liniştea nopţii, dădu tîlharului curaj. Sări. Rînd pe rînd, alţii îl urmară. Dar, de cum atingeau pămîntul, îşi primea fiecare cuvenita măciulie în creştet, pumnul de cîlţi în gură, şi frînghia peste mîini şi picioare.

— Care vă e comandirul ? întrebă Uţubarză.

Îi răspunse un marinar că e Kadri, ultimul care a sărit zidul. Mai află că fuseseră tocmiţi cu cîte douăzeci şi cinci de galbeni să-l ucidă pe beiul valah.

— Păi, cum l-aţi fi cunoscut ?

— Cmoram toţi boierii din casă. Unul din ei trebuia să fie beiul !

Kadri nu scoase o vorbă, cu toate că îl răsfăţase Jiganie cu cîţiva ghienţi. Căutătura de tîlhar i se tulburase sub pleoapele-i pleoştite de durere, tresărind doar cînd mîinile lui Jiganie îi smulseră din sîn şi chimir pungile cu bani primite în seara aceea de la fostul ienicer Ibrahim-zarafu l.

Pe tîlhari i-a ridicat în zori bostangi-başa. Fiindcă Jiganie ştia că sîngerosul dregător tot ar fi aflat adevărul, i-a pus în mîini pungile găsite asupra lui Kadri, ceea ce l-a făcut pe turc să-l bată prieteneşte pe umăr :

— Tu cinstit, bre ghiaur. Spune-i beiului vostru că două sute de spahii îl vor duce pînă la Silistra. Mai spune-i să nu scoată o vorbă în faţa lui Galib-efendi. Altfel îşi întîrzie plecarea. Marele vizir o să poruncească cercetare, nevoind să rămînă de ruşine.

— Înţeleaptă vorbă, luminăţia-ta. Beiul o să fie mai tăcut decît un mut.

*

Aflînd întîmplarea de peste noapte, Grigore Ghica-vodă primi pe năstruşnicii săi păzitori ca să le mulţumească.

— V-aţi dovedit credinţa şi vitejia. N-am să uit. O să vă răsplătesc. Vă dau slujbe de cum ajungem în ţară.

— Pentru noi cea mai mare răsplată, măria-ta, e să fim cîrmuiţi de un domn al pămîntului nostru, după care de mult oftează norodul românesc.

Ghica, vădit mişcat, preţuind sinceritatea şi focul din răspunsul primit, făcu un gest uluitor : îl îmbrăţişă pe Jiganie, sărutîndu-l pe amîndoi obrajii.

Fîstîcit, poate pentru prima oară-n viaţa lui, Vasile mulţumi, bîlbîindu-se. Fu salvat de strigătul în cor al tovarăşilor săi : Să trăieşti, măria-ta !

Adunîndu-se, Jiganie îndrăzni :

— Măria-ta ! ca un netrebnic ce sînt, după marea cinstire pe care am primit-o, rogu-te să-mi îngădui a rămîne o vreme aici. Am un frate turc, în Stambul.

Ghica holbă ochii.

— Ce năzdrăvănii spui, Vasile ?

— Să ierte, măria-ta ! Mai spun şi adevărul cîteodată. Pe frate-miu l-au luat tîlharii lui Pazvante de pe malul Dunării, cînd avea şaisprezece ani. Cum era surd şi mut din născare, l-au jugănit, făcîndu-l paznic de harem, unde văzînd mai mult decît trebuie e rău dacă vorbeşti şi bine dacă n-auzi. Un negustor de-al nostru, Zoican, l-a aflat, aducîndu-ne veşti şi spunîndu-ne întîmplările lui. Cică turcul unde slujea l-a slobozit din robie, fiindcă i-a scăpat viaţa în timpul răscoalei ienicerilor. Pînă la Sfîntul Alexe-Boji, cînd ies jivinele din pămînt, ies şi eu la iveală, prea luminate, Doamne !

— Rămîi, Vasile, şi nu uita, cînd te întorci să vii la Curte. Pînă atunci ţine să ai de cheltuială, încheie Ghica, întinzîndu-i o pungă pe care, o clipă, Jiganie fu gata să n-o primească, dar tot în aceeaşi clipă, socoti că nu se cade să dai cu piciorul unui plocon domnesc, fără să nu-l superi pe vodă !

După arătările lui Zoican, Jiganie ştia că frate-său, Marin, îşi are cafeneaua prin preajma vlah-seraiului, aşa că nu-i fu greu s-o găsească. Cafegiul era plecat în bazar, întîmpinîndu-l, însă, un om înviat din morţi : Paraschiv Jaravete, pandur căzut într-o luptă de peste Dunăre. Rănit grav, îl îngrijise o grecoaică. Îi era acum nevastă.

Descoperit de Marin ca hamal în Galata şi chemat în slujbă de cîţiva ani, ajunsese mîna lui dreaptă. Aştepta să strîngă ceva bani şi să treacă Dunărea, fiindcă-l rodea cumplit dorul de-acasă, după cum îi mărturisi lui Jiganie.

Un pridvor larg, cu stîlpi de lemn crestat, ca în satele olteneşti de sub munte, îmbrăca faţa cafenelei. Îl ridicase Paraschiv cu mîna lui, amăgindu-se că ciopleşte la el acasă şi, de n-ar fi fost acei chiparoşi înalţi, cu frunză întunecată, umbrind prăvălia, s-ar fi crezut de-a binelea la Popeşti ori la Brebina.

— De aici o să vedem alaiul domnesc, cum l-am văzut acu mai bine de trei ani pe-al lui Suţu. E ca în basme ! Îţi ia ochii strălucirea straielor, cailor şi harşalelor, iar gloata strigă cît o ţine gura : „să trăiască beiul !“ fiindcă vodă aruncă irmilici, cum s-aruncă la noi banii, pe la răspîntii, după năsălia mortului. Au să treacă doisprezece armăsari albi din grajdurile sultanului, cu cioltare de mătase şi fir de argint, călăriţi de ieniceri cu scuturi de aur bătute în diamante ; spahii, un rînd pe cai roşii, altul pe murgi şi, tot aşa, pînă la două sute. Suliţele au vîrfurile de aur, iar şeile scările de argint. Pieptarele soldaţilor se încheie în nasturi din zmaragde, iar coifurile poartă jumătatea de lună turcească din nestemate roşii. În vremea asta meterhaneaua cu alămurile, darabanele şi toate zurbalele ei, desfată mulţimea.

Pe uliţă se şi adunase puzderie de gură-cască, iar sub chiparosul din dreapta cafenelei, un limonagiu îşi vindea marfa, tot aplecîndu-se să toarne din ciuciurul cu clopoţei, în bărdace de lut, o zeamă roşiatică, dulceagă şi caldă. Avea o privire rătăcită, de prostănac ori de om şui.

Veneau necontenit curioşii. Îngrijitorul moscheii Fethiè din faţa vlah-seraiului aduna cu grijă papucii înşiraţi la uşa sfîntă, ca să nu-i fure necredincioşii, cum se întîmplase în mai multe rînduri. Ieşiseră la plimbare şi echipajele ambasadorilor europeni, fiindcă pompoasele alaiuri turceşti aveau darul să le încînte ochiul.

Caleaşca Teodorei opri chiar în faţa cafenelei, unde Jaravete, ploconindu-se adînc, îi aduse o filigeană aburindă, şi, apoi o chisea cu dulceaţă de nuci putrede, bunătate pe care n-o mai gustase de la Curtea domnească a Bucureştilor, din vremea cînd o răsfăţa beizadea Nicolache. Aşa află că stăpînul cafenelei e un valah turcit.

Atras de strălucirea caleștii și de frumusețea Teodorei, limonagiul rămase țintuit, cuprins parcă de-o vrajă.

Contesa von Tyssen se scutură de silă cînd îi zări o cicatrice adîncă și vînătă brăzdîndu-i obrazul de sub ochiul scurs pînă-n buza despicată. Îi aruncă cîțiva bani pe caldarîm și întoarse capul, ca să alunge din priviri chipul hidos, cu păr învălmășit, cenușiu și soios.

— Du-te dracului, prăpăditule, că sperii cucoana ! îi strigă un cerșetor, miluit și el de Teodora.

Aflînd că noul bei al Valahiei nu mai vine cu alai, mulțimea începu să se împrăștie, pînă ce răspîntia din apropierea vlah-seraiului rămase aproape pustie. Atunci coborî și femeia din caleașcă, să-și dezmorțească picioarele pe lîngă cerdacul de lemn al cafenelei. A răsunat, pe neașteptate un țipăt scurt ca un strigăt îndepărtat de cocor. Limonagiul împlintase cuțitul în volbura de dantelă de sub decolteul Teodorei, apoi, zmucindu-l din rană, și-l răsucise, disperat, în pîntece, acoperind cu sîngele și zdrențele lui rochia de atlaz azuriu.

Totul se petrecuse atît de fulgerător, încît nimeni n-a avut cînd să-l împiedice, oamenii rămînînd împietriți ca-n fața unei lovituri a destinului.

Fiindcă vodă Ghica cu boierii săi se apropia, cele două cadavre fură tîrîte în curte.

Ancheta avea să stabilească, peste scurt timp, că asasinul Teodorei fusese nebun. Săvîrșise omorul dintr-o pasiune sadică, tulburat de frumusețea femeii. Nu i s-a putut afla însă nici numele și nici locul de unde venise. Numai lui Jaravete, ucigașul îi mărturisise, nu cu mult înainte, că își încercase o vreme norocul prin Țara Românească și că-l chema Focas. Dar Jaravete tăcu, știind că e primejdios să ai de-a face cu autoritățile otomane. Avea să găsească a doua zi, prin bălăriile curții, un pumnal vechi cu buza roasă de rugină, înroșit de sînge pînă sub mînerul în formă de cruce, pe care cineva săpase de mult cifra 1453, anul căderii Constantinopolului sub turci.

Îi făcu vînt cu piciorul într-o groapă în care dospea gunoiul.

CAPITOLUL XII

IARBA FIARELOR

Grijile domniei îl întunecaseră la chip pe vodă Ghica, şi-i cam înnăcriseră sufletul. Avea pe cap oştire turcească, împotriva căreia, mereu i se plîngeau supuşii. Ajunsese să-şi piardă somnul, uitînd aproape să mai rîdă.

În dimineaţa în care chemase la Curte pe baronii Meitani şi Sachelarie, cei doi mari bancheri ai Bucureştilor, pentru a pune la cale pavimentul cu piatră al Podului Mogoşoaiei, sosi un ceauş din Stambul. Poarta îi da de ştire că îşi trage oştirea din ţară, lăsîndu-i slobozenie să sporească numărul dorobanţilor „ca să nu se mai işte zurbe în Valahia".

Erau veşti de mare bucurie. Cînd află că Jiganie aşteaptă la uşă, se mai adăugă încă una.

— Sărut dreapta măriei tale !

— Bine venişi, Vasile. Nădăjduiesc să nu fi tîrît după tine vreo ordie de cadîne.

— Nu ! măria-ta, că doar mai lăsai una pe-aici, risipită prin tîrg.

Rîse vodă, cu poftă, cum de mult nu rîsese.

— Să te pun în slujbă, Vasile. Îţi dau havaietul vînzătorilor de vite la Obor.

— Mă arăt nevrednic de ea, măria-ta.

— Ba ! Ţi-am cunoscut şi vrednicia şi vitejia. Mi-ai scăpat viaţa şi fapta asta nu se uită.

— Îmi plec genunchii pentru bunătate, dar viaţa măriei tale nu eu am scăpat-o. Acela zace nevinovat în temniţă, după cum aflai.

— Cine-i ? sări vodă ca ars.

— Ilie Uţubarză. O să-l recunoşti, măria-ta, dacă-l vezi. El a fost adevăratul nostru comandir de cînd am trecut Dunărea şi pînă ce-am prins tîlharii în curtea Vlah-seraiului, în acea noapte de pomină. El a ghicit primejdia şi-a orînduit paza şi capcana de care s-a minunat şi bostangi-başa.

— De ce mi-ai ascuns adevărul ?

— Fiindcă în vremuri de jale şi amar pentru norod, Ilie a haiducit împotriva jăcaşilor. M-am temut să nu se

surpe încrederea măriei tale aflînd această taină a vieții lui.

— Și pentru ce pricină a fost osîndit ?

— Ispravnicul Negrilă din Ploiești i-a născocit o mascara ca să-i pună mîna pe han — că Ilie e hangiu.

— Să vină baș-ciohodarul Ispas !

Cînd dădu cu ochii de Vasile, nici vodă nu putu să-i oprească chiotul de bucurie.

— Ispase ! Pleci degrabă la Ploiești, să-mi aduci pe ispravnicul Negrilă și pe Ilie Uțubarză, după ce-l slobozi din temniță.

— Ilie, în temniță, măria-ta ?

— Aud că l-a vîrît ispravnicul.

— Cer iertăciune pentru îndrăzneală, dar de pornesc după Negrilă, viu nu-l mai aduc.

— Ba o să-l aduci Ispase, ca să-și primească legiuita osîndă, de s-o dovedi vinovat. Să vină calemgiul.

— Măria-ta, am eu afară un păcătos de nepot cum nu se află diac mai iscusit. Cînd nu i se-neacă muștele-n călimări, mîngîie cu pana niște slove rotunjoare ca fetișcanele date-n pîrg, interveni Jiganie.

Ghica zîmbi, dar văzîndu-și porunca scrisă de Preda Cireșeanu, rămase uimit de îndemînarea diacului și de frumusețile dezmierdate de pana lui.

— Nu vrei să intri în cancelaria mea, băiete ?

— Din toată inima, măria-ta !

— Acest nepot al meu e un mincinos, slăvite doamne. Intră numai cu jumătate de inimă, fiindcă cealaltă jumătate a rămas în mîinile unei jupînițe.

— Ei !... se desfătă vodă, ciulind urechile.

— În timpul zaverei, păcătosul ăsta a fugit cu fata vornicului Pîrîianu. Deși îi e acum muiere legiuită, boierul a poruncit slugilor de i-au luat nevasta cu silă din casă, zicînd că nu se cade să aibă bărbat fără rang ; iar mitropolitul vrea să-i strice cununia, precum că ar fi fost făcută, cu păcat, în zi de post.

— Vornicul o să-i trimită nevasta înapoi cu masalagii, Vasile, fiindcă din clipa asta nepotul tău are rang de pitar și slujba de diac domnesc. Cît privește păcatele din zilele de post o să dea seama la Judecata de apoi.

Nu trecuseră nici două ceasuri, cînd, Ispas intră gîfîind la vodă.

— N-ai plecat încă, mocăitule ?

— Plecai, măria-ta, dar întîlnii în cale pe cei chemaţi la curte. Uţubarză îl aducea fără poruncă pe ispravnic, legat cobză, într-o căruţă cu coviltir.

— Ăsta-i nebun, Ispase !

— E zdravăn şi cinstit, măria-ta.

Pe cînd trecea pragul, Ghica îl recunoscu, burzuluindu-se.

— Cum îndrăzneşti, hangiule, să-mi legi un dregător ?

— E un tîlhar care vrea să facă de ocară domnia măriei tale. Fură c-o mînă de hoţomani şi bagă păgubaşii la gros. Nu-i stolnicul Negrilă ot Buciumeni aşa cum arată cu zapise furate. Acela a murit acum vreo douăzeci de ani fără moştenitori. Ispravnicul e doar un lotru viclean pe nume Busuioc.

— Logofătul de Divan să cate în Arhondologhie soarta stolnicului cu pricina.

— Măria-ta, răspunse ipistatul Mihai, care ţinea cartea boierimii valahe. L-am cunoscut. Stolnicul Negrilă ot Buciumeni s-a pristăvit cînd au ars pazvangiii Craiova.

— Şi ce învinuire ţi-a adus ispravnicul, Uţubarză ?

— M-a hîrţuit trei luni, să-mi ia hanul pe nimica. Fiindcă n-am plecat capul, i-a strigat nevesti-mii că-i tălăniţa muşteriilor, că o tunde şi o trimite la mînăstire, fiind poruncă domnească să nu stea muierile-n cîrciumi. Acu două săptămîni, ispravnicul şi-a pus oamenii să-l prade şi să-l ucidă pe Moise zaraful. Îi datora zeci de mii de piaştri. Aruncînd vina asupra mea, m-a arestuit. Cum ploieştenii sînt cam harţăgoşi şi nu prea lasă pe alţii să le sufle-n borş, l-au prins în tîrg pe cînd „vămuia" negustorii ; l-au tăbăcit bine, l-au legat şi m-au slobozit din puşcărie. Am adus şi martori ai nelegiuirilor sale.

— Carte ştii, Uţubarză ?

— Ştiu, doamne !

— Atunci pleci fără zăbavă înapoi şi iei căpitănia dorobănţească a Ploieştilor. Ţii cuvenită rînduială pînă ce trimit alt ispravnic. Diacule, prinde din nou pana de coadă şi scrie pitacul.

Acum, Vasile Jiganie, tună mînios vodă, fiindcă mi-ai înşelat credinţa, tăinuind ce nu trebuia să tăinuieşti, te osîndesc să mi te înfăţişezi în fiecare duminică la ceasul prînzului, că de mult amar de vreme nu mi-am desfătat

urechea cu niște cîntece cam piperate la miez și cam ardeiate la limbă.

Am zis !

*

— Îi vezi, arhon Grădiștene ? — șopti îngrijorat unul dintre boierii care fusese și el martor la întîmplările din Sala tronului — ăștia o să ne dezbrace mîine caftanele și-o să ne turtească iș̦licul. Ni se urcă-n cap negustoraș̦ii cu toată prostimea dacă stăm cu mîinile-n sîn.

— Și dacă le scoți din sîn, ce faci cu ele ? A prins sămînța rea a lui Tudor ! Pînă la urmă, o să ne mojicim și noi ca toți tarabagiii ; or să ne ia țăranii moșiile și o să ajungem a ne tocmi vizitii și masalgii la stăpînire, arhonda ! Că se clatină vremurile, în nestatornicia lor, după mintea nebunilor.

*

Într-o căsuță pe jumătate vîrîtă în pămînt, din via ce mărginea spre răsărit Tîrgul Moșilor, zăcea topit de suferință Gheorghe Lazăr. Îl chemase pe frate-său Ion, să-l ia la Avrig, ca să-și sfîrșească zilele sub acoperișul părinților. În ziua plecării, mulțimea năpădise curtea : învățăcei, dascăli de la Sfîntu Sava, mahalagii și prieteni de toată tagma. Adunîndu-și puterile, Lazăr se ivi la fereastra deschisă să-și ia rămas bun.

— Fraților ! Luați aminte la cele ce vă grăiesc în acest ceas al despărțirii, lăsîndu-vă ca într-o diată nescrisă focul inimii mele. Răsunetul ridicării norodului s-a învelit ca jarul în spuză, iar ori de cîte ori vrăjmașii binelui nostru vor încerca să arunce zăbranicul durerii și al deznădejdii peste împlinirile ce va să vină, se vor înverșuna iar flăcările de la Padeș. Sîngele slugerului Tudor luminează cărările noastre de mîine. Din el răsări-va pomul vieții noi a neamului românesc și cît tulpina i s-o înălța, multe scaune de tirani s-or nărui din huzur, mulți hrăpitori s-or îneca în haznalele cu aur și multe nesățioase împărății s-or risipi. Că puterea norodului e ca *iarba fiarelor* din basme, cea care deschide toate lăcatele și rumpe toate lanțurile ; iar ce nu izbîndește azi, izbîndește mîine.

Vă părăsește, fraților, trupul acesta șubred, că-l ajung zilele din urmă, dar sufletul lui rămîne aici, în dogoarea sufletelor voastre. Ștergeți lacrimile, Heliade și tu, Poenarule și tu, Tell, și voi toți cîți mi-ați fost școlari și cîți îmi sînteți prieteni, că nu-i vreme de plîns. Ascultați glasul și bătăile inimii poporului, ca din ele să duratî temelii fără silă, așa cum le-a visat Vladimirescu. Avem azi domn dintre fiii pămîntului nostru. Ajutați-l să uite că e boier și înlesniți urcușul spre slavă al neamului românesc, așa cum o merită".

Își rostise ultimele cuvinte aproape înecindu-se.

Întins pe cergă, în căruța împănată cu fîn proaspăt cosit, marele dascăl porni spre satul său de peste munți și spre sfîrșitul zilelor sale.

Se pustiise curtea dintre vii. Rezemat de trunchiul cireșului din spatele casei, Zoican rămase stingher ca un ciine care trage să moară.

Era prea mîndru ca să fie văzut de cineva înlăcrimat.

GLOSAR

abà — postav țărănesc de culoare albă
abraș — rău, violent, nărăvaș
achingiu — soldat din oastea neregulată, trăind din pradă
afanisit — prăpădit
aferim — foarte bine, bravo
afion — suc extras din mac
aga — șef al poliției
agie — poliție
aht — oftat, suspin
aian — guvernator
alișveriș —afacere, negustorie
anafora — raport scris, plîngere
apelpisit — deznădăjduit, smintit
apostat — rătăcit, răzvrătit
arhiu — comandant suprem
arhon — (arhonda) — titlul de politețe adresat boierilor în epoca fanariotă
arhontologie — (arhondologie) — condică a familiilor boierești
arvanit — albanez
arz — memoriu, plîngere colectivă
avan — strașnic
bairam — mare sărbătoare religioasă musulmană
baltac — băltoacă
barcaz — ambarcațiune de proporții mai mari
batiște — țarcul vitelor destinate sacrificării
beilic — clădire unde erau găzduiți trimișii Porții
beizadea — fiu de domn, prinț
beșliu — soldat turc din cavalerie, cu atribuții de jandarmerie
bez — afară de
bey-mù — prințul meu
binișliu — purtător de biniș (haină boierească)

bimbaşă — comandant peste 1000 de soldaţi
buluc-başa — comandant de buluc (mare număr de ostaşi)
burduş — burduf
butcă — trăsură
cacom — hermină
cadră — tablou
caftan — manta lungă dăruită de sultan sau de domn, semn al boieriei
căftăni (a) — a boieri
caimacam — locţiitor de domn
căimăcămie — locotenenţă domnească
calemgiu — funcţionar de cancelarie, copist, pisar
calenchi — grad, semn
calp — falsificat
capuchehaie — reprezentant al domnilor noştri pe lîngă înalta Poartă
capugiu — trimis al Porţii cu însărcinări speciale
catadicsi (a) — a se înjosi (ironic)
catahrisis — abuz
caţaon — poreclă dată grecilor
ceauş — vătaf, curier sau aprod al Curţii
celetnică — femeie de moravuri uşoare
chelar — pivnicier, econom, administrator
cheler — hambar
chervan — car mare pentru transportul mărfurilor şi persoanelor
ciochină — partea de dindărăt a şeii de care se poate lega traista, desagii
cîrc-serdar, — comandant de poteră
cîrjaliu — hoţoman, tîlhar
cirviş — seu topit
comănac — acoperămîntul capului la călugări
contracciu — cel care contractează
conovăţ — frînghie de care se leagă caii în cantonament
cuhnie — bucătărie
deli-başă — comandant de delii (călăreţi)
derviş — călugăr musulman
devlet (Înaltul Devlet) — Sublima Poartă, împărăţia otomană
diată — testament
divan — consiliu domnesc, sala consiliului
divanit — boier din divan
dosădit — amărît
dragoman — interpret oficial, înaltă dregătorie turcească
elciu — consul străin

Eteria — asociația secretă avînd ca scop eliberarea Greciei de sub otomani
evghenist — nobil
fermenea — haină scurtă din stofă brodată cu fir de mătase
firitisi (a) — felicita
funduc — (galben fundueliu) — monedă veche turcească
fustanelă — fustă scurtă cu numeroase creţuri, făcînd parte din costumul grecilor şi arnăuţilor
gerid — joc al călăreţilor turci cu suliţa
gheroc — redingotă
ghiaur — necredincios, nume dat de turci celor ce nu erau musulmani
ghiordan — şirag de mărgăritare
ghiul — inel masiv, cu floare în formă de scul
giubeà — haină lungă şi largă purtată de boieri
hagialîc — deplasare la locurile sfinte pentru a deveni hagiu
hanger — pumnal încovoiat
haraci — tribut plătit turcilor
harşà — pătură împodobită ce se pune sub şa
hatişerif — decret, ordin emis de sultan
hîrşie — blană fină de miel sau alt animal
hrenţui (a) — a risipi, a strica
hurmuzuri — mărgăritar fals din sticlă
ierbărie — depozit pentru iarba de puşcă (pulbere)
imam — preot musulman
iminei — pantofi turceşti din marochin galben
ipochimen — individ, persoană
isnaf — breaslă
ispravnic — cîrmuitorul unui judeţ
jăcaş — jefuitor, hrăpăreţ
kir — domnule (domn)
lipcan — trimis domnesc
lude — bir pe obşte (unitate fiscală constituită din una pînă la 12 familii, după starea materială)
macat — pled, cuvertură
manaf — ostaş din oastea de pradă a lui Manaf-paşa
maneà — cîntec turcesc lent
marchidan — negustor de mărunţişuri
masalà — torţă, făclie din zdrenţe înmuiate în păcură
masalagiu — purtător de masala
mavrofor — ostaş din „batalionul sacru" al Eteriei
medean — maidan

menzilhanea — stație de poștă
meremetisi (a) — repara
moroi — strigoi
muezin — preot musulman care anunță din minaret începerea slujbei
mumbașir — strîngător de biruri
murdalîc — murdărie
naiadă — zîna (nimfa) apelor
narghilea — lulea orientală în care fumul traversează un vas cu apă simplă sau parfumată
nefer — soldat turc
ortà — ceată de soldați
ostrovean — locuitor al insulei Ada-Kaleh
ordie — hoardă, oaste turcească
osmanlîu — turc
opregi — fote
parponisit — supărat, nemulțumit
pazvangiu — ostaș din cetele rebele ale lui Pasvantoglu, numit popular Pazvante
peșcheș — plocon
peșchir — prosop
peșin — bani gheață
pisar — copist, scriitor de cancelarie
pitac — ordin domnesc scris
podvadă — cărăușie obligatorie fără plată
pristav — crainic, strigător public
proclet — blestemat, afurisit, ticălos
raia — cetate ocupată și administrată de turci, populația creștină dintr-o raia
ramazam — postul cel mare al musulmanilor
rădvan — trăsură de lux închisă
răsvală — răscoală
reiss-efendi — ministru de externe
rumân sau vecin — iobag
rușfet — obligație suplimentară, mită
santal — arbore mirositor din lemnul căruia se făceau esențe
schelă — port
serai — palatul sultanului sau al marilor dregători, reședință, locuință
serhat — cetate turcească la granița țărilor românești
simandicos — distins, respectabil
sindrofie — petrecere cu invitați
sipet — cufăr înflorat, ferecat cu cercuri de fier

soareà — serată
sudit — supus străin
suhat — păşune lîngă ape
suitarlîc — suită, alai
şved — suedez
Şviţera — Elveţia
tacîm — număr, şir
taclit — eşarfă pentru cap sau mijloc, la boieri şi negustori
taesid — călătorie făcută de negustori pentru cumpărare şi vînzare de mărfuri în străinătate
Vlah-serai — locuinţa reprezentantului Valahiei şi casă de oaspeţi
Valahia Mică — Oltenia
venetic (galben) — veneţian
vistiernic — ministru de finanţe
zahereà (zahareà) — provizie
zalhana — abator
zaveră — denumire dată răscoalei greceşti din 1821, revoltă

CUPRINS

PARTEA ÎNTÎI

I Furtună în harem 6
II Piraţii 22
III Necazurile lui Ilie Uţubarză şi ale vistiernicului Andronachis 30
IV Pentru capul lui Manuc-bei 42
V Mînia 54
VI Păcatul dragostei 61
VII Capcane 70
VIII Un băiat cît doi haiduci 80
IX Sorcovăţ nu spune basne 86
X Ispitele lui Zoican 93
XI Eunucul vrea să se răzbune 100
XII Io Mamona împărat 109
XIII Cînd dascălii s-apucă de minuni 122

PARTEA A DOUA

I Şi-arată chipul slugerul, boierii şi tîlharii 136
II Ciudatele păţanii ale lui Toma Ştir 146
III Medalionul ultimei Vasilise a Bizanţului 155
IV Nişte „boieri" englezi fac cunoştinţă cu valahii 164
V Blesteme 171

VI Negustori de iepuri sub vodă Suţu ... 186
VII Fanarul nu se dezminte ... 196
VIII Cîine surd la vînătoare ... 209
IX Scîrboasele urzeli ... 226
X Ucigaşii ... 248
XI Răzbunări ... 275
XII Iarba fiarelor ... 289

Glosar ... 295

Lector : MARIETA CROICU
Tehnoredactor : CORNEL CRISTESCU

Bun de tipar 7.III.1985. Apărut 1985.
Comanda nr. 2428. Coli de tipar 19.

Comanda nr. 50 036
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

Lei 14,50

EDITURA ALBATROS